NÁRODNÍ BIBLIOTÉKA.

VÝBOR PRACI

ČELNĚJŠÍCH SPISOVATELŮ ČESKOSLOVANSKÝCH.

REDAKTOR: FRANTIŠEK ZÁKREJS.

DÍL TŘICÁTÝSEDMÝ.

SPISY HERMENEGILDA JIREČKA.

SVAZEK PRVÝ.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1876.

HERMENEGILDA JIREČKA

SPISY ZÁBAVNÉ

A ROZPRAVNÉ.

DÍL PRVÝ.

SPISY ZÁBAVNÉ.

V PRAZE.
NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.
1876.

Národní knihtiskárna: I. L. Kober v Praze.

OBSAH.

Práce původní.

Stránka

Lisovčík. Zpomínka z dějin moravských 1
Zdislava. Pověst dějepravná ze 30leté války 31
Theresienlust. Dobrodružstvo z 18tého století . . . 123
Crven-Kapa. Vypravování z dob franc. válek . . . 155
Rusové v Čechách. Příhody z r. 1815. 181
Poklad. Obrázek vesnický 203
Nebeský voják. Příběh vesnický 225
Ostrohradský panic. Novelletka 239
Pan Valentin. Nákres povahopisný 255
Příhody pana Matiće na cestě z Bělehradu do Zemlína . 267
Tajemné psaní. Kratochvíle 281

Překlady básní cizokrajných.

Bitva u Lučence r. 1551. (M. Behaim.) 323
Víla. (Naleškovič.) 329
Na zbořeninách švédského hradu. (Baťuškov.) . . . 331
Chtěl bych děcko bezstarostné být. (Byron.) . . . 335
Živá hlava. (Puškin.) 337
Napoleon a Černohorci. (Puškin.) 346
Starého Matouše dvůr. (Mickiewicz.) 348

Stránka

Zpomínka. (Zaleski) 351
Osamotnělost. (Lamartine.) 352
Lípa na dvorci. (Pól.) 355
Rodinný život staropolský. (Pól.) 357
Jediná. (Preradović.) 361
Podobenství. (Preradović.) 362
Mrtvá láska. (Preradović.) 363
Písně lásky. (Vraz.) 364
Žižka. (Lenau.) 368
Na stepách. (Pučić.) 370
Městu Bergamu! (Tasso.) 373
Lípa. (Vilhar.) 374

PRÁCE PŮVODNÍ.

LISOVČÍK.

Zpomínka z dějin moravských.

Poprvé tištěno ve „Vesně“ r. 1852.

I.

Líbezný večer dne májového rozhostil se nad krajinou Břetslavskou, mír blažený usadil se po této končině, kde se zdá, jakoby se celý kraj moravský v jedno místo sestupoval a pozdravovati chtěl přívětivě příchozího ze dvou rozdílných sousedních zemí. Či nesplývají-li tam četné řeky moravské v jedno společné údolí? A nejsou-li řeky tyto jako poslové ze všech krajin Moravy? Mysl básnická spatřuje zde, nad rozvětvenými rameny spojené Dyję s Moravou, místo zasvěcené vílám i rusalkám: V nedostupném nitru, ve hlubině stromoví zastřené mlhami vodními provozují tam za měsíčných nocí chorovody své s vílami horskými, sestrami svými, připlynulými z rozličných hor věnčících krásnou Moravu, po vodách rozmanitých z pohoří českého, ze Žďárských hor, z pralesův Sudetských, z deber Jesenických, z vysočin Beskydu. Proč odtud Morava dále plyne? Proč prchá z požehnané krajiny? Či nehledí-li na ni hory Polavské, pod nimiž Dyje plyne spěchajíc do náručí sestry Moravy, a nerozprostírá-li se blaho všude, kam hory Polavské dozírají? — Však čím dál Morava z té země, kde počátek její jest, do ciziny plyne, tím smutnější památky sprovázejí ji! Teskná vidění na pobřeží jejím spatřují se a oko slzami se zalije, sleduje-li dále její

tok. Bitva hučí opodál, hlomozem tisíceré zbraně ozývá se kraj, dupotem těžkých koní duní půda, a s myslí obrovskou jako lev nepřemožený, hromové rány rozdávaje, bojuje v krvavých zástupech král český. Již přešel boj v obecné vraždění, zástupové bojovníkův mění se v zástupy mrtvých a pole prostranné v prostrannější hřbitov! Obklíčila krále seč nejlítější, stojí král jako úskalí u prostřed živých rozlícených vln, mečem ohromným obojručným požíná životy bojovníkův... již klesá... znovu se zdvíhá... samoten proti zástupům... klesne, a Otakara více není! Prchá řeka, prchá od dějiště hrůzy, s ní plyne krev a v lůně jejím synové vlastní poslední mír hledají! — A plyne-li Morava dále, plyne-li ku Děvínu, však není ještě konec teskné její pouti: Kde se končí běh její, tam také skonala říše stejnojmenná!

Časové pominuli; jen zpomínka na děje minulé zůstala. Vymřela pokolení, jenž bydlila nad pobřežím řeky: řeka samotná přečkala čas i lidi!

Bylo roku 1619. S příchodem jara rozradostnil se kraj rozprostřený nad stokem Moravy a Dyje; dalekosáhlé lučiny proměnily se v jeden květnatý koberec protkaný stříbrnými páskami řek a broubený hustými hájemi i bujnými vinohrady. Zpěv milohlasný zvučel po krajině s rána do večera. Slunce usmívalo se s vysokosti modrých nebes na krásný obraz krajiny. Bylo jakoby byla příroda zde rozložila stan svůj a jakoby příchod milostné královy této oslavovala máti země vzkvětem všelikých svých vnad a líbezností. Zatím jinak se dálo v příbytcích lidských. Po Moravě zazvučela zbraň, branným lidem zaplňovaly se končiny její, od strany české i slezské, od polské i od rakouské vlály korouhve rozličných zástupův nešené do srdce Moravy, která se brzo

stala táborem vojenským. Vášně lidské ozbrojily se a svár i roztržení vkročilo s vítězoslávou do země, kde prvé mír a svornost panovaly. Zmizely vnady přírodní před očima mužův rozpálenýma zlobou, a jen v srdcích dívčích pozůstala láska k milostným zjevům přírody.

Na západě chvěli se poslední paprslkové nad obzorem, osvěcujíce vrcholky kopcův lehounkou září. Polavské vrchy objaty byly jasnotou západního nebe, a rysy tmavých těles jejich z dáli zřetedlně se spatřovaly. Než za některý čas záplava nebeská pohasla a tmy noční začaly se rozkládati nad krajinou: vrchy zračily se v brzce jen v přímraku jako příšerní velikáni, kteří stojí na stráži kraje, kdy všechen život ve spánku odpočívá. Hluboké ticho zavládlo končinou. Vzduch zůstal teplý. Nebe bylo průzračné. Na východní straně oblohy začal prozírati srpek měsíce.

Okolí osady Podivínské na polední straně obmezeno jest řečištěm Dyje, ale všecka tato končina jest protrhána úpady a roklemi zarostlými rákosím, pod kterým se místy močál tají, kudy za velkých vod Dyje se rozlévá. V letě tato ramena říčná bývají sice vody prosta, nicméně močálem být nikdy nepřestanou. I jest zapotřebí dokonalé povědomosti v krajině, abys nezabloudil a nezabředl do podobných zrádných pádolíkův.

Najednou se toho večera v krajině této ukázal jezdec. Bylo znamenati, že ho překvapila noc dřív nežli bylo jeho přání, neboť ustavičně zněly kletby z jeho úst, a kůň byl již necitedlný ke všem ostrým a bodlavým prostředkům, kterých jezdec užíval, aby tmy noční a nepohodlné krajiny zniknul. Z daleka ozýval se zpěv četných hlasův, rozléhaje se velmi libě v noční tichosti,

Jezdec podlé jasnosti zvuku domníval se právem, že lid nedaleko a osada blízka, i spravoval se také zpěvem tímto hledaje sobě cesty. Než čím dále přijížděl, tím více zvuk se vzdaloval. Nevrle se noční pocestný osupoval na zpěvce, nic na to nedbaje, že byli vzdáleni a že mu nadto zpěv jejich jedinou byl spásou v noční pouti jeho. Jel zase, mlčel, poslouchal, naděje mu rostla: prvé toliko zvuk, nyní rozeznával i slova. Zvuk pocházel od sboru ženských hlasův; zpívaly onu prostoduchou i hluboce dojímavou píseň: Bude vojna, bude! Jezdec, otrlý muž, zastavil koně, poslouchal pozorně a ku předu se nachyloval; dojmul-li ho dívčí zpěv o válce? Bylo to po dlouhých, dlouhých letech, co zase zaslechnul dívčí zpěv! Bylo mu jakoby nebyl v cizině, ale v rodné zemi: prostírala se kolem něho daleká stěp porostlá vysokou travou, s hlubokými jary a skrýšemi, zde onde háj, místy jezírko, jinde lesknavý pruh říčné vody, noc teplá, měsíc na vysoké obloze vycházející, dobrý kůň jeho společník, on sám junák ukrajinský! Sklonil Kozák tvrdou šíji; zpomněl-li sobě na dědinu a kraj rodný, na matku, na otce, na dívku, kterou miloval? Kanula-li slza s oka jeho?

Noc byla, a noc žárlivé zahaluje zjevy své tmavým závojem! Jen zpěv zněl opodál, zpěv dívčí o vojně, teskný a rmutný, a vojín koně zastaviv napnutě naslouchal.

A že vojna bude, dobře dívky zpívaly! Táhl Kozák ukrajinský za vojnou, tak jako táhne havran za vojsky; na pochodu svém spravoval se toliko hřměním děl. Byl noční jezdec jeden z oněch válečných, ale surových bojovníkův, jež Lisovski z ukrajinských molodcův a z polských chlapův v jízdný sbor byl sestavil a kde ho kdo najal, tomu s nimi sloužil. I byli Lisovčíci postrachem

nepřátel, kdekoliv se objevili, a vlasti naše zakusily jich do sytosti jak před bitvou, tak i po bitvě Bělohorské.

Konečně Lisovčík vyváznul z obtížné a nebezpečné cesty, a již světlo měsíčné jasněji šeřilo, když ke zpěvnému sboru děv neměl více daleko. Na měsíci zjevení a vzezření jeho zřetedlnější se ukázalo. Vysoko nad hlavou čněla mu sáhodlouhá pika; na jejím hrotu tkvěla zabodnutá jeho potrava, kus pečené skopoviny a dobrý pecen chleba. Níženji pod touto povětrnou špižírnou vlály jako praporeček kusy rozličného oděvu, tak sice, že pika vypadala jako turecký bunčuk s ohonem koňským. — On sám měl na hlavě huňatý kalpak z černého berana s červeným vynikajícím a poněkud přehnutým vrcholkem; tělo měl upnuté v krátkém polském kontuši tmavobarevném, nohy tkvěly v rudých šaravárách. Nizounký koník nesl s nevyrovnanou vytrvalostí ohromné tělo svého pána.

Dívčí hlasy spojily se v úzkostný ryk, když společnost příšerného jezdce spatřila; srdnatý selský chasník zaskočil mu cestu....

V míru byla po tu chvíli společnost dívčí se bavila, usadivši se po západu slunce na nevysoký břeh opodál řeky dole tekoucí a v sousedství mlýnského dvora, k němuž se odtud zahradami chodilo. Duší této večerní zpěvné společnosti byla dívka nevyšedší ještě ze šestnáctého jara a květoucí jako první jarní růže. Dnes byla nad obyčej teskliva. Zpívala sice, ale zpěv jí nešel tentokráte z radostného srdce jako jindy; zpívala spíše chtíc uleviti zpěvem tesknotě své, která jí padla do srdce jako mlha na květnatou nivu, tesknotě, jejíhož původu sama sobě povědoma nebyla. Pohřešovala-li snad něčí přítomnosti? Nemožno! Vždyť byli přítomní a blízcí všickni, kterým

srdce její náleželo, sestry, dobrá máti i šlechetný otec; a zpomínati nebylo jí na nikoho než na Onoho, kterýž jediný nikdá neopouští člověka. Či zmocnilo-li se jí zlé nějaké tušení, ona moc tajemná, kteréžto se duch lidský nijak neubrání, kterážto byvši zapuzená všelikými důvody jasného náhledu, přece nezmizí, neboť má za spojence cit a za útulek srdce....

Jí na blízce, pohřížený v myšlénkách, seděl mladík nemluvě; zdálo se, že celou duší poslouchá i vnímá píseň, kterou dívky zpívaly; ale poklid v zevnitrném jeho zjevení byl klamná rouška toho, co se v nitru jeho dálo. Krev jeho vřela v žilách a myšlénky vířily se mu v hlavě jako voda v tajných tůních a úpadech říčných. Přišla vojna. Noví citové ovládli celou bytnost jeho; nový svět představil se očím jeho; nesnil, nevěděl o ničem než jediné o válce, o slávě vojenské, hotov podniknouti všeliký svízel za sladkost válečného citu. Viděl ty dni, kterak na sousedním zámku pana Vladislava Velena z Žerotína v Břetslavi všecko do boje se strojí a chystá; do jakého? po tom se jonák neptal. Spravedlnost boje rozeznati, toho chtěl rád zanechati jiným; jemu šlo o mušket. Smutně hleděl na branné jonáky panské v pěkných jejich suknicích modrých, v lesklých helmicích, a s veselou tváří, na které se malovala chuť boje a jakási panská mysl k bezbrannému lidu; bujným rejtharstvem v ozdobném malebném kroji, s kyrysy a helmami, hemžil se Břetslavský zámek. Zvukem polních trubek a hlasitými hlaholy rozhovoru zněla všecka prostora. Všecko se chystalo jako k veselým hodům! Bylo-liž tomu jináče? Vždyť přitrhl pan Henrich Mates Thurn s vojsky českými, se vším rytířstvem českým a s vybraným lidem krajským na Moravu, jako na návštěvu zdejším „vzá-

cným a blízce zpřízněným pánům strýcům, ujcům, švakrům a bratřím, a to způsobem přátelským a s míněním dobrým". Válečný jonák Podivínský viděl v duchu tábor český pod Znojmem, kreslil sobě živými rysy obraz vojenského žití, viděl se tam u prostřed veselého bratrstva bojovného, — zatím ve skutečnosti přikován jsa takořka ke pluhu, domníval se být opovržen ode všeho světa, a takovému domnělému pohanění vzpírala se rozpálená mysl jeho.

Nic ho nezabavoval zpěv dívek, teprvé ryk přístrachu jejich vzbudil ho z blouznění; vskok založil jezdcovi cestu. Lisovčík vypustil z úst táhlý pronikavý zvuk a za některou chvíli upnutě na jonáka hleděl.

„Kdo's?" zakřiknul jonák, a zdálo se, že se domníval nemíti před sebou než samotného Dampíra.

Jezdec zůstal mlčenliv a jen svítícím okem jonáka měřil.

„Kdo's?" opakoval mladík, a Lisovčík místo odpovědi předlouhý meč jal se tasiti z pochvy. Zasvítil meč na měsíčném světle jako zimní blesk nad hlavou jonáka — zazněl ryk — nastalo mrtvé ticho...

Kolem krku zavěsily se jonákovi dvě měkká ramena, a bouřlivě oddychující ňádra spočinula na jeho prsou. Byla to Marie, jenž v nevýmluvné úzkosti, zaslechnuvši hnutí zbraně, mezi jezdce a Jana padla, sevrouc jinocha do náručí svého. Viděla kmitnutí palaše, zkřikla a bez smyslu zachytila se křečovitě jinochova krku.

Jezdec zpovolna spustil palaš k zemi a mlčky se díval na děvu. Pak slezl s koně a veda ho za sebou ptal se ostatního zatím přibylého lidu: „Hejže dobří lidé, kam-že jedu? Jedu-li tudy ke Znojmu?"

II.

Hlučno bylo u Znojma. Ve čtyrech dnech přirazilo tam pod Thurnem 16000 branného lidu českého tou cestou od města Jihlavy, přes Třebíč a Moravské Budějovice. Míli od Znojma na pomezí rakouském ležel s lidem svým Dampír. Pochod se dál bez odporu, ačkoliv pravý úmysl Thurna, vypraveného sem s tak velikou mocí brannou od direktorův českých, směřoval k tomu, aby stavy moravské, kteří se původem některých mocných osob mezi sebou stále rozpakovali, mají-li přistoupiti ku konfederaci mezi evangelickými pány Čech, Slezska i Rakous proti králi Ferdinandovi, — když dobrou měrou nechtí, aspoň mocí k jednotě takové přivedl.

Na Moravě byla obojí strana mezi stavy, pod jednou i pod obojí, representována mocnými a slovutnými muži; kdežto v Čechách strana pod obojí dobyla sobě v rozporu s katolíky nad těmito vrch, zachovávala strana pod jednou na Moravě ustavičně a tvrdě převahu v zemi. Stavové čeští pod obojí měli vládu v zemi posléze docela ve svých rukou, kdežto se na Moravě moc vládní pořád ještě zachovávala v rukou katolíkův a té strany mírné, ku které se počítal Karel z Žerotína. Kdežto v Čechách po smrti císaře Matiáše vypukla zjevná bouře proti králi Ferdinandovi, Moravané osvědčovali se pořád, i když se potom s Čechy sjednotili, aby se jim spojení toto budoucně nevykládalo „na cíl ten, aby krále pána svého zavrci a zhostiti se měli“. Města v příbězích tehdejších poslouchala při svém podřízeném postavení obyčejně přesily té i oné strany. Tak zajisté když přitrhl Thurn na svém pochodě do Moravy před Jihlavu, a

úřadu i celé obci vzkázal, žeť přišel ochraňovat města jejich před domnělým přítržením lidu královského pod Dampírem a před násilnou mocí téhož lidu: obec snesla se na tom v krátké chvíli, „poněvadž jsou se již předešle za času všickni jednomyslně ustrnuli na tom, která strana dříve k nim přitáhne, aby té brány městské otevřeli a s ní přátelsky se srovnali, pročež když jest Bůh to štěstí hraběti z Thurnu dal, že od toho nejsou, aby se pod ochranu stavův českých pod obojí a tak i jeho, generála stavovského, dáti neměli." Podobně se zachovalo také Brno.

Hlučno bylo ve Znojmě a v okolí. Vojsko leželo díl ve městě, díl v poli pod stany. Probošťství Pöltenberské a vrch, na němž toto duchovenství leží, osaděno bylo čtyrmi sty mušketýrův, neboť bystrý zrak Thurnův znamenal, kterakby onen vrch byl městu a vojsku nebezpečný, ještoDampír leže toliko míli od Znojma jinak se ho snadno zmocniti a tím předůležitou posicí dostati mohl. Hned první den co lid český při Znojmě táborem se položil, dne totiž 30. dubna, rozkázal Thurn vrch Pöltenberský velikým počtem nádenního lidu rozvážeti.

Jakmile stavové moravští pod obojí takovou sílu vojska českého při své ruce spatřili, od té doby nabyvše velikého ducha vedli věc svou rychlejším a mocnějším během. Hned 30. dne dubna sjelo se do Znojma ke hraběti z Thurnu velmi mnoho panstva a rytířstva moravského pod obojí, aby ho předně přátelsky přivítali a potom odtud ze spolka do Brna ke sněmu uloženému se obrátili. Thurn jim tou dobou učinil také zmínku strany konfederace se stavy království českého pod obojí, za kteroužto jedinou příčinou takový valný příjezd jeho s panstvem a rytířstvem českým k nim se stal. Dal

také přitom po celém vojště svém provolati: Aby žádný pod ztracením hrdla obyvatelům vyšším a nižším markhrabství moravského v ničemž neškodil a neubližoval, čímž sobě vyzískal velice mysli všech Moravanův. Že pak měl s sebou ponejvíce lid krajský kromě lidu verbovaného, dodržovala se mírnost a přátelská mysl na pochodu i v táboře jeho vojska tím snadněji; i mohl Thurn bezpečně psáti ze Znojma direktorům: „Až posavad nikde toho znamenati ani vyskoumati nebylo lze, aby která živá duše buď žena neb to dítě malé, mnohem pak méně kdo z mužského pohlaví ze všech stavův a obyvatelův markhrabství moravského měl prokázati na sobě nejmenší znamení strachu a lekání se příjezdu jejich tak valného, nýbrž že všickni vesměs jemu i vojsku jeho všeho dobrého a hojného božského požehnání v předsevzetí jejich přejí, žádají a všelijak se z toho těší i radují. A že mimo ono tažení do Uher v létu Páně 1566, když byl Siget obležen, nebylo žádného takového osobného z království českého tažení jako toto nynější. Nad čímž že srdce jeho pleše a směje se, když očima svýma patří na to přemilé rytířstvo, kteréž při sobě má, jemuž toho věrně přeje, aby ho Bůh před všelijakou nešťastnou příhodou chrániti a ostříhati ráčil."

Četné vzácné obyvatelstvo dalo se vynajíti v táboře Znojemském; radostně a nedočkavě bilo srdce mnohých, když pomýšleli na to, že se odtud začíná doba nová, po kteréž dávno žíznivě prahli; vítězství strany pod obojí nad stranou pod jednou vidělo se jim nyní na Moravě již nade všecku pochybnost jisté!

Kdo se také dostavil, nebyl ani vzácný rodem ani nadchnut myšlénkami nad piku kozáckou sahajícími, byl onen jezdec ukrajinský, jména svého podlé rodu Krati-

noha, podlé křtu Ivan, podlé otce Vasilevič, podlé pána Lisovčík. Přijel, aby osobou svou rozmnožil zástupy Thurnovy, aby snad mezeru zahradil, která by bez něho byla nezahraditelná.

Ačkoliv se o jeho příjezdu ke Znojmu již hrubě smrkovalo, přece bylo rozeznati, že především zanechal toho ústroje, kterého se dívky Podívínské tolik zděsily. Povětrná špižírna zmizela s tváře země; čím se to stalo a proč, kdož otázku tuto rozřeší? Možná že včerejší náboj s píky sundal pro větší rozmnožení své reputace v českém ležení, čehož měl velice zapotřebí; bylby sice přijel do tábora jako žebravý potulný rytíř; zkrátka, nech bylo jak bylo: píka byla bez vady a hany. Také kalpak seděl na hlavě rovně a střízlivě, ježto hlava pod kalpakem také byla na svém místě. Kůň jako vždy nesl pána mlčky a snášelivě — k záhubě-li anebo ke slávě?

Avšak Lisovčík nebyl samoten. Měl spoludruha. A společník jeho nebyl nikdo jiný nežli jonák, kterýž se naň ještě včera obořil s otázkou, kdo že jest? Teď se znali. Jan všecko zanechal a následoval podivného, čiře cizího jezdce. Z milého kola dívčího prchnul, z náručí mateře se vyrval, dědinu rodnou zanechal, Marii, líbeznou dívku, také zanechal. Válečných bratrův společnost měla mu nahradit besedu dívčí, zpěvy vojenské zastoupiti písně poklidné, praporec černý měl se mu stát matkou, mušket milenkou, a svět širý, daleký, pustý, rozkolébaný měl mu býti na místo dědiny, kde strávil dětinství svého věk! A srdce mu nepukalo při zpomenění na to, co všecko opouští; a slzami se mu nezalily oči při neviděnì a nepovědomosti všeho toho, co naň čekalo! Ztrnula prsa jeho jako křečem; necítil nic, co nebyla vojna; ohluchnul ke všemu, co neznělo hlomozem zbraně.

Lisovčík rozdmuchal u živý plamen, co do příchodu jeho v nitru srdce jinochova tlelo jen jako v popeli. Vypravoval tuhý Kozák, rozenec vojny a syn bitvy, vyobrazoval žásnoucímu jinochu slast a chuť válečného reje. Viděl mládenec obraz lákavý tajemným kouzlem, kteréžto spočívá v životu vojenském. Viděl na letoucím koni Tatara po stěpi, an unáší zajatou Polku; lomí děva rukama v železném objetí Tatařína, vlasy její po větru ukrajinském plují, a pláč její v šumotu rostlinstva stepního hyne a mizí; za ním za Tatarem huňatý kalpak jak střela letí: Kozák se pustil s větrem o závod, stopa tatarská jest jeho cestou, hlava čupřinatá jeho cílem; a brzo Tatar s koně letí, a děva Polka tulí se k prsoum svému vybaviteli. Viděl jonák široký Dněpr prouditi vlnami valnými: kozácké čajky jako vodní ptactvo po vodách pluje a vesluje, a na nich se bujné Kozáctvo hemží. Viděl i jiných obrazův, jež vábnými barvami Lisovčík líčil. A tak se zesílil úmysl mladíkova ducha, kterémuž vojenský život na Moravě nastalý prvotní byl příčinou.

Úmysl, že se Jan řemesla chopí vojenského, omámil, ohromil Marii. Pocítila, čeho nikdy nepocítila; vědomost, že se má rozejíti s Janem, přivedla ji teprvé ku poznání toho, že vlastně nikdy nemohla být bez něho. Vidouc, že bude bez něho, spatřila, že ho ztrácí.

Nevýmluvná žalost zmocnila se dobré děvy. Měkké srdce její při té vědomosti pukalo. Žeby Jan poslechnul proseb jejích, toho že nebude, věděla za jisté, neboť znala z minulých dob neslomitelnost vůle jeho. A žeby Jan ji miloval, toho že není, věděla neméně; přítomný krok jeho rovněž nebezpečný pro něho jako nelitostný pro ni, byl patrné svědectví, jak se srdcem lehkým byla od něho opouštěna!

Ještě se všechna chvěla, jata leknutím, když nad hlavou jinocha zasvítil jezdcův palaš; dadouc vlastní život za něho v šanc, viděla, žeby za Jana všecko dala v oběť. Zdálo se však, že srdce jonáka bylo jako zkamenělé, bez citu, bez ohně, že prsa jeho hotova byla sice přijmouti ránu smrtelnou, bydlištěm lásky pak že býti neměla.

Poznala teď tajemnou příčinu svého tušení. A vidouc, že květ nadějí svých zmařený má rukou nelitosti a nelásky, oddala se docela onomu citu, jenžto se ducha zmocňuje, když má vědomí, že se jím opovrhá. Již umlknul zpěv na rtech bledých; radost dívčího věku minula a strast opanovala kde prvé pokojné srdce vládlo.

III.

Položení Moravy bylo den ode dne povážlivější. Mocné vojsko pod obojí stálo v srdci jejím; co Čechové polední pomezí její brannou rukou opanovali, roztrhnouce tak vojsko královské, Slezáci s Čechy spojení zvěděvše, že hrabě z Thurnu bylby na Moravě, vypravili vskok od té strany slezské 6000 lidu do ní; kteřížto od Opavy podali se do kraje Olomouckého, k tomu cíli, aby Moravané se všech stran zaneprázněni majíce, lidu svého strhnouti nemohli a tudy snáze ku konfederací přivedeni byli. Podobně Hořejší Rakušané položili lidu svého 8000 branných jonákův u Lince při Dunaji k Vídni dolů, očekávajíce na Čechy, co dále před se bráti budou.

Stavové zemští vojenskému lidu svému déle důvěřovati nemohli; byli sice nad ním nařízení mužové věrně

oddaní králi Ferdinandovi; za nedlouho však se poznalo, že dvojice smýšlení, panující mezi stavy a obyvateli vůbec, také ve vojště stávalo. Duch odporu měl v něm již mocné kořeny, když se měl přiblížiti sněm májový v Brně a Thurn dole, Slezáci pak hore stáli. Některý pluk zřejmě odpadnul od stavův ku králi se držících a vytáhl se z poslušenství hejtmana zemského i svých vlastních velitelův. Tak zajisté Jiří z Náchoda, nejvyšší nad tisícem koní verbovaných, dne 30. dubna s plukem svým z Brna vyjel; když pak v šírém poli byli, zastavil se nejvyšší jeho lajtnant Stubenvoll s rejtharstvem a učinil otázku na nejvyššího jak sám od osoby své tak i pospolu s tovaryšstvem svým, maje ho v kole: Má-li jaký rozkaz daný sobě od stavův moravských, v kterémžby se obsahovalo kamby táhnouti s ním měli; aby jim tuto ordinancí ukázal. On však neměl jim co jiného předložiti, jediné prosté poručení hejtmana zemského, Ladislava Popela z Lobkovic na Šternšteině. Nejvyšší pak lajtnant ani rejtharstvo nechtěli přestati na tom, ohlásivše se všickni jednémi ústy, že jest jich hejtman zemský pro sebe nenajímal a oni jemu také žádné povinnosti nedělali, ale všem stavům moravským. A potom naspílavše mu slov hanlivých, v prostřed polí opustili ho a vrátili se zpátky do Brna; Náchodský pak přímo jel ku králi do Vídně. — Jiní vůdcové ojedinělí a obklopení na všech stranách lidem pod obojí, především musili být pamětliví toho, aby i jen zachovali co posud zachovati bylo lze. Tak Albrecht Václav Eusebius z Valdšteina, nejvyšší nad plukem pěchoty, téhož dne 30. dubna vyšel z Olomouce spěchaje ku králi do Vídně. Tak za kratičký čas opanovali stavové pod obojí; strana pod jednou podlehla převaze jejich branné síly.

Brno se stalo jevištěm osudných dějův. Od toho dne, co stavové pod obojí ze Znojma přitrhli do tohoto města na sněm, a to bylo dne 2. máje, počíná se na Moravě táž doba, která v Čechách trvala již od druhé polovice března 1619, po smrti císaře Matyáše. Osudy obou zemí byly od té chvíle vespolek sloučeny, a pojednou proud odporu proti králi Ferdinandovi v obou sesterských zemích jednostejným řečištěm se valil; kam? — Netřeba odpověditi!

Zřetedlným okem předvídal budoucí osudy vlastí těchto pan Karel z Žerotína a slovem upřímým představil stavům království českého, byv rok před tím s Maximilianem knížetem z Lichtenšteina, Bertoldem Bohabudem z Lipého a s jinými k nim do Prahy poslán, kterak se spor jimi s králem vedený asi skoncuje. Přimlouvav se zajisté ve jmenu stavův moravských a ze snešení sněmu ke stavům českým v direkcí na hradě Pražském, vedl svou řečí k tomu, aby králi svému slušnou náhradu v uražení jeho důstojenství učinili po předešlých proti němu předsevzetích, a mírností a šetrností svou JMst ukrotili. Stavové markhrabství moravského že jsou to při králi, císaři Matyáši, jednali, aby vše což se tu stalo, skrze vzácné knížecí osoby spokojeno bylo; což ačkoli dokonale objednati nemohli, však že naději dokonce neztratili v upokojení těch rozepří, zvláště když stavové království českého dále při císaři-králi toho poníženě vyhledávati a oni stavové markhrabství moravského za ně se přimlouvati budou. „Sic jináč jestli žeby k tomu přijíti nemělo, žeby v pravdě nic jiného se obávati nebylo než *zkázy a zahynutí království českého*. Neb že císař jakožto tak veliký a mocný panovník déleji než stavové válku vésti může; z toho potom kdoby

odpovídati musil, tomu že se snadno rozuměti může. — K tomu známo jest, že války domácí jsou nejškodlivější, což příkladem v těle lidském může býti ukázáno: když vlhkosti vnitřní pominou, že takový člověk blízký nemoci a smrti bývá. Již země česká ohněm se pálí, hubí a skrze kontribucí stavovskou ochuzuje, tak že ačkoliv by měla jméno království, ale že všecku okrasu svou ztratila. — Pořad práva také v zemi že jest zastaven, tak že mnozí ke své spravedlnosti přicházeti nemohou; odkudž se obávati jest nějakého pozdvižení obecného. Což všecko že znamením hněvu božího jest a že žádný není tím jist, jdou-li ty věci po Bohu, a jsou-li s Bohem začaty čili nic? Odkudž tedy stavové čeští naději k vítězství míti mohou? — A kdyby i vítězství obdrželi, tedy obdrží-li je nad králem svým, jehož však chtějí přece za krále a pána svého míti, měli by krále a pána rozhněvaného. Protož že sluší na ty věci oběma očima hleděti; oni vyslaní stavův markhrabství moravského *že to činí z čitelnosti bídy*, *kterouž před očima svýma spatřují.*"

Než výstrahy přátel nikdo neposlouchal!

S podvečerem dne 2. máje nastalo neobyčejné hnutí ve městě. Hlásala se pověst, žeť celé vojsko české pod Thurnem ze Znojma se hnulo a v plném pochodu k Brnu se nalezá. Proněvěra Náchodského pluku zůstavila hluboký dojem ve měšťanstvu, jehož vyšší třída pod jednou Ferdinandovi oddaná v dokonalém opuštění se spatřovala. Město bylo bez vojska, brány neosaděny, přístup odevšad volný; toliko pevnost Brněnská Špilberk osaděna byla malou hrstkou vojska, 150 muži, najatými od purkmisterského úřadu ve jménu obce na obecní groš. V mrtvém očekávání trvalo město; jen na obvrší zdvi-

hajícím se nad potokem na jihozápadě, při bráně, stálo skupení mužův branných, kteříž napnutě hleděli na tu stranu ke Znojmu.

„Kam koli oko dosahuje, není vidět, žeby se zástupové jací tou stranou blížili!“ volal jeden knecht stoje na nejvyšším místě, odkud daleko přehlednouti lze bylo jihozápadní okolí Brněnské, ohraničené na pravo vrchem Špilberským a na levo rozprostřené v dalekou požehnanou rovinu. Zapadlé slunce zanechalo po sobě rudou záři na obzoru.

„Bože dej, by jich nikdá oko tvé nevidělo!“ pravil jeden z níže stojících, muž pokročilý v létech, vysoké postavy; zakývaje hlavou pohleděl na společníky okem jasným, v němžto se zrcadlil hluboký jasný duch, a v pohledu jeho bylo tolik pověděno, že všickni za dobrou chvíli zamyšleni zůstali.

„A co zde čekáme, přátelé milí! Nepřijdou-li dnes, přijdou zejtra na jisto: jich se dočkáme, kterých si nepřejem, než toho, čeho si přejeme, pokoje zemského, nedočkáme se ani tohoto večera, ani této noci, ani co snad živi budeme! Tož pojďme!“ A učinil krok ku předu; než vida, že druzí v myšlénkách zabraní nenásledují ho, zastavil a obrátil se k nim, řka: „Za těžké jest zanechati naději! Pravda! Než, věřtež, že i čas té poslední naděje minul! Naše bedra jsou již příliš osláblá, a tíže přibývá den ke dni! Jediné což ještě učiníme, jest, že neopustíme stanovisko, s nebezpečenstvím vlastního života, na kterém zde stojíme!“

Zdlouhavým krokem ubírali se společníci mluvčího z návrší zpátky do města; sotva že však přicházeli ke bráně, zarazili je hlaholové rozmanitých pobouřených hlasův. Četný, hlučný zástup obecného lidu položil se

při bráně a osoby radní přicházejíce za panem Karlem z Žerotína, z návrší, přezvěděli nezadlouho, že lid obecný nevěda své dychtivé očekávání vojska českého jinak dáti na jevo, uhostil se při bráně, aby ho zde přivítal.

„Podměstský lid vypravuje, že táhne armáda česká v několika proudech k Brnu," volal jeden z měšťěnínův.

„Sedláci zanechávají vesnice a prchají do lesův a do hor," pravil jiný.

„Sedláci vždycky utekou do lesův, když táhne armáda," oznamoval jeden knecht vojenský, přimísiv se mezi lid obecný.

„Nevěřte, žeby vojsko české táhlo k Brnu!" podotknul jiný muž, slušným kepeníkem oděný. „Vždyť leží Dampír na vystřelení dálky od Znojma!"

„A co roztrušuje ten jednuška?" zkřiklo a opáčilo několik hlasův najednou.

„Nevěřte mu!"

„Lhář je od narození!"

„Chce mezi nás nedůvěru vsadit!"

„Chopte se ho! Hrr! Hrr!"

A lidu přítomnému dostačovalo již pouhé domnění a podezření, aby provodil chuť svou na muži, kterýž přece nepropověděl než co bylo pravda. Bylby zajisté pykal za svou dobromyslnou zprávu, že se osmělil sáhnouti do vosího hnízda a pokaziti lidu očekávanou radost, kdyby v tom okamžení nebyl jiný předmět zajmul pozornost velikého zástupu.

Ze hlubokého úvozu, kudy se od západní strany ke bráně hore chodilo, zazněl dupot četných koní; jezdci patrně jeli tryskem, neboť v tichosti noční a při tichosti v lidu nastalé bylo dobře rozeznati, kterak znění půdy od kopyt, ještě před okamžením vzdálené, každou sekun-

dou se zmáhalo a blížilo. Nezadlouho spatřil se před samou branou pohyblivý les kozáckých pik nad hlavami černého zástupu jízdného, a hroty ocelové zasvítily na jejich vršcích. Přístrach zmocnil se lidu při bráně a všecko prchlo před podivným, neočekávaným zjevením: Nevěděli kdo přijel a co to všecko znamenati má. S hlomozem hlaholícím v ulicích hrnul se zástup branou do města, v čele maje známého Lisovčíka.

Nebyla pak to armáda česká, která přitrhla k Brnu; byli to vlastní stavové moravští, kteří zůstávajíce pospolu v ležení českém ve Znojmě, jak nabyli vědomosti o vyjití Náchodského z Brna i co se při tom zběhlo, vyjeli odtamtud všickni společně do tohoto města. Na tuto cestu vzali sobě pana Petra Sedlnického z Choltic, nejvyššího nad tisícem koní zbrojných zemských, aby je tam s touž jízdou doprovodil. Táhlo s nimi osm set reitharův těchto, ješto jich dvě stě bylo zanecháno při vojště českém ve Znojmě. Přijevše stavové druhého dne máje v noci před Brno, zanechali vně v poli sedm kornet jízdy moravské a s jednou sotní neboli kornetou Kozákův vtrhli do města. Z tohoto tažení povstala ona pověst o příchodu vojska českého, a tato korneta Kozákův nejprvé a napřed vniknula do vnitřku města. Za ní přitrhli stavové koňmo.

Nastoupila bouřlivá noc. Vášně dlouho zadržované rozpustily se v bujném nezkroceném reji. Tak zpousta vod hrazí zastavená naleznouc ji jednou prolomenou, valí se v divokém proudu u zmítavých vlnách, podmílá břehy, vyvrací stromoví a keře, ježto břeh drží, a neupokojí se leda po četných záhubách a zkázách.

Po ulicích ozýval se tou nocí ustavičný hlomoz zbraně, dupot koní a okřiky Kozákův sem tam se rozjíždějících

Obyvatelé zpamatovavše se z prvního překvapení a vidouce známé pány stavy, brzo se vmísili v obecné hnutí; jedněch vyvábilo neobyčejné divadlo noční a zvědavost nastávajících věcí, jiní byli vedeni náklonností svou ke stavům pod obojí, mnozí posléze, vidouce chýliti se převahu na tuto stranu, začínali se tolikéž chýliti k ní a následovati těch, kterýchž prvé protivníky byli. Houfně se tedy valil lid za pány, kteří ssedavše s koní, upřímo šli do domu pana Austrlického, aby tam drželi radu.

Smolnými pochodněmi osvítila se ulice před domem Austrlického; dým vystupoval z nich v hustých kotoučích nad hlavami shromážděného měšťanstva. Opodál se zažloutlé světlo pochodňové odráželo na hrotech Kozáckých pik a barvilo surové obličeje těch stepních synův, kterýmž byli svěřeni koně panstva. V zástupu měšťanův panovalo potud ticho, že se ostýchali hlaholiti hlasitě, by tím nevytrhovali pánův v radě. Zatím šel šumný hovor mezi nimi a jen chvílemi objevovala se přílišná horlivost v hlasitějším hlaholu.

Najednou i potichmý hovor stanul a úplné ticho zavládlo. Vystoupil z domu pán krásného vzezření, vzácné postavy a uhlazených mravův. V očích jeho svítila vnitrná rozčilenost, a prv než slova pronesl, v rychlosti přeletěl zrak jeho po zástupu. Byl to pan Vladislav Velen z Žerotína, příbuzný pana Karla.

„Ze snešení vyšších stavův“ — mluvil zvučným hlasem Žerotín při obecné tichosti — „činím na měšťany dotázku: Mají-li důvěru ve vyšší stavy?“

„Máme!“ ozvalo se jako jedněmi ústy.

„Chcete-li s nimi nyní za jednoho člověka státi?“

„Chceme!“

„Budete-li s nimi držeti i napotom?“

„Teď i na věky!“

„Chopte se zbraně a sražte se s námi v jedno!“

Následoval hromohlasný hlahol, točení ohňův a přátelský rozhovor; trubači začali troubiti na poplach, Kozáci dle rozkazu roztrhli a rozjeli se ke všem branám. Brzo na to kyrysarové Choltického před městem zůstavení ve své hrubé zbroji, s meči tasenými, do vnitř města vtrhli a po všech náměstích i předních ulicích se rozpostavili. Hlomoz po městě množil se každým okamžením, noc byla obrácena v den, okna domův leskla se od hojných ohňův a zástup za zástupem v radostném zpěvu, volání a jiném hlasu po ulicích se valily.

Náš Lisovčík, jehož byl sobě oblíbil pan Velen ze Žerotína hned v táboře Znojemském jak pro jeho neohroženou statnost, tak pro povědomost krajin moravských, zůstávaje té noci v průvodu téhož pána, stal se svědkem bouře Brněnské. I nalezaje se ve svém živlu, což dbal on o vnitrný význam těch dějův, co se dály před jeho očima! Kroutil sobě spokojeně vousy, když po zavření všech bran a osadění všech čelných míst stavové a měšťané Brněnští na uhelném trhu sestoupili se té noci do velkého jednoho kola pod širým nebem a sobě vespolek zdviženými prsty přísahou se zavázali, že při sobě do posledního přemožení věrně a neproměnně státi a jedni druhých zastávati chtějí. Popojížděl bezstarostně za rytířstvem a panstvem, kteréž se s jakousi obzvláštní oblibou a důvtipností vynasnažovalo v každém hnutí svém napodobiti stavův českých. A tak byl syn Ukrajiny svědkem, jak stavové pod obojí navštívili té noci kardinala z Ditrichšteina biskupa Olomouckého, pana Karla z Žerotína i naposledy pana Karla knížete i vladaře domu Lichtenšteinského ve příbytcích jejich, zrádcův vlasti

jim spílali a hrozili, že jich po česku ven z okna vyhodí, jako Čechové před rokem skoro v ty časy Smečanského, Slavatu a Filipa!

Nerozuměl těm dějům zrozenec stepi; jemu bylo volno ve hlomozu zbraně!

IV.

Henrich Mates z Thurnu, vůdce spolčených vojsk českomoravských, jakmile konfederace stavův českých pod obojí s týmiž stavy moravskými na bezpečné míře postavena byla, což se ujednalo v rozbouřeném Brně hned ty dni po přítahu pánův moravských z ležení českého pod Znojmem, nedlouho meškal se svým lidem na Moravě, ale připojiv k sobě jistou částku lidu moravského, vtrhl s vojskem do Dolejších Rakous, maje v úmyslu dobyti se až ku samé Vídni, kde mezi stavy katolickými, evangelickými a králem Ferdinandem týž spor se provozoval, který v Čechách a teď i na Moravě stavy vespolek a s králem roztrhoval. I zmocnil se nejprvé dvou klášterův, Eggenburku a Bernegku, a poručil svému nejvyššímu laitnantovi hraběti Šlikovi dobyti městečka Lavy.

Novinou o příchodu Thurna k Vídni rozhlášenou předěsili se všickni měšťané a obyvatelé Vídenští tak přenáramně, že nemněli za jiné než že již Čechové před samými branami harcují. Ihned byla stráže pěší ve městě zvětšena, a nad to musila při ní každé noci projížděti město jedna kompanie jízdných; tři kornety husarův a čtyry praporce hajdukův vyslány za Dampírem ku Kremži, aby některé dráhy na moravských hranicích osadili a zavřeli; venku před městem, u předního mostu Dunaj-

ského, zdělána na hbito hradba a osaděna třemi praporci Fürstenberské pěchoty; po předměstí s té strany k Hernalsu rozloženo setninu rejtharův německých a u Sv. Marka jistý počet Uhrův; brány také všecky silně uzavírány, zasypány a zatarasovány kromě dvou; most před branou u zámku královského, v němž král Ferdinand tou dobou meškal, stržen, brána sama zasypána a mimo předešlý lid ještě čtyry praporce knechtův a několik kornet jízdy do města uvedeno; bašty pak všecky hrubou střelbou opatřeny, tak aby se všech stran ke bránění se nepříteli přihotoveny byly.

Po dobytí a osadění Lavy dne 1. června hned nazejtří táhl Thurn se vším vojskem svým i moravským, ve kterémžto byl s panem Velenem z Žerotína také povědomý Lisovčík i Jan chasník z Podivína, přímo k Vídni. Měl sice 12.000 branných jonákův s sebou, ale dle jeho vlastního přiznání srdce jeho v něm předsevzetí takového se zhrozilo a hrůzou velikou v těle jeho se třáslo. Neboť věděl, že postavení Dolejších Rakous v ten čas bylo dosti mohutné, král Ferdinand pán všeho všudež bedlivý, kterýž nelení, tajné rady královské žeť jsou katolíci nejhorlivější a nejtužší, město Vídeň vojskem dobrým obsaděno, s vůdci zkušenými a udatnými; konečně že strana evangelická v městě i v zemi posud bez síly, jako v nějakém zatčení trvá a se drží. Niemėně odvážil se Thurn přece na oblehání Vídně, a také se až pod samé hradby a děla její dobyl.

Přitrhna rovnou cestou k lodnímu mostu městskému, kterýž přes Dunaj byl udělán, stavěl se před císařskými, jakoby nejbližší hradby mostní s lidem svým opanovati mínil. Zatím hned té noci vypravil tiše od sebe obadva nejvyšší moravské, Fridricha z Tiefenbachu a Ve-

lena z Žerotína s jich pluky, aby dolů podle Dunaje k městečku Fišamentu táhli a tamního přívozu se zmocniti hleděli. Kteřížto zachovavše se tak, skryli se s lidem svým nedaleko odtud v hustých pobřežných chrastinách, potom po několika osobách oděných za sedláky neb nádeníky viničné ku přívozu přicházeli a na druhou stranu pokojně se převážeti dali. Když pak porozuměli, že jsou již na oné straně Dunaje přívoznému a jiným domácím dosti silní a budou se moci v té nenadálosti netoliko přívozu a prámův, ale i samého městečka příhodně zmocniti, projevili se, kdoby byli, proč jsou v to místo se dostali i jaká síla lidu za nimi na druhé straně Dunaje jest na poskoku, napomenuvše jak převozníka tak i Fišamentských, aby se moci té svou dokonalou záhubou neprotivili. A tak dostavše s malou prací prámův čtyr a jiných menších lodí více, ještě toho dne něco jízdy i pěchoty moravské přes Dunaj přepraviti dali. Hrabě potom v patách za nimi s celou armádou sobě pospíšil. V té lsti především se vyznačili jak Lisovčík tak i Jan, přeplavivše se spolu první na břeh Fišamentský.

Opanovav Thurn hražené městečko Veliký Enzersdorf a osadiv je 600 pěchoty, přepravil všecko vojsko své u Fišamentu na druhý břeh, pojistil sobě jeden ostrov u téhož místa a vtrhl dne 6. a 7. června po šarvátce s Uhry do předměstí Vídenského tou stranou u Svatého Marka; díl tábora českého zahradil se na „husích ladách“, jiná část se střelbou polní položena proti samotnému hradu.

Než právě v ten čas, když Thurn obléhal Vídeň a v ní krále Ferdinanda, když k němu přitrhnul vůdce lidu slezského vévoda Krňovský a smlouva s evangelíky

uherskými k výhodné závěrce se blížila, v ten čas došel Thurna z Prahy rozkaz od direktorův, aby beze všech všudy odkladů s lidem svým jestliže ne dokonce se vším, ale vždy s dobrou částkou jeho co nejdříve zpátkem do Čech se obrátil; neboť hrabě Mansfeld ztratil velikou bitvu proti Bukvoji u Velkého Záblatí v kraji Prachenském, a následkem toho Bukvoj až k Mirovicům postoupil i tábor český u Budějovic pod generállaitnantem Hollachem a polním maršálkem Linhartem Kolonou z Felsu až ku Soběslavi couvnouti musil. Proto také Thurn hned se vším vojskem od Vídně odtrhl a u Fišamentu kudy přešel, zase přes Dunaj se přeplaviti dal. Hřmění děl z bašt a z valův vnitrního města zprovázelo jej při odtahu, tak že předměstí na uherské silnici, kde ležel, těžce porouchána byla. V rychlých pochodech přibylo vojsko, předvoj pod mladým Thurnem a Šlikem, hlavní voj pod starším Thurnem samotným, do Soběslavi. Vojsko moravské pak pod svými dvěma nejvyššími, panem Ladislavem Velenem z Žerotína a Fridrichem z Tiefenbachu obrátilo se do Moravy a rozložilo podél hranic proti Uhrům i Rakousům. I bylo takovéto ostražitosti pilně potřeba. Nebo Dampír, vůdce císařský, táhl upřímo z Vídně na Moravu a počal vojenským lidem svým, kteříž byli směsice Kozáků, hajduků srbských a knechtů německých, Moravanův těžce sužovati.

Teplý den pozdního léta dlel nad krajinou Břetslavskou, obloha zanešena byla v celé nesmírnosti své různými, drobnými oblaky, plovoucími jako lodě běloplachetní po lazurovém nebi. Popolední slunce rozpálilo žár denní v takové parno, že způsoben teskný klid po rolích a lesích. Zámek Břetslavský, majetnost pana Ladislava z Žerotína, dobytý vojskem Dampírovým a no-

vými zákopy i tarasy ohražený jakožto příhodný pas do Dolejších Rakous, panoval výhrůžně celému okolnímu moravskému pomezí. Nic proti takovému nepříteli nezmohl lid domácí při tom při všem, že jim přispíval jeden pluk nejvyššího moravského, pána ze Salermu. Volně zabíhali srbští hajduci s vojenskými bratry Kozáky do požehnaných okolic a navraceli se s bohatou kořistí do Břetslavského hradu jako draví ptáci do jistého hnízda. Nejvíce trpívala nedaleká osada Podivínská. Zapuzen byl odtamtud dívčí zpěv večerní, kterýž se tam rozléhával za letních měsícův; pole zbaveny byly již okrasy obilní, ale sama úroda byla buď ukořistěna, odnešena anebo ohněm v niveč uvedena. Divý lid vojenský nešetřil toho, čeho sám zužitkovati s to nebyl! Lid sedlský znuzený a ochuděný na nejvýše sebral se v jednu hromadu a sřekli se zdělavše sobě praporec černý, že chtí podle tohoto znamení smrti věrně při sobě státi a na chase vojenské škod svých nápodobně postíhati. Oko za oko, zub za zub! stalo se heslem zoufalých těchto rolníkův-bojovníkův.

Zatím zamýšlel Dampír obskočiti a zmocniti se celého toho vojska moravského, kteréž při hranicích zůstávalo po návratu od Vídně. Nebylo zapotřebí než zaskočiti mu cestu Brněnskou a spojení se hlavním městem, aby bylo přikvačeno, sevřeno a smrti nebo zajetí vydáno. Znamenavše takové neštěstí nastávající, vypravili nejvyšší moravští po tichu z ležení srdnatého a prozřetedlného mušketýra, krajiny k Brnu dobře povědomého, aby direktorům a správcům zemským v Brně oznámil, v jakém nebezpečenství s lidem svým zůstávají, by rychlou pomoc poslali.

Již se nachyloval den k večeru, slunce zašlo za

temnými hustými mračny, jenž zalehly veškeren západní nebesklon. V těch nížinách lučinatých, kteréž se rozkládají pod horami Polavskými nad stokem tří řek moravských, bylo znamenati v pilném kroku na tu stranu k Brnu člověka ve vojenské suknici a v sedlském širokém klobouce, majícího mušket převěšený přes rameno. Bystré oko jeho přebíhalo ustavičně krajinu. Byl to Jan z Podivínské osady, nesoucí z tábora moravského zprávu a žádost vůdcův o pomoc vojenskou k direktorům do Brna. Z nenadání zaslechnul pronikavý vzkřik. Ohlednul se hbitě na tu stranu, odkud volání zaznělo; přitajil v sobě dech: Hlahol toho hlasu byl mu povědomý. Než nebylo mu meškati; na poselství jeho záleželo zachránění moravského vojska. I uspíšil chodec krok a neohlednul se tam více, odkud zazněl nářek ženského hlasu.

Než — zaslechl dupot bystrého kopyta, bezděk obrátil oči a spatřil: Na nízkém koníku hnal se Kozák maje v náručí dívčici mladou, ana zoufanlivě rukama lomí v surovém objetí jezdce; kůň jako šípka letí na tu stranu k Břetslavi. I poznal chodec dívčici: byla to Marie; i poznal chodec jezdce: byl to Lisovčík. Trhlo to Janem; všechen jat zastavil se v chůzi. Bylo patrno: Lisovčík zanechav moravské služby přešel k Dampírovi a zastihna Marii s rodičemi z domova vystěhovalou unášel ji do nepřátelského táboru. Z mušketu bylby Jan s to dostihnouti jezdce surového, ale kdož věděl, zdaliby nevjela smrtící rána do srdce dívčina? Zanechat nešťastnou dívku v záhubě, neosvobodit ji dokud bylo možné, opustit ji, která Jana tolik milovala — — již byl Jan na poskoku za jezdcem; v tom mu zazněl jako s nebe hrom rozkaz vůdce moravského, a myšlénka šeť na jeho píli závisí blaho vojska i snad země, zapudíc všecko mínění

ostatní, odvrátila ho od dívky a novou silou popouzela k Brnu. Spěchal, kvapil, hnal se jako mocí nějakou popoháněn. Umlknul úpěnlivý nářek dívčí, zmizel jezdec v lučinách...

Dorazil posel do Brna. 800 kyrysarův a 1000 pěších pod Stubenvollem vytrhlo z Brna ku Břetslaví, dne 15. září před úsvitem udeřeno na Dampíra a krutá bitva svedena. Zuřivě bojovali Moravané, obojručně bili kyrysaři do Kozákův a pěchota jako slepá hrnula se na hajduky. Kozáci vpadli s koňmi do roztrhané půdy na pobřežích Dyje, a tam pěchota do nich mocnou střelbu pouštěla. Jan hledal Lisovčíka: také ho spatřil; i hnal se slepě po něm, volaje jméno drahé Marie. — „Ej kdeže Mariula!“ zvolal se smíchem Lisovčík a předešel Jana, na něj mířícího, sáhodlouhou pikou. Bezduch padnul Jan do mělčiny. Vesele zasmál se Lisovčík. Marie? Marii vyrvali mu sedláci, když ji unášel.

Zahynul Jan, ale Moravané obdrželi pole i zahnali nepřítele.

ZDISLAVA.

Pověst dějepravná ze třidcetileté války.

Tištěno poprvé pod názvem „Černý Němec" r. 1850 ve Vídenském Denníku, podruhé pod názvem „Zdislava" v „Novellách" spisovatelových r. 1853

I.

Psali v Čechách leta spásy 1620.

Den listopadový chýlil se k večeru. Ve Vysokém Mýtě zvoněno již sice na klekání, ale obyvatelé místo modlení, v divém byli pohnutí. Prostranstvo pod kostelem plno lidstva: žen, dětí, mužův. Nejeden držel v ruce sekeru, neboť slyše zvonění nemněl za jiné, nežli že zvoněno k ohni; avšak, dýmu nevida, kvapil ke zvonici. Sousedka z konce podměstí minula ho v pospěchu: úlomky modlitby zněly jí od úst. Marně volal vetchý kmet, otec její, za ní: zůstal v prostředku ulice o své holi, s plačícím vnučkem, sám.

Zvon dnes umlknul mezi zvoněním, a kdo se modlil, slyše poslední jeho zvuk, ztrnul leknutím; nebylť to onen libý ton, který jako hymn veškerenstva k nebesům se nese, ale byl jako žalm, jako ryk silného bojovníka, na smrt raněného.

V kole lidu zvoník stál, ale bledý a němý, jako socha. Na dotázku co se stalo, vždy jen hlavou pokynul a na věž ukázal; než, mlčeli kovoví jazykové na věži, a v zástupu nebylo, kdoby se odvážil na ni v té chvíli obecného úžasu.

„Herež, cože to za rumrejch!“ ozval se hlas jadrný, a „Strejc! Strejc!“ voláno na to horlivě; každý opakoval to slovo, a sděloval je soused sousedu, ačkoliv „mistra koželuha od věžky“ každý znal, i to dítě maličké. Podobného hlasu nevydávalot žádné jiné hrdlo v městě, a podobné postavy nebylo na míle v šíř i v dál té krajiny. Z vlka krzno krylo mistrovo tělo, s rozhalenými prsy; jelení nohavice podvázané dole řeménky, chodidla v sandalích, hlava v telecí čepici s postranicemi spuštěnými na vaz i přes uši; dolejší polovice obličeje skrývala se v hustém vouse. V rukou neměl mistr nic, ani sekeru, ani který nástroj svého řemesla; ale kdo popatřil na jeho pěsť, věru viděl okovaný palcát. Mlčky hleděl lid na líce mistrovy a sledoval směr očí jeho namířených k oknům zvonice, kudy bylo zvonův viděti.

„Jářku, co se stalo?“ ozval se mistr poznovu a „Rozvaž, Petře!“ doložil, přistoupiv ke zvoníkovi.

„Ba, sousedé, neštěstí se stalo, neštěstí veliké. Puknul svatého Vavřince zvon!“ dí zvoník pošeptmu.

„Našeho patrona!“ zkřiknul mistr.

„Co mistře, co se stalo?“ znělo odevšad a všickni se mu drali až k samým ústům, chytajíce se ho za rámě. Mistr mračně k zemi hleděl.

„Co se stalo!“ pravil brzo rozhledna se po zástupu. „Vůle Boží stala se, cožť jiného! — Velký zvon se roztrh'!“

„Bože Otče! Bože náš!“ zkřiknul lid v jednom hlaholu, pln úžasu a strachu. Pláč hlasitý pozdvihl se v zástupu. Sepjavše ruce, vrhly se ženy na kolena a „Děti, děti, modlete se k Pánubohu!“ volaly bědujíce. Děti v omamení malitké ručky spínaly, jiné s pláčem tulily se k matkám. Zasmušile pozírali muži: nevěděli co by řekli. Sám mistr se zamlčel.

„Pochváleno jméno Páně, mistře!“ promluvil kdos tiše vedlé koželuha, a ruka se dotkla jeho ramena.

„Až na věky!“ vece mistr a spatřil vedlé sebe muže letitého v černém oděvu. „Dobrého zdraví, pane Kaško!“

„Mistře, ty smuten,“ dí Kaška.

„Nemohu se smáti, pane Kaško! — Tato nehoda! — V této chvíli! — Náš lid právě v poli! Snad v bitvě! — Snad — a puknutí zvonu jest nám znamení....“

„Nedej toho Bůh!“ dí Kaška. „Než odkud tato tak malá důvěra ve vítězství naší věci? Mne nemate žádné znamení. A je-li dnešní nehoda předchůdce čeho zlého, quod Deus avertat!“ — doložil, vida mistra kývajícího hlavou — „nebuřme tím lid před časem; zlého dočkáme se vždy dosti záhy; hleď raději potěšiti lid.“

„Lid se modlí, lepší útěchy mu není!“ vece koželuh.

„Jest všelijakou pověstí a divnými nebeskými úkazy stále vyděšován,“ pokračoval Kaška. „Hned je kormoutí neobyčejná hvězda, hned podezřelý člověk...“

„Ani není tak o ty hvězdy, jako o ty popudlivé hlavy,“ opáčil mistr. „O radních pánech tu ani slychu vidu, ale ten mol mlynář, ten je zde; ó, ten je všude, kde se něco mele.... Ó, dopřej mi toho, Pane Bože, bych jeho rozdrtil...!“

„O kom mluvíš, mistře?“ ptá se Kaška.

„O něm mluvím, o té nepleše, co nám přivedl do obce toho svého kmotra, pana Matěje; by mu toho daru žehnal čert!“

„Ty míníš..?!“

„Já míním oba, jak Wiesnara ze mlýna tak Heina ze dvora, co kupuje korec za korcem a skoupí koncem všecku naši majetnost! — Ó ten mlynář! Té strže zvonu bezpečně on užije k roztržce v lidu! Hle, jak tam stojí!

Lapá každé slůvko sousedův! A jak střihá těmi svými sluchy! Jestli já ho — Já ho — vari, Kaško! — vari!"

Marně bránil Kaška mistrovi. V něm propuklo zášti dávno kojené, a ruka učitelova byla příliš chabá, by se jí nemělo vymknouti železné rámě mistrovo.

V tom se zjevil primas. V průvodě děkana a Brydla písaře přicházel brankou od špitálské strany. Jeho zočiv, zastavil se mistr, sňal s hlavy čepici a čekal tiše příchozích, nespouštěje s mlynáře oka.

Ženy posavade klečely na zvadlých trávnících; mužští stáli v zástupech pod pilíři kostela. Tichými slovy dohadovali se významu té nehody. V jednom zástupu šel hovor hlasitěji, a proto se tam sestupoval sbor větší.

„Já tomu tak rozumím, sousedé!" řečnilo se tam hlasem slabým, ale dobře slyšitelným. „Naši byli poraženi — a Bůh nám tou strží dává o tom návěští! To jest, tak mám já za to; každý má své mínění."

„Ale to vaše jest nezřízeně onaké!" ozval se na to hlas rozdrážděný. „Koho míníte tím ‚naši', pane Wiesnare? Naše-li, či vlastně své? Stavovské-li, či císařské? Syny vlasti, či její protivníky? Na tom záleží váha vašich slov. Kohože míníte, mnedle?"

Na smělého tázatele obrátila se všecka pozornost. S úsměchem libosti kývali sousedé vespolek hlavami.

„Mluvil-li jste o svých," pokračoval řečník, „s Pánem Bohem! Jsem s tou porážkou spokojen, a my co tu jsme všickni! Pravda-li, páni sousedé? Jestliže jste ale mluvil o našich, o lidu českém ...."

„Ano, já mluvil o lidu českém! Český lid, toť jsou ti naši; kdož jiný?" pronesl se na to Wiesnar.

„Aj, směle mluvíte, pane Wiesnare! My že klesli? My! My? Aj, věříme milosti Pána Boha, že hromem za

nás bojovati bude! Byly porážky v Čechách, ó ano, a jadrné! Ale čí? Vidíte-li nového z Dubé pana Hynka, proti jehož rázům jsou vaše helmy jako dynka? Neznám-li vám pan Mates Thurn a pan Mansfeld, onen rek Plzenský? Kdo jsou proti ním váš Dampír a ten krtek Budějovský, Bukvoj? Pod těmi vůdci, pane Wiesnare, lze sice zchromnout, lze sice hledět bradou vzhůru, ale prohrát.... prohrát nelze!"

Wiesnar mlčel, v zástupu vznikal šum a hluk.

„Nuže pane soku, nemáte-li žádného jízlivého slova na mé tvrzení?" otázal se mladík mluvčí hrdě.

„Já? — Nemám!" odbyl ho tázaný suše, a obrátiv se vyšel ze zástupu.

V tom se zarděla večerní tma světlem z visuté lucerny na žerdi v ruce mistra, kterouž byl na žádost primasa, vyjíti na věž a ohledati zvon, z kostela přinesl.

Na místě Wiesnarově zjevila se, jako ze země vyrostlá, žena cikánka, tvor přeškaredý. „Ha, ty čarodějnice!" zkříknul onen mladý řečník a hnul rukou, již měl zavěšenu na kličce, jakoby ošklivou ženu odepchnouti chtěl. Ale cikánka upronc na něj očí, zůstala. „Božímu řízení směješ ty se, synku primasův!" jala se mluviti. „Směj se, směj, však dlouho smát se nebudeš, ty ratolesti z kmene hříšného! Nechtělť již ani ten mrtvý kov svolávati vás do chrámu; jeť kletba na vás i na vašem potomstvu, vy bojovníci zlého!"

Bezdech, bezduch vyslechnul lid pohrůžčivá slova ženy. Než, brzo slyšáno v té zámlce obecné, kterak rozkazoval písař městský, vybyti tu ženu z toho toulavého lidu zemského ven ze města a z hájemství. „Jakže? Vybyt tu ženu pobožnou?! Vybyt?" — „Město nám vypálí její lid!" — „Všakť pravdu měla! Běda nám, běda

potomkům za naše bouření!“ Takové hlaholy zdvíhaly se v lidu a reptání se zmáhalo ve shromáždění prvé tak zkroušeném. Cikánka stavila se u kříže pod lipami stojícího blíž kostelních dveří, než přišli drábové a vyváděli ji odtud. Výhrůžky ozývaly se hlasitěji, v pokřik žen mísil se pláč dětí. „Ani modlit nedají se té stařeně! — Chraňte ji! — Zbíte dráby! — Zkolte je! Zabte pochopy! — Vybavte ženu! Ženu!“ Za okamžení byla žena i drábi obklopeni lidstvem; sekery se počaly vznášeti nad hlavy; ženy zuříce vytrhly cikánku drábům a vzaly ji v divém křiku mezi sebe. Marně snažil se děkan promluviti k lidu; zakřikovali ho a že i on jeden z těch buřičů, voláno mu do očí.

„Vari!“ zahřmělo slovo v lidu, a brzo se v tom davu rozvírala ulice až po to místo, kde cikánku ženy chránily; nikdo neodporoval, žáden se nepomknul; a ten div způsobil koželuh. Vzal cikánku za ruku, dovedl ji k drábům, a tak ji z davu vypudil.

„Což vás vidím všechny jaty, sousedé milí, řečí té ženštiny!?“ ozval se zástupům pán letitý, s šedinami na hlavě, stoje pod křížem. „Umluven byl každý hlahol, každé hnutí, každý její posunek. Což jste toho neznamenali? Metala kletbu na mne a na mého syna: rovnou myslí to snáším, neboť vím všeho toho počátek a původ. Kdože smí hlásati naši zkázu? Jako onen Laokoon, jehož bohům obětujícího hadové moršti usmrtili před obětnicí spolu se syny: tak leda zahyneme my, v boji o naše svědomí! Hadův máme v našem moři dosti... a vy, kolotavý lide, vy jste ono moře! Jdětež, vraťte se ke svým příbytkům! Pokojně spěte! My jsme tu, bychom za vás bděli!“

Domluvil primátor, a hlavami schýlenými rozcházel se vrtkavý sbor. Posléze zůstali sami: primas, děkan,

někteří z radních pánův, Brydel písař, Kaška učitel a mistr koželuh. Společně odebrali se na věž, mistr s kostelní pochodní v čele jejich.

V tom bily na věžích hodiny; osmý den měsíce listopadu postupoval k půlnoci.....

* * *

Noc byla klidná, povětří vlažné; světlost oblohy na východě zvěstovala brzké vyjití měsíce.

Ve dvoře pana Matěje Cyrilla Heina z Heimburka, na konci podměstí u věžky, ještě bylo světlo. Chvílemi rozléval se po ulici zpěv a hra na harfu. Žíznivě pila tišina noční zvuk písně vlaské, provázený hned měkkým, hned hlučným strun hlaholem. Světlo z komnaty padalo na pěvkyni, ana v hedvábném oděná kaftanu, při pootevřeném okně seděla. Ale ani v oku nebylo ducha ani na líci rysu toho národa, jehož potomkem byl otec pěvkyně, pán z Heimburka; žár vlaský jiskřil se v těch černých očích, v obličeji dlel výraz vysokého ducha, podoba dostojná malíře i pěvce.

Položila děva čelo na harfu, nedopěvši, a v povzdechu jejím jevilo se, že píseň roztoužila více nežli ukojila.

„Blaze zní tvůj zpěv, Zdislavo,“ zvoláno z nenadání blíže zpěvkyně a zároveň se vtisklo živé políbení na ruku její v okně položenou.

„Tys, Jero!“ zkřikla děva v radostném kvapu a hbitě odstavíc harfu, vyklonila se k jinochu.

„Dlouho nejdeš, Jero, a píseň mi nenahradí tebe! Kde jsi meškal, žes na mne zapomněl? Pověz..! Nikoli, pomlč! Prvé mi dej ruku, ubohou raněnou; má bude ona, jí sluší první moje péče!“

„Vyřkla jsi, co ještě dnes vyřknou naši otcové, dá-li Bůh! Má bude tvá ruka: od nynějška také smluvou otcův."

„Smluvou otcův!" opáčí děva. „K čemu smluv? — Tebe miluji, já dám tobě ruku, ty mně; toť smluva našich srdcí! — K čemu smluv? Otec přisvědčí ke blahu dceřinu: jaký by byl otec?! — K čemu smluv? Jak chladný jest ten svět! Všecko volá před soud svého rozumu; nechápu, k čemu smluv! Tys můj, Jero! Dej, dej mi ruku! — Proč váháš? — Ty se zdráháš?"

„Nevládnu jí po vůli, drahá Zdislavo! V návalu lidu uškodili mé ráně; já také byl v ohni, krev pobouřila se; uškodil jsem jí sám také!"

„Zlý jsi, zlý, Jero! Nic nedbáš o ruku! Vidět, že již není pro tě lékaře mimo mne! Ty mlčíš? Mluv, Jero! Chci, abys mluvil! Mně tak teskno, když tvého hlasu neslyším. Proč jsi dnes tak chladný, bezduchý, mrtvý? Kam se děla tvá veselost?

„Odpusť, odpusť! Nemohu dnes za sebe! Divné myšlénky naléhají na ducha! Měl jsem výstup s Wiesnarem!"

„Lekám se tvé řeči, Jeronyme! Tebe něco tíží: patrně! Protos tolik smuten! Svěř se mi, pověz všecko, a jistě zbudeš tesknoty."

„Divně promlouval dnes Wiesnar."

„Wiesnar?" opáčila Zdislava.

„Zdálo se, jakoby ne bez důvodu byly řeči mého soka."

„Tvého soka!" zvolala s přízvukem veselosti Zdislava. „Nejsi-liž hoden výčitek, Jero — doložila káravě — že máš ještě na jazyku jméno soka? Wiesnar a ty! Ó jak nízko ceníš sebe přede mnou!"

„Tvůj otec mu přeje," dí Jeronym.

„Můj otec mu přeje, ano! Ale uchází-li se o mou

ruku, musí jeho cesta také býti ke mně, a ke mně, k mému srdci přístup jest mu již založen — tebou, příteli! Otec mu přeje více nežli tobě .... pravda! Ale spojenu býti s člověkem tak tvrdým, poddánu býti povaze tak drsné, zaniknouti v té bídné života spůsobě, jaké mi ten muž podává.... o rci, můj příteli, mohu-li se rozvahovat, kdy mám volit manžela!"

„Otci vzdorovati nesmíš!" vece jinoch.

„O Jero! Truchlivých hodin přežila jsem na tom přemýšlení, má-li otec moci k neštěstí svého dítěte? Smutný byl výsledek, pro otce i pro dceru. Já matky drahně času již nemám, a té matky nenahrazuje mi otec. K tobě se, Jeronyme, chýlím ve své samotě, ty mně vracíš ne-li matku, ale srdce rovněž soucitné, rovněž věrné, rovněž milé. Že prý má otec právo k svému dítěti! Má je, má; ale učinit ho tím právem nešťastné, kterak se z toho chce zodpovídat Bohu?!"

„Než, bude-li teď proti mně...."

„Nemluv tak, Jero!"

„A bude-li příznivější Wiesnarovi...."

„Jeronyme, ty mne mučíš!"

„Zdislavo, co potom učiníš —?"

„Co potom učiním?" opáčila děva po chvíli a pevně. „Ty se ptáš — a víš mou odpověď!"

* * *

Zatím opodál, ve vedlejší komnatě, jednali otci o sňatku svých dětí, primas Husinecký s panem Heinem. „Aj tak, pane ujče, zvolejte se mnou: Conclamatum est!" pověděl primator ze stolice vstávaje. „Sváry, boje, bitvy, války nechtež běžet mimo, když nám tu jde o dvou osob

blaho; ba co dvou! Čtyř, vpočtem-li se my staří mezi ně! — Však Jeronym, můj syn, není vám proti mysli, být nemůže; každému se líbí. A boha-dle! není-liž jako stvořen k tomu, by ho milovala dívka? Či je-liž málo zmužilý, by snášel břímě tohoto světa? Či nemá-li ducha? Však sami víte, bojoval pod Plzní, až mu švihovka vyrazila mušket z ruky, bezmála i s rukou! — Ergo, pane ujče! Jacta alea! Vrhněte kostky .... netrapte mne déle!"

„Že nelze věděti, jací budou časové! Ustavičná nejistota, nebezpečí a svízel je život náš: nevím, bude-li dceři dostojného věna možné dáti."

„Jeronym jest můj dědic! S možnou chodit nebude, ni on ni jeho rodina!" vece primas.

„Tolikero starostí teď na mne naléhá!" vece Hein. „Tolik tu rolí, tolik čeledi! Krvavým potem sehnal jsem něco toho jmění; protáhne-li se vojna zemská, zatáhne-li se naposledy k nám, nevím kdo ho rozmete. Ten statek jest můj jediný poklad."

„Jediný poklad — ? — Což nemáte dceru?" dí primas.

„Ano, ona také jest můj poklad."

„Což nemáte víru v Boha?"

„Ano, víra jest také poklad."

„Tolik pokladů máte, a není okamžiku, byste si ho neztrpčil. Aj, zastyďtež se, pane ujče! Hle naše děti, nejednají-li lépe? Bez hluků se milují! Vy milujete dvorec, tu kupu kamení: přijde oheň, obrátí jej v kupu rumu! Milujete pole, to suché hroudí: přijde příval, nezůstane na nich stebla .... o vanitas vanitatum!"

Hein mlčel, jen hlavou kývaje a pokradmu na primasa hleděl.

„Snad pak nepochybujete o tom, že zvítězíme my!

Aj, a nechť bychom i trpěli, však tandem justa causa triumfat, věc spravedlivá zvítězí!“

„Toho zanechme na svém místě, pane primase!“ podotknul Hein. „Také druhá strana tak mluví!“

„Věru, pane ujče, vás vyučuje Wiesnar!“ pronesl se k tomu primas prudce, „Wiesnar je zlý člověk,“ doložil po chvilce mírněji, a začal chodit po komnatě. „Varujte se ho, pane ujče! Má-li se k vám jako přítel, vězte, že jest opak toho! Mluví-li k vám medem, jed jest! Lid nepokojit, luzu popuzovat, a pak v kalném lovit, hle, tam on směřuje! Tím člověkem, pane ujče, nedejte se ani učit ani rozpakovat: Jednejte po svém rozumu, a dobře bude — vám i mně i dětem našim.“

„Wiesnarovi nejste tedy přítel?“ vece Hein.

„Nejsem, a bude má nejprvnější péče, abych se ho zhostil.“

„Má známost s tím člověkem jest pouze nahodilá,“ jal se na to mluviti pan Hein. „Setkali jsme se před lety v Dolejších Rakousích, v obilných obchodech; jím vyzván přesídlil jsem se do Čech. Ostatně s ním nemám než právě obilné obchody. A je-li člověk obci škodlivý, pustím i od těch.“

„Učiňte tak, příteli milý, nespolkujte se s ním. Ne bez obtíže byl jste přijat v obec; dost mne za to osočovali! Odměňte se aspoň mému synu.“

„Nu, Jeronym mně není proti mysli,“ dí pan Hein, a vstana podal primasovi ruku.

„Tak, tak mluvte, milý ujče!“ zvolal primas vesele, radostí slze a Heinovi ruku tiskna, div že i on neslzel též.

* * *

Již nastoupila druhá polovice noci. Nad krajinou měsíc šeřil, po lukách nízko při zemi táhly se osvětlené mlhy, v dálce na obzoru tměly se lesy. Všude ticho, pusto, žádný hlas, žádný život, teskno nevýmluvné.....

Na východ za městem, blíže pověstného lesa Drábův, kmital se plamének ohně, planul, hasnul, poznovu se zňal a okamžitým pableskem osvěcoval čtvero zesutých zdí a řadu vysokých topolů. Před časy bydlel tu městský hajný; později hájovna zhořela, byvši zbojníkem zdrancována, podpálena i obyvatel zabit; nestarala se víc o to sídlo hrůzy obec, zanechavši ho potomstvu jako památník vzteku lidského.

Té noci v pusté hájovně divný spatřoval se obraz: kolem ohně na zemi spaly ženy s dětmi, přikryté vozovými plachtami; muži leželi hlavami na omšeném kamení; zboží roztaháno po zemi; ssmeklá plachta visela na vozíku přes kolo; pod vojí ležel hubený kůň. Sípění spících mísilo se v pištění ohně a v šelest topolův. Byla pak tato společnost onen pověstný „toulavý lid zemský“, kteří zjevivše se z nenadání před táborskými vojnami, „vláčili se po české zemi a lidi mámili,“ jakž dí o nich starý letopisec — cikáni.

Vně zřícenin, opodál, na pokrají lesa, stálo dvé osob, ženština stará i mužský, mlynář Wiesnar a cikánka žena, povědomá z výjevu pod kostelem. Horlivě mluvil mlynář, žena mlčecky poslouchala.

„Krásné děvče, viděla jsem ji!“ pronesla se konečně cikánka, když Wiesnar ustana ptavý pohled na ni upnul. „Zrůst pěkný, spanilé líce, žhavé oko....“

„Ji, ji mně zjednej, ženo!“ zkřiknul Wiesnar, líčením krás Heinovy dcery všechen rozvášněný; ženu drže tuze za ruku, divě pohlížel v její obličej.

masa kus. A já vás všecky zperu! Dávej, babo! Vem kde vem!"

Těmi slovy pustil se cizinec přímo ke staré cikánce. Cikáni na něho. Ale žena vztáhnouc ruce proti nim, pozvala ho a vedla do hájovny, kde ho počastovala kusem studené pečeně. Host posadil se na zem a jal se obírati kost, podstatu toho cikánského daru. Cikáni zasedli otvor, kudy se chodilo, a ulehli jakoby zdřímli, ale bděli. Cikánka jala se příchozího vyptávati, odkud jede a kam?

„Odkud?" opáčil po ní host, hryzaje kost všemi zuby.

„Ano, odkud?" dosvědčila žena.

„A kam?" vece opět host, když mu nastala přestávka na kosti a dovolila úst propůjčiti ku promluvení. Cikánka přisvědčila.

„A proč se ptáš, babo?" řekl onen posléze, když byl holou kost vyhodil přes zeď.

„Tak!" vece cikánka.

„Dobrá pečenka, ale slaná. Podráždila hrtán. Potřeba vláhy. Babičko, dej vína."

„Není čeho dáti."

„Není. Vida! A když já, babičko, povím, že bych pil, to již ani nemluv, a jdi a sáhni po lahvici do koše. Žízeň je zlý společník." Cikánka učinila dle slov příchozího, a vyndala z vozíka lahvici vína.

„A tak, bábuško, vidíš! Dobrotou člověk nejdál dojde!" pravil cizinec a jal se píti. — „Čerti vědí, takového pití nebylo ani v Ukrajině." — Pil znovu. — „Věru nebylo, ani v Polště!" — Pil opět. — „Ani v Polště, ba ani na Moravě!" — „Čerti vědí, takového vína neměli jsme ani u Vídně."

„Kdo jsi, příteli?" tázala se žena v rostoucí zvědavosti.

„Kdo jsem?“ opakoval po ní host, drže lahvici v hrsti.

„Ano.“

„Chceš-li vědět kdo jsem, zeptej se prvé jak se jmenuji.“

„Jak se tedy jmenuješ?“

„Nu hádej!“ vece tázaný a opřel se loktem o zem. Cikánka se zasmála.

„Na svého společníka ani nevzpomeneš! Kdo jest on?“

„Nevím, z kterého ten kluk pronároda. A já se jmenuji Ivan Vasilevič Kratinoha.“

„A čím jsi?“

„Čerti vědí, čím jsem.“

„Ničím?“

„Ba tak jest, bábuško! Já nejsem ničím! Teď nejsem ničím. Jmenovali mne čímsi u Lisovčíků, dokud mne nevyhnali, a vyhnali mne, aby mne neoběsili, a chtěli mne oběsit a měli mne také oběsit, protože dí přísloví: ‚Kdo najde dřív než jiný ztratí, umře dřív než počne stonati.‘ Teď se chci dát verbovat.“

„Čackýs válečník. A komu?“ ptá se cikánka.

„Čerti vědí komu! Kdo se nechá obalamutit.“

„Zde v tomto městě verbuje se právě pro stavovské vojsko,“ pravila žena, ukázavši rukou přes zasutou zeď na západ.

„Dám se tedy k stavovským.“

„A budou-li poraženi...?“

„Tedy půjdu k císařským.“

Nastalo mlčení. Pak začala cikánka, ale tak, by se zdálo, že mluví proto, aby právě nemlčela: „Víš-li ty čeho o vojskách zde v Čechách, jak se kterému daří?“

„Nevím. Dávno tomu, co mne vyhnali; hned loni, když nás bylo osm tisíc na Moravě.“

„Povím ti, příteli, dobré slovo: přinese ti užitek. Jdi ty zejtra do města, a rozhlašuj tam, že jsi knecht ze stavovského vojska; vojsko zemské že poraženo a na útěku...“

„Podívejme se!“ vece Kratinoha.

„Ty sám žes jeden z těch, kteří prchají...“

„A já tobě, babo, povím ještě lepší slovo: Neutrhuj na cti! Sic tě do sto ďáblů...“

„Že za málo dnů přitrhnou císařští,“ doložila žena, bez překážky ve svém pokračujíc.

„A to chceš abych rozhlašoval?“ ptal se host zpovolna.

„Ano.“

„Aby tě kat zpral! A zadarmo?“

„Ne tak: za dobrý peníz.“ S těmi slovy podávala cikánka svému hostu několik bílých grošův.

„Tři — pět plesnivých? Kolik to dá na haléřích?“

„Dvanáct haléřův jde na jeden bílý, český. Vypočti si to.“

„Tu máš své peníze.“

„Nechceš!?“

„Nechci.“

„Dětino!“

„Nechci, dáváš málo.“

„Bláhový! Toť bylo nádavkem.“

„Každou tu lež zaplatíš mně zvláště pěti českými. Ale vydej mi je až ráno. Já budu spát tvrdě! Ty bys mne do rána o tu krvavou mzdu zase okradla!“

Řekl a položil se jak byl na znak, a spánek snesl se na víčka ctného bohatýra, Ivana Vasileviče Kratinohy, Lisovčíka.

* * *

Nazejtří, dne 9. listopadu, jedva že svítalo, bylo v městě živo, hlučno. Putovaly zástupy měštěnínův na zvonici, by se na své oči přesvědčili e nehodě, která potkavši zvon veliký sv. Vavřince, jich mysle tolik byla zkormoutila.

Mistr koželuh stál před svým stavením u jihovýchodní věžky. Se založenýma rukama a s hlavou odkrytou obzíral oblohu, díval se na kouř vystupující z komínů protějšího dvora, v němž panovala kromobyčejná živost a čilost, zašel o dva kroky blíže na mimojdoucí silnici a hleděl k městu. Ve svátečných oděvech, mužští v kepenících, ženské v hedbávných župicích a v čepicích chocholatých, kráčeli ulicí, berouce se z města do dvorce pana Heina.

Dvorec pana Heina vynikal nevšednou výstavností. Dům byl nový, průčelím obrácený ke slunce východu, s pohledem na silnici; pokryt byl stukaturami řemeslně pracovanými ku podobenství mřeží; okna byla kotoučová, ale z kotoučků drobných zasaděných nad míru uměle a vkusně; v prostředním okně pyšněl se dokonce znak pana Heina, s celým jeho titulem na kotouči vymalovaný.

Bez stukatur, beze znaku, toliko ze dřeva, s malými okenci kotoučovými, pod prastarou lipou stálo zase naproti stavení strýce koželuha, spíše chatrč nežli chalupa. —

„Hleďme, hleďme! Toť pan Matěj nikdá neměl tolik návštěv jako dnes; také nikdá tolik přátel jako dnes!“ pravil mistr v duchu k sobě, když byl již napočítal dvanáctero osob, kteréž překročily práh dvorce. Neměl šice pán z Heimburka tolik přízně ve městě, aby napočítal takový počet přátel; naopak byl celému městu sůl v očích. Ale tím četnější spojení měla rodina primasova

jak ve městě tak v okolí, a všickni byli žádostivi podat krásné nevěstě primasova syna svá žehnání a přání všeho dobrého. A tak přicházeli všichni přát; jen strýc koželuh, nejbližší soused, stál se založenýma rukama, a vida to hejno přátel povážlivě hlavou kýval. Mladému Jeronymovi, primasovu synu, přál mistr ze srdce; život by byl nasadil za něho i za jeho otce; nicméně ženitva jeho chváliti nechtěl. Heinovu dceru Sidonii — nebo jak si ji lid český nazval, Zdislavu — velice ctil, neboť znal její povahu, vidíval dobré skutky, jež činila, by otec nevěděl, a přece ženitvu tu chváliti nechtěl. A míněním tímto dokonce se netajil před Jeronymem. Jeronym ho zato vždy jen laskavě káral. „Nejsi-li dětina, mistře!“ říkával. „Byloby smutné, kdyby předtuchy vždy měly být předchůdcové pravdy!“ — „Pánbůh dej, abych se mýlil!“ odpovídal zase mistr. „Pánbůh dej! Ale tato ženitva povede vás k neštěstí; já to vidím, já to vidím!“ — „Čím nešťastnější budeme,“ říkával na to Jeronym a brával mistra za ruku, „čím větší nehoda nás zastihne, tím věrněji se budem milovat; to zase já vidím. Ptej se mé nevěsty: odpoví ti též tak!“

Mezitím Ivan Vasilevič Kratinoha, noční jezdec, slavil svůj vjezd do města. Bylo vidět, že vynaložil všecku svou krásochuť, aby zjevení své učinil co nejzáživnější. Kůň byl nastrojený a vykrášlený jako o sedlské svatbě. Ohlávku měl ovázánu travou, tak že se jen místy svítila její konopná podstata; na temeni hlavy mezi ušima pyšnila se mu kytice z větviček jehličích, upevněná červenou stužkou; pokrov původně nádherný, avšak nepřízní času zvetšelý a hladovým zubem jeho tu i tam již načatý, kryl hubená žebra nízkého koně. Kratinoha sám měl na těle modrou suknici vojenskou, jejíž barva

na lopatkách a na švech silně přecházela do běla, na loktech červená blýskala se záplata. Červené široké nohavice spouštěly se v malebných záhybech až po kůtka, kde začínala holá noha. Obuv hledala sobě rovné: levé chodidlo vězelo v rozedrané botě opatřené ostruhou s uraženou hvězdou, na druhém chodidle byl přivázán pouze podešev a na něm byla přibita ostruha ohromné velikosti. Hlavní ozdoba byl klobouk černý s pérem jeřábovým a přes prsa pantelýr, na němž visel prázný toulec na prach. Všeho toho byl se zmocnil na jednom bojišti před Vídenským mostem. Vedlé koně klusal noční soused Kratinoby, Kratinožka, nesa na rameně mušket svého pána.

S podivením zastavovali se lidé na ulici, hledíce za tím jakýmsi rytířem beroucím se upřímo do vnitrného města. Mistr koželuh zavrtě hlavou zašel do stavení, vzal telecí čepici na hlavu a odebral se na rynk.

Vesele tam na ranním povětří poletovala korouhev trojbarevná, kterouž obec zhotoviti dala pro svou výpravu. V prostředním poli bílém, mezi červeným a modrým, skvěl se na ní písmem zlatým nápis Pro libertate, druhou pak stranu zdobil znak městský, Sv. Jiří na koni potíraje draka. Hlučno bylo toho jitra na rynku. Dlouhou řadou před radním domem stály vozy naložené obilím a pící, kterouž obec povinna byla odvesti do krajských proviant-hausův. Čekajíce na znamení k odjezdu, jonáci sedlští při koních stáli. A když rada s dáním znamení poněkud otálela, zanechavše vozův dali se vésti hlaholem vlaského bubnu ku korouhvi, kde u prostřed shromáždění písař městský na polní sedě stolici zapisoval těch, kteří se vojenskému komisarovi pro lid stavovský verbovati dali.

Trojice chasníkův zapíjela již bojovný svůj zápal pivem bílým, točeným zrovna na rynku z půlsudu vyva-

leného z obecních sklepův, pro občerstvění najatých a navnadění jiných. Jeden z koupených, ramenatý mladík, povolání svého sladovnický, seděl na zemi opíraje se zády o „nádobu“ a máchal dle jednotvárného hlaholu vlaského bubnu korbelem nad hlavou. Za čepicí ssmeklou do očí zelenala se mu ratolest, kterou mu za ní přátelé zatkli, o čemž on naprosto již nevěděl. Již mluvilo pivo z něho, a sice hned latinsky hned česky. Latinských průpovědí utkvělo několik v jeho chytlavé hlavě hned ze školy, kde jimi pan Kaška učitel plýtvával až nazbyt. „Tadeáši, Tadeáši!“ bědovala nad sirotkem milenka jeho, děvče městské a hezké. „Bůh ti toho nerač zpomínati zlým, žes mi způsobil tolikerou žalost! — Co já ubohá sobě počnu, když ty zemřeš někde v cizině! A co si počneš ty, budeš-li někde raněn, bez ošetření a lásky!“ — „Mlč, Rosalie, mlč! Tu máš, pij! — Pij má drahá duše! Quid prosunt verba! Neplač! Mens aequa in arduis! — Trunkem bílého zapudíš svou žalost! Pij, pij, zlatouško!“ Děvče se dalo do úpěnlivého pláče, nicméně Tadeáš v povětří máchal korbelem a prozpěvoval hlasem nestejným obecnou tehdá písničku:

A ty naše svobody
Bez podstatné ochrany
Jsou nám právě tolik platny
Co Chrudimské varhany!

Stranou, podál hluku, stál mládenec jiný, k řemeslu vojenskému příliš málo hrubý; před ním byla chudá chorobná žena. Tiše promlouval k ženě, počítaje na dlani peníz, kterýž byl za odvod dostal na ruku a podávaje několik bílých ženě: „Tu máte, matko; dva bílé nechám sobě na cestu a pro příhodu, ostatní jsou vaše. Přilepšete

si jimi, matko; věřím Pánubohu, že mne zachová při zdraví a životu, a že se z výpravy navrátím k vám s větším požehnáním; pamatujte na mne ve své modlitbě. . . .!“ Dál nedomluvil: žalostně rozplakavši se padla mu matka kolem krku, tiskla k prsoum a líbala dobrého mládence.

Hned za nimi stál zástup měšťanů řemeslníků. Ve svém kole měli městského synka, třetího verbovaného, mladého, příliš mladého, aby snášel hrubé práce a svízele vojny; ale zdálo se, že zápal nahrazoval, čeho věk ještě nedopřál; živým ohněm skvěly se mu oči; nadšeně hovořil o přítomném stavu věcí zemských, o nebezpečenstvích, kteréž zemi hrozily, i o nadějích, kteréž jí kynuly . . . . . netušilť, že v té samé chvíli proudila se již krev ze čerstvých ran na bojišti Bělohorském!

„Václave, podrž mně bič! Já se dám také verbovat!“ zvolal jeden ze sedlských chasníkův, a měl se chutě k tomu, aby vyměnil duplhák za bič; ale v tom nový předmět zajmul pozor veškerého zástupu. Provázen valným shonem obecného lidu blížil se dobrodruh Ivan Vasilevič Kratinoha jako triumfator k verbovní komisí; cestu k ní ukazovala mu trojbarevná korouhev a vlaského bubnu hlas. Zastaviv se tam, pozdravil způsobem a zvykem vojenským zástavu, slezl s koně, odevzdal ho svému pěšímu průvodci a přistoupiv k písaři podával mu ruku i vlídně se mu poklonil. Písař vstana dal péro za ucho a ptavě hleděl na podivný úkaz člověka.

„Mír s vámi, pánové bratří!“ začal Kratinoha a zadrhoval citedlně malorusky, ačkoliv mu dlouhý pobyt na Moravě obstojnou známost zdejšího jazyka zjednal.

„I s tebou, amice!“ doložil písař, žásna.

„Nelekejte se, pánové bratří!“ pravil zase příchozí.

„A čeho jest se nám lekati?“ tázal se písař.

„Čeho? Čerti vědí! V daleké zemi černomorské slyšeli jsme, že v západních stranách válka. I zdvihl jsem se, a po velikých dobrodružstvech dopravil jsem se do tohoto města, jemuž nevím jak říkají. Na pochodě slyšel jsem, že čert nikdy neví co Pánbůh dá; neboť štěstí válečné jest jako povětrnost, dnes takové, zejtra jinaké. Potřeba nebáti se ani čerta! Já byl u Zaporožcův atamanem. . . .“

„Ty?!“ zaznělo zrovna vedlé Kratinoby a oči mistra koželuha hleděly ostře na dobrodružného muže, kterýž docela chladně po mistrovi se ohlédna, dále prodloužil řeč.

„Stavovské vojsko české bylo poraženo, a proto vám, psí syni, nabízím za dobrý žold svou kůži i kůži svého edelknopa!“

Řka ukázal na Kratinožku s mušketem; ale hoch v tom okamžení odhodil muškel, pustil koně a skočil k mistrovi, dada se do žalostného pláče. Nastalo hnutí v zástupu. Zůřivým okem mrštil Kratinoha po hochovi a pomknul se, by ho dostal k sobě. „Stůj!“ zahřměl proti němu mistrův hlas, a když se byli obádvá soptivým okem chvíli měřili, obrátil se mistr zvolna k hochovi řka: „Co jest tobě, mládenče?“ — S obnoveným nářkem tulil se mladík k mistrovi. „Neboj se, milý, my tě chráníme. Pověz, kdo jsi?“ propověděl písař. „Psí syn!“ doložil Kratinoha, a mrzutě se obrátil.

I vyšlo na jevo, že hoch byl syn vojenského markatendara, jeho držitel že ho ukradl a unesl rodičům a všelijak potřeboval k lupičskému dílu. Velikým hlaholem ozval se rynk; zůřivým útokem vrhl se na lupiče dětí všecken lid. Beze zbraně, toliko o dvou pěstích, stál teď Kratinoha prostřed rozbouřeného lidu. Dvakráte jim odo-

lal, ale po třetí klesaje zachvátil žerď korouhve a vylomiv ji ze zasazení padl i s ní na znak, ale tak že ho prápor zakryl. Lid se zarazil, dobrodruh se vztýčil, pozdvihl korouhev a chtěl promluvit... dvě ramena od zadu poznovu ho strhla k zemi, a lid pustil uzdu zuřivosti své.

„Ty psí synu, ty psí synu!“ volal poražený pod pádnými ranami, až posléze dokonce umlknul, a lidu po skutku panický se zmocnil strach. Prchli. Jediný mistr při oběti nezřízené spravedlnosti zůstal.

„Také ti bylo potřeba děti krást, atamane!“ pravil nad ním a shýbal se právě, by dobrodruha vzkřísil. Z hluboka sobě oddechna, hnul sebou Kratinoha a mnul krev s očí. Chvíli mlčky před sebe hleděl. „Dobře jste mne zprali, psí duše!“ Řka pokynul dvakráte hlavou: „Toho vám co živ nezapomenu!“

* * *

Den se nachýlil, nastával večer a s večerem šumný život ve dvorci pana Heina. V komnatách, na síni, na dvoře a především v kuchyni děly se přípravy k pyšným hodům. Zaslibovalť bohatý pan Hein jedinou dceru primatorovu synu; i nesměl ničehož pominouti, by největší tento den v rodině a v domě svém oslavil dle stavu svého, skvěle i okázale.

V poslední komnatě nejzáze, odkudž okna do zahrady šla, nemýlena hlukem a šumotem, seděla nevěsta u okna; hlavu měla opřenou o pravici, větřík večerní vanoucí pootevřeným okencem do světnice, ochlazoval líce její, žhavé jako růže v nejladnějším květu rozvité. Byla přespanilá. Šat atlasový, jehož barva přecházela z běla do modra, o nedlouhém živůtku a s dlouhými přiléhají-

cími rukávci objevoval plnou krásu jejího zrůstu, představoval postavu dívčí v celé luznosti mladistvých půvabů; po šíji, po plecích hebko splývaly kadeřavé vlasy, překrásné bez všeliké ozdoby.

Z hlubokého zamyšlení hnul ňádry jejími onen chvivý povzdech, kterýžto vždy zprovázívá milé zpomínání; oko její padlo na kytku, kterou v levé ruce držela, uvitou velice vkusně a s důvtipem milostným od Jeronyma. Chvilenku se dívala neodvratně na utěšená kvítka, líbezným úsměchem zajiskřily se jí černé oči a déšť ohnivého celování pokrýval v náhlém nadšení každé kvítečko, každý lupen, každý lísteček; znovu na kytici hleděla a jakoby byla zažárlila na ni, že se jí dostalo pocelků náleževších živým rtům dárce, a jakoby se hněvala, že se kvítí neroznítilo ohněm rtů jejích, odvrátila milostnou hlavu od kytičky a pohlédla oknem ven. — „Sidonie!“ zazněl odtamtud hlahol lkavý, hlas bolu i prosby, žádosti i úcty plný. Zachvěla se děva; povědom byl jí ten hlahol žádosti a úcty plný; ne poprvé donesl se k ní; ale vždy odpovídal mu odpor a nelibost srdce jejího. Mocně jí teď bilo srdce, v celou výšku postavy své vzpřímila se a násilou vyrazivši z prsou slovo „Pane!“ vstoupila zmužile do okna.

Tam v zahradě klečel muž, v jehož lících oheň se střídal se mrazem, v očích jiskry svítily a slzy třpytily se; lkal i plakal, naříkal a zuřil. „Po tobě prahnu, po tobě hynu, zlá bohyně! Slituj, slituj se ti mne nebohého!“ S těmi slovy vrhl se do okna a ruce sepjal naproti děvě. „Vzdalte se, Wiesnare!“ vece děva hlasem povýšeným. „Zde meškat, nemáte již práva! Chvála Matce boží, dnešním dnem budu vás navždy zbavená!“ Vzkřikl Wiesnar jako na smrt zraněný a bez vlády zklesnul pod

oknem na zemi; ruku tisknul k srdci, plakal jako dítě a opakoval si hlasem slábnoucím: „Navždy zbavená! — Navždy zbavená!“

Právě zahlaholila slavná hudba na síni, znamení, že se mají započnouti hody. Večeřadlo bylo vystrojeno tak bez úhony a vady, že „nebyl-li tam ráj celý, část ho bylo spadlého na chvíli“. Komnata páchnula líbeznou vonf, v rubínových a zlatých vínech rozpostavených po stole ponořovala se záře voskových světel ze stříbrných svícnů. Zde se třpytil v láhvici malvaz, tam jiskřilo víno uherské podlé muškátového, rosackého a jiného sladkého pití vlaského. Pod krásnými svěžími kytkami, na cínových talířech vystaveni poroučeli se konfektové v malebném vystrojení; vlaské ořechy střídaly se s fíky, se sladkým pečivem a s výborem jablek.

Ve vedlejším pokoji rozprávělo se hlučně v zástupech hostí; kolem děkana Jiřího Stefanidesa sestoupili se radní páni, zejména pan Jan Charamza, Adam Nádhera, Valentin Kužel, Jeronym Vodička, Matěj Varhaník a jiných předních měšťanův více. Domácí pán, otec nevěstin, rozmlouval s tetou svého nastávajícího zetě, sestrou primasovou, ku kteréž Zdislava matky nemajíc jako k matce přilnula. Zraky a pozor mladších pánův vábila zatím půvabná dama mladá, družka Zdislavina z dívčích let, Rosaura, dcera bohatého měšťěnína Daniela Krocína. Stříbrná spona s hvězdou třpytila se jí na čele; průhledná bílá rouška z krajkův, připevněná k obroučce té, spouštěla se po děviných rusých kadeřech; přes tamínové roucho měla oblečenou hedbávnou župici s visutými rukávci a pošitou hranostejlí kožešinou; perlový řetěz visel jí s krku a spočíval na vábně zakrytých ňádrech. Byla bledá. S patrným zalíbením hledal zrak její mladého Husi-

neckého, a ohnivý ruměnec rozhořel se jí na lících, když dvorný a líbezný mladík, na jehož tváři zrcadlil se svrchovaný klid vnitrný, přistoupiv, s ní se baviti začal. Obsypávala blaženého jinocha pozornostmi a lahodnými pochlebovala mu řečmi, k nimž toho dne nechybělo látky; v pohledu jejím jasně byla psána láska, láska, kteráž měla sice minulost, budoucnosti však neměla.

Mezitím páni měli horlivou rozmluvu o příběhu, kterýž se přihodil toho dne ráno na rynku. Děkan ostrými slovy vytýkal radním pánům přílišnou shovívavost a škodlivou povolnost ke zvůli obecného lidu; též vypravoval, kterak onomu dobrodruhu, jehožto rány se v městské nemocnici léčí, v zimničném nápadu rozličné řeči proklouzují z úst, z nichžto vysvítá, že byl najat k roznášení lživých, pohoršlivých a pobuřlivých zpráv. Dotvrzoval toto domnění také pan Valentin Kužel, řka, kterak se z výslechu onoho unešeného mládence vyrozumělo, že onen zmíněný dobrodruh nocoval minulé noci ve spálené hájovně spolu s oněmi tuláky zemskými, cikány, kdežto vůbec vědomo, jakou praktikou jedna žena cikánská včera u kostela jednala; v nebezpečných těchto časech že ostražitost a přísná dohlídka nad tím rozličným poběhlým lidem nad míru jest potřebná, obmysl že se skrývá a pikle že se potajmu kují, kde se toho smysl lidský nejméně domnívá. Co se pak toho Wiesnara ze mlýna tkne, pokračoval zase pan Varhaník, to že jest věc již jako slunce patrná, kterak nepřátelsky on s obcí smýšlí, a žeť potřebno přistoupiti k mínění pana primasa, aby ten člověk vypuzen byl z obce. —

„Favete linguis!“ zazněl na to žertovný hlas primasův, a když tím rozmluvu byl přetrhl, prošeno hostí odebrat se do večeřadla. Tetu Polyxenu, matronu nej-

velebnějšího věku, ale nicméně ducha veselého, uváděl domácí pán, druhých paní radní pánové, Rosauru Jeronym. Ve průčelí stolu zůstala dvě místa neobsaděná.

Když byl šumot minul a ticho zavládlo, otevřely se pobočné dvéře, a provázená od primasa i od otce vstoupila Zdislava na práh. Jeden hlas překvapení zazněl v četném kole hostí; bylať nevěsta v skutku tak překrásná, že jednohlasná ozvěna citů opanovavších všecky přítomné při jejím spatření, dokonce nebyla pouhá poklona; ani Rosaura neodolala převaze citu nad hrdostí a přidružila se k pospolitému hlaholu. Když pak primátor Zdislavu jako nevěstu syna svého a pan Hein Jeronyma jako nastávajícího zetě svého společnosti představili, spěchal každý, by krásné dvojici zasnoubenců znova podal přání svá.

Zdislava nebyla vesela; s obličejem nepohnutým přijímala poklony hostí; jen když Rosaura přistoupila před ní, zajiskřily jí oči, kterýchž Rosaura nesnesla. Za několik okamžení nepromluvily k sobě, a přece chtěly, přece měly k sobě promluvit, až posléze Zdislava se zalitýma od slz očima Rosauru za ruku chopila, hned jí ale pustila, neboť cítila, že ta ruka studenější byla nežli led. Dál se v tu dobu mezi oběma děvami, což arciť ostatní společnosti tajno zůstalo, dál se mezi nimi veliký boj citův; na povrchu dvě přítelkyně, v hlubokosti srdce dvě sokyně, stály na rozhodném rozhraní svých životů; Zdislavy zmocnilo se teskné tušení; zdálo se jí ustavičně, že vidí Rosauru, ana zprovází a pozoruje každý krok jejího života a ledovou rukou sahá po jejím štěstí. . . .

Veselými řečmi primasa uveden bodrý hovor mezi společnost, veselost a zábava usadily se mezi hostmi.

Již se protáhl večer k hodině desáté: s přibýváním hodin přibývalo rozkoše. I hovořeno mnoho o příbězích válečných, vypravoval Jeronym o postupu císařských armád po Čechách, až kam poslední zprávy sahaly. Kterak Maximilian Bavorský vtrhna od Linecké strany do Čech v Budějovicích se spojil s Bukvojem, načež dobyvše Vodňan, Písku, Prachatic, Sušic, Strakonic, Horažďovic, Bechyně, z kraje Prachenského ku Plzni se podali, kde ležel Mansfeld, a okolo Plzně k opatství Plaskému, odtud ku Královicím, Senomatům a dále k Rakovníku se brali, chtíce se přiblížiti k Praze. Zatím král Fridrich na den sv. Václava z Prahy vyjeda k vojsku českému do hlavního ležení pod Zvíkovem, postupoval nepříteli vždy po pravém boku, až se pak položil s vojskem českým proti bavorskému u Rakovníka. Strhla se potyčka u Rakovníka, v nížto Bavoři žádné pochvaly nedosáhli. „Máme tedy nepřítele v železné hrsti: s jedné strany Praha i král, s druhé strany Plzeň a Mansfeld! Kdož smí pochybovati, že nám nepomáhá Bůh!“ Těmi slovy skončil mladý Jeronym vypravování své. A jedva že je skončil, zařinčelo v okně sklo a zlatý peníz mihnul se v letu nad stolem, i odraziv se pak ode svícnu spadl zrovna před děkanovo místo.

„Aj dar zajisté dvorný, ale posel hrubý!“ zvolal primas se smíchem a zdvíhal se ze stolice.

„Což se nám navracují zlaté časy Zeusovy, časy zlatých deštův!“ doložil pan Charamza, a všecka společnost se zasmála.

„Jest to peníz památný na předloňskou kométu!“ pověděl děkan, přečet nápis a podávaje peníz primasovi.

„Ardet offensi numinis astrum!“ četl primas, i zachvěl se bezděky a díval se za dobrou chvíli na peníz.

„Právě jsou tomu dnes dvě leta," — prohodil pan Hein — „co se na nebi ukázala hvězda kometa —"

„A trvala ode dneška, osmého dne listopadu, až do Vánoc toho roku," doložila paní Polyxena.

„Ano, a předchůdcem i zvěstovatelem dobytí Plzně byla!" propověděl hbitě mladý Jeronym. I žádáno od hostí, by vypravoval, jednak ze zvědavosti, jednak že se domnívali dotknouti tím jedné doby v Jeronymově životu, kterou sobě pokládal za velmi milou.

„Stávali tehdá při obležení Plzně naši důstojníci kolem hraběte Mansfelda na spravedlnosti Plzenské — jal se Jeronym vypravovati — a patřívali s toho vrchu na onu hvězdu. Ze znamení Štíra podala se ona na znamení Váhy a vzavši svůj běh od východu k půlnoci, táhla se prostředkem hvězdnatosti nebeské, Formánek řečené. Naposledy podávala se za okolek Raka, kdež do konce zmizela. — I pravil tehdá jeden z předních důstojníkův slova ta: ‚Bratří milí, pohlédněte na toto chvoštiště boží strašlivé, a věřte, žeť ním Plzenských pýchu a vysokomyslnost brzo vymete a ztresce!' — Tak se i stalo: Plzně jsme dobyli! A jako tehdá Plzeň padla, tak mám z této přítomné příhody tušení, žeť podobně padla již armáda císařsko-bavorská!"

Zazvučela radost po těch slovech, sklenice zadrkotaly o sklenice, vrátila se veselost mezi hosti. Zpomínalo se, že tomu právě rok, co král Fridrich korunován byl i královna Alžběta britanská na hradě Pražském, i neopomenuto slovy lahodnými dotýkati se královny dnešní slavnosti.

Zatím se po městě rozlétla strašlivá věsť. Rozkoš panovala ve večeřadle domu Heinova, do hovoru se mísil bezstarostný smích, Jeronym nevěstu svou maje v

objetí celoval ji přespanilou. Ven pod oknem stál mistr koželuh. Usedavě plakal nebohý, zakrýval rukama obličej a v nevymluvném bolu pokyvoval jen hlavou. Vědomost hroznou věděl, o kteréž hodovníci ještě ani zdání neměli.

Povstal primas a učiniv k hostům kratičkou řeč uchopil se sklenice vína a vysoko ji povynesa nad hlavu zvolal hlasem jásavým: „Vivat Fridericus rex!"

„Vivat!" zaznělo ode rtův hostí...

„Dokraloval!" zvoláno v tom ve dveřích.

Sklenice vypadly hodovníkům z rukou, zkamenělé postavy hleděly ke dveřím, odkud vyšel onen hlas, pevný, mírný, ale jako boží hrom.

Ve dveřích na prahu stál Wiesnar......

II.

Byl den pátý po bitvě na Bílé Hoře.

Za ten krátký čas v dějišti pověsti této přemnoho se změnilo. Wiesnara nebylo, jeho mlýnu nebylo, sňatku Heinovy dcery také nebylo. Den jejího zasnoubení byl poslední den přízně mezi obojí rodinou. Pan Hein zanechal všeho svazku s primasem a jeho synem.

Wiesnarova mlýnu nebylo: Druhou noc po tom večeru, kde Zdislavino zaslíbení ve dvoře Heinově tak skvěle slavili, lehl mlýn popelem. A již toliko ohořalá břevna svědčila, že zde stála budova, a pobořené zdi ohrazovaly místo, jemuž Wiesnarov říkali.

Pustě hučela řeka mlýnským úžlabím, voda se ženoucí prala o dřeva do řečiště skácená, a pěna, bílá jak sníh, osazovala se na černých oharcích; veliké kolo na

zroucenném hřídeli pokosem zapadlo do žlabu, a jen druhé menší chvílemi se prudce otočilo. Daleko táhlo se po břehu řeky pořadí vrb a olšin, bez listí, bez barvy, zbaveno všeliké ozdoby líbého leta....

Wiesnara také nebylo: Vlastní dům stal se jemu hrobem; vlastní krov ho pochoval; popel jeho smísil se s popelem statku. Čí ruka zahladila ho? Kdo mu zapálil statek nad hlavou?

Cikáni, kteří hájovnu zanechavše ode Drábů do Boru se byli podali, měli toho dne večer tábor rozložený nad lesním jezerem. Plápolal oheň pod stromovím na břehu, jiskry vzhůru létající ztrácely se jak mušky ohnivé pod krovem borovic, v záři se leskla klidná vodní hladina.

Divně se lišil mír přírody od šumného života v ležení. Nejmenší děti hrály sobě na drnu pokraj rybníka, větší rozbíhaly se po lese povykujíce; ženy při ohni jedny točily rožeň nad uhlím, jiné s rukama založenýma stály do kola. Stará cikánka seděla v prostředku, zraky všech směřovaly k jejím ústům; ona mluvila, a ženštiny se skoro ustavičně smály. V pozadí spali muži, kol vozíka pokrytého plachtou; jeden sedě opíral se zádama o kolo, hlavu položiv na náboj; jiný přímo natažený ležel na znak, aniž mu vadilo ve spaní, že se mu hlava přechýlila přes vysedlý kořen. Bylo patrno, že potřeba spaní přemáhala pohodlí....

„Nejde!“ pravila cikánka, obrátivši se lícem do lesa a pak zase k ohni. „Nejde!“ přisvědčily ženské hledíce do tmy lesní. „Však se ho dočkáme, přijde jistě! Výdělku několika bílých špatně se mu dostalo, chuďasovi! A nad to svěřil ještě své suché rány mastičkářům ve městě! Nedobře sobě poradil!“

Zatím očekávaný host přišel. Nebyl k poznání: Obličej

měl křížem polepený, hlava převázána umazaným šátkem, levá ruka visela v pantelýru.

Byl zamračený. Ženám ani neodpověděl, ale u spících mužštin se zastaviv, mlčky hlavou zakýval a „Vy psí syni — pravil — klidně spíte! Kam jste dali svědomí —, čerti vědí!“

V týž čas, co podivná družina v Boru hýřila, hrobové ticho panovalo ve městě. Mrtvo bylo po ulicích, dvéře u domů pozamykané, okna zatažená; po tom hlučném životě, který vládl před málo dny, ani památky více.

V nejzazší komnatě otcova dvoru, odloučena ode všeho světa, meškala té noci Zdislava. Opadaly růže s líce jejího a lilije, družky žalu, zajmuly jich místo, porosené slzami. Studeně pohlížela na kytici v ruce, dar zasnoubence, památku zaslíbení svého, pomněnku z toho dne, který vzešed v luzných barvách naděje zaniknul ve věčném temnu. Málo dní tomu: V náhlém nadšení zulíbala každé kvítko, každý lupen, každý lísteček kytky, a dnes..? Dnes ustavičný pláč zazníval a úpěnlivé lkání. „O moje kvítka, moje kvítka!“ žalovala děva, a nový a nový pláč udušoval slova její.

A čím se provinilo srdce její, že byla trestána věčným lásky zmařením? Což bylo jí, tiché děvě, do života občanského, že jemu měla obětovat nejněžnější cit srdce svého? Což bylo hlučnému světu do děvy, že milost její stíhal nejkrutějším následkem svých osudův?.... A tak jest: Bitva hučí, hřmějí děla, železo bije o železo; zástupové valí se po luzích, nedbá jezdec, roztlape-li kůň jeho zářivý kvítka vonná, tu radost děv a ozdobu matky země!

„Proč pláčeš, paní?“ S těmi slovy přiblížil se jinošek, jenž po tu chvíli v tichosti byl v komnatě, a po-

líbiv pokorně ruku velitelky své, pohleděl jí s dětskou důvěrností do očí.

„Proč pláči, tážeš se, mládenče dobrý!“ vece Zdislava. „Jsem, ubohý, jak ty osiřelá. Zlý člověk unesl tebe rodičům, mne vlastní otec. . . .“ Nedořekla a teprvé za chvilku dále mluvila. „Nemáš otce, matky nemáš, ale máš naději, že se s nimi shledáš zase; já? — Já s mým přítelem neshledám se nikdy více: jsemť Jeronyma mého navždy zbavena!“ Zůstala bez dechu; těch slov již jednou slyšela; chvěla se i bázlivě tulila se k hochovi, upřímo hledíc do okna. Těmi slovy odbyla Wiesnara, těmi slovy zaúpěl on pod tím oknem, málo dní tomu, a dnes, dnes se srdcem zmařeným sama tak úpěla! Zšíravou vášní miloval ji Wiesnar, bez odměny lásky zahynul. Za jednu noc rozstal se s životem: hle tak náhlé jest sjití se světa, jak nenadálé mnohdy . . .! Plaše ohlédla se děva vůkol. „Tys, mládenče!“ zašeptla, vidouc živou postavu na blízku. Dlouho patřila na měkké líce hochovy. Pak se vzchopila a po delší chvíli chodila po světnici.

V úsilné hnutí vpadl její duch; odhodlané myšlénky zmocňovaly se jí. „Odříci se otce a následovati zasnoubeného!“ Bylať jeho, Jeronymovi bylať zaslíbená! Již byl osud jeho jejím osudem! Ale . . . . primas byl původem Wiesnarovy zhouby! Chtěla-liby následovat syna žhářova i vrahova?

Zpěčoval se v ní duch uvěřiti tomu; vina tak hrozná nebyla, nebyla možná! Ale lidé tomu tak chtěli, všickni o tom věděli, všickni tomu věřili, nejprv ostýchavě a pořídku, pak směle i bez ostychu. Vždyť byl primas odpovědný nepřítel Wiesnara! Vždyť se tím sám netajil, že ho chce vybýt z obce! A když mlynářovým úsilím pře-

rušil Hein svazek s primasem, bylo-liž co podobnějšího, než že se mu rod primasův pomstil a jeho zahubil...? Již nastal čas, že lidé všemu věřili!

* * *

Noc následovala pustá. Ulicemi přeháněl se vítr a rozpouštěje se volnými prostorami zajížděl do bezlistých lip a jasanů, svíjel se v nich a skučel mezi domy; vrzaly korouhvice na střechách, hučely prášné půdy. Na věži hlásný troubil jedenáctou; daleko do polí zanášely se táhlé zvuky rohu.

K městu blížil se od Pražské strany povoz, lehký vozík s dvojicí koníků v zápřeží. Silnice šla úvozem, a že tu byl močál nikdy nevysychající, propadali se koně i kola. Hrubé kamení naházené ve voznici více bylo na překážku než ku polehčení. Konečně pocestní vybředli na sucho.

Město spalo. Hospody byly uzavírané; na ulicích ani živé duše; ni hlídačův nebylo na branách. Jen na oné straně města, naproti dvorci pana Heina, kmitalo se ještě světlo: Mistr svítil. Tak pozdní na noc chvíli!? Bděl, i v kožichu zahalen pilně četl v biblí. Kahanec mu svítil. Na dubovém stole ležely zbytky chudičké večeře.

„Činili pak synové izraelští to což jest zlého před očima Hospodinovýma — četl mistr v knize Soudcův, v kapitole osmé. — I vydal je Hospodin v ruku Medianských za sedm let. A zmocnila se ruka Medianských nad Izraelem. Synové izraelští zdělali sobě jámy, kteréž jsou na horách, a jeskyně a pevnosti. A bývalo, že jakž oseli Izraelští, přitáhl Median a Amelech a národ východní, povstávaje proti nim, a kazili úrodu země, až kudy se

vchází do Ghazy, a nenechávali potravy v Izraeli, ani ovce, ani vola, ani osla. Nebo sami i se stády svými i se stany přitáhli, a jako kobylky ve množství přicházívali, aniž jich neb velbloudův jejich byl počet; tak přicházejíce do země hubili ji. Tedy znuzen byl velmi Izrael od Medianských; protož volali synové izraelští k Hospodinu."

Ustal mistr a hlavu ve dlaň položiv v hluboké zašel myšlení. Bylo mu teskno u srdce. Bylo, jakoby byl četl předpovídání osudův, jenž potkati měly zemi českou. Kraj zpuštěný zračil se jemu, role drahdy obilné kryly se divým osením: lidskými kostmi a podrcenou zbraní válečnou; po kole z polního kusu otáčel se svlačec, zeleným krovem žabince probělávala se lebka německého knechta, rukověť tesáku s přelomenou hlavní vězela v kostech ruky moravského kyrysara. . . . . Kolem toho otevřeného hrobu stály mlčelivé lesy, vypálené vsi, pobořené tvrze a dvory, a nikde, nikde ani známky života. Toliko čas po čase přihrnul se jak vichr roj černých bojovníků, hnal se přes bojiště staré, zdrancoval co zbylo, a dále táhna zaniknul a znovu přijda opakoval svůj pochod na novo. . .

Z tesklivého vidění vytrhlo mistra silné zatlučení na okno. I vzchopil se a přistoupiv k oknu pátral, kdo tak pozdě tluče.

„Mach' auf, nächtlicher Geselle!" volal mocný hlas venku.

„Kdo že to?" ptal se mistr, otevřev okno.

„Přítel dobrý!" odpověděno s přízvukem německým. „Dej nám nocleh, člověče! V celém městě není hospody otevřené, všecko spí jak zabito; tys jediný vzhůru."

„A kdo jste?"

„Čech jsem půl a půl Němec; můj společník půl Čech půl Moravec; koníci jsou obá z Polska."

Zavrtě hlavou, zavřel mistr okno a vyšel.

„Nuže, těšme se, pane Bohabude!" pověděl mluvčí společníkovi svému po německu. „Pospíme i Všakť, ujče milý, již tomu celý boží týden, co jsme nezamknuli oka! — Má-li jen čeho pojíst? Zdá se chudoben! Aspoň ovesného chleba aby bylo."

„Kam dáme vůz, příteli? Kam koně? — Aj, zatáhni povoz pod kolnu. Hoď koním něčeho, čehokoli. Slámy máš, ne-li sena. Líto mi těch koníků."

„Milí páni, kde nic není, ani smrt nebere," vece mistr potichmu a vezma koně za uzdu vedl je na svůj dvoreček.

Zatím vešli hosté do jizby, která byla výmluvný důložek k mistrovým slovům. U pece stála lavice, v jednom koutě holé lůžko, v druhém koutě pod oknem stůl a jedna židlice, na stole bible, kahanec a některý ten dolek.

„Náš hospodář vidí se mi nábožný mládenec," pravil mluvčí k mlčelivému společníku, kterýž bez okolku, jak byl, v plášti, v klobouce a ve zbrani na lůžko se vrhnul, co zatím mluvčí sedě na židli, chutě dolek jedl. Byl to muž postavy mocné, ne bez příjemnosti v líci. Španělský klobouk s černým pérem vtlačený měl do čela rozevřeným pláštěm viděn bohatý pantelýr přes kožený kolníř; po boku visel mu rapír.

Přišel mistr. „Nemám, čím bych pánův uctil," vece snímaje s hlavy čepici.

„Já, se již uctil," odpověděl host. „Tvá potrava mně chutná."

„Žehnej Bůh!" doložil k tomu hospodář a sedal na lavici u kamen.

Nevěděl mistr, koho hostí; neptal se všetečně; však se opozdilí pocestní sami neohlašovali, i myslil sobě, žeť k tomu mají příčiny. Co viděl, na té vědomosti přestával; a věru viděl tolik, že nebylo třeba se ptáti. Viděl, že pocestní přijeli od té strany, odkud se jezdilo, když cesta šla od Prahy; viděl také, že byli muži vyššího postavení; i domýšlel se, že prchají, neboť toho dne také jiní město minuli, a o těch o všech mluvili že prchají.

„Kdo je nyní váš primas?" ptal se host mistra, když byli promluvili několik slov všedních.

„Slavný pán! Bůh mu žehnej! Pan Jeronym Husinecký," dí mistr.

„Husinecký? — Husinecký!" opakoval sobě host, i bylo znamenati, že to jméno neslyšel z úst mistra poprvé. „Znám ho, znám! Příteli, doveď mne k němu! Musím k němu!"

„Teď?" ptal se mistr.

„Hned, bez prodlení."

„Nechtějte ho, pane, vytrhovat v noci! Nemocen jest a potřebí mu pokoje. Hořelo přede včerem podál města. Letitý pán nešetřil sebe, namohl se přes potřebu a zjednal sobě těžké onemocnění."

„Nezdržuj mne, příteli! Musím ho vidět, na místě! Vstaň! Pojďme! Můj společník nech sobě odpočne."

„A kdo jste, pane?" otázal se mistr.

„Kdo jsem? — Já jsem Thurn."

„Thurn!" opáčil mistr zvolaje, a vstal.

A zajisté, Thurn byl ten pozdní pocestný, kterýž jeda z Prahy s panem Bohabudem z Lipého v chalupě mistra koželuha pohostinství hledal.

* * *

Bylo na úsvitě.

V komnatě primasova domu, odkud okna přímo šla do rynku, ponenáhlu se projasňovalo. U stolu, na němž byla rozložena mapa, seděl Thurn ve velké stolici. Spal. Stisknutou pěst pravé ruky měl položenu na mapě, levicí držel rukověť rapíru. Byl v plném oděvu; jen plášť a klobouk ležely stranou. Ticho panovalo v jizbě, rušené toliko zdlouhavým chodem kývadla u hodin a sípěním spícího.

V okně stál mladý Jeronym. Chvílemi pohlížel na rynk, chvílemi na vůdce. Obličej jeho nedávno ještě tak květoucí patrně se ztratil; na vpadlém líci zahostila se bledost. Oko jednak jiskřilo posud neumdleným ohněm; než vymizela z něho někdejší líbezná příjemnost; cos demonicky urputného přidružilo se k jeho pohledu. A byla věru příčina. Rána za ranou potkávaly srdce jeho. Nelítostnou rukou rozrušil Zdislavin otec milostný poměr jeho ke spanilé děvě; obnovená samota stala se jí nyní dokonalým vězením. A v tomto vězení mučil ji otec neustále zpravami o Jeronymovi, o jeho otci, o všem což jí bylo drahého, milého, zpravami tak zlými, že ubohá děva veškerou silou ducha svého brániti se musila úplnému zoufalstvu. O tom věděl Jeronym, a pukalo mu srdce. Nicméně, naděje neodstoupila od něho. . . .

Zdar i zmar lásky Jeronymovy — tak se jemu zdálo — byl nerozdílně sloučen s osudem veřejného života. Poraženi byli sice stavové na Bílé Hoře, ale naprosto zničeni ještě nebyli. Ještě vůdce žil, ještě žila naděje v duchu jeho.

Držel sice Prahu Bavor rukou brannou; ale ještě seděl Arnošt Mansfeld v dobře ohrazené Plzni; ještě leželo v Loktě a ve Falknově pomocné vojsko anglické; ještě měli pevný Tábor Nizozemci v moci; východní kraje

Čech, nezastihnuté osudem kraje Bechyňského, Vltavského, Prachenského a jiných, byly posavad v dosti čerstvých silách; mladý Thurn měl ještě sedmnácte praporů nad Labem pohromadě; osm pluků uherské jízdy nově došlé stálo pohotově; spojení s Moravou bylo volné, a dědičný maršálek český Bertold Bohabud z Lipého, společník Thurnův, připovídal dobré pole v Moravě a ve Slezsku. Thurn ještě nezoufal....

Úcty pln hleděl Jeronym na tvář Thurnovu, pečlivě přitajoval dech, aby nepřerušil spánek vůdce, který se mu bezpečně neoddal z pohodlí. Při pohledu na muže, na němž spočívala budoucnost země, kreslil sobě Jeronym sám obraz vlastní své budoucnosti. Zachová-li vůdce zemi, vytrhne-li vítězství z rukou královského vítěze — a že tomu tak bude, pevně věřil blouznivý jinoch — vzkvete na novo vlastní jeho blaho, Zdislava bude mu zase vrácena, a tak bude dvojí radost jemu odměnou, z vítězství vlasti i z vítězství lásky..... V tom pojednou Thurn otevřel oči, dobrou chvíli hleděl na Jeronyma, nehnul sebou, nehnul okem, a hlasem klidným, tonem jednostejným řekl: „Škoda věčná, Jeronyme, že tak bídně zhyneš!“ Řka zavřel zase oči, a jakby ani neprobuděn, nehna sebou, dřímal klidně dále.

Jat, bezdech zůstal Jeronym; krev mu ztydla v srdci; bledost smrtedlná pokryla ho; hlava mu zněla pustými zvuky, mihavo dělalo se mu před očima, chytil se Thurnovy stolice a očí na něho upra v němém úžasu, sklesnul před spícím vůdcem na kolena.

Zatím se rynk začal oživovati. Byl trh. Boudný kramář otvíral krámec, jehožto stříška jíněním se bělela. Matrona koláčnice vykládala se s chutnými koláči, věnečky a jiným pečivem zovoucím zrak i chuť podobou a

vění. Šel s krámem na zádech chodě mezi lidem od boudy k boudě, od domu k domu vyvolával jednotvárným hlasem zboží své.

Prostředkem rynku procházel se Kratinoha. Byl zádumčivý. Vojenská jeho sukně osazovala se již novou vrstvou barvy, která jména nemá, tak že se původní půda toliko místem promodrávala. Ruka visela posud na provázku, hlava byla obvázaná kusem pantelýru, kníry se nepravidelně ježily, jeden pramen trčel přímo do předu, jiný vyvstával šikmo do povětří, v žaludku svítalo, v kapsách bylo sucho; byl stažen hrubou jízdeckou šavlí s převelikým košem nad jilcem, tak že chodě brousil ní po zmrzlé půdě; patrno že bylo velice potřeba něčeho na zub. Hnul konečně rukou, šel a zastavil se u matrony s koláči. „Smiluj se, matko!“ oslovil ji hlasem žalostně pokorným. „Nemám co jísti; krást nechci; zimnici jsem přestál; jsem sirotek voják.“

„Pálená kopa jsi!“ rozkřikla se na něj žena prodavačka. „Děti krást rodičům, vyhrožovat vypálením umíš; ale poctivě se živit neumíš.“

„Boží pravda, matko! Poctivě se živit neumím, čerti vědí! Ale hlady mru. Slituj se matko! Dej některý ten koláč.“

„Drž se těch svých toulavých cikánů!“ odbývala ho žena.

„Cikánů? Těch psích synů? — Vidíš matko, dávala mně ta baba čarodějnice peněz do sytosti, dukátů, tolarů, já jich nechtěl.“

„Blázen kdo dává, ještě větší kdo nebere!“ prohodila matrona.

„Takových peněz, matko, já přece nechtěl,“ podotknul Kratinoha.

„Darů nechce, raději rabuje," doložila koláčnice. „Ale pamatuj si, co praví přísloví: Vojenské rabování a židovská duše úprkem do pekla kluše."

„Čerti vědí, byla ještě krev na těch penězích."

„Aj co ty mně chvastáš o krvavých penězích!"

„Mlč matko, já nechvastám, já mluvím pravdu. Ale dej již něčeho k slupnutí; čerti vědí, klesnu!"

„O ty klesneš! Ty...."

Nedořekla, a Kratinoha zavrávorav sesul se k zemi; hlasitě zařinčela šavle na tvrdé půdě. Zděšena vykřikla ženština, lid se shlukoval, než — právě v tom okamžení zajmul jiný předmět jejich zvědavost.

Od Pražské brány hnal se zástup jezdců cválem přes rynk mimo zaražený lid, kteří se teprv spamatovali, když kvapní rejthaři před radním domem stanuli. Byl to zástup krajské jízdy, pěkný lid v bílých a modrých liverajích s lesknavými přilbicemi. V čele jejich přijel krajský komisař, mohutná vzácná postava, pan Jiří Malejovský z Malejova a na Dobříkově. Slezaje s koně byl pozdraven městským písařem a do radní síně veden. Zástupy zvědavého lidu shrnuly se kolem švárných jezdců, kteří majíce sobě dané k tomu znamení s koní slezli a s měšťany do řeči se dali. Hovořili jmenovitě o událostech nedávno zběhlých; napomínaly měšťanův, by nekladli rukou do klínu ani se nespouštěli všelikteré naděje v lepší prospěchy vojenské.

Zatím hladem sklesly Lisovčík povstal se své mdloby, přiveden k sobě pomocí mládence Zdislavina, jeho vlastního někdy pacholíka.

„Tys, kluku!" pravil Lisovčík, když se probral a oko jeho o pacholíka zavadilo. Pacholík klečel před ním na koleně a podával mu mlčecky číši vína. „Pij, pravil,

půjde tobě k duhu.“ Mechanicky sáhnul otrlý voják po číši a po chvilkách ji přikládaje k ústům vyhnul ji do poslední kapky. Pak za dobrou chvíli hleděl na mládence. „Kdo tě poslal s tím pitím?“ ptal se konečně.

„Paní, moje dobrodějka.“

„Dobrá paní! A kdo jest tvoje dobrodějka?“

Pacholík ukázal na Zdislavu, která se brala podlé domův rynkem od kostelní strany, nevšímajíc sobě shonu před radním domem. Dlouho na ni hleděl hrubý Lisovčík, a obraz její vtiskl se mu hluboko do paměti.

Pojednou, náhle ozval se rynk jedním hlaholem jásotu, a spěšná ozvěna roznesla ho daleko do ulic. Lidé před radním domem druh druhu padali okolo krku, mnozí radostí plakali, jiní jako pominulí rozbíhali se a kvapnými slovy mluvili k těm i oněm. Šumné hnutí ustoupilo zase hluboké tichosti, než znovu zahlaholil radostný ryk a nebyl ani k utišení, když nad hlavami zástupu vyniknul, vstoupna na kůň, vůdce Thurn.

„Nehrozte se té jedné ztráty, přátelé!“ mluvil hrabě a lid poslouchal v dychtivém mlčení. „Měnivá jest fortuna válečná, dnes taká, zejtra jinaká! Nebezpečenství jest sice veliké, nepřítel mocný...“

Šílené okřiky nedaly mu domluviti. Rozjařil se lid. Volání po zbrani rozlehalo se prostorami města. Netrvalo dlouho, hrnuly se zástupy poznovu na rynk. Staré cepy železné, ježaté palice, kosy, oštěpy, dlouhé ručnice míhaly se nad hlavami jejich.

Z rozkazu Thurna zůstal pan Malejovský v městě a uvázal se ve vojenskou správu svého kraje. Svolavací a nařizovací listy rozeslány po celé krajině.

* * *

Dějiště pověsti této, město dobře hražené, panovalo nad silnicí a nad celou krajinou pomezní, kudy se z Čech do Moravy chodí. I bylo dosti skrovné posádce spolu s měšťany lze, vzdorovati útokům nepřítele, ba odolati i sebe delšímu obležení; jakož toho dějepis tehdejší dochoval nejeden příklad. Jindřichův Hradec, v němž ležely toliko tři praporce čili patnácte set zemských mušketýrů, odolal r. 1618 útokům několika tisíců Dampírova vojska. Město Písek osaděné praporcem lidu krajského a dvěma praporci lidu verbovaného, dobyto jest Bukvojem r. 1619 teprv po veliké ztrátě svého lidu. Ano i po bitvě na Bílé Hoře několikero měst českých, kde posádky byly, dlouho, až i po celý rok se držely.

Hodinu cesty ode města tou stranou, kudy se od Chrudimě chodí, šla silnice lesem mezi dvěma vysokými vrchy; u podnoží jejich rozvírala se daleká rovina, vsemi, dvorci, lesíky a rybníky takměř posetá; poslední vyhlídka byla Kunětická Hora.

Na tom místě velel komisař překopati čtverokráte silnici; tam kde překračovala přehyb mezi oběma vrchy, nahazováno mocnou hradbu. V lese lidu jen se hemžilo; jedni kopali, druzí nakládali vyvrženou zemi na kolečka anebo nahazovali ji na násep; některé osoby radní a vojenské, jsouce začátku toho díla přítomny anebo řídíce je a dohlížejíce k němu, dávaly lidu samy dobrý příklad na sobě, a chopily se za chvilku nějakou kratcí, motyk a lopat, zemi vykopávajíce a na kolečka nasypávajíce. Stranou v lese podsekávali někteří mladé stromky a utínali hrubé větve, jichž podlé vrstev kladeno na dělaný násyp, by se sypká hlína pevně pohromadě držela. Hlomozem, vrzotem, pokřikem, na mnoze i zpěvem znělo toto lesné úbočí.

* * *

Ozbrojeného lidu domácího přicházely z krajiny celé zástupy do města, vojenského lidu z rozplašených a rozptýlených vojsk verbovaných i krajských přibývalo každým okamžením množství veliké. Přijel také markatendar s vozíkem prázným, neboť ho pustí vojáci na cestě zloupili. Přišel také v čele jednoho zástupu nevázané chásky vojenské onen sirotek verbovaný, sladovník Tadeáš. Slyše na pochodu do krajského města z úst vojáků, jež nyní vedl, že byli stavové za Prahou přemoženi: jal se vojákům spílati, nadávaje jim bab a pohanů, z kteréžto příčiny povstala prudká rvanice. Sirotek Tadeáš vyšel z bitky všechen sice krvavý, ale při tom nepřemožený; i poznali druzí jeho sílu a veleli mu, aby byl jejich „befelichshaberem", čehož se on také ujmul. Cestou muškétýři, nač přišli, na to padli jako kobylky, tak že i ten hřebík ve zdi před nimi se třásl. Muškety na mnoze odházeli do cest nebo za ploty, anebo je prodali dobrým lidem, kteří za ně vol nevol krvavý peníz dáti musili, nechtěli-li podniknouti nešetrné trýznění. Tak přitáhlo počestné bratrstvo muškétýrův, kteří nazvali sebe „armádou čtvrtého stavu".

Než se den nachýlil, zdvíhala se na tom místě, kudy ještě včera Thurn na své cestě do Moravy s panem Bohabudem z Lipého se byl bral, mocná hradební hráze. Pan Malejovský mínil do ní položiti jednu kompanii knechtův s hrstkou puškařův. Již zasazovali na pokrají hráze koše prstí naplněné, kde velká střelba založena býti měla, když v ten čas večerní, v zápětí četného lidu obojího pohlaví a v průvodu kompanie pěchoty s letící korouhví městskou trojbarevnou, s bubnováním a zpěvem veselým přivezl zástup puškařův děla dvě, jednu polovičnou hadici a jeden kus duplovaný.

Za soldateskou přijely také u dosti četném počtu paní z města, vyzvané panem komisařem, by přišly ohledat mohutnou lesní pevnost, dílo jeho válečného umění. Nacházela se mezi nimi také Rosaura, dcera Krecinova. Přioděna byla bohatým ženským kožichem, hlavu kryla chocholatá ženská čepice, od níž nákladná bavlněná rouška k jedné straně shrnutá po ramenu splývala.

Stranou, na vyvráceném dubovém kmenu seděl Jeronym; v pěsti jeho hrubá vězela motyka; na příkoř ráně své pracoval jako ten poslední soused řemeslník; již pak úsilným namožením překonán sklesnul na hrubé sedadlo. Vedlé něho stál mistr koželuh; podepřen o sekeru přiklonil se tělem ku předu, mlčky patře na ten zástup příchozích. Kolem obou v rozmanitém skupení stáli dobrovolní dělníci. Vidouce blížiti se dav zvědavých, kladli ruce sepiaté na lopaty a sekery, anebo širokými dlaněmi stírali sobě pot s tváří. Žádný z nich nebyl veselý. „K čemu jste přišli?“ tázali se v duchu všetečného lidu, jenž se přišli dívat na dílo jich potu, jako se chodívali dívat na kejkle lecjakéhos potulného šprýmaře, od něhož odcházeli s veselejším srdcem než s jakým přišli, a bylo, jakoby pracovníci stírajíce sobě pot s čela, byli setřeli spolu kouzlo svého nadšení. „Zdá se, mistře milý, že jsme sobě naházeli hrob,“ pravil Jeronym tiše, hlavu hluboce k zemi nachýliv.

Přivlekli děla ke košům, zatknuli korouhev do prostředka hradebního náspu. Veselými okřiky ozval se hvozd, když korouhev zavlála v povětří a tak se rozestřela, že se nápis na ní „Pro libertate“ zřetedlně čísti mohl.

„— — Freiheiten ohn' eigenen Schutz sind wenig oder gar nichts nutz!“ zavolal mocným hlasem Malejovský a vojsko po něm jakoby jedněmi ústy opáčilo tu prů-

pověď. Tiše vnímal shromážděný lid tyto ohlasy; mnozí nerozuměli co komisař vyřknul; a kdo tomu rozuměli, nepocítili velkého nadšení; nebo kde byl lid, kde vůdce, ona vlastní obrana? Jich tu byla hrstka, a proslaveného vůdce cesta podobala se až příliš útěku!

Než, vojáci se rozložili po zemi, jiní snášeli chvoj a dříví k zapálení ohňův. Paní chodíce mezi nimi podávaly jim pití a jídel; zpěvem zněla prostora; i bylo, jakoby se slavil veliký hod.

Oddálil se Jeronym od polního kvasu; podepřev se tělem o dělo, odevzdal se svému myšlení. Blízko pod jeho nohama počínala se hráze hradební a rozvírala se hluboká propast; před ním noční tma usazovala se po stráních, po vrších i v dole; za ním hučeli hodovníci.

Slova spícího Thurna opakovala se jinochovi ustavičně v duchu. „Škoda věčná, Jeronyme, že tak bídně zhyneš!“ znělo mu v uších, kamkoliv se hnul. Minula všecka radost jeho života. Byl ve věku mladistvém, a věk ten zdál se mu již klamem. Ač posud živ byl málo let, však bylo mu, že již velmi dlouho žil. Kdyžby ho více nebylo, kehož měla zarmoutiti o tom zpráva? — Zdislavu? Pro ni byl mrtev, byť i žil. Otce? Otec pro něho žil a v něm; za mrtvým by v brzce následoval! — Zalily se oči mladíkovy, když zase pomýšlel, kterak otec nad hrobem jeho stoje nachýlen jak hrobová jíva, volá po synovi a nikdo se neozývá k hlasu jeho, že zaslechnul nářek děvy, zbavené navždy jediného přítele..... Vysoko před jeho očima vystupovaly tiché hvězdy na nebi; šířila se prsa jeho, roztoužil se duch po těch vzdálených znameních nebeských, cítil se povzneseným nade všecken svět, nad světské radosti i žalosti, cítil se prost všech úvazkův vezdejších, volen, svoboden....

Pojednou ryk ženský projel mu duší, cítil se chopen za ňádra a jako závažím tažen do propasti; i uchvátil mocným ramenem neznámé břémě, vynesl je do hůry.... Ženštinu držel v objetí, Rosauru měl na svých prsou, nemoha se z ustrnutí ani probrati. Byla se Rosaura přiblížila po samý kraj hráze, kde Jeronym u hadice v zamyšlení stál; najednou začala půda ustupovati pod ní; padala, a v úzkosti smrtedlné chytila se jinocha.

„Děkuji vám, milý příteli!" šeptala k němu setrvávajíc v obejmutí jeho a milostným hlavy nachýlením přiklonila se k němu, tak že se jako bezděky a maně dotkla jeho úst. „Děkuji vám za své ochránění."

„Bůh jediný nad vámi bděl!" vece mladík z hluboka vydechna, a odejmul dívce rámě své. „Nebyla jste hrobu daleka, odvážlivá Rosauro!"

„Vedla mne žádost, abych také něčím posloužila zemi," mluvila Rosaura s úlisným přízvukem, „chtěla jsem hodit něco hlíny na naši mocnou hradbu."

„Také jste přišla přispět hradou na rakev!? Odměň vám to Bůh!" vece Jeronym a trpce se zasmál.

Zbytečná byla páně Malejovského pyšná lesní hradba; žáden jí nedobýval, žáden jí nebránil. Bez odporu přišli komisaři vítěze Bělohorského, volně se rozkládalo vojsko jeho po krajích a po městech. Hned dvacátého dne po bitvě Bělohorské přijeli komisaři císařští, Herman Černín z Chudenic, Adam Riesenberský z Janovic a Václav Magrle ze Sobíšku v průvodu šedesáte koní, aby vzali purkmistra i radu pod přísahu věrnosti. Ještě pořád vyskytovali se někteří prchající jedouce městem za pomezí; ještě posud trousily se zbytky zemského vojska, bez bázně a kázně. Konečně okolo času vánočného přitrhl pluk Grenvillský, pěchota francouzsko-lotarinská. Vojsko roz-

loženo po domích, brány osazeny strážemi; zbraň měšťanům vzata; hlídky vojenské konány ne po městě toliko, alebrž po celém okolí. Hradbu lesní musili sami stavitelé rozvozit; korouhev zlomena i roztržena před jich vlastníma očima. Život veřejný ve městě utuchnul docela; dnové utrpení nastali . . .

III.

Bylo pošmourné jitro zimní, když plukovník François de Florenville, velitel městské posádky, v komnatě svého bytu v domě pana Daniela Krocína v ranním ještě oděvu vesele se bavil. Zbytky nádherné snídaně stály po stole, láhve s drahým vlaským pitím i pozůstatky chutné zvěřiny.

Florenville byl muž ne příliš mladý ani příliš starý, v nejlepším věku. V podobě líce jeho nic se nevidělo hrubého, naopak, oživován byl obličej ohnivýma, pronikavýma očima a krášlen vkusně vedeným vousiskem na hořejším pysku i na bradě. Avšak výraz obličeje neměníval se; byl-li snad velitel muž bez vášní, či uměl-li vášně zmáhati tak, že nejživější jejich výjevy odíval v podobu nejchladnější?

V síni před jeho komnatami zračil se malý obraz vojenského táboru; bydlila tam jeho guardie životní s pacholíky i s hospodářem panským. Koně s tumlířem koní a s ostatní čeledí vloženi byli do dvorce páně Heinova.

Právě pohrával a kratochvílil sobě plukovník s malým psíkem, když pacholík vešed ohlašoval, že venku stojí muž jakýsi, žádaje sobě se světlým pánem mluviti.

„Kdo jest?“ ptal se Florenville.

„Praví, že jest dobrý voják,“ odpověděl panošek.

„Co jest, co chce?“

„Praví, že prý čerti vědí co chce.“

„Nech přijde!“ velel plukovník, velice nakloněný ke smíchu.

I vstoupil Ivan Vasilevič Kratinoha, postavil se po vojensku při dveřích a mlčel. Plukovník příchozího okem zpytajícím měřil.

S někdejšího Lisovčíka spadal již všechen květ; jen jizvy na líci z bitvy na rynku nikterak mizeti nechtěly. Vpadlý obličej zvěstoval zřetedlně, kterak v žaludku ctného Ivana bez přestání svítalo. Šavle rezem byla již červená; sukni vojenskou kryla barva bezejmenná; chodidla byla takměř prosta všech vazeb.

„Zeptej se ho co chce,“ nařídil velitel pacholíkovi, když příchozí přísné mlčení dodržoval a jen okem vojenským po stole jezdil.

„Slavný atamane, psu bez pána nelze živu býti!“ začal Ivan hlasem žalobným. „Byl jsem slavný voják — čerti vědí! Ale přišla bída na Kozáka! Ščo deň, ščo nôč — use ždemo; poživy němajem! Není šatu ni denáru, a i šavle zerzaví!“ Při tom řemeslným zdvižením ruky na rukověť udeřil a vítězoslavně na velitele hleděl.

„Chce tedy sloužit v mém pluku?“ dí plukovník.

„Co pravil slavný ataman?“ dotazoval se Lisovčík, ačkoliv mu pacholík pánova slova byl již pověděl.

„Máš prý tedy vůli, sloužit v pluku pána.“

„Tak, tak! — Mám-li vůli? — Ano, vůli mám; chci sloužit. Přijme-li mne, čerti vědí!“ hovořil Kratinoha k pacholíkoví, pokrčuje ramenoma.

„Dávno-li muž ten ve městě?“ tázal se velitel.

„Od té doby, co mne ti psí syni zprali."

„A čeho zkusil za ten čas? Nech vypravuje!"

„Čeho jsem zkusil? — Ran i hladu dosti, slavný atamane! Větší bídy nebylo ještě na světě, věru nebylo! Jedna dobrá paní dávala mi potravu, ale čerti vědí, doneslo se to jejího otce, přestalo se dávati a dobrá paní za dobrodiní ještě trpěla."

Florenville zasedna do měkké stolice, kázal vypravovati sobě obšírně o paní, dobrodějce hrubého vojáka, a pozorlivě poslouchal slova jeho.

„Čestná paní, má dobrodějka, slavný atamane! Mnohája léta!" vypravoval Lisovčík „Líce při ní . . . nelze říci . . . jsou tak . . . čerti vědí! krásné . . . Jsem hrubý mládenec, a mně to vždy tak hnulo srdcem, když se mne dotkla bílá ručka její; pominul i hlad, očím nechtělo se sjíti s jejího líce. Když na mne hleděla an jsem jedl, tu jsem kladl lžíci, a když jsem přece jísti musel a dobrodějka mému hladu usmívala se, tu, slavný atamane, styděl jsem se za svůj hlad. Dovolila mně vždy pocelovat ručku, vždy jsem při tom slzel. Tak mi ta moje siroba přicházela na mysl! Ó, není, není na světě dušeňky tak dobrotivé!" Voják odmlčev se utřel sobě kotníkem očí a zahleděl se do okna řka: „Pan Matěj Hein, otec její, ani psu nepřeje, neřku-li mně, jenž jsem náramný nenasyta. A tak mne vyhnal. . . . Toho ščastja i têj doli povêk nezabudem!"

Následovalo mlčení. „Nech vypravuje dále!" vece plukovník po dosti dlouhém nepromluvení, ale hned se zase opravil a vstana poručil Ivana vyvesti mezi vojáky od své guardie životné, aby ho počastovali a mezi sebou měli, dokud nevydá dalšího rozkazu.

Zůstal samoten. Vypravování hrubého vojína mocně

ho zajmulo. Předmět jeho pochval nebyl mu cizí. Viděl byl Heinovu dceru, seznal ji a nezůstal k ní lhostejný; poznal jejího ducha, a již srdce jeho nebylo volné. Líbezné zjevení děvy utkvělo v duchu jeho; kamkoliv okem pohnul, všude spatřoval Zdislavu.

Z milého přemýšlení vytrhnul ho panošek, ohlašující návštěvu dcery domácí, slečny Rosaury. Zamračil se plukovník; bylo mu toto vytržení nemilé, velmi nemilé; nicméně s vyjasnělým, přívětivým obličejem šel hostu svému naproti.

V průvodu dívky služky vstoupila Rosaura. Oko její zářilo se leskem vkusné ranní ustrojení zdobilo pěknou její postavu. Florenville přivítal děvu vnadným pozdravením, a zdvihna hebkou její ruku k ústům políbil ji dvorně a nepustiv, nýbrž pojav ji do obou rukou, vedl krasavici k pohodlnému sedadlu. Rosaura zasednouc pokynula služce, která jí podala talíř s ovocem jižným, a sama jej podávajíc pánovi, prosila, by nepohrdnul skrovným darem, podávaným s nelíčenou úctou.

„Poctila jste mne něčím, čeho bych byl v těchto krajinách nehledal,“ vece Florenville s lehkou poklonou.

„Je-li panu plukovníkovi vlaské toto ovoce v našem městě něčím zvláštním, není to jediná zvláštnost vlaská, kterou se můžem honosit!“ hovořila Rosaura. „Znáte jednu zdejší krasavici, která má tu samu vlast, jako toto ovoce: Dcera pána z Heinburka pochází též z krve vlaské.“

„Znám ji. Spanilé stvoření, dostojné takové vlasti.“

„Myslíte-li?“ otázala se Rosaura hbitě.

Nedím, žeby vlast dávala krasavicím přednost,“ Florenville.

„Zdislava již miluje," dí Rosaura s názvukem lhostejným.

„Důkaz, že jižné srdce není nepřístupné severní kráse."

„Zajisté. Láska, pane veliteli, vlasti nemá," vece Rosaura.

„Proto také severnímu srdci neupru oheň vlaský," propověděl plukovník.

„Ale láska její jest nešťastná" mluvila Rosaura dále. „Otec její přetrhl všeliký spolek s ženichovou rodinou, s rodinou Husineckých."

„Husineckých? — To jméno jsem již někde slyšel; ano, někdo toho jména jest ve vězení, pokud vím," pravil plukovník.

„Ženichův otec, tak jest!" doložila domácí dcera. „Byl prý původ záhuby někdejšího záletníka Zdislavina. Snad mínil ubohý primas usnadnit synovi přístup ku srdci pána z Heinburka, kterýž více přál nešťastnému Wiesnarovi nežli šťastnému Jeronymovi."

„Kdo jest ten Jeronym?" ptal se plukovník.

„Což panu plukovníkovi Jeronym jest posud neznámý?" dí Rosaura v podivení. „Jeronym-tě právě v nekonalé lásce Zdislavině! Ohnivý mladý pán, zajisté! Dobýval s Mansfeldem Plzně, podněcoval obecný lid, stavěl také taras lesní mezi Vratslaví a Malejovem."

„Již ho znám!" vece plukovník, a převedl hovor na jiný předmět.

* * *

„Zlatá slova pronesli jste, pane Kaško!" pravil Jeronym nacházeje se s učitelem v jizbě mistra kože-

luha. „Mysl stálá a nepohnutedlná ve všelikých protivenstvích jest muži ctnému znamenitá i pěkná cnost. Tak jste pravil. Máte pravdu! — Byl-li kdy otec váš v domnění tak hrozném, vězili-li se s ním, s mužem churavým, jako s mým otcem? Nevězili. Nu tak, lze vám mluvit o mysli stálé v protivenstvích! — Nevěsta má vyhnána z ráje blaha, trpí za svou lásku, vlastní otec jest její tryznitel! Když jsem raněn klesl před mezerou ve Plzenských zdech, lál jsem náhodě, že stavila vítězný krok; kdybych dnes žena útokem živ odešel, lál bych náhodě, že mne chránila! Já žiju, a vím že bídně zhynu. Chodím mrtev za živa, chodím hrobu sobě hledaje.“

„Jeronyme, ty se rouháš Bohu!“ dí učitel a slzy kanuly mu s očí. „Zahyneš, věru, spustíš-li se důvěry v něho, jenž spravuje nás všech osudy.“

„Bídně zhyneš, pravil ke mně Thurn, a Thurnovi lze věřiti, jeť víry hodný muž!“ pravil Jeronym. „Vůdcovo slovo mne zabilo; lhostejné již, kdy zhynu a kde! Musím odvykat životu, musím přízniti se s hrobem!“

„Neslušno mluvit zoufanlivě, nejméně tobě,“ pravil zase učitel. „Jeť tré předmětů, pro něž povinen jsi žíti: Vlast, otec a nevěsta.“

„Za vlast umřít, není bídně zhynout,“ odpověděl Jeronym. „Neboť život vynaložit za otčinu, není smrt, nýbrž počátek života! Mne láska minula. Milovat a milovaným nemoci podat štěstí, jest míti sen a bdít! Srdce posud tluče, pro otce i pro anděla mého na zemi, ale jsou srdce hodiny, jež ruka smrti na věky zastaví. Mistře učiteli, netěš mne životem, těš mne smrtí! Mysl má jeť stálá, nepohnutedlná! Tyť vidíš!“

Zatím se navrátil mistr, kde byl, z města. Vešed do jizby sňal mlčky telecí čepici a nevrle ji odhodil.

„Mistře, tys hněvivý! Co se stalo?" ptal se učitel.

„Tak dlouho taháme mnicha za kápi, až se na nás oboří!" odpověděl mistr přecházeje po jizbě.

„Viděl-lis otce, mistře?" ptal se Jeronym vlídně.

„Viděl, a —"

„Pomlč! Nezarmucuj mne! Vím, že trpí velmi."

„Že trpí?" opačil mistr v kroku se zastaviv. „Andělé v okovích netrpí! — Osm knechtů postavili k němu! Osm knechtů k jeho ostraze! Nepoctiví! Mají za to, že nevinný prchá! Náš primator nesmí z vězení, dokud ho nevystřídá jeho vinitel, soused Matěj. — Chytrá obmyslná byla tvá praktika, pane Heinburče!" mluvil mistr postaviv se s rukama založenýma k okenci své jizby. „Přítel tvůj zhynul v plamenech! Nevyzpytatedlné jsou cesty Páně, a sám Hospodin pronesl nad ním tento strašný soud! A ty vrháš vinu na šedivou hlavu ctného muže, lotře! Ale věřím Pánu Bohu, že mu za to draze zaplatíš! — Všecko jsem tam pověděl! Všecko! Radní páni všickni plakali! Ano, pláčem omyjou primasa, slzami! Mnozí z pokornosti věří šeť vinen; jiní pro bázeň nechtí se ho ujmout! Hle toť ta kletba všeho neštěstí, že z přátel činí aneb obojetníky anebo odpůrce!"

Nastala chvíle trapného mlčení.

Zdivočelým zrakem hleděl Jeronym oknem. Před ním se pnul dům, příbytek Zdislavin, druhdy bydliště blaženosti, nyní svědek neštěstí jeho. Byl zimní pohled na ten dům. Větve stromkův před ním stojících zanešeny byly sněhem a chmurný ton oblohy odrážel se teskně od bělosti, kterou se kryla země.

Co se dělo s Zdislavou? Mnoho dní prošlo již od

jejího zasnoubení; dávno bylo, co ji zasnoubený posledněkráte viděl. Snášela-li neštěstí své trpělivě? Toužila-li po Jeronymovi? Sdílela-li ono ponížení, jež potkalo rodinu, s kterou málo před tím měla býti spojena? Věřila-li ve vinu Jeronymova otce? Úsilně ji o tom přesvědčoval její vlastní otec, jeho vinitel.

Než, takových otázek Jeronym sobě nedával. Ona stálá myšlénka vyvinuvši se ze slov Thurnových u něho, činila srdce jeho čím dále lhostejnější ke všemu, i k Zdislavě. Bylo mu lhostejno viděti, an Florenville vycházeje z domu Heinova provázen byl přepokornými poklonami pana z Heinburka; bylo mu lhostejno viděti, kterak sama Zdislava za práh vyšla, a plukovník dvorně se k ní měl. Usmíval se tomu dokonce ..... než najednou sebou trhl, přiklonil se tělem dychtivě k oknu, zachytna se za jeho postranice. „Zdislavo!“ zkřikl rykem strašlivým a vtiskl u vyjevení čelo na studené kotouče.

V podivení hleděli obá přítomní na Jeronyma i na sebe; mistr koželuh popatřil oknem ven — viděl: Florenville Zdislavu maje v náručí celoval ji v ústa.....

* * *

Nazejtří ráno seděl mistr koželuh v jizbě své podlé lůžka, na němž odpočíval Jeronym. Dobrý anděl spánku sklonil se k mladíkovi, jemužto včerejší vidění odňalo sílu životnou.

použil mistr okamžení toho a maje biblí rozloženu před sebou na kolenou četl v ní pološeptmo, a sice první žalm z knihy žalmův: „Blahoslavený ten muž, kterýž nechodí po radě bezbožných, a na cestě hříšníkův nestojí, stolici posměvačův nesedá, ale v zákoně Hospodi-

nově jest libost jeho, a v zákoně jeho přemyšlí dnem i nocí. Nebo bude jako strom štípený při tekutých vodách; kterýž ovoce své vydává časem svým, jehožto list nevadne; a cožkoli činiti bude, šťastně se povede. Ne takť budou bezbožní, ale jako plevy, kteréž rozmítá vítr. A protož neostojí bezbožní na soudu, ani hříšníci v shromáždění spravedlivých. Neboť zná Hospodin cestu spravedlivých, ale cesta bezbožných zahyne.“

Přivra písmo a drže je přivřené oběma rukama, s hlavou napřímenou, hleděl oknem na dvorec pana Heina. Dvorec svítil se na ranním zimním slunci, a lesk sněhu se střechy jeho padal mistrovi ostře do očí. I obrátil se mistr ke spícímu, za dobrou chvíli hleděl na jeho vpadlou tvář a siné rty, a v němé bolesti kýval nad ním hlavou.

Pootevřely se z lehounka dvéře a Zdislavin panošek vešed pošeptmo ohlašoval návštěvu paní, velitelky své. I hned vstal mistr ze stolice a šel vzácné paní v ústrety. Panošek následoval v patách.

Otevra dvéře poklonil se mistr dívce a pozdraviv pokorně vedl ji do své jizby. Úzkostlivě pohleděla děva na líce mistrovo; mistr vloživ prst na ústa ukázal na lůžko. Letmým krokem spěchala dívka k němu.

„Tak tě vidím zase, Jeronyme!“ pravila hlasem od žalu se třesoucím, a nespouštějíc oka s nemocného stála tu nad ložem jako lékař, jenž bystrým sluchem vnímá dech a zpytavým zrakem pozoruje každé hnutí nemocného. Násilně přemáhala žal, kterýž rozrýval srdce její — nadarmo! Přidušeným hlaholem pronesla jméno Jeronymovo a padnouc na kolena a uchopíc jeho chladnou ruku přitiskla ji k ústům a horoucně ji líbala.

Prosnul Jeronym. Života prázný zrak potkal se

s okem zaslíbené děvy; drahnou chvíli hleděl na ni nepromluvě.

„Tak na zmar přišly naše naděje!“ lkala Zdislava, a s pláčem skryla obličej do lůžka.

„Zdislavo, my jsme velmi nešťastní,“ vece Jeronym. „Vstaň, neplač, Zdislavo!“ — pokračoval po chvilce. — „Doba pláče teprv nastane. Naděje naše přišly na zmar; my sami přijdeme též — též na zmar.“

„Co tím míníš, Jeronyme?“ ptala se děva kvapně, vyzdvihnuvši hlavu; zhrozila se proroctví hrozného.

„Nenaříkej, Zdeno! Doba nářku teprv nastane! Hle, oko mé vidí jasně. Zpočteni jsou dnové moji! Odejdu, a nevrátím se více!

„Ty odejdeš, Jero, a já . . . já zůstanu!“ opáčila děva stojíc s rukama vzhůru sepiatýma. „Ó, jaká bude účast má? Opuštěna od tebe, vydána budu zcela ve zvůli otcovu, a vydána otcem klesnu za oběť chtíčům Florenvillovým. Proti otci a jeho svádění nebudu mít námitky, když nebude tebe. . . .“

„A by mne nebylo, tohoť plukovník dovede! S Bohem buď, Zdislavo! Hle, již vidím osud svůj!“

„Když nebude tebe,“ zvolala děva s divně velebným přízvukem, „půjdu v patách za tebou; nebude i mne! Ztrátu cti předejde ztráta života!“

Hluk zazněl na síni. Zástup knechtů vtrhnul do jizby. Děva ztrnula. „Co chcete?“ zvolal mistr, jda jim volným krokem vstříc.

„Jsou u tebe bohaprázné knihy, mistře. Přicházíme pro ně,“ vece jeden z příchozích.

„Bohapraznné knihy? Mýlíte se! Nemám takových! Nikoli! Bohaprázných kněh není u mne.“

„Není? — A co to mnedle držíš v ruce?“ tázal se

knecht zajeda hrotem bradatice po mistrově ruce, v které držel biblí.

„Dotkněte se této knihy, lotři!“ zvolal mistr hněvivě, v zápalu zdvihna ruku proti nim. „Z rukou mne živého nevezmete ji!“ I řka uchýlil se hbitě stranou, a železná palice, která v zákoutí stála, zahoupala se v silné pěsti mistra. „Jestli z vás kdo tak poctivý, aby mne sám a sám vzal, ten zví, že více ani mne ani koho bráti nebude!“

Neočekávaný odpor žoldnéře zarazil.

Podepřena o rameno pacholíkovo stála Zdislava před ložem Jeronymovým, pronikavým hledíc okem na žoldnérskou chasu, sraženou u vchodu do jizby. Prostřed jizby stál mistr. Levou rukou tiskl písmo k srdci, v pravici spuštěné, ale k udeření hbité věsel palcát. Rez kryl železné pásy na něm i dlouhé hřeby, jimiž byla hlava protýkaná; chasa ptavým zrakem pozírala na zbraň a na se vespolek. „Pal po něm!“ zkřikl mluvčí knecht druhému, a okamžením vyšla rána po těch slovích. Děva zkřikla, mistr stál. Levou rukou tiskl písmo k srdci, v pravici spuštěné, ale k udeření hbité hnul se palcát. Kulka z ručnice udeřila do písma, ale odrazila se od kovaných desk. Z překvapení chasa couvla. Rána tak mistrné i tak zblízka k srdci puštěná, mistra se ani netkla; kulka od prsou spadla mu jako pleva; vidno, žeť byl s čertem ve spolku!

S hrozivým posuňkem odcházel mluvčí knecht, vida že ho druzí opouštějí, ale při tom dychtivě ohlížel se na tu stranu, kde Jeronym na lůžku odpočíval.

„Prvé lítals než se opeřil, chlape z psí krve pošlý!“ volal za ním mistr „podruhé boje se chřestu, nechoď do lesů!“ — Nedopověděl, a střelná rána z venku oknem po něm puštěná srazila ho k zemi.

Zavýskli žoldnéři, vykřikla děva; znovu vtrhli knechti do jizby; přiskočila Zdislava k oknu: spatřila, že kdo střelil, její otec byl!

* * *

Téhož dne času poledního, v té komnatě Heinova dvoru, kde se slavilo zasnoubení Zdislavino, stála dcera před otcem.

„Tak, tak! Hodláš odejít?“ pravil Hein. „A co míníš počít? Jak budeš živa, milá dcero?“

„Nemluvtež tak!“ odpověděla Zdislava rty třesoucími. „Neníť již dcera vaše, jenž před vámi zde stojí! Rána, kterou jste pustil po mistru sousedovi, projela také srdce mé, dcery zákeřníkovy! Nebudu vám zpomínati toho, že jste rozrušil svazek mé lásky, ani toho, že jste vydati mne chtěl choutce plukovníkově; byl jste otec, mněl jste, že k tomu máte ne-li právo, ale moc; jak se z toho zodpovídáte Bohu, toť vaše péče; já Všemohoucího budu prositi, aby vám byl milostiv! Ani vám nebudu zpomínati toho, že jste Jeronyma i ctného otce jeho, oba z lože, z choroby, vlekl do žaláře, kde snad zhynou v nevýmluvné hrůze! Nevinni jsou obá; viníte-li vy je z čeho, máte k tomu vůli svou, a svědomí vaše vidí Bůh. Já jsem nešťastná jako nebyl nikdo; jsem však pokojná. Co sobě počnu, nevím; ale vím, že budou dobří lidé, chudší sice ale citelnější, kteří se mne osiřelé ujmou.“

„Komu není rady, tomu není pomoci“ vece na to Hein a pokrčil rameny. „Jdi, zkus jak líbezný jest ten svět! Ke mně se více nehlas; poběhlici neuznám za dceru!“ Řka obrátil se otec a odcházel.

S hlasitým pláčem vrhla se Zdislava k nohoum jeho. „Vrať mi Jeronyma, otče!“ úpěnlivě svolajíc. „Vrať mi

Jeronyma! Ty ho vedeš na zmar, ty ho ničíš ubohého! Věříš-li v Boha, za to tebe prosím, za to jediné! Vrať mi Jeronyma!“ — Hein zastaviv se mlčel a díval se na dceru v její pokoře. — „Byl čas, otče,“ pokračovala Zdislava klidnějším hlasem, „byl čas, kde měl také tebe nazývati otcem. Otče, otče, nezmař svého syna! Já žiju v něm toliko: Nepáchej dnes již vraždu druhou, měj nade mnou smilování!“

„Jeronym jest odbůjce!“ pravil otec a podíval se na dceru.

„Ano, odbůjce jest Jeronym,“ odpověděla dcera. „Poněvadž mne velitel svou náklonností stíhá a Jeronym mne miluje, proto jest odbůjce; poněvadž můj otec z pokory zbytečné veliteli se klaní a já jemu klaněti se nechci, proto jest Jeronym odbůjce! Otče, otče, hle tvá vina! — Tak byl příjemný ten obraz života, který jsem sobě kreslila o našem zasnoubení; myslila jsem, že v blaženosti naší ty budeš mít neposlední podíl; myslila jsem sobě, že šlechetný tchán bude oslazovat nám i tobě hodiny života a že svazek důvěrného přátelstva učiní nám skrovný, ale tím blaženější svět rodinný... Vše minulo, i naděje; já se velmi zklamala.“

„Což, domluvila-lis?“ tázal se po chvilce Hein. Ptavě hleděla Zdislava na něho.

„Ptám se, zda-lis domluvila? Mne volá živnost, nemám kdy hovor dále vésti.“

„Ano otče, já jsem domluvila!“

S hlavou skloněnou nechala jít otce mimo sebe a když byl už blízko prahu: „Ani s Bohem nedáš mi, otče?“ šeptala za odchozím. Dvéře přirazily se: tak dal otec dceři „S Bohem“.

Osamotnělá děva zachvěla se do duše. Na témž prahu

stál o jejím zasnoubení Wiesnar, zvěstovatel záhuby. Bylo jí nyní, jakoby opět ve dveřích stál Wiesnar a hlásil se o ni, zbavenou matky, otce, i zasnoubence.

S hlubokým vzdechnutím zdvihla děva oči a hleděla kolem sebe po komnatě. Zpomínky na dni minulé šly před jejím duchem, viděla komnatu ozářenu líbou světlostí světel, slyšela pozdálečí lahodný hlahol hudby, vnímala šumný hovor hostí, vdýchala lahodu vůně, kterouž komnata páchnula. Všecko bylo tak slavné, tak přívětivé, tak nevýslovně utěšené! Úsměch radosti zářil na obličeji Jeronymova otce, blaženost sídlila na líci Jeronymově, v tiché útěše bavila se spanilá nevěsta....

A dnes! Kde Jeronym? Kde Jeronymův otec?

Mezi čtyrmi zděmi v žaláři tmavém, pod zvonicí, za ruce i nohy ukován, na trošce slámy odpočívá chorý Jeronym. Mezi čtyrmi zdmi, v tmavé komůrce pod radním domem, za ruce i nohy ukován, na bídném lůžku odpočívá Jeronymův otec.....

Polední slunce osvítilo komnatu, znak pánův z Heinburka v kotoučovém okně skvěl se ve svých rozmanitých barvách a jméno četlo se zřetedlně kolem něho.... Nesvědčilo již jméno toto ani znak dceři Heinově; odříkala se obojího; znak i jméno zprzněno bylo činy otcovými.

V pravo na stěně, pod malým krucifixem, plápolala lampa, matce na památku. Bývala nejsrdečnější, nejmilejší péče Zdislavina, ošetřovati toto světélko drahé upomínky. Před tím kříže znamením modlívala se za svou máti, před ním vzdávala dík a slávu Bohu, dokud byla šťastná; k tomu znamení utíkala se v neštěstí svém, hledávala útěchy a docházela jí. Bývalo jí, jakoby duch zvěčnělé [s]klonval k ní, jí žehnal, ji těšil...

Nyní měla opustiti vše.....

Kdož bude ošetřovati lampu, když Zdislavy tu nebude? Světlo vyhasne, tma zastře krucifix, pavučinami povlekne se kříž i lampa, a věneček z mateřídoušky na kříži uschne, zpuchří a rozsype se, památka po matce osiří a zajde, nikým nebudouc pěstována....

Před touto pozůstalostí po šlechetné matce, která již dráhně let odpočívala v hrobě, stála děva pohřížená v hlubokém přemýšlení. Bez matky, bez otce, bez přítele byla nyní; kdož se ujme ubohé v ten zlý čas, když se druha štítil druh a vzdaloval ho co morem dotknutého? Kdož se ujme jí, která majíc roditele na živu, odloučena, oddálena žije od něho?

Z teskliveho myšlení vytrhl ji příchozí, plukovník. Čacký byl vojenský tento pán. Strojný kroj hišpanský pěkně svědčil štíhlé postavě, a lahodný mrav přičiňoval jemu vnad nemálo. Hebkým slovem vlaským oslovil děvu, a jal se jí, v hlubokosti duše zarmoucené, luznými barvami líčiti vnadu a půvab radostného života. Nepromluvíc ani nehlesnouc stíhala Zdislava okem pronikajícím muže vášnivého; v oko jeho nepopatřila: tak byl plachý pohled jeho! Posléze volným odcházela krokem. Mlčky provázel ji Florenville, zprvu očima, ale když byla již na prahu, skočil a zachytna ji za ruku vedl ji mermomocí do komnaty zpátky.

„Záletník váš zhyne, jestli....“

Zastavil se v řeči a hleděl setrvale na Zdislavu, dychtě po změně v obličeji jejím.

„Domluvte pak!“ vece děva za chvíli.

Mlčky pustil Florenville ruku její, aniž dále bránil jí, když odcházela z domu otcovského.

* * *

Tichá zimní noc. Průzračné nebe. Hvězdy se třpytí. Měsíc nade městem šeří, kostel, věž i hřbitov osvěcuje. Ve vysokých oknech gotického chrámu hraje lesk světla jeho. Na vrcholcích pilířů, na rozpiatých obloucích, ve vinutých růžích svítí se ustydlý sníh, bělost jeho odráží se ostře od šerých stěn a doplňuje krásu gotických rysů na velebném chrámě.

Na hřbitově tmějí se nachýlené kříže a stíny na sněhu opakují podobu jejich, rozmnožujíce počet jejich; pruhem táhne se kolem tiché role této zeď městská.

U zvonice o sobě se pnoucí, před nizoučkými a úzkými dvířkami stojí francouzský knecht, zahalený ve vojenském plášti, hlídaje žalář Jeronymův, kamž se tudy vcházelo.

Na hřbitově kopal muž jeden blíž kostelních dveří. Namáhavé, pracné bylo dílo; půda hluboko zmrzlá vzdorovala všelikému úsilí. Muž ten byl též francouzský knecht, velký, hrubý, širokoplecí; obličej plný jizev zastiňoval obšírnou střechou hišpanský klobouk.

Muž kopal, hrabal — půda vzdorovala; lál a hřešil — půda vzdorovala. Mrzut mrštil nosatcem a za dobrou chvíli se napřimuje přejel sobě vous i líce a díval se na měsíc.

„Slavný pán, náš ataman!“ hovořil knecht. „Tak zná, měsíci světlý, ten zlý lid krotit, trýznit! Zdrávo tak, dobře! Já mrznul, nedali tepla; já žíznil, nedali pít; já lačněl, nechali mřít! A tak dobře bude jim zvěděti co bída! — Kopu hrob, ty můj báťuška světly mjesjac! Pro koho? Čerti vědí! Nepochybně umrlý ten ještě žije!“ Při tom pohleděl na tu stranu ke dvířkám pod zvonicí. „Jakýs mladý měštěnín bude mít zde lože, chladné lože, věčné! A pověz ty mi, měsíci světlý, moje dobrodějka

spí-li na měkkém lůžku a sní-li milé sny? Dušeňka tak po matersku ošetřovala mne, tak mile znala promlouvat k člověku.... Ej, nech bude šťastna dobrodějka moje!“

A znovu se chopil nosatce i chutě jal se kopati. Půda dutě zněla. Minul čas prvý, dokopal se do jedné stopy; minul čas druhý, dokopal se do druhé stopy; a než půlnoc přešla, byl hrobař už po pás v jámě; násyp vedlé hrobu zvětšoval se očividně. Zatím vyšel z věže jiný knecht, onen, jenž v obydlí mistra koželuha byl řečnil, a když po mistrovi Heinem bylo střeleno, ne bibli vzal, nébrž Jeronyma jal a ve věži té uvězil, dle příkazu plukovníkova. Na rameně měl teď ručnici a s veselým posuňkem posmíval se svému soudruhovi v potu tváře hrobařujícímu.

„Hotov-li, krtku? Již čas.“

„Hotov.“

„Vězeň spí.“

„Byl pěkný mládenec. Škoda ho věčná!“ Tak vece Ivan a sejma klobouk přejel dlaní čelo.

Za chvíli pochovávali věznė.

Bylť zastřelen ve vězení.

Tak zhynul Jeronym......

Tichá zimní noc. Průzračné nebe. Hvězdy se třpytí. Měsíc nade městem šeří; kostel, věž i hřbitov osvěcuje, i také čerstvý na něm hrob.

Stráž i vrah i hrobař odešli: dílo bylot dokonáno!

Za nedlouho, nesmělým krokem blížila se dívčí postava z ulice kostelní ke věži. Nevidouc tu nikde žádných stráží, letmo chvátala ke vchodu do komory pod věží, a dospěvši tam padla na hrubé dveře a s pláčem bila na ně a s nářkem volala jméno Jeronymovo.

Ustala.... Naslouchala......

Vše ticho.

Spí-li?

„Spí! Nebudu ho budit,“ pravila pošeptmu. „Strašné bylo by procitnutí pro něho. Jeť sám! Ve tmě! Jako zazděný! — Má-li ubohý dosti vůle, by polehčil sobě? Dosti místa, by pohověl sobě? Volno-li mu aspoň na chvilenku na boží světlo, by oddechnul čerstvým povětřím, viděl chrámu božího? — Kde hlídač? Hle, vědí, Jeronym z vězení že neprchne! Jeť nevinen!“

Bázlivě ohlížela se Zdislava kolem: Ve vysokých oknách gotického chrámu hrálo světlo měsíce, ustydlý sníh svítil se na pilířích, na věžkách i na obloucích, odrážeje se ostře od šerých stěn. Svatý úžas naplnil děvinu duši; bezděk sepiala ruce a dlouho setrvala v tomto modlení. Zajala útěcha srdce její. Poručíc Jeronyma lásce boží, odebírala se z té končiny, kde vládla smrt, i ustanovila se na tom, že půjde a velitele za svobodu Jeronymovu prositi bude.

* * *

K ránu snesl se lehký sněžík v husté chumelenici k zemi a pokryl ulice i náměstí bílým kobercem.

Florenville procházel se po teplé komnatě. Blíže dveří stál ukrajinský Francouz Kratinoha; levou rukou držel se jílce šavle, ve spuštěné pravici věsel španělský klobouk. Vedlé něho nalezal se noční jeho soudruh, maje oči opuchlé od nočního bdění a ranního pití. S bídou udržoval se na nohou.

„Tedy — zajisté jest po něm?“ ptal se velitel obrácený k oknu, nedívaje se na knechty, jimž otázka svědčila.

„Je li pak po něm?“ opáčil opilý knecht, tázaje se na to Kratinohy.

„Ano, skonal,“ přisvědčil Kratinoha.

„Který jste ho zahrabal?“ ptal se Florenville dále.

„Tys ho zahrabal,“ pravil opilý.

„Ano. já ho pochoval. Nikdo nezví, kde hrob jeho,“ vece Kratinoha.

Plukovník po těch slovech hleděl oknem nepromluvě. Pojednou se obrátil a velel oběma, by hned odešli. Nepokojně popocházel po komnatě, rovnal šat na sobě, ustavičně se zastavoval a na dvéře hleděl. Za nedlouho vešel panoše, a opověděl návštěvu neznámé paní. Němým hlavy kynutím dal Florenville znamení, by vstoupila.

Vstoupila Zdislava.

Chvěla se vůčihledě. Čím? — Zimou-li? — Byla lehce oděná; žádný kaftan nehřál její tělo, ruce prosté všeho zakrytí vydány byly mrazivému povětří. Či snad úzkostí se třásla? Přišlať prosit, kde prvé směle odbývala! Přišla se kořit, kde prvé opovrhovala; přišla milosti hledat, kde sama nenáviděla. Bude-li slyšána? Nebude-li oslyšána? V té nejistotě trvala.

Pokorný byl její pohled; s očima sklopenýma stanula nedaleko vchodu; plukovník stál naproti ní; mlčky hleděl na líce její, na nichžto se perlily slzy co krůpěje na skle. Za chvíli pozdvihla očí k veliteli; chtěla promluvit; zalily se jí oči; zašeptala, ale nerozeznalo se co řekla. Plukovník přistoupil k ní, a pojma ji za studenou ruku ptavě hleděl na ni. Mlčela. I objal ji, a vtiskl políbení na její třesoucí rty; nebránila mu; bylo, jakoby políbil sochu.

„Čím jsem sobě zasloužil čest této návštěvy, sličná

Zdislavo?" otázal se jí hlasem úlisným, nepouštěje ji z objetí.

„Za milost prosím," šeptala děva.

„Za milost? Toho netřeba! Dotklo-li se bolně mého srdce, že jste se při našem posledním setkání v domě otcově měla ke mně nepozorně, rád to omlouvám okamžitou nelibostí a....."

„Ne za sebe prosím o milost," pravila Zdislava v prostřed plukovníkovy řeči. „Milost prosím pro Jeronyma. On churav, nevinen, ve vězení! Za Jeronyma prosím."

„Za Jeronyma?" opáčil velitel a vztáhl od děvy ruky své.

Prosebný zrak Zdislavin utkvěl na jeho líci. „Churav zahyne ve vězení," bědovala. „Zima krutá, on tepla nemá. Choroba těžká, on opatření nemá. Sám nepomůže sobě... ó pane veliteli, mějte s ním smilování."

„Nelze, milá děvo," vece hrabě a držel se oběma rukama stolu.

„Nelze!" opáčila děva hlasitě, a na to mírným žalobným slovem prodloužila řeč. „U vás je vina i nevina; ortel i milost; smrt i život... a vám nelze! Pak arciť již pomoci není! Marná byla moje naděje, že ho aspoň kdys tehdys vídati budu, za den, za týden, za měsíc..."

„Nelze ho viděti, milá děvo!" vece Florenville. „Ani za den, ani za týden, ani za měsíc."

„Tedy nikdy více!" zkřikla děva.

„Nikdy více," doložil plukovník.

„Ó, pane veliteli! příliš krutě trestáte mé srdce!" pravila Zdislava zase mírněji a přistoupíc k plukovníkovi pojmula ho za ruku. Ruka jeho třásla se; děvě sice neodejmul ji, ale pohlédnouti na pokornou krasavici namáhal se marně. „Rcete, že Jeronyma budu viděti."

„Nebudete!“ vyrazil Florenville ze sebe.

„Nebudu?!“

„Nebažte po tom, abyste ho viděla! Neníť více květoucí mladík; on nepoznal by vás, vy jeho! Chladnýť milenec, jemuž ani srdce nebije!“

„Mrtev!“ vykřikla děva zděšená.

„Skonal,“ vece Florenville, a chopil děvu opět do náručí; byla by klesla; smyslové v té chvíli minuli jí; sochu držel plukovník v objetí.

„Má jsi nyní, má jsi, má!“ volal. „Hle! Tak jsem tebe miloval, že dva životy jsem zahladil, jeho vezdejší a svůj věčný! — Tvé vnady musí mne nyní nebe nahradit, jehož jsem pro tě ztratil.“

V tom vešla Rosaura. Viděla‘, že Zdislava práh jejího domu přešla a do komnat velitelových se odebrala.

* * *

„Hm! Pan Matěj myslil — že rozhodí prachem zeď — když po mistrovi — z mušketu střelí! — Ano! — Dva dni ležel strýc — bezduch — polomrtev; pravda! — Ale sám Bůh byl jeho štít!“

Těmi slovy zlomkovitě promlouval mistr sám o sobě, rozložen na loži, jehož před nedávnem Jeronym byl opustiti musel.

„Zpívám s Davidem,“ — pravil dále — „Bojuj Hospodine proti těm, kteří proti mně bojují! Neboť jsou bez příčiny polékli v jámě osidlo své, bez příčiny vykopali jámu duši mé!“

Bolestně sobě vzdychna umlknul mistr. Krutý byl jeho stav. Ostrá zima vládla v jizbě; prostředním kotoučem prostřelený a řezavý vítr volně vanul; jizba svítila

se tím polosvětlem, jenž za zimních dnů, když se venku blyští sníh a okna jako pancíř a jizba nízka, teskným duchem naplňuje příbytek lidský. Mistr byl nad to samoten. Hlavu měl ovázanou kusem hrubé kůže. Tělo kryl z vlka kožich.

Pojednou odemkly se dvéře. Francouzský knecht Kratinoha vstoupil. Mlčky bral se k mistrovu loži.

„A jak, mistře?“ ptal se přijda k němu.

„Dobře! Jak jinak?“ vece mistr a nehna sebou pozdvihl očí na příchozího.

„Máš zde zimu,“ pravil příchozí, ohlížeje se po světnici.

„Tak mluv! Co je s primatorem?“ tázal se mistr.

„Čerti vědí!“ byla odpověď.

„A s Jeronymem, jeho synem!“

„Kdo pak jsou ti dvá?“ tázal se někdejší Lisovčík a ohlížel se po židli. „Primator a syn jeho, primatorovič?“ prodloužil otázku, když mistr neodpovídal, čehož příčina byla zlost.

„Nevíš, nevědomče, že primas ve vězení, kdes ty sám snad na stráži stál!“

„A proč ve vězení?“ napadlo knechtovi ptáti se.

„Vypálil prý Wiesnarův mlýn.“

„Mlýn?“

„Ano, mlýn, prvý za městem nad řekou.“

„Kdo že ten mlýn vypálil?“

„Primas! Vždyť povídám! Tak ho aspoň soused Matěj viní.“

„Primas! K smíchu!“ dí Kratinoha.

„Kdo tedy?“

„Kdo? — Čerti vědí! Cikáni.“

„Cikáni!“ zkřikl mistr a násilou se na loži zdvihnul.

„Cikáni!" opakoval po druhé, po třetí, a pronikal okem hosta svého. Host přisvědčoval chorému tazateli.

Záhada primasova byla rozřešena; ukázala se ničemnost obžaloby Heinovy spolu s úplnou nevinností primasovou. Musil Kratinoha obšírně vypravovat, co o cikánech věděl. I vyšlo na jevo, že stará cikánka vyvábivši z Wiesnara všecky vědomosti o bohatém jeho jmění a zůstanouc jednou spolu s jinými cikány na noclehu ve mlýně, Wiesnara se světa svedli, mlýn oloupili a plamenům vydali, i s mrtvým jeho pánem. Vyšlo dále na jevo, že Hein ne-li spólu vinen, ale rád té smrti Wiesnarově byl; neboť náhlým jeho se světa sjitím pominuly závazky jisté, jimiž Wiesnarovi byl povinen. I domýšlel se mistr, že snad primas, maje o těchto povinnostech vědomost, také nebyl Heinovi hrubě líbezný, a že snad Hein, by též primasa a jeho nelibých vědomostí s krku zbyl, tak jako se zbavil Wiesnara i nepohodlných práv jeho, užil poraženosti obecné a ochromení purkmisterské moci ve městě, k obžalobě primasa. Nejhlavnější důvod byla při tom ona nenávist primasova k Wiesnarově osobě! Patrno, že jí Hein užil toliko, by v niveč uvedl primasa.

Hlasitě velebil mistr Hospodina, pln útěchy a díků. Zapomenul na palčivou zimnici, zapomenul na ránu, na vše, a jen z vítězství nevinného se radoval.

V tom přišel Zdislavin panošek.

Bázlivě zastavil se na prahu, když někdejšího pána svého u mistrova lože spatřil, a teprvé ke vlídnému pokynutí knechtovu a přímluvě mistra dodal sobě ducha a vstoupil.

Chtěl promluvit, ale pro náhlý pláč nebyl s to pronesti slova. Udiveni hleděli oba mužové na sebe; teprvé za dobrou chvíli, když se mu byli dost napřimlouvali,

usadil se v něm lítostný pláč. I jal se vypravovat, kterak Zdislava vyšedši z domu otcovského útulek hledati musí před stíháním plukovníkovým; ti dobří lidé ve městě že se každý obává prchlivosti a msty jeho, kdyby se ubohé paní ujali, která nemá teď nikoho, kdo by jí přál a činil dobře. A tak že ve strašných zříceninách vypáleného mlýnu jako v doupěti noc tráviti musela, nemajíc ni oděvu proti zimě ani dostatečné potravy.

S rostoucím divením poslouchali oba muži výpovědi mládencovy. I ptal se mistr knechta, zda-liž místně ví co se děje s Jeronymem, svoboden, vazby-li je prost, zdráv-li on a vědom-li toho, co nevěstu jeho potkalo. Nevěděl knecht, co by řekl. Tu však mládenec vypravoval dále, řka, že Jeronyma není více na živu, žeť mrtev on a nevědomo jak zhynul a kam se dělo tělo jeho; strach a hrůza že panuje od té chvíle po městě, domy že jsou uzamykány, druh že se štítí druha...

Oněměl mistr. Jeronyma nebylo, ani vědomo kam se dělo tělo jeho!

Pustým okem zůstal knecht na mládence zadíván. Přihnutým tělem seděl na židli, podpíraje se o šavli; pohled jeho mračil se víc a více. Poznal, co učinil!

Té děvy, která se ho ujala, když na rynku hlady na zem padnul, která se nad ním slitovala, když se ho všickni stranili, a pro své dobré činy i výčitek od otce snášeti musila — té děvy jediné blaho nenabytně zmařil, a nejen blaho zmařil, ale i cestu připravil, by nešťastnou krasavici volně stíhal plukovník. I skřípal zubama, bil šavlí do podlahy, se slzami v očích trhal se sebe francouzský šat.

V mrtvém zármutku trval mistr. Tak na zmar přišel nadějný mladík! Vyjde ztrýzněný otec, kmet šedivý,

z vězení, dychtivě bude po synu se ptáti; nenajde ho již mezi živými, aniž bude, kdo by mu ukázal synův hrob! Zdislava bez otce, bez přítele, bez přístřeší bloudí; zlý plukovník pronásleduje ji vytrvalým nectným bažením až po samý kraj zoufalství; i bude chtít útočiště hledat na prsou Jeronymova otce — a slzy nevěstiny mísiti se budou se slzami otcovými!

Nahnut sedě, k zemi hledě Lisovčík v hlubokém dlel zamyšlení; otázek mistrových neslyšel; neodpovídal; mračným čelem šel za myšlénkami..... kam ho vedly? Bůh to ví! „Mistře!" pravil najednou. „Kde Jeronymův hrob, znám! Dnes v noci — zanech lože a přijď pod kostel na hřbitov."

„Hospodine Bože!" zkřiknul mistr všechen jatý. „Člověče, ty —!?"

„Ano, já vím, kde Jeronymův hrob! Bez kříže, bez pahrbku, rovný se zemí.... tak vypadá Jeronymův hrob."

V němém úžasu hleděli na knechta mistr i pacholík.

* * *

Noc následovala tichá; nebe bylo poseto jasnými hvězdami. Měsíc ještě nevycházel, ale podnebesí jasnilo se ode svitu jiskrných hvězd nebeských i od skvělého sněhu na zemi.

U kostelních dveří, nad hrobem bez kříže, bez pahrbku smutný jevil se v té noci vid. V němé žalosti trvali poutníci ke hrobu Jeronymovu, modlíce se za duši zesnulého jinocha.

Jako anděl stála tu děva s hlavou hluboce nachýlenou; jí po boku mistr i pacholík. Již nebyla ni k sobě podobna. Líce ondy tak květoucí podobaly se teď liliím

a oči jindy tak jiskrné uvadlým černým růžím. Již nekanuly slzy po líci; vyschnulť pramen jejich minulými žaly. Jaký bude nastávající život její? Tou otázkou zanášela se teď mysl její. Opustiti svět, kde láska minula a obmysl i zráda sídlo zajmuly, odpočívati v tichém hrobě podlé miláčka .... hle, toho sobě děva žádala! Když pak pomýšlela, že Jeronymův otec posud na živu, že věkem a žalem stížený opuštěn stojí ode všeho světa, zželelo se srdci jejímu ubohého; žádala sobě žíti a býti jemu náhradou za syna, sdíleti neštěstí jeho a tím společenstvem mírniti je; žádala sobě dosloužiti mu až na popraží hrobu a tak vyplníc povinnosti synovské Jeronymovy vyplniti závazek své vlastní lásky k jinochu... I potěšilo se srdce její tím předsevzetím, a lícem od míru ozářeným popatřila na soudruhy žalu a napomínala je k důvěře v Boha i k umírnění bolu.

„Hospodin Bůh má nohy vlněné, ale ruce železné," pravil mistr koželuh, podpíraje se o rámě pacholíkovo. „Věřímť věčné spravedlivosti jeho, jakož nemá místa u něho nešlechetník, a v nenávisti má všecky činitele nepravostí a člověka ukrutného a lstivého v ohavnosti má, žeť zkazí vrahy Jeronymovy a rozptýlí je pro množství nešlechetností jejich! — I požehná Hospodin Bůh spravedlivému, a jako štítem přívětivostí svou bude korunovati jej. — Spi sladce, jinoše ubohý! Jsouť, kdož zpomínku tvou zachovají věrně v srdcích svých a modliti se budou za duši tvou."

Právě když mistr mluvil, přicházeli od ulice kostelní dva mužové. Doprovázel Lisovčík primasa, propuštěného z vězení na důkazy jeho; doprovázel otce ke hrobu syna, pohrobeného rukou jeho. Vězení, utrpení, žal spojily se proti primasově životní síle. Nebylť již onen muž veselý,

ale starec chorý, o vlasech trápením vybledlých, o lícech trýzněním zvráskovaných. Věděl již, koho přichází navštívit — a nesejde se s ním; věděltť, že schudnul o celé bohatstvo své; ale taková jest láska, že dosyta oznámena se ztrátou milého předmětu znovu hořem klesá, jak náhle i jen pouhá zpomínka o srdce zavadí! Klesl starec na studenou půdu; byla tak mrtva jako onen, jehož tělo kryla. Vzýval jméno jediného syna: neslyšel syn otce; malý násyp dělil je, ale malý násyp — věčný čas!

Mračná byla podoba Lisovčíka. Nerozrýval srdce jeho výjev bolestný; opancéřiloť se to srdce kyrysem nelitosti. Vraždu, kterou páchati pomáhal, vymstíti na původci, toť bylo od té doby heslo jeho činění. Zaklel se slibem velikým, že neustane, dokud dravému ptactvu nevydá toho, jenž tak nelitostně, tak chladnokrevně vraždil blaho jiných.

Mdlý a vetchý plakal otec Jeronymův v náručí mistrově. Zdislava klečíc na hrobě celovala ruku jeho; pacholík osiřelý tulil se k někdejšímu tryzniteli svému.

Noc byla tichá; nebe poseto jasnými hvězdami; podnebesí jasno bylo ode svitu jiskrných hvězd nebeských a od skvělého sněhu na zemi. V ohromných rozměrech spouštěla se okna chrámová od římsy až bezmála k zemi. Zdvihli přítomní očí svých ku kostelu: okna zářila se z nenadání jako vnitrným světlem, jako tou světlostí, jenž tak převelebně při jitřní vánoční se spatřuje, když kostel plný svěc a všecka krajina koldokola zalehlá jest sněhem, a ze chrámu zní blaholení varhan a radostná píseň vánoční....

V úžasu trnuli návštěvníci hrobu vidouce zázračný ten úkaz světla; skládali ruce, slzy mijely jim s očí a stesky se rtů: Vcházela útěcha do srdcí jejich; nemněli

za jiné, nežli že sám Bůh oslavil památku zesnulého jinocha.

Na obzoru od východu vycházel plný měsíc.

IV.

Těžká leta nastala. V dějišti přítomné pověsti střídala se posádka za posádkou. Ku konci ledna měsíce 1621 odešel pluk Florenville; po něm přišli jezdci rytmistra Françoise de Laire; po těch jezdci Julia Henricha Saského; po těch pěší pluk Albrechta z Waldsteina. Následovala pěchota knížete saského s ženami, dětmi i s lidem služebným, pěchota Avantinova, jízda Hannibala Simonetisa a pěchota Wolfa Preisinga; když pak na jaře leta 1627 lid sedlský v tom kraji se vzbouřil, dostali se do města jezdcové hispanští pod nejvyšším Hugonem Magarizem Hydonem.

Rozdílné osudy potkaly osob pověsti této. Když vyšel mandát o náboženstvě, tehdy primas Jeronym Husinecký spolu s Zdislavou, která se mu stala dcerou na místě oplakaného syna, také učitel Jan Kaška a jiní vyšli do Slez a dále do ciziny, kde primas o nedlouho následoval za synem. Lisovčík vytáhl s plukem Florenvillovým, přilna takřka ke stopám tohoto vůdce. Pan Hein žil v dvorci svém hlučněji než kdy, zůstával v dobrém srozumění s veliteli posádek i s komissary, dceru pustil docela s mysli. Mistr koželuh uzdraviv se, ve své chýžce ticho žil, sám uzavřen v sobě. Pan Hein nepokládal ho déle za nebezpečného; ale mistr říkal sobě v duchu: „Praví svatý Jakub v kapitole páté: Nuže nyní boháči plačte, kvílíce nad bídami svými, kteréž přijdou; zboží

vaše zhnilo a roucho vaše zmolovatělo; zlato vaše a stříbro vaše zrezavělo, a rez jejich bude na svědectví proti vám, a zžíreť těla vaše jako oheň!"

Po desíti letech, r. 1631, když král švédský, Gustav Adolf, stíhaje vůdce císařského Tilly, vtrhnul do krajin bavorských a kurfirst saský do Čech, vrátili se s vojskem saským také mnozí vystěhovanci čeští do své vlasti.

Vzetím Prahy a vítězstvem Arnheimovým u Nimburka opanovali Sasové zemi. Již sobě dělali vystěhovanci naději, žeť bývalý řád předbělohorský obnoví se; mnozí přišli uvázat se znovu ve statky své.

Také mnozí z města našeho nyní se navrátili.

Byl krásný večer. Slunce zašlo za vrchy, ale žár večerní dlouho ještě na západě planul, oblévaje krajinu libou světlostí podvečerní. Z daleka kynuly vysoké věže někdejším obyvatelům, ale pusto bylo po krajině, žádné hnutí, žádný život!

Přišli k městu.

Celé podměstí před branou Pražskou bylo jedno spáleniště. Vysoko nad zříceniny pnuly se koruny zahradního stromoví, daleko zabíhaly do zahrad pobořené zdi překlenuté větvovím a zarostlé travou. Zde onde čněl pozůstatek komína, a cihelné táhlé tělo jeho rdělo se na rudé záři. Vše ticho, prázdno, mrtvo! Otevřený průjezd vítal některého z příchozích do někdejšího příbytku; spěchali ohledat statek otcův svých a našli: prázdné zdi, vytlučená okna, dvorec porostlý travou a bejlím. Hořce plakal zástup v žalu nevýmluvném. Dítě malé, polonahé vyběhlo k nim z jedněch zřícenin a spínalo malinké ručky, a když se ho ptali, kde jeho rodiče, mlčelo; bylot némé. . . .

Vcházeli do města.

Bránu městskou našli ztroskotanou. Císařští přinucení opustiti město rozbourali přední bránu, spálili mosty přes příkopy ke hlavní bráně vedoucí, i rozsekali a rozstříleli hřeben ve bráně; roztříštěný pozůstatek do pola visel v otvoru. Ulice byly prázdné, domy pozamykané jakby mor ve městě řádil, anebo otevřené dokořán, jakoby ruky nebylo, která by zavírala jich. I nevidouce příchozí nikde, nikde ani známky někdejšího květoucího života, spěchali tam, kde najdou aspoň hroby přátel.

Hřbitov pod kostelem v mlčenlivé prostoře prostíral se s bílými kameny a dřevěnými kříži svými; zde onde bylo vyrostlo vonné kvítko na hrobě, samo sebou a nikým nehleděné, ale tím vábnější, že bylo jedinou známkou života na této roli smrti, jedinou přítelkyní opuštěných zemřelých, hynoucím ale zase rozkvětajícím památníkem, významnějším nad kámen, trvanlivějším nad kříž. Rozešli se příchozí po hřbitově, hledajíce po nápisech hroby přátel.

Nedaleko dveří kostelních byl pahrbek jeden čistým obložený trávníkem, úhledným opatřený křížem, porostlý četným kvitím. Zastavil se u tohoto hrobu, hrobu Jeronymova, jeden z příchozích, muž vysoký s obličejem plným jizev, na těle mající šat vojenský saský a zbroj pobočnou. Pokleknul a líbal mrtvou zemi a kropil ji horkými slzami. Tak ho našel mistr koželuh. Přišel mistr vedlé obyčeje svého, by večerní dobu na hřbitově ztrávil. „Kdo jsi, dobrý člověče?“ ptal se vojenského toho muže.

„... jsem?“ opačil válečník otázku a zdvihnul ...teli.

Plně deset let prošlo, co mistr Lisovčíka neviděl; na hrobu Jeronymovu poznal ho přece.....

Brzy sobě po daleké pouti hověl bojovník pod lípou před chatrčí koželuhovou. Seděli oba na pecině z trávníku.

„Nu tak, mistře milý," řekl Ivan, „vypravuj co víš o mé drahé dobrodějce! Křížem a křížem procbodil jsem ten svět, nikde jsem nenašel ji, ji, kterou stále nosím v paměti."

I vypravoval mistr o Zdislavě, co věděl, kterak Jeronymovu otci co věrná dcera sloužila a když primas volil vyhnanstvo, s ním a s rodinou mistra Kašky ven ze země vyšla. Kam? o tom mistr vědomosti neměl.

„A pan Matěj — pravil Lisovčík, hledě hrozivým okem na protější dvorec — pan Matěj žádného milosrdenství s vlastní dcerou neměl; aby ho Bůh ztrestal věčným ohněm, zlosyna!"

Sotva Lisovčík tato slova dořknul, rozsvítilo se před nima jako ve dne. Tma večerní minula: zapálený hořel Heinův dvůr. Lisovčík vyskočil vykřikna; mistr ho zdržel. „Zůstaň, příteli! Nechoď pomáhat, kde se jeví trest boží! Zůstaň a vypravuj, co tobě povědomo o pánu z Florenville?"

Lisovčík zůstal a vypravoval, co mu bylo povědomo o pánu z Florenville.

Zatím požár každým okamžením vzrůstal. Povětří bylo klidné; bohatými zásobami úrody živil se hltavý plamen, ohromný sloup dýmu vystupoval k nočním nebesům a plamen šířil se nikým nezdržován po celé rozlehlosti dvoru; nejprvé stodoly, stáje a kolny hořely, pak i dům příbytek chytal. V městě bili na zvon; přibíhali lidé, divili se mocnému ohni a podivivše se rozcházeli se tak jako byli přišli. Nebezpečenství nebylo:

byloť vůkol všecko spáleno! Soucitu též nebylo; byltě pan Hein po mnohá leta bič tohoto města! I od vlastní čeledi opuštěn, byl Hein jako šílený; běhal kolem ohně, lomil rukama, přibíhal k sousedu koželuhovi: nikdo se nehnul ku pomoci; plakal jako dítě. Oheň praštěl, krov klesal, déšť jisker zasypával okolí; již i krov příbytku plamenem zachvácen....

„Bylo před bitvou u Nimburka — vypravoval Lisovčík — Florenville velel pluku našemu císařskému proti Sasíkům. Sasové stáli na pobřeží labském, my též, ale odděleni od nich rozlehlými háji, v nichž jsme se zakopali. Já stál hlídkou nedaleko řeky. Byl podvečer, ale jasno jako teď; hořely vesnice v okolí.....“

Lisovčík se odmlčel. V hořícím domě protějším prolomil se strop jedné komnaty a kotouč dýmu vybuchl ze zřícenin oknem.....

„V té síni užil jsem nejednoho dobrodiní!“ vece hlasem skoro prosebným k mistrovi.

„Byl podvečer, ale jasno jako teď; hořely vesnice okolní... nu, a co dál? Vypravuj!“ pověděl mistr, ruku Lisovčíkovu pevně ve své drže.

„Čerti vědí!“ mluvil vojín na to dále. „V tu dobu dostalo se mi, po čem jediném tolik let jsem bažil, příležité chvíle, bych se za dobroděјku mou na tryzniteli vymstil. Objížděl Florenville naše stráže, přijel také k mému stanovisku. Já stál nejzáze. On byl sám. I odpovím, nač se ptal, potom skočím, strhnu ho s koně, a čerti vědí! rázem tonul v Labi. Volal o pomoc, sukyňsyn! Křičel ve svém mokrém hrobě, ale vítr dul lesem, pral do vln, Florenville tonul, až v rudé vodě utonul. Já sedl na jeho koně a přešel na to k Sasům.“

„Ruka Hospodinova dostihla nepřátel," zvolal mistr, u vytržení rukou spínaje.

Stromy přede dvorem hořely mihavým plamenem, spálené větve rděly se doutnajíce a jiskry lítaly jako drobné hvězdičky v podnebesí plném dýmu.

A hluboko do noci osvěcovala se obloha září Heinova dvoru; dlouho bili ještě na zvon, ve městě i v okolních vesnicích, ale nebylo kdoby se lekal, kdoby chtěl hájiti. Ve tlejících zříceninách hrabal se vyhořelý sám a sám.

Spáleniště svítilo světlostí žhavou, stromoví vypínalo větve jako rámě prosebné k obloze, sličné umělé stukatury na průčelí domu očerněny byly od hustého dýmu, v oknách viděla se stočená železa, a chvílemi valil se ještě dým ze vnitř komnat, kde druhdy Zdislava jak anděl domácí vládla. Kde byla teď Zdislava? Nepomyslil otec na ni, ani když byl nešťastný!

Již dráhně postoupila druhá polovice noci. Tou dobou kráčel pan Hein do chrámu Páně; modlit-li se? žalovat-li Bohu na zlobu lidskou? či děkovat Nejvyššímu za navštívení nehodou?

V ohromných rozměrech klenuly se gotické síně nad hlavou ranního chrámu navštivitele; každé hnutí, každé dechnutí rozneslo se po prázdných prostorách, každý kročej sebe tišší vzbudil ohlas v kostele. Před jedním z oltářův planulo světélko v malé lampě, haslo, plápolalo a hned zase tuchnulo, rozjasnivši tmu na mžiknutí oka.

Požehnávaje se křížem kráčel Hein k jedněm dveřím v zákoutí kostela, vedoucím do přízemní komory pod věží. Dvéře těžké železné nebyly zamknuty, ač málokdy otvírány. Vstoupil; chladný vzduch ovanul pří-

chozího. I položil jakési břemeno, jež pod paždím nesl, na kamennou dlážkovou podlahu, z hluboka sobě vzdechnul, a přejížděje čelo rukou trval za některé okamžení nehnut v postavení svém. Odnikud nepadalo světlo do komory, a Hein světla potřeboval. I šel, šel, dobyl se na oltář a sejma lampu malou vracel se s ní do věže. Živěji plápolal plamének v pohnutí, žluté světlo padalo na ostré rysy Heinovy; strašný byl pohled jeho! I zavřel za sebou těžké dvéře, silně jich přiraziv. Ve věži jal se ohledávati podlahu. Kamenné dlažky byly místem vyloupané, jinde zase rozviklané, rozpadlé, i nebylo obtížno, vylomiti sobě otvor do země. Chutě se dal Hein do díla, a netrvalo dlouho, otvor dosti hluboký šířil se před ním, v podobě nevelké hrobové jamky.

S radostným obličejem ustal muž v práci, s chvatem požehnával se znova, vpustil truhlici — nebo truhlice byla ono břemeno, jež nesl — do jamky a ohlédna se kolem sebe, spěšně jamku zasypal. Nikdo nebyl svědkem počínání jeho, krom světélka oltářního.

Unaven posadil se Hein na dlažky nastavěné na pokladě právě pohrobeném, a spánek zajmul smysly jeho. Okna kostela již ozařovala se zardělým světlem jitřním, vnitř chrámu svitalo, ale noční návštěvník nevycházel z něho. . . . .

V.

Znovu prošlo osm devět let; vpády *Černých Němcův* nastaly. Země česká nepřestávala býti bojištěm; neboť již nastupovalo čtvrté desítiletí co byla dějištěm války, cílem vpádův, polem bitev. Kolik tu národův prohánělo

se po pádě české, počítajíc vpád Pasovský za počátek válečných nepokojů v Čechách, až do nájezdů vojsk švédských, od r. 1610 až bezmála do roku 1650! Celá Europa hulala, harcovala, hajdamáčila po vlasti té krásné, učiníc ji poušti lidu práznou a hrůzy plnou!

Válka se tu netrhla. Měnila se jména vůdcův — děj i dějiště zůstalo! Kde nejprvé s nadšením slaveno jména Thurn a Mansfeld, kde později vzýváno jmen Maradas, Colalto, Tilly, Waldstein, zjevovali se po letech když i tato jména zmizela, Banner, Torstenson, a letopisec zapisoval již jen: *Venit hostis Sveda.* Zníť arci podivně, čteme-li z těch časů o vpádech švédských do Čech: „Venit supremus Albert Kapoun cum suo regimine“ anebo: „Equitum magister Palmblad regiminis Stolowskiani stationem fecit . . . .“ ale celí zástupové vystěhovancův českých vraceli se pod Bannerem i Torstensonem do zpustlé vlasti, a nejeden syn její velel plukům a nosil po nešťastné zemi korouhev Švédův, jež obecný lid český nazval sobě názvem „Černých Němcův“.

Bylo r. 1643, když onen vůdce švédský, jenž dnou ochromen a na nosítku nošen všech protivníků svých rychlostí přemáhal, jehož všeliká podnětí křídla měla, co zatím tělo neslo pouta nejhroznější, když Torstenson nemoha v Čechách bojiště nalezti s celým vojskem do Moravy se obrátil, a sice cestou přes město, jenž jest dějiště pověsti této.

I této doby dočkal se mistr koželuh. Dlouhý onen řetěz pohrom, běd a záhub táhl se před jeho očima. Hlava zšedivěla, i brada. Duch zdivočel. Stálť starec jako dub, kolem něhož řádil hrom a vichr, vyvrátivší všecko stromoví. V pustém městě bydlil jako divoch. Za krutých nocí zimních, když země zalehlá byla sně-

hem a mrzlo třeskutě, i za večerův letních, když příroda vznešená nade všecku záhubu, ve své kráse přemilostná bývala, jednostejně chodil mistr městem, hlídaje a cep železný na rameně nose.

Hlídal zříceniny. Domy dokonale vyhynulé, kde se jen místo spatřovalo, domy pusté, kde hospodářův nebylo, jiné, v nichž toliko jacísi podruzi přebývali, domy pohořelé, jichž nikdo nestavěl, domečky, v nichž lidé s nic býti nemohli — tak vypadalo město ondy květoucí.

Někdejší dvorec páně Heinův stal se v průběhu času sadem divokých travin. Po zdech zelenaly se keříčky celdoně, ve stěrbinách usazoval se zední mech; po rumu se rozplozoval žabinec, na zkroucená železa v oknách zavěšovalo se plané víno a svlačec. Klenba komnaty, kde před lety slavili zasnoubení Zdislavino, postupem času sama se rozpukla a probořila; jen na pravo na stěně zachoval se příklenek nad krucifixem s lampou, před kterýmžto znamením se Zdislava modlívávala za matku. Od počátku vesny až do pozdní jeseně svěšovaly se s příklenku rostliny zelené s květy pěknými, okrašlujíce památku tuto po děvě. Často přišel mistr, očistil kříž, a v některý den zapálil lampu a zavěsil čerstvý věneček z mateří doušky na krucifix. . . .

Lid polodivý ve městě se zdržoval. Kdykoliv se blížili Švédové, přibíhali všickni k mistrově chalupě, muži, ženy i ty děti malé, volajíce úzkostně: „Strejče, strejče! Černí Němci! Černí Němci!“ — a strejc mistr tiše říkaje: „Dědictví naše obráceno jest k cizím, domové naši ku cizozemcům, spadla koruna s hlavy naší!“ vzal na rameno cep a vyšel, a chodě městem hrkal očepím.

Od těch dob co dvůr Heinův lehl popelem rukou

navrácencův a Hein zmizel tak, že po něm ani stopy nezůstalo, hlídával mistr každonočně Jeronymův hrob; neboť několik dní po tom ohni dával se v kostele pod věží slýchati hřmot jako tlučení na dvéře a vytí podobné nářku člověčímu; i nevědouce obyvatelé, coby hluk znamenati měl, zatarasili dvéře, zažehnali, a hle! od té doby hřmot umlknul, vytí přestalo. Mistr nicméně neopouštěl hrob.

Bylo řečeného roku v den sv. Víta, když hlavní švédský voj a s ním sám Torstenson do města přitrhli. Bohopustí jezdci koně na obilí v polích pásli, do domů vjížděli, ani kostela svou pustotou nešetříce.

Tou dobou stanul mistr nad Jeronymovým hrobem. Cep starý se železným očepím a s dlouhými hřeby na cepisku držel v náručí; ramenem jedním opíral se o sosnový kříž. Stará čepice telecí vězela hluboko v týle; vlasy na spáncích bělaly se mu ještě dosti husté; šedá brada puštěna byla ku předu. Halena, lýčákem podpásaná, stěží kryla tělo starcovo. Stál zamračen a vida Švédy, ani pustě pojíždějí ulicemi a hospodaří v městě, promlouval tvrdým hlasem slova z Písma: „Pochyť Hospodine štít a pavézu a povstaň mi ku pomoci! Vezmi i kopí, a vyjdi vstříc těm, kteříž táhnou proti nám. Ať jsou jako plevy před větrem, a anděl Hospodinův rozptylujž je!“

V té chvíli otevřely se dvéře kostelní malé, a ze vnitra chrámu, odkud zároveň hlomoz zbraně zavzněl, vyšla jimi ženština na hřbitov, ženština sešlá, chudými přioděna šaty, podpírající se o hůl. Přišla k ozbrojenému strážci hrobu, a poněvadž Švédové vtrhši do chrámu z pobožnosti tam ji vytrhli, prosila mistra, by na hrobu Jeronymovu pobožnost dokonat jí dovolil.

„Nelze," vece mistr na to krátce, dívaje se upřeně do vnitř kostela otevřenými dveřmi.

„Tys krutý, mistře, jako Černí Němci; ani modlit se nedopouštíš!" pravila žena hlasem kárajícím.

„Nelze!" dí mistr poznovu bera cep za žerď do ruky, ze chrámu oka neodvracuje. „Nelze tobě, ženo, modliti se na Jeronymovu hrobě, když ani za jeho duši modliti se tobě nemožno; neboť jsi ho spolu zmařila. Zde se modlit nepříslušno než té, která Jeronyma milovala věrně: dceři Heinově."

K těm slovům na zvadlém líci ženštiny vyjevil se onen úsměch, kterýž se podobá úsměchu útrpnému, ale v skutku pohrdlivý jest. „Zdislava dávno neví o něm," pravila. „V cizí zemi mrtvého ženicha s mysli pustila! Známť povahu ženskou! S očí, s mysli; s paměti, s lásky!"

Mistrovu pozornost jiný bavil předmět, než byla jízlivá řeč ženina. Pohled jeho stal se strašným. Oči neobyčejnou zahořely září, líce ohněm zapálily se; netrpělivě kývalo se cepisko na cepu; trnul mistr po všem těle. Viděl: Švédové chrám loupili!

Tam jeden v oděvu černém, maje klobouk na hlavě, na hrot rapíru nabíral ozdoby oltářové; onde jiný s popáleným obočím i řasou, partisánou roztínal sloupce a sochy a jich nitro dychtivě prohledával, pátraje po skrytých pokladech. Rozlehal se drnkot zbraně po chrámě, pustý smích, zlořečení a rozbíjení nádob hučelo po svatyni.

Již po třetí rozhrkal se cep ve třesavé ruce mistra, stojícího na prahu dveří. „Proč, o Hospodine, zdržuješ ruku mou!" volal. „Hvon nepřátelé tvoji v prostřed shromáždění tvých. Za hrdinu jmín je ten, kterýž co nejvýše

zdvíhá sekeru, rozbaje vazbu dříví tvého, a nyní již řezby jeho napořád sekerami a palicemi otloukají! Poskvrnili příbytek jmena tvého! Proč, ó Bože, zdržuješ ruku mou, abych ke zpuštění přivedl nepřátely, kteří škoditi hledí svatyni tvé!“

Ustal. Ticho se rozšířilo po prostorách; ale hned následoval pustý smích, a zástup svatokrádců hnal se po mistrovi. Ostatní nemýleně dílo své provodili; loupili jednostejně dále. Slídíce po jakémsi velikém pokladě prohledávali všeliký úkryt ve zdech, v kazatelně, pod oltáři, v kryptách. Konečně přišli ke dveřím železným, zavřeným a zatarasenym; byl to vchod do podvěžní komůrky, kam před lety byl zašel Hein.

S veselým hlukem navrátili se ti, kteří se byli pustili po kmetu mistrovi. Byl se na popraží svatyně rozvinul boj nerovný. Mistr ve svatém zanícení rázným udeřením cepu přivítal bohopustý zástup; než neodolal převaze Švédův, klesl, a zbraň svou ztratil. I smáli se mu vítězi, an plakal; kratochvílili sobě s ním, an kvílel. Posléze jich tato kratochvíle omrzela samých; s kořistí, cepem železným, vrátili se do chrámu.

Mistr vztýčil bílou hlavu, napřímil se a oči pozdvihna k nebesům volal se Samsonem: „Panovníče Hospodine! Prosím, rozpomeň se na mne a posilni mne; žádám toliko aspoň jednou, ó Bože! abych se pomstiti mohl za své obě oči nad Filištinskými!“

Zastavilo se oko jeho na vysoké mohutné zvonici; i díval se chvílenku na věž; pak náhle rozveseliv se vstal a bral se spěšně na tu stranu, kde zvonice stála.

Zatím Černí Němci do komory pod věží se vloupili. Dychtivě, druh přes druha, vtrhli do vnitř, kde se

kázal vrátiti kostelu, co mu bylo vzato. Než, vojáci neposlechše zareptali, zasmáli se hanlivě, a divnými slovy mluvili o důstojníkovi. Strhla se bouře; důstojník s vytaseným mečem hnal divý zástup do kostela zpátky.... V tom zahouknul rázný, litý hlas opodál, a železné srdce zvonové zakmitnuvši se nad kadeřavou hlavou důstojníka udeřilo. Následoval ryk, křik — a ticho.... Ve své krvi zbrocen, s rozbitou hlavou, padl švédský důstojník na pahrbek Jeronymova hrobu. Vojáci hrůzou do kostela prchli.

„Zkaz je, ó Pane!" zvolal mistr a oči v nebe upřel, „změť jazyk jejich, neboť jsem spatřil bezpraví a rozbroj v městě!"

Přiblížila se nábožná ona ženština, chudými přioděná šaty, jenž po celý ten čas v zákoutí hřbitova pode zdí městskou seděla — kdožby poznal nádhernou, krásnou dceru Krocínovu, kdožby poznal Rosauru v zešlé této postavě? — přiklekla k mrtvole důstojníka, i oddělíc vlasy ze zkrvaveného čela, pozdvihla hlavu a zvolala: „Hle mistře! Zdislava!"

Pohlédnul mistr — a minul se ho jasný rozum....

* * *

Tak vypravuje pověst, věrná družka příběhů lidských. Co se s Lisovčíkem dále stalo..? Bylť jeden z těch zrozenců stepí, kteří vedlé slov letopisce „zjezdili a zchodili veškeu kraj ode Dněstru až do Flander a Pikardie". Zbyne-li bojovník na bojišti, cizí půda přijme jeho tělo, a jen kvítko neopomene vzejíti každý rok na mohyle jeho v poli širošírém....

THERESIENLUST.

Dobrodružstvo z osmnáctého století.

Otištěno poprvé ve „Květech“ r. 1848, podruhé v „Novellách“ spisovatelových r. 1853.

Ozdobná řada košatých topolů táhne se nad osadou Uherskem k zahradě, v jejímžto lůně tichý se tají letohrad. Uvidíš vrchol pavillonu málo vyvýšený ponad zelenost stromoví, sám park nevelký sice, ale tak utěšený, žebys ihned volil bývati zde stále. Prostora plochá trávníkem porostlá, bez stromu, toliko s květinami, kolem domu; teprv opodál, kol do kola, stromy, hned jednotlivé, hned v souboru, tu kadeřavá bělokorá bříza, onde mračná sosna. Stezky vysypané pískem vinou se mezi pažitem, a tam ke skupení růží vedou, tu pod stromy zabíhají, lákajíce do besídek anebo do chodby, jejímžto pohyblivým klenutím překrásné se promodrává nebe. Z pavlače domu zračí se pěkný obraz krajiny: Pod návrším rozložila se doubrava, nad níž, na výsluní, poletují vrány, hned v korunách potápějí se, hned třepetajíce křídloma, z hladiny zelené se vynoří. Za lesem luka, pole, háje, osady, a v pravo, na konci oblohy, Kunětická Hora s šedým svým hradem.

Takový jest letohrad Neulust. Neulust? Jakže Neulust? Vždyť druhdy jméno jeho bylo jiné! Tak jest: Druhdy bylo jméno jiné, ale tehdá také byl letohrad sám ne pouze obrazem, který se pocestnému nahodí, jako nyní, nýbrž skutečným obydlím zábavy. Či neoži-

vuje-li těch půvabův osamělých podnes památka milostná, a duch lásky nekolíbe-li se posud na lupení květin jak motýl pestrobarevný? — Obývala zde láska, láska i proměny její. Tehdá park nazývali Theresienlust; potom se jméno proměnilo . . . . . avšak, již čas pověděti, jak se proměnilo!

* * *

Na cestách, jež po Europě konal, meškal Ondřej Poniatowski, hrabě polský, delší čas také ve Vídni. Zde při skvělém dvoře slavné císařovny získal sobě náklonnost nejednoho srdce, a to i ve společnostech pohlaví mužského, kteréžby, jak někdo pověděl, poněvadž nazvalo ženský svět krásným, následovně samo slouti mělo škaredým; ale, pak by hrabě byl nenáležel k němu.

Mezi důvěrnými jeho nejvroucnější byl pán český, Filip kníže ze V—c, rovněž mladý, rovněž duchaplný, a sličný neméně. Spolu byli, spolu žili, a nebylo rozdílu, kdo z nich host byl a kdo hostitel.

Přišlo jaro a s ním touha po venkovu. Na svém panství v Čechách byl kníže založil před několika lety park a pavillon, vytvořiv tam mladý rostlinný svět. A poněvadž zahrada již potud byla vzrostlá, že se jaro dostojně v ní mohlo uhostit, a dům již tak vyozdobený, že mohl tažným ptákům, ku kterým kníže také sebe v žertu počítal, rozkošný byt poskytnouti, ustanovili se přátelé na tom, že Vídeň opustíce letohrad svou přítomností zasvětí a oslaví. Říkaliť arci, že jich z těsné Vídně nejvíce jaro vábí; než nebylo tomu dávno, co kněžna matka a s ní Frankyně, dama domácí, na panství do Čech odjeli, a Poniatowski u vytržení jistil, krásnějšího stvoření že

není v okresu zemském nad Theresií. Kníže mu v tom neodporoval. I byl by hrabě jel za ní, jak oni bohatérové středověcí za svými vidinami, kraj světa, neřku-li na panství do Čech a na letohrad, o jehožto pokřtění přátelé se nerozvahovali déle; jednosvorným snešením dáno mu po krasavici jméno Theresienlust.

Když na panství dojeli, meškala Theresie právě na letním onom hradě. I nebylo pilnější věci Poniatowskému, než sednouti na kabriolet a dáti se tam osobně, kde srdce i myšlénky jeho již dávno byly.

Kvapně zapřahal kočí Jean dvojici ořů, Supa i Větronoha, do kabrioletu, a myslil sobě: Poletíme jak pírko na větru. A letěli jak pírko na větru. Míjela pláň, mízela stráň, chlum ustupoval, vyrovnávalo se údolí. V kabrioletku seděl Poniatowski samoten; kníže litoval, že musí na chvíli býti bez něho; čehož hraběti nebylo právě žal, ba nepomněl ani, žeť co jemu tu kníže činí, není než nový důkaz přátelství jeho.

Jeda rozpouštěl zraků svých po obloze, na kteréž slunce odpolední v plné kráse stálo; ale myšlénky jeho točily se okolo jiného slunce, okolo slunce pozemské krásy. Přírody jarní, krajiny ladné nebylo dnes pro něho; čím se také příroda, čím krajina mohla rovnat spanilosti dívčí! I byl hrabě tím blaženější, že se mněl jistým Theresina srdce; a ta jistota nebyla založena pouze v tom, že tomu čeho sobě přejem, věříme rádi: on honosil se nejedním důkazem patrné náklonnosti Theresiny!

Cesta šla borovým lesem; slunce jen kdys tehdys proniklo jehličím. Najednou vyrazili ze stínu na slunce, z lesa na paseku. V pravo v levo táhla se, jak ulice, daleká proseč dělící rozlehlý bor na dva bory. Z mláze lesní čněly v pasece jednotlivé borovice o sobě; ona

sama nedospěla ještě nad výšku postavy mužské. Mimovolně probral se hrabě ze snění, a v prvním okamžení zdálo se mu, že jede Mazovší, rodným krajem svým. Písek šuměl pod koly. Vraníci pokazovali bujnými hlavami. Kočí sobě zpíval na půlhlas písničku „o probodnutém kavalýru“. Letíc přes paseku krákorala vrána. V teplém povětří houpal se ostříž vyhřívaje křídla.

Náhle zařičel v pasece kůň. Kočí se ohlédnul na pána. Hrabě stoje již ve voze hleděl do paseky, odkud zaznělo řičení. Kůň se vzpjal a zařičel znova.

„Zastav! Ten kůň ztratil jezdce,“ řekl Poniatowski kvapně; Jean zastavil. „Po sedle, po koni nebyl jezdec člověk všední.“

„Abych volal —“ vece kočí.

„Ne tak! Jezdec hlásil by se sám, kdyby —; tuším nehodu. Slez, Jean, a koně stav!“

„Hnědouš zašel z cesty do křoví, a nemůže z něho.“

Zatím skočil i hrabě z kočárku, a veda vraníky za uzdu kráčel napřed, napnutě pozor dávaje.

U vchodu do protějšího boru byl přes voznici rozlit nevelíký močál. Ostřic a sítí rostlo tam hojně, a jen kudy se vozem jezdilo, leskla se kaluž; dále na obě strany ztrácel se močál pod hustou mlazí, jejížto haluzky ještě travami ověšeny byly. Mohutný buk prostíral nad močálem hustolisté konary své a kryl bahno před sluncem, tak že ani v letě nevysýchalo na dno.

Pod bukem ležel vojenský důstojník bezduch na znaku: kyrysarská helmice tkvěla opodál mezi ostřicemi. Hurtem vskočil hrabě na vozík a kočárek přeletěl jak střela přes vodu. Nemněl Poniatowski za jiné, nežli že důstojník zabit do smrti; avšak přiskočiv znamenal, že nevyhasla známka života, ale že je levá ruka zlomena.

„Jean! Jean!“ volal hrabě.

Jean na chyceném koni přiklusal.

„Na blízku-li který ranlék?“

„Hodinu odtud je muž dobře zběhlý v hojení zlomenin. Ale je sedlák.“

„Obratmo jeď pro něho, co kůň vyskočí.“

„Mám-li Vaší Milosti pomoci s pánem na kočár?“

„Jeď, velím!“

Brzo nebylo po kočím památky; kůň jen jenom letěl.

Hrabě opatřil zlomeninu, rána byla čerstvá. Nabral do helmy čisté vody, ovázal ránu mokrým šátkem a zkřísil raněného. Důstojník otevřel oči a bolestně zaskřípěl zuby; s citem navrátila se bolest. Hrabě ho těšil, brzkou pomoc připovídaje.

„Díky, pane! Bez Vás bych snad byl zahynul v té nelidné končině!“ mluvil důstojník.

„Náhoda mne svedla s Vaší nehodou. Nebuďte teskliv. Zavezu Vás na blízký letohrad. Pro lékaře jede již na Vašem koni můj sloužící.“

„Opodál v boře stojí při cestě bílý kamenný kříž. Kůň se ho leknul, a jako zběsilý rozpustil se se mnou po lese.“

Zatím pozdvihnul Poniatowski důstojníka ze země a vedl ho ku kočáru opodál stojícímu.

V tom zahučely v hlubině lesa střelné rány, dvě tři po sobě, a s povykem vyletělo ptactvo ze svých hnizd a stanovisk. Vraníci při kočárku prudce sebou trhli.....

* * *

Příjemno, veselo na letohrádku. Vonný dech panenských květin šíří se povětřím; tráva takořka před očima

roste a listnaté křoví zelená se živě na slunečných paprscích.

Theresie procházela se po zahradě samotna. Čarovný svět zářil v ohnivých těch očích! Hned veselost, hned toužení zrcadlilo se v nich; divno, že kvítí nevyrůstalo, kamkoliv pohledly, kde utkvěly oči tyto! Bohatým květovaným šatem oděná, majíc kadeř přičesanou z čela k temeni a vrkoč kotoučkem tmavolesklých lupenův okrášlený, chodila mezi květinami. Líbala tráva kraj šatu jejího, skláněla se kvítka před ní; patrno, že ctily rovnou sobě, ale mezi rovnými první!

Právě se Theresie dívala s pahorku po krajině. Níže prostíraly se role, osením porostlé; za nimi černal se bor. Kdykoli zrak její pozalétl k lesu, vždy se zdálo, že chce nitro jeho okem proniknouti; ale hrubé borovice s chmurnými čely stály nepohnutě na svém stanovisku, jako řada černých bojovníkův. A blaze jí, že neviděla, co se v boru dálo! Byla by spatřila divoký obraz. Viděla by zplašené vraníky, ani s kočárkem mezi stromovím děsně letí, kterak kabriolet hned o vysedlé kořání odráží se a tluče a brousí o křeví, čímž divokost koní jen prudčeji rostla. Boru stín kryl tento výjev; ale prudkost jest síla slepá; dokavádě zuří, nezná mezí. Z lesa ven vyřítili se černí koně; polem ladem hnali k letohrádku; vjezd byl přivřen, a sotva že Theresie leknutím všecka jata do pavillonu vběhla, rozpadla se vrátka a se zbytkem kabrioletu zastavili se koně na trávnaté prostoře. Jakby u vnitř hořeli, kouřilo se z nich, hlavami házeli, řehtali jaře a hrabali pažit kopyty. Kabriolet byl o třech kolesích; čtvrté, zadní, zachytilo se o mladou borovici, utrhlo se, a půl nápravy zůstalo v náboji.

Shluknul se lid; zmocnili se koní; poznali, že kočárek i vraníci jsou ekipáž knížecí. Domněnka zlé nehody vnesla nářek do jich srdcí; přede vším však hleděli koní. Teprvé když Theresie všem do boru jíti kázala, s nářkem novým nepochyboval nikdo více že kníže nebo kdo jiný z rodiny k úrazu přišel; přijelit koně z Černého Lesa, pověstného od starodávna četným neštěstím. . . .

Nepokoj veliký zmocnil se Theresie. Kabriolet byl prázný. Jela snad kněžna, jel snad Poniatowski; možné bylo vše. I popocházela mezi květinami, pohlížela k nebi, pohlížela kolem; blankytná nebesa klenula se v klidné velebnosti nad ní; kvítí stálo bez citu ve své kráse; nebylo nikoho, ničeho, co by úzkost její sdílelo. Volala na sluhy: žáden jí neslyšel; nebť i komornou byla přes moc vypravila do lesa. Několikráte umínila si vystoupiti na pahorek a podívati se k boru; nepovědomá moc poutala kroky, odvracovala oči její. I byla samotna se strachem, tím příšerným společníkem, jenž znovu a opět kreslí, od čeho se mysl úsilně odvrací.

Zaslechla z daleka hnutí zástupu: i prchla do salonu a skryla líce do divanu, zabavujíc vlastní zrak. Zachrastěl písek na stezkách v sadě . . . hlasu lidského neslyšela; tajil se v ní dech, stydla krev. Posléze někdo přišel.

Přišel Poniatowski. Rozkoší zářilo se jí oko; shledalť se opět s obrazem své touhy.

„Co se stalo? Co se stalo? Nebojte se, že se polekám; strach mne obrnil proti nejsmutnější správě!“ Tak dychtivě ptala se Theresie chopivší hraběte za ruku.

„Což jste starostliva, Therese! Vidíte, žeť jsem

celý!" Řka s úsměchem políbil hrabě krásavici ruku. Theresii ulehčilo se.

„Ale kabriolet . . . . ?" ptala se dále.

„Kabriolet hůře pochodil. Ale štěstí, že byl ještě prázný, když ve hlubině lesa vyšla rána a koně splašivše se s povozem ujeli. Žel mi, že jsem jeda na letohrad potkal se s nehodou, která slečnu znepokojila."

„Vy přece mluvíte o nehodě! Ukrutný, Vy tajíte pravdu přede mnou!" zvolala Theresie, sotva upokojená.

„Jeda borem, nalezl jsem důstojníka . . . . ."

Theresie zbledla.

„Bez ducha ležícího pod stromem, s rukou zlomenou."

Theresie všecka se zachvěla.

„Ale nestrachuji se o něho; poručil jsem ho péči knížecích lidí a lékař v okamžení zde bude."

„Ubohý jezdec!" vece slečna a popošla k oknu.

„Krásný mladý muž!" doložil hrabě, kráčeje za ní.

„Proč se tomu lesu nevyhnul?"

„Ten les velice zdobí krajinu," pravil na to hrabě, porozhlížeje se po okolí. „Přál bych jen," — doložil vida slečnu zarmoucenou, — „aby přítomnost nemocného nezkalila Vaši rozkoš na letohradu; ač — užíváte-li zde jaké."

Zpytavě pohleděla Theresie na hraběte. „Kníže Filip," pravila, „vytvořil si zde přírodu sám, a věru, veškeré uspořádání jest takové, že si pěknějšího má krásochuť nemůže přáti. Pane hrabě, nebylo-li by slušné, abychme šli a ubohého jezdce v bolestech jeho těšili?"

„Vaší útěchou zajisté okřeje; než obávám se, že při tom měkkost Vašich citův utrpí."

„Na mne nedbejte!" zašeptla Theresie.

Vyšli z hořejšího salonu a sestupovali po schodech do sadu, odkud šly dvéře do lázenských dolních pokojů. V síňce potkali komornou. Hrabě se ptal, jak je důstojníkovi. Při všem mužném sebe přemáhání nebyl nemocný s to, by sílu bolesti přemohl silou ducha; úpěnlivé vzdechy vyrážely z jeho prsou. Theresie začala se třásti.

„Vraťme se, pane hrabě! Jsem slabší, nežli jsem o sobě myslila. On náramně trpí.“

„Netrpělivě očekávám ranléka; ale jest lépe posečkati chvilku na lékaře dokonalého, než aby některý nezkušenec ránu ještě zhoršil.“

Theresie neříkala ničehož více.

Hrabě snažil se všelijak, by mysl její od nemocného vzdálil; Theresie k řečem jeho buď mlčky přisvědčovala, buď dávala odpovědi zmatené; její duch byl dnes tak tichý a krotký, jako jindy živý a bujný. Hrabě se tomu ovšem divil; hledal však příčinu v útlocitu ženském. Znamenal, žeby ráda byla samotna; chtěl se vzdáliti; ale ona ho snažně prosila, aby jí neopouštěl, tesknotou že neví, co má sobě počíti, že dnes sama sobě nerozumí.

Přijel konečně kočí Jean a zvěstoval příjezd lékaře. Hnědouš jakoby cítil, jakých bolestí svého pána stal se původem, konal věru divy; letěl k sedlskému lékaři tak, že Jean dlouho po tom říkával, to že byla jízda s větrem o závod! Za malé půl hodinky po něm přiklusal sedlský lékař, muž drobné sice postavy, jakých na vsech po řídku bývá; ale čeho se nedostávalo postavě, dobrodějným nahrazovalo se uměním.

Přivítán seskočil s koně, podal vřance z kapsy u kasajky soleného chleba a rozkázal ji prováděti po dvorci.

Poniatowski zavedl muže k důstojníkovi. Důstojník ležel na lůžku, bez vlády. Operací byla učiněna nezadlouho, a uložena přísná instrukcí. Větších bolestí trpěla Theresie v duchu nežli důstojník v skutku. Ale i jí se ulevilo, když uslyšela z úst komorné, že hrabě ničehož neví o minulém pobytu důstojníka na letohradě; hrabě že se neptal, odkud důstojník jel, když se kůň s ním zplašil, a Ildefons sám že se mu tím nezjevil.

A tak se Poniatowski nevěda stal ochrancem svého — soka!

Lékař vyšel od nemocného, a komorná mohla Theresii dáti zprávu radostnou, zlomenina že není nebezpečná; zahojí prý se za některý týden. Potěšená slečna přikvapila k sedlákovi, který na své vrance právě ohlávku rovnal, chystaje se k odjezdu.

„Stefanie," — pravila Theresie ku komorné — „řekni tomu dobrému muži, aby neodjížděl, by zde zůstal a nemocného neopouštěl; že se mu ráda odměním, seč budu!"

„On praví" — vece komorná, sdělujíc slečně lékařova slova — „že se dokonce není čeho báti; jen abych se zachovala podlé jeho poručení."

Zatím vyskočil lékař na kůň. „Vy mladá!" zavolal na komornou, „u nemocného hlídejte i v noci. Zejtra časně ráno máte mne tu zase; nebude-li se dít vedlé mých slov, víckrát mne tu nespatříte. Dobrého zdraví!"

„Stav ho, Stefanie, stav ho, podej mu tento prsten." Při tom sňala Theresie prsten z prstu. Lékař se zdráhal daru přijmouti.

„I nech si jen paní ten kroužek nechá; my lidé z řepy a ze žita neroznáme panským tretům; o plat přihlásím, až bude dobře."

„On jej musí přijmout! Jiného na tu chvíli nemám! Nechce-li jej sám, ať jej daruje komu libo, ženě, sestře, dceři; já se mu chci odměnit."

„Nu, nu, pusťte, pusťte! Slunce se již kloní, čas, abych byl doma." Zdráhal se ještě, ale konečně si dal říci a vzal prsten pro ženu, bude-li prý jej chtíti.

„Kde jest hrabě?" ptala se Theresie komorné, když lékař byl odejel.

„Vyšel sobě do obory na procházku."

„Díky Bohu! Nyní Ildefonsa přece uvidím. Zaveď mne k němu."

„On spí" — namítala komorná — „a lékař nechce, aby byl probuděn."

„Vždyť ho chci toliko vidět; já bych ho tak ráda viděla!"

„A přijde-li maně pan hrabě?" připomenula obezřetná Stefanie.

„Já nebudu mít pokoje, dokud se sama nepřesvědčím, jak je důstojníkovi."

Komorná neodmlouvala déle; šla napřed, aby vystřídala sloužícího, a postavila se k oknu.

Živě zplanuly Theresiny oči, když spatřila, že na lících nemocného žádný pocit bolesti se nejevil; spal umdlením; krásný mladistvý obličej bledý byl, ale čím bledší, tím dojímavější.

„Ildefonso!" pravila Theresie v duchu, stojíc při jeho hlavě. „Ty trpíš! O, jak ráda sdílela bych s tebou bolesti tvé! Ach, proč jsi lahodnější, proč milejší nežli hrabě?" Proud slzí zalil jí krásné oči.

Náhle probudil se Ildefons. Zarděl se ruměncem ohnivým; chtěl se vzchopit, ale bolest nedovolila mu ni hnouti sebou.

„Theresie, já byl slepý! V myšlénkách stále u Vás, neohlížel jsem se, kudy jedu; koni jsem pustil celou uzdu. Přeblažený, že mohu být zase Vám na blízku.“

„Bezbožný! Netropte sobě žertu ještě v neštěstí! Mne přešla všecka dovádivost.“

„Vám na blízku nic nelibého nepociťuji; jen to pomnění zarmucuje mne, že i Vašeho ducha zajmul trapný žel — mou příčinou!“

„Ráda bych trpěla za Vás, a kdyby mé slovo bylo s to, uzdraviti Vás, ochotně bych ho vyřkla i oněměla.“

„Theresie! Theresie! Hoden-li já tolikeré lásky!“

Theresie sklopila oči. Slova tato zněla jí jako výčitka. Tohoť mladý důstojník arci netušil. V tiché blaženosti, zářivým zrakem hleděl na krásnou děvu.

Nevěděl sok o soku; ale všecka tíže toho vědomí Theresii hnětla, a přece nesměla, přece nemohla nikomu svěřiti se s tím, co se dálo v jejím srdci.

Stefanie sebou hnula, Theresie sebou trhla. Kvapně skloniviši k nemocnému líce: „Příteli, že jste zde býval, tajte toho!“ pravila a rychle odešla.

* * *

Nazejtří při slunce východu proháněl Poniatowski hnědouše Ildefonsova po polích. Za ním poklusával Jean.

Pojednou objevil se na cestě vedoucí vedlé boru sedlský ranlék, spěchaje na své vrance k letohrádku. Z daleka poznal ho Poniatowski, a že se mu ten muž včera zalíbil, byl nyní žádostiv slovo s ním pohovořit. Jean byl tlumočníkem tu, kde se polština hraběte nesrovnávala s češtinou lékaře.

„Jandíku, zastavte!“ volal kočí na sedláka, při-

jeda blízko k němu. „Milost hraběcí chce s Vámi mluvit.“

„Nemám kdy; musím k ruce!“ dí Jandík, nedada se pozváním másti. „Řeč může počkat, rána nic.“

„Proč nejedeš borem, lékaři? Či je tato cesta kratší?“ tázal se Poniatowski, sám dostihna Jandíka.

„Lidé mají ten chvalitebný obyčej“ — vece Jandík, nic se nezastavuje — „že na místech, kde přišel někdo k úrazu, staví buď kamenný kříž anebo sloup; a já jeda kolem takových znamení, nemeškám žehnati se křížem; kdybych Černým Lesem jezdil, věru by mne bolívaly ruce.“

„Což je ten les tolik strašlivý?“

„Včera si tam důstojník zlomil ruku.“

„Zdá se, že byl nepozorný.“

„Nu, nemám ve zvyku vytýkati lidem neštěstí. Stalo se —: Jandíku, pomoz!“

„A proč na vsi bydlíš? Kdo-že zví o tvém umění, dokud jsi na vsi ztracen? Do města se přesídli.“

„Do města? Vranka, cup dup! Já do města! Špatně bych se poradil, špatně, pane hrabě. Řekli by: Jandík šel do města, koupil si chalupu o dvou půdách; Jandík se stal doktorem. A než by šel kdo k doktorovi, radši bolesti trpí. Takový je ten náš lid: Co je jeho, k tomu má důvěru, a co Bůh dá, to je jeho.“

„Nu a zdaliž se ti odměňuje ten lid podlé zásluhy?“

„Hm, já tatíkovi neplatil ani haléře za to, čemu mne vyučil. Hojení je v naší rodině již tak jako v krvi. Otec hojil, dědek hojil, a bohdá že budou i pravnuci hojit! Odměna? Bůh se stará o mne, a ta holá bída chodí jen po chudácích. Pán — ten si někdy za čas zlomí kost!“

Usmál se hrabě prostoduché řeči a: „Kdo ti dal ten zlatý prsten na ruce, když ta bída jen po chudácích chodí?“ ptal se ho, ukazuje mu na prst.

„I ten mně včera večír paní v letohrádku vnutila!“ dí Jandík. „Ale ta obroučka mně překáží, a žena prála, že vzkazuje milostivé paní, chce-li se jí čím zavděčit, aby jí radš poslala kopu tenkého plátna.“

Odkud tato soustrasť s raněným? Neboť již převyšuje obyčejný soucit s trpícími! Co pudilo včera Theresii, že tak nepokojná byla, když přinesli důstojníka na letohrad? Neviděla ho, a tak se pro něj chvěla! Či viděla-li ho kdy před tím? Neznala ho — či znala, znala-li ho? Snad ho znala — —

Prsten vzbudil pozornost hraběte, a podezření umístilo se v mysli jeho.

Obrátil koně do polí, Jeana poslal na Theresienlust, poručiv mu, aby se neprodleně staral o správu kočáru.

Snažil se být chladným. Tomu nemohl se vynadiviti, žeby Theresie tak pokrytecky se chovala, kdežto prvé samá láska byla.

V mírných poskocích hrál si kůň pod pánem, zvonil udidlem a klenul hřívnatou šíji. Vesele hučel za jitra bor. Vrcholy stromův byly na mladém světle barvitější; milý prochlad vanoucí z lesa zval vábně do stínu. Hrabě pustil koni uzdu; v myšlénkách svých nepovšimnul sobě, kam směřuje. Již ho opustilo slunce, již padal stín boru na něho. Tu z krajního stromu vyletěla vrána a krakorajíc prchala do širého pole. Hloub a hloub vnikal kůň do lesa. Za jezdcem splétaly se větve, svíraly se kmeny, strácelo se světlo; lesní cesta byla mechem měkce dlážděná, mile se tu jelo. Náhle se kůň zastavil. Hrabě ho pobodnul, hnědouš se vzepjal, ale opět snesl

se a opět na totéž místo. I rozhněval se jezdec, vrazil mu ostrohy do slabin; kůň se nehnul z místa.

„Tou cestou jel včera Ildefons! Tudy se z letohradu jezdí!“ zaznělo hraběti v uších. Opodál spatřil pod křovím bílý kamenný kříž, a vzpamatoval se . . . .

* * *

Čeho nezmůže síla mladická! Zlomí se, zlomí, ale hned se zpamatuje. Ildefons sotva že se křísil, již se své nehodě smál. Theresie byla by sedláka dary zasypala; ale on nepřijal ničeho krom sklenice vína pro sebe a něco pamlsků pro děti, aby prý těch panských jídel zuby sobě zoškliviły.

Ildefons poručil otevříti okna, aby, jak pravil, mělo jaro k němu přístupu, aby mu ptactvo zpívalo písně a stromoví šeptalo tajná kouzla přírody. Krásou jitra byl všechen opojen. — V zahradě zařehtal hnědouš; a tu ho zabolelo, že mu chybí volnost, ta družka jarého mladého ducha. I byl rád, že ho Poniatowski navštívil.

„Jakého jste, pane hrabě, shledal mého koně?“ byla první otázka.

„Bojí se chudas kříže; živou mocí nechtěle se mu včerejší cestou.“

„Bude hnědouš pamětliv té jízdy. Nu já a kabriolet — my dva jsme to tentokráte odnesli.“

„Jsem tomu ze srdce rád,“ dí hrabě, „že pohroma nepodrtila veselého ducha Vašeho tak jako rámě.“

„Jinde bych snad tu věc bral více sobě k srdci.“

„Kníže Filip potěší se, až uslyší, že jeho pavillonek stal se útulkem tak vzácného nemocného.“

„Jest pravda, žebych po celý věk zde rád byl, byť

i třeba umíraje. Do nebe bych nespěchal, a nevěděl bych, kdy přestává svět a nastává nebe."

„Jste u velikém nadšení!" podotknul hrabě, pokojně se usmívaje.

„Což máte za to, že kde Theresie bydlí, pouhá země jest?"

„Pane důstojníku, hle, kdož se toho nadál! My dva, my dva jsme sobě sokové!" pravil hrabě se smíchem a vstal.

„Pane hrabě, tedy mne nenávidíte!" zvolal nemocný.

„Bláhový, tolik citu mám, abych Vám záviděl, že jste šťastnější; ale i rozvahy mám dosti, abych nejednal tak dětsky, jak jste řekl. Mou samolibost arciť Vaše vítězství hněte; avšak těším se tím, že jste můj nástupce na trůně lásky! Kdybychme my zamilovaní měli být přísní právníci, řekl bych, že mám k srdci slečné Theresie dávnějšího práva; takto ale v lásce platí: Beatus possidens. Já se těšil, že tento letohrad bude obydlím mé lásky . . . ."

„Jeť na Vaší vůli, pane hrabě, aby mne zde nebylo," vpadl Ildefons hraběti do řeči.

„Vás já neviním; mladost je poesie života a láska poesie mladosti! Toho lituji, kdo má za mladosti padesátileté srdce! Co mne zarmoutilo a co snad jednou také Vás zarmoutí, jest, že Theresino srdce schopno bylo proměny!"

Trapné napnutí nastalo mezi oběma muži, trapnější proto, že obadva nejsouce sobě v osobách protivní, měli být nepřátelé pro nejněžnější pocit lidský!

tak společnost tuto malou dělila řevnivost, spopohostinstvo. Kdo se domníval, žeť nejméně mi-

lován, miloval nejvíce, a kdo milován byl nejvíce, chtěl starati se o to, by mu láska mizela.

Ildefons alespoň vida nemístnost své osobnosti v poměru obou hostitelův, úsilně žádal, by přenešen byl z letohradu do Hradce Králové, kde byla posádka jeho; hrabě zase rád se sice domníval, žeby nepřítomností soupeře vrátila se Theresie ku předešlé lásce, ale Ildefonsa nebylo mu lze nenáviděti, ani v nemoci chtít mu čím přitěžiti, ani také Theresii zármutku spůsobiti. A věru — oddálením důstojníka byl by býval spůsoben jí zármutek nikoliv nejmenší!

* * *

Theresie ve svých chutěch oblíbila sobě jízdectví. Poniatowski přivolil tím ochotněji v tento záměr, poněvadž byl od ní vyvolen za mistra učitele.

Jednoho jitra, když byl Ildefons potud vyzdravěl, že žádného nebezpečenstva více nebylo, vyjela Theresie s Poniatowským na celý den ku knížecímu myslivci.

Radost bylo viděti ji na vysokém koni. Vesničané vidouce ji, ana jede koňmo, zastavovali se z daleka, širáky smekali a dotýkali se vespolek lokty, mluvíce sobě tichými slovy: „Bože, to je podívaná! Jen se koukni, kmotře Řího!“ a kmotr Říha sepnul ruce a hleděl na jezdkyni jako na kometu.

V myslivně byla zábava utěšená. Přešlo poledne, a den se nachyloval. K sedmé hodině večerní sbíraly se na západě mraky, celé podnebesí naplnilo se žlutem, slunce se zakalilo. V myslivně toho neznamenali. Teprva když byl čas a vůle k odjezdu, varovala myslivcová slečnu, by se nezdržovala na cestu, že jich letmo zastihne

bouřka; vítr se zmáhal, předchůdce její. Než Theresie nedala se másti, zrazováním nabývala tím větší chuti. „Zkusím," pravila hrdě, „zkusím, jestli jsem v šlechetném umění jezdeckém již tolik prospěla, bych nadskočila bouřce. Pan hrabě dovolí své žákyni takovouto zkoušku, pravda-li?"

Hrabě hleděl mlčky na západ, popínaje koni popruh.

„Pane hrabě, mlčení je také odpověď!" zvolala Theresie vesele, a vynesla se do sedla. „Že připravujete koně, znamená ano, že mlčíte, znamená ne! Tímto mne varujete, oním nechcete sobě ničeho zadati. Nuže, já nejsem bázlivá, a důvěřuji se docela v učitele svého." To řkouc zatočila koněm, kůň chvíli dováděl, poněvadž mu bil vítr do očí; pak se dal plavným krokem do klusu.

S počátku jeli po větru, i urazili drahný kus cesty. Najednou se však vítr počal točiti, obloha se kvapně zatahovala, povětří plnilo se tmou. Theresie se pořáde jen smála. Hrabě jí přizvukoval; ale radil, aby přiklonila hlavu. A ta rada byla právě vhod, neboť prudký příval větru a prachu hnal se přímo proti ní. „Pane hrabě, nás přemůže vítr! — Mně se krátí dech! — Obraťme koně! — K lesu! — Zpátky! — Já se zalknu! Já se zalknu!"

Mihnutím byl hrabě na nohou a postavil koně po větru. Z daleka se ozvalo hromobití. I obávaje se Poniatowski, aby se mu nezplašili koně, uchopil oba za uzdu a vedl je, sám jda mezi nima, cestou k lesu.

Netrvalo dlouho a všecka krajina byla jeden déšť.

„Já trnu! Ach pane hrabě, daleko-li ještě do lesa?" šeptala jezdkyně s hlavou přikloněnou. Hrabě neměl odpovědi. Tma veliká zahalila okolí. Padala úzkost na [illegible] byl v těch končinách docela nepovědomý. Kráčel

vozovou cestou; kam vedla, bylo mu tajemstvím. Koho se dovolat v nelidné krajině, v takovém nečase? A pod širým nebem déšť a bouřku přečkat, nebyla sice pro něho, ovšem pro útlou jezdkyni vyhlídka krutá; té nelibostí nesměl na ni dopustit, aniž sobě rady věděl.

„Posud nejsme v lese!“ úpěla Theresie.

„Snad nemyslíte, že bloudíme?“ vece hrabě.

„Bloudíme!“ zkřikla děva.

Blesk osvítil krajinu. Jezdkyně zdvihla hlavu a spatřila nízké křoví; hrom zahučel a když se utišil, slyšela, kterak na kře padá déšť a jak kapky jeho o listí šumně bijí. Plakala Theresie pro svou svéhlavost. Hrabě ji těšil nadějí brzké úlevy. Ale úleva nejistá a stesk stálý! I odhodlal se k poslednímu prostředku: sňal děvu s koně, a vyskoče na svého, vyzdvihnul Theresii k sobě. Ona byla ke všemu poslušna, oč ji koli hrabě prosil.

Nastal teskný pochod. Blýskáním obloha jen se otvírala, bodajíc zemi plamennými meči. Rozlehlá paseka s čnějícími borovicemi ozařovala se na chvilky ve blesku, a rachot hromu rozlehal se troj- i čtvernásobně po lesech pobočných. Vždy nastávala tužší tma a tesknější ticho. Na prsou svých cítil Poniatowski tlouci srdce ustrašené děvy; úzkostlivě držela se ho za šíji, an ji levicí v obejmutí měl. Umínil si nespouštěti se té lesní vozové cesty; vždyť musela vésti k lidskému příbytku, kde by drahý poklad jeho došel odpočinku.

Dlouho jeli mlčíce. Bouřka jim táhla nad hlavami.

„Nu, drahá Theresie!“ promluvil hrabě. „Již nebudu říkat, jako jsem říkával, že příroda bez člověka jest mrtva.“

Theresie neodpovídala. Umdlení ji uspalo. Ponia-

towský div že nezaslzel. Milenka, jejížto srdce zbaven byl skrze důstojníka, opírala za bouřlivé noci tiše a důvěrně hlavu svou o jeho prsa. Bylo hraběti, jakoby dech její vanul nad srdcem jeho, a toužení, ten sladký citův sen, zajalo všecku jeho duši. Zapomněl na vše co se dálo kolem; vždyť jest nebe milostivo a nedopustí pohromy na spící dívku! Se slzami v očích líbal Theresiny kadeře, a vinul ji vroucně k prsoum.

Kdykoli se blesknutí lesem mihlo, chytal se hrabě myšlénky, že spatřil vzdálené světlo z příbytku lidského; ale lidé nesvítí světlem oblohy. „Nejsme-li v Černém Lese?!" Toto pomyšlení zatřáslo jím. Nebyl pověrečný, ale posavadní jeho zkušenost v tomto lese nadsvědčovala pověře a nynější výjevy zveličovaly hrůzu její.

Již se bouřka zatáhla; jen ještě chvílemi zablesklo se s vysoka a vlny mračen osvítily se. Pak se i déšť usadil a tma pouhá nastala.

Již nevěřil hrabě klamlivému světlu; jel, jel, ale světlo, které spatřil, nehaslo, nemizelo, trvalo, anobrž se blížilo. Rostla naděje a neklamal se; v brzce byl u chalupy.

* * *

V chalupě lesní ve světnici byly tři osoby: Jandík lékař seděl v plášti za stolem, jemu naproti kouřil sedlák, a selka stojíc při nich, svítila jim loučí. Chvilku hleděl Poniatowski oknem na ně; mezitím zaslechli ve světnici řehtot koní; žena zastínivši rukou světlo, podívala se oknem, ale v uleknutí utrhla hlavu a odskočila do pro... jizby. Mužští vyjeli z lavic.

„Jandíku, vyjdi ven!" voláno z venku jazykem

polským. Jandík poznal hlas a po hlasu pána; honem poručil selce, aby svíčku přidržela k oknu, sám pak vyšel po záhrobni před chalupu.

„Kudy Vaší hraběcí vrchnost satanáš nosí! Psa vyhnat do té bryndy . . . . a . . . . a . . . Umučená dobroto! Milostivá slečna! V tom dešti, v té bouřce, a na koni!“

Zatím se Theresie byla probudila. Třásla se jako v zimnici; ňádra se jí svírala a div že nezaplakala, když se ocítila v sedlské světnici. Strop černý, stěny holé, všecko těsné; a ta vůně v komnatách našich vesničanů působila na ni tak, že se honem obracela k odchodu. „Sainte-Vierge! Zde hůře nežli venku. Ven, ven odtud! Omdlela bych zde!“

Selce vypadla z ruky lenč, když uviděla dívku v polomužském oděvu. Sedlák usmíval se přívětivě na nenadálé hosti a chtěl Poniatowskému podat ruku. „Řádně jste promokli! Byl to liják! Však nám již jařiny žloutly! Mářo, zatop v peci! Musíme milostivou vrchnost osušit.“ — „Kouřem leda!“ odpověděla mu na to žena, „vždyť nám při dešti padá kouř do sednice.“ Hospodář jal se vykládati ženě, žeť nepodobno k víře, by padal kouř do světnice, když má komín dobrý tah, a ten komín že on sám stavěl. . . . .

Mezi tím vešel Jandík. Zbloudilí vyptali se ho na vzdálenost letohradu, a uslyševše, že tam není než skrovné půl hodiny, žádali, aby jel s nima.

„Knížecího pohodlí by zde arci nebylo, ale cesta také není lákavá. Vítr duje jako nevázaný a v lese prší dvakrát.“

„Nám je mileji nemít pohodlí půl hodiny nežli mít takového jako zde po celou noc. Slečna se opatří na ten kousek cesty.“

„Tetko, dejte něco drnéek!" žádal Janďík, a než vypršela chvilka, seděla společnost na koních; Janďík nesa přehrštlí zapálené louče jel napřed, svítě na cestu. Brali se tou cestou, po které byl Poniatowski v kabrioletu na letohrad kvapil.

Přijeli pod buk. Krůpěje dešťové zasvítily se na jeho listech, když na ně záře z loučí padla. Vítr zadul přes paseku a zatřásl lesem; zašustělo křoví, a déšť kapek spadl s buku na jedoucí pod ním osoby.

„Theresie, Vy jste se pod bukem jedouc zachvěla. Byla-li zima tomu příčinou?" ptal se hrabě za chvíli, když se jelo již vysokým lesem.

„Ano, zachvěla jsem se, ne tak zimou, jako hrůzou. Z každého listu dívalo se na mne sto očí a voda pod koněm šuměla dutě jako z nedosáhlé hlubiny."

„Na tom místě zlomil sobě Ildefonso ruku."

Trhla sebou Theresie; chtěla se ohlédnout; než bázeň odvrátila jí oči. Patřila na hraběte: Oči jeho svítily se jako žhavé.

„Pane hrabě, to nebyl Váš hlas! Znělť jako výčitka!"

„Theresie," zvolal Poniatowski, jeda vedlé ní, „vyjevmež sobě, co máme na srdci, abychom se déle netrýznili slovy."

„Již k tomu není slov potřebí. Víte všecko!" pravila Theresie, hledíc stranou do tmy lesní.

„Odvracíte se ode mne, Theresie? Nevím, čím jsem toho zasloužil, byste mnou povrhovala."

„Pane hrabě, tou řečí mně činíte křivdu."

„Bolí mne, že přišlo na tak trapliva slova. Není důvěry mezi náma. Řeknětež toliko, mám-li se spustit všeliké naděje?"

„Divné věci udály se mezi náma," mluvila Theresie. „Abych sobě poručila, nemohu. Často jsem myslila o Vašem duchu šlechetném, a bývalo mi k pláči, že sama jsem tak nešlechetná, dopustivši se náklonnosti k Ildefonsovi. Zatraťte mne, pane hrabě . . . . musíte mne zatratit . . . . . ."

„Theresie, proč tak mluvíte?"

„Já od Vás jiného nezasluhuji."

Zatím vyjeli z lesa. Protrhanými mračny prosvěcoval srpek měsíce; v dáli tměly se stromy a kynul letohrad k vítanému odpočinku.

* * *

Ildefons se vzkřísil, Theresie ochuravěla.

Než čtvrtého dne po noční jízdě zotavila se zase tolik, že vyšla do zahrady. Ildefons procházel se v zahradě. Zkoušel, mnoho-li mu ležením ubylo síly; palaš mu byl těžký, ale kordem snadno se oháněl: Theresie s Poniatowským zastihli ho právě, an osekával křoviny. Theresie byla toho jitra rovněž veselá jako spanilá.

„Pánové, dnes mám samé krvolačné myšlénky v hlavě. Otevřena jsou nám vespolek tajemstva našich srdcí, honosím se přízní Vás pánův obou; komu však srdce mé náležeti má budoucně, to rozhodni mezi Vámi kord."

„Souboj?!" zvolali oba sokové jako jedněmi ústy. Theresie s úsměchem přisvědčila.

„Divný to prostředek nabyti a ztratiti lásku!" řekl Ildefons a usmíval se. „Jeť na Vaší vůli, kdo má být z nás poražen!"

„Spanilá Theresie tropí si z lásky naší krato-

chvíli," vece Poniatowski. „Ale tím vyzváním zavázala mou čest."

„Miluj mne vítěz pro čest nebo jakoukoli příčinu: ten však budiž vítězem, kdo první ránu dostane," doložila Theresie s přísností, která se nezdála líčenou, ale byla.

„Kdo Theresii miluje, nesmí býti nevrlec, věru!" pověděl hrabě vesele. „Ajta, pane Ildefonso," doložil, odhazuje kord do trávy, „sekejte s chutí do mne!"

„Oj, nejsem já milovník tak chladný, abych vám první rány přál!" zvolal Ildefons stejně vesele. Theresie měla nevýslovné potěšení v tomto neobyčejném souboji, kde se druh druhu vymlouval, boje se ho první dotknouti. Avšak brzo zbledla a potěšení její zvrátilo se v poděšení, když uviděla, že jiná taktika přišla do souboje, že se rozohnili oba a každý ránu první dychtil zachytit svým tělem. Již chtěla vskočit mezi ně — pozdě!

„Já zvítězil!" zvolal Poniatowski a vyzdvihnul s jasnou tváří do hůry ruku, ze které se prýštila krev. Zbledla Theresie a prchla do salonu.

„Příteli Ildefonso, bylo-li žertem či pravdou, co Theresie vyřkla, byl-li to sen či skutečnost, co jsme činili?" ptal se hrabě po boji.

„Bohužel, příliš jistá pravda je vše, co se stalo!" pravil důstojník. „Theresii nebylo v duchu tak jako na lících; ona se rozhodla, a s krvácejícím srdcem uznávám, že bylo již rozsudku potřebí."

„Vy jste mne učinil vítězem," řekl hrabě. „Věřím, že nebudete déle mým nepřítelem."

S očí, s mysli!" šeptnul Ildefons. „To přísloví ohdá i při mně míti platnosti."

„Nekvapte odtud, pane rytmistře!" přimlouval mu na to hrabě.

„Ze ztraceného ráje čím rychlejší cesta, tím lepší. Hle, ruka, jenž byla ve dví, jest nyní celá, a srdce, jenž bylo celé, jest nyní ve dví. Kéž mu bude čas lékařem, tak jako byl ruce."

„Dejte aspoň Theresii vědět, že se chystáte k odchodu!" řekl hrabě.

„Chcete, abych byl dvorným, byť i srdce krvácelo," odpověděl Ildefons a bral se do salonu.

Avšak Theresie vzkázala, že rytmistrovi promíjí trapné zdvořilosti.

A tak se sokové rozešli: Zlomenou ruku i seknutou podáno sobě na rozloučenou.

* * *

Nyní se rozvinul jarý, líbezný život na Theresienlustě. Již nepoutaly Poniatowského žádné ohledy na Ildefonsa, a již zapomínala Theresie na sličného vojína. Ušlechtilému duchu Poniatowského láska lahodila, a libá lítost pobloudilého srdce Theresina vyvracela hned napřed všecky výčitky, z nichž by se byl hrabě sám káral, kdyby jí byl kterých činil. U něho byla láska jen, neskonalá láska.

Přijel i kníže Filip a v jeho komonstvu pluk rozkoší. On nebyl přítel jara: byl jeho bratr. Kudy kráčel, vzcházely nové výtvory krásy. Theresie a Poniatowský byli jeho rádci, a v brzce proměnil se park v utěšenou květnici, kde nebyla Theresie poslední růží ani přátelé posledním trním, jak říkal kníže. O Ildefonsovi bývalo zřídka řeči; všecka památka po něm zmizela.

Jednou v létě dostal panský myslivec opět návštěvu. Theresie vyzvala hraběte i knížete na honbu, a oni byli jednomyslně při tom.

Před obědem vyšlo sobě panstvo mužské s myslivcem do paseky na střelbu a Theresie dala se samotná do háje na procházku. Kráčela stezkou po malém potůčku dosti kvapně ke studánce.

U studánky stál listnatým hustým křovím kryt mladý myslivec. Spatřiv Theresii, ana přichází, běžel naproti ní, a horoucné políbení zahořelo na rtech jejích, když se sešli. „Theresie, Theresie! Vy zde! Vy blaho mé! Mně bez Vás bylo jak ve vyhnanství. Každý list Váš byl mi štěstím, každý den, který mi jej přinesl, slavností!"

„Ildefonso, my se dávno neviděli! Já jsem na svobodě vězeň! Jeho láska je tak upřímná, tak bezelstná, že trnu, když pomyslím na to, že ho stále klamu!"

„A čím jste jemu povinna?" vece Ildefons. „Že Vás miluje! Nemám-li já pak většího práva? Že Vás dříve miloval, nežli já Vás znal, proto byl šťastnější, nikoliv přednější. A kdo trpěl více pro svou lásku?"

„Vy, Vy!" zašeptala Theresie náruživým hlasem. „Ale pokrytcem nemohu být déle; a nevděčnicí rodině nesmím se státi."

„Nuže, jednejte dle vůle. Vaše srdce jest moje, ne svědomí! Já se vzdálím do své samoty s takovým zármutkem, s jakou nadějí jsem na toto místo byl nešen. Nechci, abyste pro mne žalovala na sebe; raději, ač s bolestí, snesu Vaši ztrátu, než abych zavdal příčinu jakémus neklidu mysli Vaší."

„Proč tak mluvíte, Ildefonso! Nejednej se Vám o mě svědomí; moje láska budiž Vám všecko. Ach, kterak mluvím! Mne vášeň zhubí, a já záhubu svou tolik mí-

lujá! Kam se děl můj rozum! O, jděte, Ildefonse, nechte mne, zapomeňte na ubohou Theresii. Vaše přítomnost mne těší i mučí zároveň!"

„S Bohem tedy, Therese! S Bohem na věky!"

„Ano, na shledanou! Dnes tedy, až se zetmí, večerem pozdním přijeďte k letohrádku. Na tom místě v polích, kde jsme se poprvé spolu viděli, čekejte na mne. Pánové honbou utrmácení budou tvrdě spáti. Shledá-li se doba k prchnutí příhodná, postavím světlo do okna."

„Prchněm nyní!" radil Ildefons. „Koně stojí hluboko v lese pohotově. Bude panstvo myslit, že jste zabloudila, a zatím co Vás budou hledati, budeme spolu přes hory doly!"

„Přes hory doly!" opakovala si Theresie. „Ach jaký bude život můj?" Slzy se jí prondily s očí, a do myšlének zabrána dlouho ještě nad studánkou stála, když se již zavřelo za Ildefonsem křoví.

* * *

Nekonečný jako věčnost zdál se jí být den. Nikdy neplanulo slunce tak trvanlivě na obloze jako dnes; a i když na letohrad dojeli, ještě svítilo jako v poledne.

Rozveselenému panstvu nechtělo se z pavlače, ani tehdá, když se po slunce západu povětří začalo již ochlazovati. Guitarra přecházela z ruky do ruky a jako o závod přicházely písně na jazyk. Na Theresii padla nevýslovná tesknost. Stála v saloně, hledíc na západ. „Nechce se západ zatemnit; svítí jako pochodeň!" mluvila v duchu k sobě. „Dnes je všecko stvoření proti mně; snad mne varuje před Ildefonsem." — V tom myslíc, že ústa ne-

vědomky jméno toto vyřknula, třásla sebou a srdce jí dlouho usedavě tlouklo. „Ani myslit na něho beze strachu nesmím. Všecko kolem dýše zradou. Snad i ty věci, co mně sloužily, bojí se o mne a přiosobují si mne . . . . O můj osud! Můj osud!“

Zvučně zarokotala guitarra, vypadnuvši zpěvcům z rukou, na dlážděné podlaze. Kníže i hrabě usnuli u samých dveří salonu. Theresie byla z nenadání uvězněna; zahořela plamenem. I zaslechnuvši, že panstvo spí, chopila se guitarry a bouřlivě probírala struny; obmýšlela spáče zbuditi. Ale oni spali tím tvrději. Jala se zpívati; pánové spali, bylo, jakoby jim zpívali andělé. Řevnivě naslouchala Theresie každému hnutí, každému dechu spících. Honem postavila svíci do okna. Za chvíli vyšla na pavlan.

Na nebi svítily hvězdy, na východní straně jasnila se obloha měsícem vycházejícím.

Chvíli hleděla děva na pány; okamžitá lítost hnula jí srdcem. V tom zaslechla vzdálený řehtot koní. Již kročila, již byla sestoupila do polovice schodův. Poniatowski sebou hnul a promluvil ze sna. Pozbyla rady, a jen jako pudem puzená zmužila se a prchla ze zahrady do šírého pole.

„Ondřeji, kde pak spíme?“ promluvil Filip.

Hrabě probudil se tím ze snu; kníže usnul zase.

„Utrmácení je mocnější než vůle. Zanedbali jsme šlechetnou Theresii,“ pravil Poniatowski vstávaje.

Vůkol vše ticho; v saloně nic se nehýbe. Jen v okně svítí svíce, odráží se světlo její do kola po zrcadlech. Nevidět živé duše v salonu. Šel ze sálu, do pokojíků dolních: Theresie nikdé. Volal: odpovědi žádné.

Jen vrátka zahradní byla otevřena a [illegible] [illegible] slyšáno řinčení.

Potom, veden zaskočil pro koně, a [illegible] [illegible], pustil se po hlase koňském.

Theresie s Ildefonsem z počátku úsilně ujížděla; brzo však stavoval se jí dech, i kůň byl jí nezvyklý a cesta za tmy obtížná. „Pro Bůh! Kam jedem!“ zkřikla najednou ze stísněných prsou. „Straňme se Černého Lesa!“

„Nestrachuj se, milá! V něm je naše spása!“

„Vyhni se mu, Ildefonso! V něm my zahynem!“

„Do lesa, do lesa!“ volal Ildefons; neboť zaslechnul dupot koně z daleka. Dorazili do lesa. Les je skryl.

„Oddechu! Oddechu!“ úpěla Theresie. Ildefons u kvapu poněkud ustal.

Poniatowski dojeda na pokrají boru, zastavil se na rozcestí; nevěděl, kudy stíhati dále. Zazněl lesem frkot udychaných koní: již věděl kudy. Zabělal se mu v průsvitu lesním bílý šat, oděv Theresin. Krev zaklokotala v hraběti, naměřil: borem zahučela rána, Theresie padla s koně. Leknutí a mdloba omráčily ji, zatím kulka nad bor do povětří letěla.

Tak dal Poniatowski nevěrné milence s Bohem. „Dobře jsem tě v jízdě vyučil!“ zvolal a obrátiv koně cválal zpátky. Na cestě ho potkal Filip.

„L'amour est mort, vive l'amour!“ volal knížeti hrabě naproti. Vesele zněl hlas jeho. Se smíchem vypravoval únos Theresin a konec lásky své.

„Ondřeji, jsi-liž jist, že ze své vůle ujela? že ona vinna?“

„Voilà! Světlo v okně! Ujela!“

„[illegible], hrabě, [illegible] za [illegible]!"

„Vraťme, kníže, vraťme se na hrad. Nech ji s The-[illegible] [illegible] květe! Krásný byl život v Theresien-lustě — krásnější bude v Neulustě!" provolal Poniatowski, hrabě mladý, a přátelé vraceli se na Neulust, jemuž posud byli říkali Theresienlust.

Jméno Theresienlust přišlo v zapomenutí.

CRVEN - KAPA.

Vypravování z dob francouzských válek.

Poprvé otištěno v „Národních Novinách“ r. 1849.

Několik měsíců po bitvě u Lipska, jmenovitě dně 14. dubna 1814, kapitulovala francouzská posádka slezské pevnosti Hlohova a vzdala se Prusům. Že pak posádka pevnosti té záležela s části ze hraničářů druhdy rakouských, vyminěno v kapitulaci, že hraničáři vrátiti se mají do Rakouska. I táhli tito, také ruskou zimou zkošení bojovníci ze Hlohova přes Moravu k Vídni.

V ten čas přihodil se děj, jemužto věnován jest přítomný skromný nástin.

I.

Romantickým úžlabím proudí se Svitava od Blánska na tu stranu k Brnu. Řečisko a podlé něho pruh cesty uzounký táhne se tudy mezi stráněmi místem strmými, všudež lesnatými; toliko zde onde vyniká z lesiny bílé skalisko, na němž se vrány sletujíce vyhřívají na slunci.

Tím údolím bral se za letního večera spomenutého roku muž nikdy nevídaný v těchto končinách. Jda krokem povolným, kouřil z krátké lulky, a v chůzi zastavoval se jen tehdá, když bylo potřebí stlačiti palcem v lulce tabák, anebo když se naskytnul v cestě zajíc.

Tu chodec ruče strhnul brokovnici s plecí, střelil, a dobrému střelci nebylo než sjíti z cesty na palouk, kde bystronohý zajíc v posledním skoku se přemrštil a běh svého života dokonal. „Čestiti záe! Pošten junak! Vrstni junak!“ chválořečil střelec padlé oběti, a nalezauv, že dobrý lov byl učinil, zavěsil zajíce na háček přišitý na červeném plášti, kde již hojně jiných obětí z říše živočichův zavěšeno bylo; byli tam zejména holubi dva, husa, kterou jda skrze ves opomenul nechati; nechyběl ani slepičák ani krocan, ano i bystrý vrabec našel místa v této společnosti mrtvých. I nabil pocestný ručnici pro náhodu znova, zapálil vyhaslou zatím lulu, a kouře i mlče bral se podlé řeky údolím dále.

Nad krajinou zmrákalo se již, drobný deštík spouštěl se na lesy, a na vozové cestě, slunci beztoho málo dostupné, zdělalo se nezadlouho klusko.

Tou stranou potácel se kus cesty před pocestným sedlák, muž vůbec nemnoho střízlivý, ale toho dne mimořádně zpitý. Odevzdal na úřad posledního syna na vojnu, a tak, aby prý zpátky nešel sám, koupil sobě opici. Však na návratu najde i chalupu prázdnou: Ženu Mariannu dávno již povolal Bůh k sobě, o prvorozeném synu Janovi psali jeho kamarádi, že byl od francouzských jezdců u Lipska rozsekán, o druhém, o Matouši, který byl granátníkem, přišla vědomost, že ho zajal Francouz, a kde a jak Cyril mladý svůj život dokoná, na to zpomínaje hořce slzel otec a tlačil pěstí prsa, jakoby zabrániti chtěl, by mu nepukalo srdce. „A tak vida, Matouši, čert všecko vzal!“ myslil sobě, odcházeje z odvodu, „všecko vzal, všude všecko! I tak když padlo oko, padni také zub!“ a namakav některý ten trojník v koženém měšku, „padni tedy i ten poslední groš!“ pomyslil

světě; a to byla poslední myšlénka, kteréž měl, dokud znal sebe; pak již ani sebe neznal ani světa.

„Matouši, tys v mých očích darebák — ty!“ hlásal mataje se cestou, kudy ho tíha anebo zvyk vedli, a čelo pěstí hledaje, do ramene se udeřil. „Rozum bys propil, na mou věru! Ale když na tomhle tom světě víry není, není! Lid, to má samou faleš, to jsou ti bílení hrobové, ti publikáni, ti farisejové! Jářku, ani útrpnosti není na světě; jen tahle ta zamořená, tenhle trašk!“ Rejdoval, rejdoval, až se po těch slotách dostal zády na skalinu, která se mu propůjčila za lenoch. V takovém postavení nebo raději položení našel ho náš pocestný.

„Voilà un homme!“ pravil cizinec a zastaviv se vyklepával z lulky popel. „A bogme! Zdravo pjan!“ doložil na hlas. I ačkoliv viděl, že rady sedlské as nemnoho užije, přece tomu vděčen byl, že našel lidského tvora v této prázdné, nepovědomé končině. „Eh bien, paysan! Allons en compagnie!“ oslovil sedláka; sedlák slyše frančinu, zachoval se neodpovídaje. „Hajdmo pospol, brate!“ začal pocestný, když nešlo po francouzsku, charvátsky; sedlák mlčel jako při frančině. „Eh, govori dalje kako ti milo i drago! Neznadeš-li francuski, dobro, ćemo se razgovarati po němački; ali valjda — valjda jesi ti Švába!?“ Řka přikročil muž ku zamámenu sedlákovi a ostře na něj upřel ohnivé oči.

Matouš, ač mu zraky v mlhách plynuly a boj rozumu s pálenkou posavád trval, zachvěl se přece po celém těle; z postavy cizincovy strach a hrůza přešla na něj nemalá; nemnělť za jiné, nežli že před ním životně stojí sám pekel pán. Mělť cizinec kápi svého červeného pláště ohrnutou proti dešti na hlavě, a zpod té kukly špičaté svítily jako dva živé uhly jaré, černé

oči; svědčen byl svěží pamatem i ustaviceuc již sám v sobě vypadal jako pataící chlum; ale kobo v něm spatřil z Olešné Matouš, Michel Angelo by nevyobrazil! Chtěl žehnati se křížem, již také zdvihal k tomu ruku, ale muž v kukli pojal ho pevně za ni, tak pevně jako byl vůbec obyčej při jeho svalích; tím nabyl sedlák konečné jistoty, že není a není jinak, nežli že ho sám satan v drápech má. Mihla se mu arci na paměti pověst, kterou slýchával co hoch o muži červeném, jenž před lety ve zříceninách Novohradských na starém zámku se zdržoval; ale ten byl již dávno prach a popel, aby se zjevoval podnarašeným sedlákům; pročež nemohl přítomný muž být onen jakýsi pandur, nýbrž sám pekla pán, satanáš a lucipor.

„Eh, magarse, nić nezna franceski, niti naški, a Švába nije! Put u selo ja nepoznadem; i on siromak pogubit će ovde dušu; jest pjan kao djavô! — Ta bogme, čověče! — Gore —! stupaj —! hajdmo!“ volal pocestný mrzutě.

„Já vím, pekelná vrchnosti, že jsem halama, holomek! Ale dnesky jsem se věru tak ze zoufalství podnarasil; věru ze zoufalství!“ mluvil sedlák hlasem jevícím úplnou odhodlanost. „Tu mne máte! Odneste si mne raději hned! Žena umřela, dětí mně pobrali, a já — já bych tak jako tak propil i ten poslední doček!“

Červenopláštník přirozené této řeči citů více rozuměl nežli slovům. „A odkuda jesi, čověče?“ ptal se vesničana mírně.

„Jsem chalupník z Olešné.“

„A kako se zoveš?“

„Chroust, milostpane! Chroust Matouš!“

„Chroust, Chroust!“ opakoval sobě cizinec jméno a

kroutě si knîry porozešel se po svých pamětech. „Divná věc," vece sobě v duchu, „náš Štandafirovič nebyl vlastně našinec, ani se tak nejmenoval, jmenoval se věru Chroust a byl kdesi z Moravy rodem. Počestný, řádný muž, dej mu Bůh zdraví i mnohá léta! Mně ve Hlohové život zachoval. Což aby ten sedlák opilec byl jeho otec? — Čuj brate, jesi-li ti otac od sina, bivšeg austrianskog grenadira?"

„Ano, já měl syna granatyra, Matouše! Ó, to byl dobrý hoch! Ale kdež on —! On již dávno nežije!"

„Á, tvoj Matuš žive, on umrô nije! Bili smo kod Franceza u jednoj istoj kumpanii zajedno! Istina Bog, hrabar junak je tvoj sin, moj iskreni pobratim!"

„Ano, ano," vece sedlák hlavou bolně kývaje. „Vy mne častujete tímhle tím Těšínským jablkem, abych se snad opil znova! To já dobře vím, že ho někde některá šavle nebo kule . . . ubohý můj syn! Jaký on byl dobrák! Ale tohle to všecko je za mé hříchy trest, já to vím, ó, to já dobře vím!"

„Tvoj Matuš sa bez dvojbe bavi već sa transportom u gradu Brinu," doložil chorvatský vojín, a jméno města Brna oživilo Matouše takovou divnou důvěrou, že pustě všelikerou pochybnost mimo sebe, před mužem div na kolena nepoklekunl. „Že můj Matouš v Brně! Člověče, tohle to . . . . jářku tohle . . . . jděm a nemeškejme! Rychtář musí dát koně, jářku pojedem!" a při tom slově chopil cizince za ruku i vlekl ho za sebou tak úsilně, že Jagodić, jakž cizinec se nazýval, cpaje sobě dýmku, plnou hrst tabáku rozsypal.

Noc byla již tmavá, když se obá pocestní hnuli. Šeptavě srčel déšť po listech olšin a lesního stromoví,

hlaholíc ubíhala voda řečištěm, a Chorvat ještě dlouho volal za kvapícím Matoušem: „Tri sta ti jadah! — Čekaj, more! — Treba da metnem duvan u lulu!“

2.

Bylo již deset hodin v noci, a u Kosatců ještě svítili. Arciť, starému písmáku nestačil dlouhý májový den na čtení, bylo potřebí nasazovat i noci; ale dnes byl Kosatec nad obyčej zabrán do čtení. Nepozoroval ani vlka na lojovce ani že Žofin kolovrat utichnul a přástevnice u kamen, ruce mající do klínu skleslé, nad kuželem hlavu sklonila; tiše ležel pes Turek u dveří zasahuje nosem ku prahu, a kočka na pekelci předouc seděla skrčená. I bylo v jizbě tak poklidno, že zvuk kývadla volně zněl prostorem a slyšeti bylo každé zabzučení muchy poletující po stropě.

„Dnes tedy dopadá čtyřicátý rok! Bože můj, již tomu celých čtyřicet roků!“ mluvil sám s sebou Kosatec a zdvihna hlavu vložil ji do dlaně pravice. „Tělo jeho vráceno jest zemi a duch nebesům! Ale památka po něm žije ve mně, a přečká i mne, a bude žíti, až ani z mých kostí prášku nebude. Zde bude bydleti památka po tobě, příteli, zde na posvátném místečku: Při Písmě Svatém postavil jsem tobě náhrobek, pod tvým vlastnoručním nápisem! Bože můj, kolik času ztrávili jsme vespolek na svatém čtení, sedávajíce na zbořeništi starého zámku! Já u přirovnání k tobě pacholík jsem byl, ty bojovník starý, pokrytý jizvami a vráskami! Tvá ruka světem zkušená i laskavá ukázala mně spravedlivé cesty života a vedla mne jinocha na ně. Díky tobě, Škendere, drahý můj otče, drahý můj učiteli!“

Řka, políbil stařec jméno v knize napsané, pod nímžto se počínaly, vzadu na listech k Písmu Svatému přivázaných, zápisky starého Kosatce, v tato slova:

„Ve jménu božím, amen! Psáno potomkům na paměť o muži bohabojném, jemuž ani zevnějškem podobného, ani rovného duchem nalezti nelze. Slova v čele těchto zápisek položená jsou psána rukou jeho a znamenají jméno jeho „Škender Mladenović", což jest tolik, jakobys řekl Alexander Mladenović. Přišel on do našich dědin jako muž válečný, bojovavší v zástupu Trenkovských pandurů za královnu Marii Teresii proti Prušákům; i bojoval mnoho ve slezské zemi, také v české korunně mnoho a udatně. Když pak učiněn byl mír, neuchýliv se zpátky do země chorvatské, odkudž pocházel, alebrž oblíbiv sobě naši krajinu, mezi námi zůstal, říkávaje: „Nikoli, není možno vrátiti se do vlasti. Zde chci složit kostí; cizí ruka nech mne pohřbí v cizí půdě; aspoň nebude srdce bolet člověku!" On tak mluvil; my mu nerozuměli. My ho vyzývali, aby s námi bydlel v dědině; on s námi v dědině nikterak bydleti nechtěl; dny i noci, v létě v zimě, trávil v rozvalinách našeho zámku jako poustevník, tak že se hlas o něm daleko rozešel po kraji. Ačkoliv byl stařec v letech velikých, avšak otužen vojnou stejně snášel drsný byt i pokrm drsný. Přicházíval mezi nás, pracoval s námi v lesích, s dětmi rád obcoval, hračky jim strojil a písně zpíval. Mzdy žádné nebral. Potravu, kterou jsme mu z dědiny nosívali, pokradmo jsme mu nositi musili; nebo jiným dobrodiní čině sám žádných přijímati nechtěl; i byl by snad raději hlady zemřel, než aby se byl čeho kde doprošoval."

„V blízké přátelství nevcházel a nevešel s nikým;

tolik mne rád při sobě míval. Já ho učil čísti v našem písmě, on zase mne ve svém jazyku cvičil; vykládal mi zkušenosti svého života, káral mne z chyb a cnosti chválil, slovem učil mne hospodařiti netoliko rukama, ale více duchem.“

„Často byla řeč o jeho vlasti; tu s očima slzícíma a hlasem pohnutým vypravovával o tamním domácím životě, o ženě, o synech, o horách, o lesích, o hajductví, že tomu mnohdykráte ani konce nebylo, ale kdo ho slyšel, byl by poslouchal rok a den bez přetržení. Krásná jest ta naše země, říkával, ó krásná, lepá, zlatá! A vidíš, bratře, nemožno se do ní vrátit, nemožno! Márico, Márico, hle co za tebe trpím!“

„Bylo trudno pochopiti, co těmi slovy mínil; já se ho nikdy dále neptal, maje za to, žeby se byl svěřil sám, kdyby se byl svěřiti chtěl nebo svěřiti mohl.“

V tom se roznesl po jizbě hlas Turka ležícího u samých dveří; i podobalo se, že pes něco větří. Než Kosatec nedbaje na to, četl dále o Škenderu Mladenovići.

„Vlastní jméno jeho neznal v lidu žádný; on sám sobě jednoduše říkal pandur, a tak zůstal tento název v lidu.“

Nový psí nepokoj vytrhnul čtenáře ze čtení; neboť tak jako za bouřky hřmí a hřmí, až rázem udeří hrom, rostlo psí vrčení, až propuklo v jadrný štěk. Ale Turkovo horlení nebylo než ozvání na jiný mnohem plnější hlas, který zněl na druhém konci dědiny; štěkal totiž Chroustův Bosák v okresu svém, a zrovna se sápal. Příčina byl červenoplášťník, přišedší se sousedem Chroustem, kterýž marně konejšil rozvzteklenébo hlídače své chalupy.

„Ale, ale, Bosáku, Bosáčku!“ bylo slyšet Chroustův hlas, „vždyť je to můj dobrý známý, můj přítel! Sešli jsme se tak náhodou . . . .“ Ale Bosák žádným popisem nedada se másti konal svou hlídačskou povinnost.

„Á to dobrý pes, ostražitý, zajisté!“ vece cizí po chorvatsku, stoje pokojně a maje ruce za palec zavěšeny v pasu. „Přál bych si takového psa na cestách; hlídal by mně věci, když se nahodí odskočit! A jaký hlas! Takový zvučný, vytrvalý! A odkud máš toho psa, brate?“

„I to rarach ví, ký čert mně ho dohodil,“ vece sedlák zlostně. „Nepůjdeš, osle! Mlčíš! Já řku, já tě takhle tento . . . .“

„Hej kdo to? — Co to! — Stůj! — Zloději! — Však mi ti nadrbem!“ Taková slova dala se slyšeti z lůna dědiny: blížil se po štěkotu zástup sedlský. Všichni byli v nedbalkách, ale ducha měli. Svíčka v lucerně odrážela se na jedněch podávkách, na dvou sekerách i na jiném hospodářském náčiní, hodícím se podlé taktiky sedlské, když je nebezpečenství, také dobře za zbraň. Bosák poznal starší obecní, umlknul a již jen tak po straně vrčel a broukal.

„Kýho fikrmenta! Totě kmotr Chroust!“ pravil táhlý sedlák drže lucernu poněkud ve výšce. „Životně kmotr Chroust — a střízlivý! — Ale ten druhý? Ten druhý?“

Na druhém uváznul již rozum obecního sluhy.

„Ano, ten druhý!“ doložil jiný se sekerou a ještě jiný s podávkami a ještě jeden třetí, který se spolehal vždy jen na pěstě, práč vyhlášený po všem okolí.

„Já byl všelikdes ve světě,“ dokládal onen se sekerou, „také na Slovensku a jinde v Uhrách, když jsem vozil sukna; s červenými spodky lid viděl jsem, hu-

sary; ale člověka s pláštěm červeným — neviděl jsem nikde, nikde.“

„Kdo je to s tebou, sousede Matouši?“ volal zatím rychtář na Chrousta.

„Zdravi, braćo!“ ozval se na to červenopláštník a blížil se ku zástupu; ale zástup v té míře, jak on se blížil, zase ustupoval, bez odpovědi; zarazil je bližší pohled na podivného muže zjevení. „Odpusť Pánbůh hříchy! Sousedé, totě sám z pekla čert!“ šeptal jeden. — „Pytlák je to, saďte se, sousídkové! Pytlák je to, pytlák nebo loupežník!“ vece práč. — „I jděte, totě některý hejbalík; snad kníže sám; tropí sobě z lidu kratochvíli,“ tvrdil onen, jenž husary viděl. Chroust se vzadu potutelně smál nevzdělanosti svých spoluobčanův.

„Primite mene, braćo! Ja dobar čověk, boga mi! — Evo, ruka!“ pravil Jagodić podávaje sedlákům ruku. Nedbaje na ruku žádal rychtař pas nebo konsens nebo vůbec nějaký papír. „Vy jste nám cizí; ani nemluvíte dobře moravsky; Bůhví co jste zač. Časy jsou nebezpečné, nevěříme nikomu.“

„I jářku, rychtáři,“ ozval se Chroust. „Nedělejmež mu žádných obtíží. Jeť člověk od povahy! Sešel jsem se s ním na cestě. Přinesl mně zprávu o našem Matouši.“

„Ať tedy vypravuje!“ volal onen vozka světem prošlý, a skoro celý zástup přisvědčil tomuto návrhu.

„Nechme marných řečí!“ dí rychtář. „Toho člověka nesmíme nechat v dědině ani ho pustiti dále. Možná, že to je francouzský špehoun!“

Slovo „špehoun“ trhlo zástupem; sedláci jeden přes druhého drali se ke světlu, aby na své oči spatřili, jak vypadá špehoun, při čemž nevyhnutedlně viděli také

hned vrbu nebo kterýkoliv jiný strom, na nějž císařský generál velí špehouna pověsit. Sám Chroust neměl proti takové domněnce žádného důkazu, a jako na znamení sápal se Bosák na muže znova. Rozmohl se hluk; již i ženštiny a děti vybíhaly ze stavení na práh a zmužilejší na záhrobeň. Nechápaje, co se to děje, pobízel Jagodić sedláky, by s ním společně šli domů. „Hajdmo kući, junaci! Čemo s' razgovarati!“ Ale rychtář ustanoviv dodati nočního chodce na úřad volal: „Vzdejte se nám po dobrém!“ a sedláci zatahovali již kolo.

„Da, kako! — Valjda vi me —! Trista vam jadah! — Bog da vas ubije, bestie!“ zahřímal Jagodić a vzpřímil se v postavu strašnou a nůž turecký zableskl se mu v rozpřažené pravici . . . .

„Mirno, brate, ako Boga znadeš, mirno! Šta ćeš, junače? Dobro s' nama došô!“ zazněl za zástupem silný hlas, a udiven nemálo, že slyší volat jazykem svým zde v tomto zákoutí světa, spustil cizinec ruku a „Ja nisam kriv,“ odpovídal ani nevěda ještě komu.

Mezi lid vstoupil Kosatec. „Co se děje, sousedé?“ pravil. „Nehrejtež s tímto člověkem; on je dobrý, dokud my dobří — zlý, jakmile my zlí. Vy s ním mluvit a zacházet neumíte; pozvu já ho k sobě; ručím vám za něho.“

„Aj ty za něho ručíš, sousede, ani ho neznaje?“ podotknul rychtář.

„Já toho muže arcit nikdy neviděl, ale znám ho přece. Což, nemluví-li jazykem tím, kterým mluvil pandur? Není-liž oděn oděvem tím, jaký nosil pandur? Není-liž patrně vojín tak jako byl pandur? A pandura přece všickni znáte, vy z pověsti, já skutečně! A byl-li člověk zlý? Nebyl!“

„Aj tedy obec naše chová muže," pravil rychtář, „jenž se ujímá cizího jakéhos poběhlce, a ten směl na sousedy vytasiti nůž? Nuže, sousedé, pokloňte se té šedivé bradě, té moudré hlavě, která spolkuje s pracizími, podezřelými lidmi, která obcuje . . . ."

„Aj bratře, co chtějí ti lidé na tobě?" vece voják ku Kosatci po chorvatsku. „Vidí se mi, že tě trýzní! Pověz slovo: Proženu já ty bestie!"

„Hajdmo!" vece Kosatec a vzal vojína za ruku a odešel s ním prostředkem zástupu. Ustupujíce z cesty, mračně hleděli sedláci za nimi, až je skryla tma hluboké noci.

3.

Dočkal se Kosatec tento, v chudé chaloupce bohatý duch, na svá stará léta té veliké radosti, že přivedl krajana pandurova sobě do chýše! Všecku oddanost, kterou měl k zesnulému, přenesl teď na příchozího, a jen hořel dychtivostí, by mu sdělil osud krajana, by sám zvěděl bližších o něm vědomostí; a toho se nadál od Jagodiće.

Jagodić překvapen pohostinstvím neméně než zběhlostí starce v jazyku jeho mateřinském, byl proti své povaze nakloněn, důvěrou odměniti se za důvěru. Především všecku křídlatou a srstnatou kořist s pláště odevzdal Žofii, kteráž ihned musela strojiti večeři; voják snesl roští, oheň rozdělal, všelijaké vojenské důvtipy a obraty v kuchařství navrhoval, vůbec u strojení večeře velmi byl na ruku Žofii, neptejmež se, více-li z dvornosti nebo z hladu.

Zatím Kosatec zbrani a šatu vojákovu obdivoval se,

i plynul v rozkoši, že nacházel všecko, jak bylo před čtyřiceti lety u pandura Škendera: handžár, pistole, červená kápa, lula, dlouhá ručnice a červený plášť s kuklí.

Konečně byla večeře hotova. Jagodić požíval božího daru, jako kdo za ostrého počasí urazí pět mil nepotkav se nikde s hospodou, kde by lze bylo dostati studenou pečínku se sklenkou anizovky, ovšem najda samotinu, kde žena s červeným šátkem na hlavě obstoupená ode tří klučíkův v košilkách žaluje krčíc rameny: „A čeho bych vám chudá žena poskytla? Sama ničeho nemám a děti chudinky na krajíček se třesou. Ale dvě hodiny odtud stranou silnice za klikatým rybníkem je bohatý mlýn. Tam byste dostal. Chcete-li vody, vodu mám.“

Když se konečně Jagodić nasytil, dostal se Kosatec ke slovu a zůstal také v nezkráceném jeho držení. Vojín poslouchal, s počátku váhaje mezi sněním a bděním, potom ale pozorněji a živěji, tak že ho spaní přešlo a zrak docela utkvěl na ústech starcových. S jarým ohněm, zvučným jazykem chorvatským, s okem živě svítícím vypravoval písmák o pandurovi, slavě památku jeho.

„Bylo ale v celém jeho zjevení,“ — pokračoval vypravovatel, když byl způsob pandurova života vylíčil — „bylo něco, což abych sobě vysvětlil, podnes nejsem s to. Jakési tajemství život jeho stínilo, jakýsi zármutek duši jeho svíral, což se jevilo ponejvíce v odporu jeho proti návratu do vlasti. Nebyla nikoli nechuť, co ho vzdalovalo od vlasti; jáť byl nejednou svědkem, jak hovoře o ní chvílemi se stavoval a ze starých očí jasné slzy ronil. Aniž co ho u nás drželo, byla lhostejnost, která by mu v jakémkoli koutě světa dala meškati rovnomyslně jako v kraji zalíbeném. Podnes mně zní v uších onen

hlas žalostný: „A vidíš, bratře, nemožno se vrátiti.... nemožno, nemožno!“ I připadal jsem již častokráte na myšlénku, nebyl-li vědom sobě viny nějaké z vlasti; ale byl-li ten muž vinníkem, tož zase kdoby čist byl, neumím pověděti. Byltě člověk ducha tak šlechetného, žeby se buď sám vydal soudu anebo zločin svůj sám na sobě ztrestal. Jest jedno slovo toliko, jež jako paprslek svítilo mi do té tmy; než, kdykoliv jsem s tímto světélkem jal se bádati, vždy jsem vcházel v tutéž tmu; znamenal jsem jen ustavičný pustý, truchlivý toho slova zvuk, jenž v ústech jeho znělo *osveta*....“

„Osveta?“ opakoval Jagodić a víceji se nachýlil ku Kosatci.

„Ano, pomsta!“ přisvědčil Kosatec. „I zdělal jsem si aspoň takovýto soud o tajemství celém: Pandur dopustil se ve vlasti činu nějakého, kterýž nebyl ani zločin, by vinu jeho zákon trestal, ale ani skutek takový, by vina jeho zůstala nekáraná; jejž pak ztrestati anebo prominouti volno bylo pomstě anebo dobré vůli toho, kdo tím skutkom byl poškoděn. Této pomstě i této dobré vůli vyhýbal se pandur; nikoli ze strachu o život: bylť on v bitvách nejednou terčem kulí, ba možná, že právě na bojišti schválně se vydával v nejprudčí střelbu; ale z úmysla toho, by protivníkovi jsa na očích nerozkvasil v něm snad upokojenou, ale nevyhaslou žádost pomsty; neboť ve vašem národě panuje osveta neboli pomsta, která se v pokrevenstvu dědí z otce na syna, ze syna na vnuka, a říkáváte: Kto se neosveti, taj se neposveti; vinu proti své krvi rodina nezapomene, dokud se neodemstí krví....“

Jagodić mlčel. Zdálo se, že v očích na vypravovateli utkvělých byla přítomna celá jeho duše.

„Zůstala-li po něm jaká památka, jaká větev jeho rodu v původní vlasti?“ tázal se Kosatec.

„Bog znade!“ dí Jagodić.

„Často jmenoval jméno své ženy Márice . . .“

„Márice?“ opakoval Jagodić.

„Mluvíval i o synech.“

„Pandur?“

„Byl rodič z Petrova Sela na tureckých hranicích a jmenoval se vlastně . . . však zde stojí jméno jeho vlastní rukou napsané.“ Řka pošoupnul Kosatec knihu před Jagodiće a ukázal prstem na pandurův podpis.

„Škender Mladenović,“ četl host. „A on sám tak napsal?“ ptal se na to Kosatce. Kosatec přisvědčil.

Vstal Jagodić a ode stolu k oknu zašed stanul, ven se dívaje.

Ranní úsvit vyjasňoval již oblohu a zdi Nového Hradu vynikaly nad okolím lesním.

„Umíraje poručil mi svůj handžár, a ten chovám co první bohatství své,“ mluvil Kosatec dále vstana, a jda ke skříni, kde knihy byly, vyndal z ní bohatě vykládaný nůž turecký.

„Dobrá zbraň!“ pravil Jagodić nemnoho sobě nože všimna; najednou ale spatře na lesknavé hlavni nápis hnul po zbrani rukou — a ruka se mu třásla a ústa se mu chvěla; četl: „Lazar Jagodić“ . . . .

„Příteli, ponech mi ten handžár!“ žádal za některou chvíli Kosatce.

„Aj, bratře milý! Možno-li? Toť posvátná památka po mém druhém otci! Žádej cožkoliv jiného; handžár ti dát nemohu.“

„Nemůžeš. A to handžár předka mého.“

„Tvého předka?“

diny, mezi nimi vrchnostenský písař s rychtářem, hledajíce nočního hosta.

„Audiat on! Přiznává-li se on za toho Kosatce, co toho špehona vzal sub umbram alarum, sprostě řečeno, na noc? Kde ho máš ukrytého? Ve sklepě-li — he? Vy tam vzadu, prohleďejte sklep!"

„Milostpantatínku, u Kosatcův nemají sklep," ozval se někdo z těch tam vzadu.

„Vy mne budete učit, berani, kde mají sklep a kde ho nemají! Proč nemá on Kosatec žádný sklep? Kam pak staví mléko — hé? A kam pak dává ku příkladu cyclamina, sprostě řečeno, brambory — he? A když by se nahodilo bečátko piva — he? Kam s ním? — Vidět hloupého sadrapáka, nemá sklep!"

„Ona tahle ta chaloupka, poníženě prosím, leží v samé řece," ozval se zas někdo nepovolaný z těch u dveří.

„Taceas, chomoute! Není-li tedy špehon ve sklepě, bude nepochybně na půdě — he? Půdu přece chalupa má! Mluv starý, kde ho máš? Přiznej se po dobrém, posedíš sobě jen měsíc v karceru, sprostě řečeno, v díře."

„Hledáte-li Jagodiće šerežana, není ho již u mne!" vece Kosatec truchlivě a oči mu tonuly v slzách; i pomysle sobě, kdyby šli hledat šerežana na hrad, žeby snad zamezili strašný čin jeho, doložil: „Hledejte ho na starém hradě, na hoře; jděte hned; popilte si; zabráníte snad velké neštěstí!"

„Sprostě řečeno: Hledejte špehona na hradě, a on zatím uklouzne jinudy! Pravda-li, starý lumpe?"

„Písaříku!" rozkřiknul se stařec, a postava, hlas i duch byl všechen změněný. „Dej si mne vězit za to slovo o chlebě a o vodě; než bídná pomsta tvá nezdrží

mne muže čestného, bych jména svého nehájil proti bezectnému holomku; slyš aspoň jednou, než zemřeš, své pravé příjmění.“

Celý zástup ztrnul, ačkoliv se mnozí potajmu těšili, že starý Kosatec písaře „tak tal“. Písař hryzl pysky a slina se mu zabělala na rtech.

Za chvíli vyváděli Kosatce v poutech z chaloupky; obviněn byl z tajného spolku s vyzvědačem a z uražení představené osoby. Hlasitý pláč zazněl v zahrádce při dvorečku. Byla to Žofie.

4.

„Ale sousídkové, Chroustův Matouš — ten vám bude vypravovat! Pane na nebi, co ten hoch zkusil! On vám byl, jak tatík přál, — a tatík to má od toho červeného vojáka, — u Francouzů v presonu, byl také v té ruské zemi s Bonapartem za těch velkých mrazů. Já byl také všelikdes ve světě — to se musí říci — v Trnavě i v Budíně, ale co já zkusil a co Matouš — žádného přirovnání! On vám teď zná všecky pronárody na světě, on viděl všecky země, on byl ve všech městech, zkrátka on včil ví už všecko!“ Tak mluvil hovorný soused Hubka, když v kole dobrých přátel seděl toho dne podvečer při sklenici piva.

„A saďte se, sousídkové, saďte se očkolivěk, o deset mázů, já je vypiju, o dva, o zatykač, anebo chcete-li také o líšeň, mám nově kovanou: že on na pěstě přec nebude takový mistr jako já! Saďte se!“

K této renomistické řeči rváče Plamenáče zakývali všickni hlavou, všickni do posledního, jak seděli za

dlouhým stolem, opřeni oň rukama a držíce v hrstech dřevěné dymky s plochými trubelci; všickni měli na hlavě a po čas besedy ještě sebou nepohnuli.

„Jsi ty Matějíčku Matěj!“ vece jeden z rytířův toho stolového kola, maje oko přimhouřené, vlastně obnaražané hned z mladých let, kdež se byl o musice nepřátelsky setkal s Plameňáčem. „Jsi ty hořký host, když tak ruky přiložíš. Ale s toho červeňáka, co dnes písaře tak pošramotil, jářku, s toho bys nebyl! Totě člověk, jak říkáme, peprný! Je-li pravda, sousídkové?“

„Pádnou ruku má!“ přisvědčil jeden z přítomných, kyvna hlavou na pokos, drobných údův mužík, řemesla svého tkadlec, který pro svou málomluvnost vůbec pokládán byl za učeného a v celé obci jediný šňupal, a sice ze žandavky.

V jednoduchých oněch slovích tkalcových vytčen byl celý děj toho dne. Stalo se totiž, že písař z porána honbu drže na domnělého vyzvědače, jehož plášť bylo potom zdola vidět na hradě, přišel na blízko červenému muži a velel jemu, aby se vzdal; než Jagodić neznaje žertu uchvátil písaře jako věchýtek slámy za prsa a hodil ho dolů s jedné hradby, kde padajícího drsná borovice zachytila sukem. Zplašen prchal lid s hradu dolů, každý jinudy, někteří z leknutí, všickni ale ze zásady, která v sobě zavírá právnickou praktiku selského lidu: Utec, bys nemusel svědčit! — Bídně pomohl si písař lesem dolů, kde ho panský polesný našel bez sebe, krví zbarveného.

Tak zůstal Jagodić na hradě samoten, přečkav na blízku dobu denní.

Přišel večer. Záhy šeřil měsíc nad Novohradskými lesy, průsračnou čině tmu májové noci a čistým stříbrem

světla svého odívaje mlhu, jenž nad lesy se vznášela jako sen, který se zorou mizí. Obklíčeny lesním stromovím stály zříceniny hradu na vrcholku pohoří, přehlídajíce dalekou lesy pokrytou a debrami protrhanou planinu. Klidno, ticho, mrtvo...

O starobylou sosnu podepřen stál Jagodić. Pod jeho nohama ležel rozestřený plášť a rděl se na měsíci, jakoby místo, jež kryl, porostlé bylo hustými keříky polních karafiatů anebo zalité čerstvou krví .... Zde byl hrob Škenderův, znatedlný po tom, že byla po zemi mezi mechovinou podoba kříže zdělána zdélí i zšíří hrobu.

Stál tedy mstitel nad obětí svou, mstíti maje smrt na ní. Ale již ležela mrtvola u nohou jeho, dřív než se počal mstít; a již pohřbena byla, dřív než věděl, že se bude mstít; a již zpráchnivělá byla, dřív než přišla pomsty doba. Zuřil mstitel v duchu na smrt, že ho předešla v díle jemu příslušícím; jak se mstít na něčem, co již není ničím, a jak se nemstít, když povinnost *osvety* byla? Na hrobu se mstít? Však nemužné to dílo, nevinenť hrob ničím! A mrtvý nevycházel ze hrobu jako upír, aby přišli a snad rozkopali hrob a probodli tělo kolem sosnovým!

Trhnul sebou Jagodić. Bylo mu, jakoby se nedaleko bylo hnulo něco. Cítil prsa tak sevřená, hlavu tak ztíženou, jakoby měl těžký sen. Zdálo se mu, že vidí za měsíčné noci v šírém poli mrtvolu zkrvavenou, s obličejem zsinalým, podobným vlastnímu líci svému; i poznal, že to mrtvola předka Lazara, i vrhnul se k němu na zem a zlíbal studená ta ústa, kterých ještě před chvílí celovala ústa milostné Marice; i líbaje mrtvého cítil, jak se mu rtové pohnuli šeptajíce: „Tys, Kosto!

Pomsti mne, vnuku milý! Nemám v hrobě pokoje! Čekám, kdo by mne pomstil. Ty můj handžar v ruce máš . . . pomsti mne, Kosto!“ — Zděšen vzskočil Jagodić. Slyšel volat jméno své . . . . aj kdož by zde volal? Stromy hlasu nemají, zdi hlasu nemají, a kdo zde mluvívali, dávno již umlkli. — Spokojil se.

„Škenderův prach tedy rozmetu, když mu život vzít nemožno!“ zkřiknul, a vrhnul se na hrob a odhrnul plášť a hloub a hloub zarýval se handžarem do vrahova hrobu. Opustil hrobaře duch zbožný, stala se hyéna z něho!

„Kosto! Kosto!“ slyšáno v tom volati se strany; Jagodić ustal rýt, zdvihl hlavu, patřil: Opodál na nízké zídce v plášti červeném, v kapě, ozbrojená stála vysoká postava . . . Tak vypadal Škender; tak ho líčil Kosatec.

„Škender!“ rozkřikl se Jagodić a vztek mu projel všecky žíly, „z hrobu prcháš, zlotvor crven-kapa!“ a ruku napřáhna, tělo nahna ku předu, očima jiskře, hnal se mstitel na postavu. Předkův handžar svítil se mu v ruce.

„Stůj, stůj, pobrô! Kam tě běs nese?!“ zaznělo jadrným hlasem proti zářivé se ženoucímu.

Čí to hlas? Toť povědomý hlas, mluva milá; takť mluvil muž, co Jagodići ve Hlohově život zachoval.

„Pobrô Kosto, kam tě vede pomsta! Jaký byl tvůj úmysl, zářivý člověče! Mrtvé tělo, prach mrtvého těla z hrobu vyhrabat jako lité zvíře, znepokojit věčný spánek zemřelého . . . . krutý mstiteli!“

Ocel padla z ruky vražedné. Stanul Jagodić. Měl před sebou pobratima svého, ochrance svého, a toho chtěl vraždit . . . . ! ? Žasnutím slov nemaje, trval bezhlasný . . . .

Standafirović neboli vlastně Matouš, Matouše z Olešné

syn, přicházeje ke své dědině rodné, potkal povoz a na něm starého Kosatce. I uslyšev, což se dálo v dědině, vzal koně za uzdu, aby vůz obrátil k domovu; než Kosatec vzpěčoval se tomu, řka, aby se nestavěl mezi něho a právo; právo že musí mít volný průchod; on že chce a musí být čist před soudem i přede všemi lidmi. Na to spěchal vojín domů a slyše, kde se Jagodić nalezá, vzal na sebe šat po pandurovi a spěchal na starý zámek. Jagodiće našel.

„Nechť byl onen muž," mluvil dále k zaraženému pobratimu, „nechť byl škůdcem tvého rodu: Bůh ho spravedlivě trestal; neboť zkusil větších muk za svou vinu, nežli rod tvůj škody. A věz: Hrob tento jest v půdě naší; ty k němu práva nemáš; zesnulý pod naší jest ochranou; i po své smrti jest naším hostem! Nad hrobem přijmi ruku: podává ti ji pobratim ve jménu Škenderově!"

Mlčky stiskl Jagodić podávanou ruku . . .

Pomsti mne, vnuku milý! Nemám v hrobě pokoje! Čekám, kdo by mne pomstil. Ty můj handžar v ruce máš . . . pomsti mne, Kosto!“ — Zděšen vzskočil Jagodić. Slyšel volat jméno své . . . . aj kdož by zde volal? Stromy hlasu nemají, zdi hlasu nemají, a kdo zde mluvívali, dávno již umlkli. — Spokojil se.

„Škenderův prach tedy rozmetu, když mu život vzít nemožno!“ zkřiknul, a vrhnul se na hrob a odhrnul plášť a hloub a hloub zarýval se handžarem do vrahova hrobu. Opustil hrobaře duch zbožný, stala se hyéna z něho!

„Kosto! Kosto!“ slyšáno v tom volati se strany; Jagodić ustal rýt, zdvihl hlavu, patřil: Opodál na nízké zídce v plášti červeném, v kapě, ozbrojená stála vysoká postava . . . Tak vypadal Škender; tak ho líčil Kosatec.

„Škender!“ rozkřikl se Jagodić a vztek mu projel všecky žíly, „z hrobu prcháš, zlotvor crven-kapa!“ a ruku napřáhna, tělo nahna ku předu, očima jiskře, hnal se mstitel na postavu. Předkův handžar svítil se mu v ruce.

„Stůj, stůj, pobrô! Kam tě běs nese?!“ zaznělo jadrným hlasem proti zuřivě se ženoucímu.

Čí to hlas? Toť povědomý hlas, mluva milá; takť mluvil muž, co Jagodići ve Hlohově život zachoval.

„Pobrô Kosto, kam tě vede pomsta! Jaký byl tvůj úmysl, zuřivý člověče! Mrtvé tělo, prach mrtvého těla z hrobu vyhrabat jako lité zvíře, znepokojit věčný spánek zemřelého . . . . krutý mstiteli!“

Ocel padla z ruky vražedné. Stanul Jagodić. Měl před sebou pobratima svého, ochrance svého, a toho chtěl vraždit . . . . !? Žasnutím slov nemaje, trval bezhlasný . . . .

Standafirović neboli vlastně Matouš, Matouše z Olešné

Rusové v Čechách.

Příhody z r. 1815.

Složeno ze dvou nástinů „Červený Palouček“ a „Osudná noc“, vytištěných poprvé v České Včele r. 1847.

1.

Bylo letní jitro roku 1815. Vycházející slunce opíralo se o hroty husarských pik a postříbřovalo je blesknavým svitem. Nově bitá silnice chrastěla pod kopyty koní, na ranním prochladu hlasně odfrkujících. Bral se od Litomyšle husarský pluk Jelisavethradský, část vojska ruského, jenž toho roku přes Čechy táhlo do Francouz.

Husaři jeli dvá a dvá, jeden s pikou, druhý s ručnicí, a přede všemi brali se pěvci a hudci. Chvíli zpívali pěvci, a hudba vpadla, když ustala píseň

Blížili se k Cerekvici. Zpěv a hudba vyvábily osadníky ze dvorův. Tentokráte se již Rusův nebáli, jako před šestnácti lety, když Suvarov tou cestou se bral, aniž skrývali dětí před nimi, jako tehdá.

Doraziviši na náves, rozdělilo se vojsko na menší odřadí, určené do okolních vesnic; nebť Rusové pravidelně před slunce východem pochody své konali, za dne odpočívajíce.

Těch, kterým určeno do blízkého Újezdce, vedl kornet Kotlarevský, jinoch veselý, hovorný, zpěvný. Byt jemu vykázán ve dvorci, kde hned o příjezdu spatřil

dívčinu příjemného pohledu. Ale později nadarmo ji hledal očima. Ani o polednách, když domácí zasedli za stůl, dívky neviděl.

Mrzut chodil po dvoře.

Pojednou zavzní zpěv, zpěv dívčí, jdoucí z pavlače. Již věděl, kde hledat. Leč dvéře u schodů byly zamčeny a řebříku po ruce žádného. I nerozmýšlí se husar, vyvede vraníka svého z konírny, vyskočí mu na hřbet, chytne se sloupu u srubu a ruče vyhoupne se na pavlač. Zavznělo ženské vzkřiknutí, chtěla dívka uteci . . . ale možno-li černým očím, husarským očím uteci?

„Postoj, děvuško!" promluvil husar hlasem jak med, sladkým, chopiv dívku za ruku. „Neboj se!" doložil. „Já dobrý člověk."

„Vás já se nebojím, ale otce —" odpověděla dívka s očima sklopenýma a srdcem hlasitě tlukoucím. „Otec mne zde zavřel."

„A proč? Tobě, dušinko, nelze koho pohněvati."

„Otec říkává: Straň se vojáků! Vojáci zlí lidé; děvče ani nezví a bývá od nich navnaděno!" Vesnická krasavice prostosrdečně tak pravila a při tom husarovi do očí pohlédla, jakoby se chtěla přesvědčit, má-li otec pravdu.

Husar se usmál. „Poshov, děvuško, poshov vojáku! Hle, voják nepozná jiné zábavy na světě, než na věrném koni nepřítele shánět, dosyta se posekat, postřílet, po rozdrcených tělích poskákat! Bujné to hýření, pravda, ale smutné, děvuško, Bůh ví, velmi smutné."

Husar mluvil tak srozumitelně, tak dojímavě, že se dívka nad tou řečí všechna zachvěla. „Bože na nebi!" pomyslila sobě, „tak mladý jest, a snad zahyne, a nikdo ni nevzpomene!"

Stisknul jí ruku Havrylo a „Jak se zoveš, dívčinoňko?“ ptal se hlasem plným důvěrnosti.

„Helena mi říkají.“

„Jeléna! Ladné jméno! Do smrti nevyjde mi z paměti! A i ty, překrásná, zpomeň si druhdy na Rusa Havryla: vidímeť se dnes i poprvé i naposled.“

Hluk a povyk ze dvora přetrhl důvěrné rozmlouvání. Havrylův kůň procházeje se volně po dvoře nechtěl hospodáře pustit na zábřeží.

„Volno, volno, voronyk!“ zavolal husar s pavlače na koně. Na hospodáře přišla nová zlost. „Aby tě drak hlídal, zpropadené děvče! Za devaterým zámkem najde tě ten husačert!“

Zatím byli po obědě všickni husaři vybrali se za ves, jdouce na to místo opodál dědiny, kterémuž říkají „Červený Palouček“. Také Havrylo pospíšil za nimi. Nehleděli již vesničané na toto navštěvování Paloučku; Jelisavethradští nebyli první, že šli na Palouček, aby se tam modlili; paměť byla ve vojsku i v lidu, kterak Rusové při prvním tažení r. 1799 na tom místě ve stanech liturgii, to jest své služby boží, slavili.

Helena se srpem vyšla za humna, kudy se na Palouček chodilo, chtějíc opět s Havrylem se setkati. Tušilať, že se tudy bude vracet, a nezklamala se. Za půl hodiny seděl husar vedle ní na mezi, a v divném zanícení vypravoval o Paloučku, dávaje dívce kytku růžiček tam natrhaných. Ale Helena zbledla jako stěna a srdce se jí tak sevřelo, že pro tíseň nemohla slova promluvit. „Proč jste trhal růžičky!“ vypravila konečně ze sebe. „Trest boží vás postihne! Nemine nikoho, kdo Paloučku ublíží.“

Nelíčená vystrašenost dívčina pomátla Havryla. „Ty

se bojíš malinkých kvítkův, Jeléno? Proč? A já sobě na Palončku země naryju, vezmu ji s sebou do bitvy a budu-li raněn, přiložím na ránu a nezhynu."

S rostoucí hrůzou vnímala dívka slova husarova. I snažila se celou duši proměniti v slova, aby Havrylo jí rozuměl a od takového předsevzetí dal se zraditi. Havrylo s počátku odporoval, ale když ho dívka i se slzami v očích a sepiatýma rukama zaříkala, poddal se prosbám jejím.

Avšak Heleně ani potom strach nedal, aby se spokojila, a nedůvěra její nebyla bez důvodu...

2.

Týž den se klonil k večeru, když kapitan Bogdanovič, přijímaje od Džbánovských sedláků obrok, tuhou s nimi hádku měl.

„Jaký to oves?! To oves nečistý, ztuchlý a Bůh zná jaký! A našim koním zdravého obroku potřebí!"

„Ale, milostpane kapitane!" vece z rozmrzelých sedláků jeden, „podle svého bramborového rozumu soudíme, že vaši koně zrovna mají takový žaludek jako ti naši."

„Vidno, vidno, mužik durak!" dí na to kapitán. „Vaši koně, to ne koně, ale psi vychrtlí. Žebra mají jako řebříny, ten vozgřivý, ten schvácený! Ale náš kůň, ruský kůň, stepní kůň . . . hej! na každém by mohl ·ám svatý Mikuláš divotvorce jezdit! — Sláva Bohu, ·va Bohu, že pan komisar tu!"

·išel pan Orelský, muž mladý, slušný, v uniformě

městských myslivců, se zlatými náramci a v klobouku s vysokým chocholem.

„Vaše Blahorodí, prosím za pomoc. Ti zlopověstní mužíci dávají mi oves jakýsi v kurníku vyrostlý, a seno ne lučné, ale rybničné; sám vidíte: učiněný rákos bez bylinky, bez vůně; a naše kobyla neráda, co jí nevoní."

„Dobře, však mužíci dobré dáti musejí, i seno i oves!" odpovídal komisař. „Ale prosím zakázat i husarům a nedat jim sužovati obyvatelův; právě jsem jich prohnal několik, že se v jednom dvorci dobývali na máslo a smetanu."

„Ti psí syni!" vece kapitan. „A my dobří lidé, sudar; zlého neznáme; dalť nám náš imperator přísné zákazy. Onehdy byl jeden Našenburský dragon v košili ke kolu přivázán a od dvanácti soldátů prostřelen, a proč? A proto, že mužíkovi dvě otepě sena mocí odňal."

Za této řeči vstoupili obá, komisař i kapitan, do jizby rychtářova dvorce, kde komisař své stanovisko měl.

„A prosím," dí Rus „prosím napsať atestku. Tu papír, tu inkoust."

Komisař psal: „Že císařský ruský kapitán Bogdanovič, i se svými husary, jak se na dobré lidi sluší, ve Džbánově bez přestupku pokojně se chovali, listem tímto ztvrzuji."

„A prosím přidati: A na žádném hospodáři nic mocné nebrali."

„Jak to? nebrali? A vaši soldáti chtěli brat."

„A to tak, Vaše Blahorodí: Dají — dají, nedají — nedají."

Komisař se usmál a učinil kapitanovi po vůli.

„Sláva Bohu, slunce na západě!" jal se Rus mlu-

viti. „Prosím Vaše Blahorodí, píti: zdravá to vodka, chutná! A chtěl bych s Vaší Blahorodí minoutku po rusku pohovořiť; vzácen jinostranec, který zná rozprávět po rusku. — Kde tu, pane, vesnice Černý Orel?“

„Černý Orel? — Takové vesnice tu není; tak se tu žádná dědina nezove.“

„A voť, tu mapa.“ I vyňal kapitan mapu z tlumoku a rozložil ji před komisařem na stůl. „U toho místa na blízku je pole nezorané, růžemi porostlé, jemuž —“

„Červený Palouček říkají,“ pravil komisař místo kapitana . . . .

V tom zaslechli prudkou hádku ze dvora. Ve vratech stál mladý kornet husarský, žádaje mocně od rychtáře večeři. Rychtář se ohražoval, že dvůr jeho je prost vojáků, poněvadž v něm císařští komisaři bydlí. Než kornet, nedada tím se másti: „A byť sám imperator u tebe byl, nepopustím!“ volal. „Co to komisar?! to darmochleb jakýsi!“

„Kdo že darmochleb?“ zkřiknul Orelský a vyskočil v plném odění svém na záprseň. „Co ty psí duše, co ty laješ komisarovi?“

„Sudar, já ne psí duše, já carský husar!“

„Ty-li carský husar, já carský komisar. Já sloužím svému imperatoru, jako ty tvému! A znej: Kde komisar, tu ne husar! . . .“

Nicméně husar bouřil dále, žádaje večeři.

„Vaše Blahorodí, pusťte na něj hrůzu!“ šeptal kapitan oknem.

Komisar pustil hrůzu: Pokynul domácí chase, a [illegible]nové vzali korneta za ruce, zavedli ho do konírny, [illegible] ho ke žlabu, dali mu chomout na krk a na-

sypali večeře do žlabu: ovsa trochu s vodou. A Bogdanovič se smál, že mu slzy v očích stály, líbaje komisara za tak výborný nápad. „Sudar Ivan Pilatovič! Dovolno se najezdil na koni, dovolno nachodil po svobodě; maso jídal, vodku píval; a nyní mu v konírně stát, seno kušať a vodu píť! O sudar Ivan Pilatovič!"

Zatím kornet hryzl pysky, skřípěl zubami a pomýšlel na pomstu. Přišel konečně kapitan k němu. „Oj divu velikého," zvolal, ruce spráskna, „Molóděc Ivaseňko! Kterak se tvá duše divně přetvořila! Jaký to řádný kůň z tebe!"

„Pane kapitane!" žebral kornet v chomoutě, „prosím chomout sníti, provaz odvázati, na mne se podívati; bude zjevno, že já ne kůň, ale dobrý člověk, carský husar, Váš . . ."

„Sobáka!" zahřměl v ta slova kapitan. „A jak ty bezumný! Neznáš-li, co velí car? A car velí, nikomu neubližovat a každého šetřit! A já tobě toho naučení z té duše přeji!"

Zahanbený kornet, sproštěn vazeb, rychle se klidil ze dvora, komisarovi Orelskému v duchu pomstu slibuje.

3.

Měsíc šeřil. Na bujném osení třpytily se rosní kapky, podobné stříbrnému zrní, jímž zelená půda poseta.

Červený Palouček rděl se na měsíci u prostřed smaragdových polí. Malitké růžičky nízko přiléhali k zemi, květ vedlé květu, a Palouček se podobal koberci prostřenému, prokvětalému.

Krásný pohled za májové noci na zdejší krajinu! Do půlkola stojí borové lesíky po různu na pokraji pla-

niny, odtud do nížiny se klonící; v dole osada se svými šerými střechami nad zahrady vyniklými; a daleko, daleko za vesnicí, na samém nebeskloně, tmavé pohoří pomezní.

„Krasná noc, jasná jako na stepi! Měsíc vysoko, půlnoc nedaleko!“ Těmi slovy promlouval sám k sobě husar mladý, jdoucí ze vsi na Palouček, nesa šavli obnaženou v ruce.

Přijda na místo, dlouho se díval na kvítka, i zdálo se mu, že vidí ze země krev se prýštěti a na měsíci v malitké růže se měniti. Posadil se na mezní kámen, a položiv šavli na klín, zamyslil se hluboce. Zpomínal-li na minulost či zabíhal-li do času příštího? A na koho zpomínal? Na děvu snad černobrvou, ana tou dobou ve vlasti vzdálené na něho myslí, anebo na matku dobrou, ana se za něho k Bohu modlí?

Na matku zpomínal. Viděl ji v duchu, jak na rozchodu k srdci jej přivinula a v pláči a v stesku slova požehnání svého šeptala. „Kam tě Bůh povede?“ — bědovala ubohá. — „Ach kdož tebe ochrání před kulí kalenou, kdož odvrátí ostrou šavli od tvé drahé hlavy! — Větrové bujní prach tvůj roznesou po zemi, a matka tvá neuzří tě více!“

„Tvé požehnání, matko, odvrátí zlou ode mne nehodu,“ šeptal sobě mladík v duchu, „a tato země, země svěcená, zacelí mé rány!“

I pokleknul a políbil zemi jako svou milou žádoucí družku. Pak se chystal šavli zabůsti do půdy.

„Nerej!“ zavoláno v blízkém lese. Stanul; šavle vypadla z ruky, naslouchal. Ticho.

Zdvihnul šavli, a hluboko ji zapustil do země.

„Nerej!“ opakoval se hlas lesní podruhé, mnohem mocnější než prvé a úzkostlivý velmi.

I vzebral se husar a vytrhna pistoli z pasu, hnal se přes Palouček do hájku.

Ale noha se mu zapletla mezi zhatěné keříky, padnul a pistole zvrtnutím ruky proti němu obrátila se; rána vyšla a temný výbuch roznesl se po krajině.

Povstalo hnutí v Újezdě. Kapitan Bogdanovič, jenž byl právě přijel ze Džbánova, aby v noci navštívil Palouček, poručil stráži na návsi, aby volala na poplach. Sedláci s husary shlukli se do hromady, i šli všickni po hlase. odkud byl slyšán výstřel.

Došli na Palouček: Havrylo nepohnutě ležel na růžovém loži.

„Bogarodico! Havrylo střelen!“ zvolal kapitan a „Gospodi pomiluj! Gospodi pomiluj!“ zašeptali Rusové, vidouce soudruha na smrt raněného. Sedláci pohlíželi druh na druha: Nové oběti požádal Palouček!

Oblakem pokryl se měsíc, když ze země jezdce zdvihali, a vzdálených bubnů zvuk slyšán noční tišinou, když se s nešťastným ubírali do vsi.

„Poločtí táhnou!“ pravil Bogdanovič „Havrylo, tvůj otec jest mezi nimi!“

4.

„Jak se ty časy mění!“ propověděl kmet výměník, sedě časně ráno po té noci před chalupou na kládě. „Čeho se člověk za svého živobytí nedočká! Jak Rusové poprvé tudy táhli, ty Pane na nebi, jakého tu bylo hřmotu! Ale jakoby všickni ve vojnách byli zahynuli! Ti, co dnes odjeli, neměli ani za mák povahy někdejších Rusův!“

„Ale, dědečku!“ ozvalo se malé děvče, u jeho nohou košíček ze sítí pletoucí, „proč pak si staré věci tak dobře pamatujete, a když já vám něco povím, hned nic nevíte, jakobych byla nic neřekla.“

„Staroba, dítě, staroba, ta na člověka doléhá!“ vece děd. „Psalo se leta Páně 1799, tenkráte jsem byl ještě na statku. I přitrhla Rusův veliká, veliká síla. Lidé jako hory, sami kyrasníci. Každý na sobě za centnéř tíže nesl; kyrysy měli na prsou i na zádech a jako slunce krásné; přílbice ohromné s náramnými hřebeny. Já měl tehdá také trochýtek té síly v těle, ale ta zbroj mne zrovna porazila na zem, a Rusové se mi notně vysmáli. Bože dobrý, co to byli za statný lid! A co tu byli, úst nezavřeli, kudy chodili, tudy zpívali. Ale tito dnešní — div že neplakali! To nebyli Rusi! To nebyli Rusi!“

„Vždyť víte, dědečku, že zde zanechali mladého vojáka raněného.“

„Jak? Raněného? Kde? Čím? Od koho?“ ptal se stařec v udivení.

„Již jste zase zapomněl, že v noci našli husara na Paloučku střeleného!“

Stařec sepnul ruce a vrtěl chvíli hlavou. „To byl trest boží! To byl trest boží!“ opakoval několikrát, a hned na to jal se mluviti. „Od nepamětných časův je ta pověst, že se na polích u naší vesnice sejde jednou sedm králův; zde že svedou hroznou bitvu, tak že krev proudem poteče kolébkami, a po té bitvě se těch sedm králů smíří a na Červeném Paloučku vespolek budou hodovati. — Když Rusové poprvé tudy táhli, měli na Paloučku postavený stan s obrazy svatými a v tom stané sloužili kněží jejich služby boží a konali svaté

obřady. Vojáci stáli všickni nábožně kolem a „Gospodi pomiluj, Gospodi pomiluj!“ často říkali, křížem se žehnajíce.“

„A proč pak se, dědečku, každému, kdo Paloučku ublíží, něco stane?“ ptala se vnučka.

„Milé dítě, s to rozum lidský nemůž býti a není.“

Dobrou chvíli seděl výměník na kládě a z kamenky kouře chválil si ranní slunce, že tak mile hřeje.

V prudkém trysku přiletěl muž vojenský do vsi, kapitan pěchoty. Z vraníka se jen kouřilo. Jezdec v obličeji všechen hořel. „Kde-že ruský husar?“ volal, koně u starce stavuje. Malá Žofie chytla se děda za rámě a děd vypustil dřevěný troubel z pootevřených úst.

„Nemáš-li uší, staryk? A mluv, kde mladý Rus?“ rozkřikl se kapitan divoce; ale výměník nevěděl již o ničem. V tom vyběhla selka z chalupy.

„Hledáte-li toho, jehož na Paloučku našli?“

„Da, da!“ přisvědčil kapitan a popojel s koněm k selce.

„Ten leží v onom stavení,“ dí tato, a ukázala na protější statek na druhé straně návsi.

Teskno bylo ve statku. Na lůžku ležel raněný Havrylo, sebou ni nehýbaje. Usedavě plačíc seděla Helenka u něho.

Tiše vešel kapitan s hospodářem do jizby a přistoupil k posteli. Nahnul se nad zsinalý obličej raněného, a slzy se ronily na čelo synovo s oka otcova. Havrylo pootevřel oči, i zdálo se, že se útěchou zaskvěly mdlé zraky jeho; pohnul ústy, chtěje promluvit, ale nebyl s to; slzami zalily se mu oči. „Veselo, Havrylo, veselo! Nezoufej! Zdráva bude opět hlava tvoje!“ Tak mluvil otec, ale při tom předobře znal nezvratnost smrti. Vídalť ne-

jedenkrát soudruhy své umírati takto. Marné všecko lékařství!

Najednou vztáhl nemocný ruky po otci, zableskla se jiskra života ještě jednou v oku synovu — a zhasla na věky.

„Mrtev!“ zkřiknul otec ubohý, a ženský pláč hlasitý následoval po tomto slově. Plakala Helena, plakala jako za bratra.

Studenou ruku synovu drže ve své hleděl otec na mrtvého. „Synu, synu, těžko tě zasáhla ruka Hospodinova!“ mluvil, „nebylo ti v boji slavně zahynouti; navždy, navždy minul ses s otčinou i s mateří. Spi zde klidně v míru věčném!“ Při tom políbil čelo synovo a obrátil se k hospodářovi, jednaje s ním o synovo pohřbení.

Tu padla Helena před ním na kolena a v úpěnlivém pláči prosila, by jí prominul vinu.

„Jakou vinu, děvuško?“ opáčil kapitan, a sehnul se k dívce.

Dívka bědujíc jala se vypravovati, kterak Havrylo svěřil se jí, že si chce prsti narýti na Palaučku, by ní rány v boji prý hojil, kterak ona zrazovala ho z počínání takového nebezpečného, a jak v noci potom v hájku se skryla, aby tím jistěji zbránila nehody. „Volala jsem, okřikovala jsem ho, ale on se zbraní po mém hlase sežena padl do růží a v tom pádu se postřelil! Ó Bože, Bože, smiluj se nade mnou!“

„Zdráva buď děvuško, a navštěvuj hrob syna mého! Pozejtří přijdou Jekaterinoslavští: ti ho doprovodí k poslednímu odpočinku.“ A sedna na vraníka odejel otec z dědiny, s hlavou hluboce spuštěnou . . . . .

5.

V panském mlýně v Mýtě byl̆oval s jinými důstojníky kapitan Bogdanovič. Právě byl přijel z pohřebu mladého Havryla, a houpaje mlynářova chlapečka na kolenou zpíval ruské písně, jež hoch poslouchal jako u vyjevení.

Přišla dcera víno nesouc, a okamžením vznikla v ní důvěra k vojenskému pánu, když viděla, jak vlídně s dítětem si hraje. Rus se libostí usmál a promluvil k ní hlasem, jakého ne husarům, ale Mariule bylo slýchati.

„Sláva Bohu, prekrasnaja! Nejsem-li tu jako doma? Totéž krásné sluněčko, a krasavice jak moje Mariula!"

„Všude dobře, doma nejlíp, říkávají naši," vece Ludmila. „Ale jestli jste u nás jako doma, těším se tomu ze srdce; rádať vidím, když si člověk krušný život osladí."

Rusovi se rozlilo potěšení v úsměchu po líci. „Já hrubý voják, dušeňko, a nevím, jak slovem polahodit. Tvoje mluva — hudba nebeská!"

Zarděla se Ludmila a šeptala něco; pak se náhle chopila sklenice a podávala jí Rusovi: „Píte, pane, píte na zdraví své Mariule!"

„Tobě, prekrasnaja! tobě sláva i mnohá léta!" zvolal vojín v zápalu. „Tobě i tvému milému!" a vypil sklenku na dno.

„Ach, mému milému!" opáčila Ludmila se steskem.

„Což, nemáš-li milého?" ptá se Rus v podivení. Ludmila mlčela. „A jací tu zlí syni," skřiknul kapitan, „že očí nemají, že citu nemají, že srdce u nich žádného!"

„Nečiňte našim křivdu!“ dí Ludmila s úsměchem, a jala se vypravovat příběhy své lásky.

I dověděl se kapitan, že Ludmilu komisař Orelský miluje; dověděl se také, že otec její, mlynář, vede soud s Orelským příčinou jakési strouhy, a sice tak tvrdošijně, že nepřátelství zavládlo mezi obou stranou a že žádného porovnání nadíti se nelze. Při čemž ubohá Ludmila nejvíce ovšem trpěla.

„V lásce není soudu!“ rozkřikl se kapitan po světnici chodě. „A já povím tvému otci slovo rozumné: Ty báťuška melnik: Jedno srdce, jedna láska! Vody nezemeleš, lásky nepřesoudíš. Pan komisař — člověk dobrý, jako ty. Dej mu dceru — a potom se suď se zetěm, libo-li do soudného dne.“

„Ano, kdyby jen otec tak soudil!“ pravila Ludmila s bolným úsměchem.

„Ah tu jest!“ zvolal Rus, vida pana otce ve dveřích.

„Chutné-li víno, pane kapitane?“ byla první otázka mlynářova, dobrého padesátníka.

„Charašó, charašó, baťuška melnik!“

„Melník? Chyba lávky, jest to spravedlivý Žernosek,“ vecè mlynář, nedobře rozuměje Rusovi. „Liduško, v kamenici ve výklenku stojí ještě bandaska. Přines, přines! Zasedněm za stůl, pane kapitane! Vy jste tichý, ale vaši sousedé hučí s mlýnem o závod.“

Hovorný mlynář dostal se do řeči, a kapitan sotva stačil odpovídati.

Zatím ve vedlejším pokoji zněla plnými hlasy píseň ruská:

Sivý orel za jestřábem
Pod nebem se honí;
A husarská eskadrona, hurrá!
Za vrahem na koni!

Ne poháry, ani zvonky —
Zvoníme palaši,
A bábuška-smrť se krví, hurrá!
Podnapíjí naší!

Zazvučel cinkot sklenic, zazvučel hukotný hovor; šumem bystřiny proudila se řeč na besedě přátelské. Ruští důstojníci sezvali se byli vespolek, aby slavili veselý hod ke cti Ivana Pilatoviče, postouplého za rotmistra.

„A dej varného vína, Vánuška!“ volá na hostitele nízký Fedor, Izjumský husar, s velikou hlavou.

„Varného vína! Vína! Vína!“ žádá všecka společnost, a již dává hostitel rozkazy připraviti varné víno. „Voť, dušeňka Fedor jako malík, a hlava za sto mudrců!“ dí Pilatovič s rukávy vyhrnutými, a uráží o kraj stolu lahvici hrdlo, lije do sklenic, pozývá k pití, poroučí vzácný nápoj. Pozvolna vstupují mlhy do hlav husarův, sedících, ležících kolem stolu. Zamlčí se, a Fedor pozdvihna klesající hlavy, pozdvihne zvučného hlasu: „Kde ne husar, tu ne radost! Na tom bílém světě není nad husara; on —“

„Co nemůže, nevypije!“ vece hubený vousáč Romanuči, o němž nebylo paměti, žeby se kdy byl zasmál.

„Krásný hulán v pochodu, kyrysník v útoku, garda v parádě . . . . ale nejkrásnější jest husar —“

„Se sklenicí v ruce!“ doložil suchý vousáč, a nevázaný smích následoval slov jeho. Teprvé když varné víno přišlo, usadil se chechtot.

Ne bujnými větry, větry jesennými, skláceno ovoce z bohatých štěpův; ale svrženo mnoho dobrých mládcův, statných husarův, to pod stůl, to na lože; ne kalenou kulí, ani šavlí ocelovou přilehlo mnoho bujných hlav ku zemi, ovšem silou nápojů . . . . . Vody šum, hukot mlýna — temná hudba; noci stín, měsíce svit — čárovná malba!

6.

Již byla půlnoc nedaleko, když všechen hlahol lidský ve mlýně utichnul a jediný hluk z mlýnice opanoval tišinu. Než, pokoj noci této žádného trvání neměl. Hlavatý Fedor probudil se a jako u vyjevení pohlížel na stěny, na nichžto světlo a stín nepohnutě lpěly. Pod ním hučela mlýnice; vedlé něho chrápal důstojný Georgiev o závod s jedním složením. Dlouho se nepamatoval, kde jest. O ruku opřen, s tělem pozdviženým zvolá pojednou: „Zastavte mletí!“

Ticho. Nikdo neslyší, nikdo neposlouchá: mlýnice hučí.

Fedor si mne oči, hledí před sebe, a nehna sebou zkřikne po druhé: „Zastavte mletí!“

Hluk. Všickni se probudí, všickni zahulákají. Mlýnice hučí. Celá družina vskočí na nohy, vyhrne se na síň a začne v domě bouřit.

„Pane otče! Pane otče! Rebellie v domě!“ volá stárek na pána a úzkostlivě žebře u dveří, aby hospodář vyšel.

„Kdo za to, že nejsou ve mlýně zvyklí!“ hovoří mlynář z lože vstávaje.

Zástup důstojníkův vpadl zatím do mlýnice; jedni hulákají dále a tím hlasitěji, čím více hukot mlýnský hlasy jejich dusí; jen jeden zadívá se tolik do mlýnského ústrojí, že si sedne ke mleči a do ucha mu křičí, jak prý se ten kámen jmenuje, jak ono kolo, jak tento truhlík?

Přijde mlynář, a jme se vykládati obšírně a s důvtipem, že není možné a proč není možné zastaviti mletí. Ale důstojníci křičí pořád: „Zastavte mletí!"

Mlynář běží do spalny Bogdanovičovy: Bogdanoviče nikde!

Jaká pomoc? Posláno do města pro stráž.

Císařští huláni přišli; ale důstojníci prvé nápojem, nyní odporem rozdráždění rozpálili se tak náramně, že i proti stráži se zdvihli.

Na můstku před mlýnem strhla se půtka. Temně šuměla voda v korytech a černá kola valila se, jak se zdálo, na rozbrojníky, sahajíce po nich ohromnými rameny.

V tom se zjeví mezi stranama městský myslivec. Zlato se třpytí na ramenou; vysoko ční chochol na klobouce. Husaři ruští domnívajíce se, že to jakýs general, upouštějí od své zuřivosti. I pověděl jim myslivec po rusku dobré slovo, a oni tomu slovu dobře porozuměli, a nebouřili více.

A bouřil jen jeden jediný: Rotmistr Ivan Pilatovič. Poznalť v myslivci císařského komisara, kterýž s ním ve Džbánově byl tak dvorně zahrál. I vyskočí, zuřivě se rozkřikna, a tne palašem po myslivci. Skočili sice druzí za ním, chytil jej sice Bogdanovič s jadrnou průpovídkou za rameno; ale pozdě: Myslivec-komisar měl ránu již v rameně. Ruka mu sklesla a s hlaholem za-

vedli ho do mlynářova příbytku. Zpurného rotmistra dopravili na hlavní stráž ve městě, ostatní důstojnictvo odebralo se za ním; ve mlýně pozůstal toliko Bogdanovič, raněný a domácí.

Bogdanovič byl té noci ještě nespal; jednalť panu Orelskému schůzku s Ludmilou (neboť Orelský domu navštěvovati nesměl); i přihodili se oba právě k tomu rozbroji na můstku, kde komisar za prostřednictví své krvavou dostal odplatu. Nyní stáli všickni kolem lůžka raněného; Bogdanovič pečoval o léčení, Ludmila plakala, a mlynář chodil po světnici nepokojně sám sebou hovoře.

„Otče, vidíte, jak za nás trpí!“ dí dcera k otci a přítulně pohlédla mu do očí. Otec vzdaloval ji rukou od sebe, šeptaje cosi sám u sebe; jeho zrak hledal protější stěnu.

„Což na něho ani nepohlédnete, otče?“

Otec pohodil hlavou; ani nezavrtěl ani nepřisvědčil.

„Ej báťuška melnik!“ ozval se kapitan, když lékař přišel. „Což, poslat strouhu ke všem všudy; ať si zhnije, ať se zpropadne! Však v ní tak jen voda teče, a tu, vida, tu krev teče, věru krev, a tam slzy, věru slzy!“

„I nechať si tedy zhnije, ať se zpropadne!“ rozkřikl se mlynář, a se slzou v oku skočil a políbil raněného a již neodstoupil od lůžka jeho.

A tak strouha, která dvé srdcí dělila, minula a zašla v nepaměť!

Panu Orelskému vždy se oči zasvítí, když na Rusy přijde řeč; má také on stařec podivuhodnou obratnost v tom, že všeliký hovor zavádí, otáčí a kroutí, že na ně vskutku přijde řeč. Onehdy se mluvilo o tom, jak

sborové městských myslivcův den po dni hynou; ihned se jal mluviti a řekl: „Když jsme my byli městskými myslivci, v roku patnáctém, na jinačí stopě jsme stáli. Přitáhli Rusi, a my na stráže chodili, my pojezdy řídili, my hlídky odbývali, my císařskými komisary na vesnicích byli. Rus nám dával čest, neboť náš kroj byl jako oficírský kroj, střepení a náramce zlaté. A bylo toho vojska ruského, co ho tudy táhlo, dobře na šedesáte tisíc. Dnes táhli husaři s pikami, za nimi pěchota, Kozáci, garda, Tataři, dělostřelci se zelenými děly, a zase kyrysníci, a to Astrachanští, Jekaterinoslavští, Pskovští, a jiných počet veliký, kterých jména jsme prvé nikdy neslýchali. Lid byl ne zlý; ale nad kapitana Bogdana Bogdanoviče nebylo! Mnoho bylo a bude husarů na světě, ale nikdy na něm nebude husara Jelisavethradského, Bogdana Bogdanoviče!“

POKLAD.

Obrázek vesnický.

Otištěno poprvé v „České Včele“ r. 1847.

Francouzské vojny, ač se českých krajin přímo nemnoho dotkly, zatřásly jimi přece převelice; Čechy měly před zeměmi, kudy se boje válily, jediné tu výhodu, že poznenáhlu, kdežto ony rázem, vysíleny byly. Mnoho české krve prolito na cizích bojištích, domov sám přeměněn na velikou nemocnici a ohromný sklad sil i zálohu potřeb. Soužení lidu přirůstalo nekonečnými pochody, posluhami a daněmi. Nepřízeň, neláska a faleš vznikly mezi lidem, i bylo tak krušno, že jak pamětníci vypravují, již i živu být se stýskalo.

Za letního večera r. 1815 seděl sedlák s bílou hlavou, ale s jarými posud smysly, pod dubem a díval se na ruměnou oblohu, klonící se za hustý bor. Zdálo se, jakoby tmavé stromoví v nezhoubném plamenu stálo. I starého venkovana tento obraz zajal tak, že zapomněl na chasníka, jenž o dub opřen se vzdornou zasmušilostí na nebeskou záři hleděl. Dnes — po čtyrech nedělích — bylo mu opět čerstvého povětří přáno: celé čtyry neděle vězel ukryt mezi slamou ve stodole u svých vesnických přátel, jsa pro útěk před odvodem stíhán.

„Nebesa vypravují slávu boží!“ pravil sedlák. „Dnešní večer zvěstuje krásu zejtřejší!“

„Kéž by vzešel i mně krásný den, den vyproštění!" projevil se mladík. „Strýče, musím odtud. Ujdu do Slezska přes hranice!"

„Máš let šestnácte, jaký to věk? Pravím ti, pustíš-li se do světa, podlehneš tvrdostem nynějších rozkvašených časů."

„I lépe bude, budu-li se honit po světě, než abych ve slámě za živa plesnivěl! Svět mne mrzí ve stodole, ale mezi lidmi bude mně milý."

Starec vrtěl hlavou. „Dobré bydlo tě píchá, Jiříku! — Pomysli, co by ubohá matka bez tebe si počala! Ostavil bys ji v krušných starostech, zbavil snad na vždy sladké naděje, jakou v tebe skládá. Nevíš, co tě v cizích zemích očekává!"

Jiřík se zamlčel. Myšlénka, žeby ujda matku musel opustit, přidružila se vždy k jeho úmyslu o útěku .... ale teprv nyní, když jej stařec na to upomenul, cítil celou váhu její. — Vzdechna upřel zrak pevněji na blednoucí západ, aby slzy zadržel.

Večerní větřík zadul do dubových ratolestí a chraština na mezi šumně se zachvěla. — Starý sedlák převedl řeč na své zpomínky.

„Hleď, Jiříku, na tomto místě jsme se loučili se svými přátely, když pro náboženství do Slezska se stěhovali. Bylo mi tehdá pět let, ale paměť o tom u mne do smrti nevyhyne. Tento dub byl ještě v plném životě, listnatý a zelený. Ale nyní stárne se mnou. Pětkrát do něho hrom uhodil, a líhy den ke dni se zalévají a zarůstají; brzo nebude památky po nich ...."

„A máte-li zpráv, jak se vystěhovancům daří?" tázal se Jiřík pozorlivě.

Sedlák pokrčil rameny. „Zdá se, že dobře. Nedávají ničehož o sobě věděti.“

V mladíkově hlavě vznikla zpytavá myšlénka o tom, jaký život ve Slezsku vedou čeští vystěhovanci. Chuť k útěku nabyla tím pevnějšího základu.

„Divná věc, Jiříku!“ pravil sedlák dále. „Tato chrastina je snad pevnější nežli sám dub. Kdykoli bývá bouřka, vráží do ní hrom od té doby, co se vystěhovanci odebrali, a přec je pořád sobě stejná. — Celá ves byla tehdá venku; každý ztrácel v tu chvíli buď pokrevného aneb milého přítele. Všickni jsme plakali; a můj strýc, po němž otec statek zdědil, padl u této chrastiny na kolena a bědoval hlasitě, líbaje zemi. Podnes nevím, proč! — Vida, vida, Jiříku! Lenorka sem kvapí! Běž jí, běž naproti.“

„Jiříku! Vojáci tě u nás hledají!“ volala Lenorka z daleka. Víc nemohla promluvit. — Tato zpráva ohromila starce i mladíka. Stařec se nejdříve zmužil.

„Lenorko, vrať se domů; seber Jiříkovy věci, vezmi z mé truhly něco peněz a přijdi s tím nepozorována do boru k vyschlé studánce.“ A chopiv Jiříka za ruku spěchal s ním do lesa.

U vyschlé studánky, na rákosovitém paloučku, mezi srostlým mlázím se zastavili.

„Jiříku!“ pravil stařec starostlivě k jinochovi. „Není jiné rady! Na hranice jsou dvě míle. Jdi celou noc pořád k půlnoci: ráno budeš na pruské půdě. Pak se dej přes Kladsko a Vartu ke Střelínu. Tam najdeš české vystěhovance. Ptej se — ale co? ani ptát se nemusíš.... však tě jako Čecha rádi uvidí! Hleď něčeho vyzvědět o Dočkalovi: byl to můj bratránek. Možná, že již nad ním tráva roste... Bylť tehdá o patnácte let starší nežli

já; ale snad zanechal po sobě děti. — Lepší rady ti nevím. — O tvou matku postaráme se, seč budeme. A pak se navrať, jak budeš rozumět, a najdeš-li mne, Jiříku, již na hřbitově — nu — Jiříku! — pomodli se za mne, pomodli se Otčenáš.“ Starému sedláku zavlhly oči; sotva doložil: „Nespusť se Boha, Jiříku!“

Letmo přikvapila Lenorka. Strýc vtlačil mladíkovi něco peněz do ruky a odebral se domů. Nyní teprvé Lenorka se rozplakala; nadarmo jí Jiřík dodával mysli, ač sám hlouběji pocítil, s kým se mu bylo rozejíti.

Lenorka neměla již otce; matka provdala se po druhé za vysloužilého vojáka, a s tímto sňatkem přistěhovaly se nekonečné sváry a vády do tichého druhdy dvora. Otčimovy vojenské nectnosti v brzku se projevily; řádil tím směleji, ana Lenorčina matka tak silně k němu lpěla, že srdce od svého dítěte úplně odvrátila, jakoby ani její nebylo. Tím úžeji přilnula Lenorka k dědovi, jenž u nich na výměnku seděl, a když Jiřík ve dvoře úkrytu došel, byla s ním brzo jako sestra. Sloužívala mu, těšívala ho a nejednou si u něho svou bolest vyplakala.

„Neplač, Lenorko!“ mluvil k ní Jiřík. „Vždyť se ve světě neztratím. Dobří lidé jsou všude; slitůje se jim mé mladosti; přičiním se, a jistě mi neodeprou podpory, jako jste i vy mně jí popřáli.“

„Ty a děd — vy jediní jste na světě mne rádi měli. Ty odcházíš, a děd je stařičký, aby se všudy o mne zastal. Ach Bože! nikde není srdce, jenž by trápení mému rozumělo.“

„Lenorko, když ti bude nejhůře, vzpomeň si na mne; tak si ulehčíš. A při tom nezapomeň na mou drahou matku. Sděl jí všechno a vyřiď, aby o mne žád-

ného strachu neměla . . . s pomocí boží opět se k ní navrátím i k tobě.“

„Jiříku, že nejsem tvá sestra! Ty máš tak hodnou matku! Ano, u ní najdu náhradu za tebe; spolu se budem za tebe modlit a na tě vzpomínat . . . .“

Hulákavé hlasy přestrašily loučících; ale v krátce znamenali, že to ne vojáci, ale sedláci hlubokým úvozem jedou.

„Jdi již!“ nutila Lenorka Jiříka. „Bože, jak ti bude cesta v noci krušná;... ubohý, co budeš trpěti!“ Zatím si Jiřík ve mlází doubec vyhledal a hůl zhotovil; pak si vstrčil uzlíček na ni a přehodiv jej na rameno podával Lenorce ruku.

„Pozdravuj, Lenorko, matku mou a strýce na stokrát . . . . . Buď s Pánembohem!“

Dlouho, dlouho hleděla Lenorka na to místo, kde Jiříka ztratila s očí; slzy jí v nich stály.

* * *

Jiřík v zeměpisu jsa z domu dobře zběhlý, nedíval se na svět omámenýma očima. Se svými šestnácti lety a s živým jazykem protloukal se dál a dále. Patře od Varty na rozložitou nekonečnou rovinu slezskou, městy a vsemi takořka zasypanou, přál si jen křídel. A když se mu Střelín před očima objevil, zavřel oči, jakoby sám sobě nevěřil, a pokojně usnul pod vrbou u cesty. Dávno již nespal tak sladce, jako nyní pod šírým nebem, v nepovědomé zemi, sám sobě ponechán.

Zdálo se mu, že k němu matka promluvila, i probudil se a protíraje si oči hmatal okolo sebe, maje za to, že jest ve stodole mezi šíty.

„Nu tobě, hochu, dryáku dát, a budeš spát do soudného dne," řekl stojící před ním slušně ošacený muž po česku k sobě, a již otvíral ústa, aby Jiříka po německu z rozespaní protrhl: ale od něho česky pozdraven na chvilku se zamlčel.

Brzo se smluvili. Neznámý muž vzal jej se srdečnou radostí s sebou a celou cestu mu nedal ptaním oddechu. Byltě z Husince u Střelína rodič a vracel se z Gnadenfreiu, osady průmyslných Herrnhutův, od nichž Husinečtí Čechové s látkami ke tkaní i mnoho spůsobů a myšlének přijímají. — Jakmile do Husince dojeli, roznesla se letmo pověst o příchozím Čechu; každý byl žádostiv pozdraviti krajana, a Jiřík tonul v rozkoši. Bylo mu, jakoby ku přátelům do vsi pět honův od domova na návštěvu byl přišel.

S večerem přišoulal se stářím zešlý dědeček, o hůl se opíraje, k Jiříkovu hostiteli. Byltě to poslední a jediný z prvních vystěhovanců, jenž všechny druhé přeživ nyní jako třtina ze starého světa zachovaná v bujném větru nových časů se chvěl, každým mžikem k zemi přilehaje; každý jej ctil a miloval jako otce celé dědiny. A když se dověděl, že Jiřík přichází z jeho rodné dědiny, tu neměla mysl jeho síly, by celou míru radosti pojala a snesla. V slzách plyna smál se a tiskl ruku mladému kováři a otázky mu selhávaly na jazyku . . . i vzal si jej na noc do svého statečku.

Tu je uvítala četná rodina; ale dědeček nepřál nikomu, aby s Jiříkem pohovořil. Vzal si ho do své komory, a na lehátku jal se ho na to a na to vyptávat... konečně se dal sám do vypravování:

„Když Fridrich Veliký, král pruský, Slezska dobyl, udělil všem vyznavačům nekatolickým rovných práv s ka-

toliky. A když Herrnhuté dosáhli dovolení ve Slezsku se usaditi, tehdá i mnozí Čechové ustanovili se na tom, že se tam vystěhují. — Bylo nás šest set rodin. Roku 1743 překročili jsme české hranice. Král nás rozdělil na tři díly; jedni táhli do Berlína, drazí do Horního Slezska, a my jsme zůstali zde. Berlínští dostali jeden emfyteutský dvůr, my dva dvory a čtyrycet korců lesa k nim, Hornoslezským dal vykácet veliký les a postavit dvě vesnice: Fridrichův Hradec a Zelov. — Až do francouzských vojen byli jsme prosti a prázdni odvodu. Teprv 1801 brali nás na vojnu."

„A já právě před vojnou utíkám," pravil Jiřík, „ačkoli bych ihned vojákem byl... vždyť to je zdárné, veselé živobytí!"

„Komu se líbí," doložil stařec. „Přečkal jsem i sedmiletou i francouzskou vojnu, v této jsem zchudnul o jednoho zdárného vnuka. — Byl asi v tvém věku! Bůh mu dej nebeskou slávu! — Umřel za nás za všechny."

Řeč přešla do jiných kolejí. Jiřík vyjevil své zalíbení v domácím životě slezských Čechův.

„Nu, soudíš sice na první ránu," odvětil stařec, „ale přeju, abys i déle mezi námi pobuda jinak nesmýšlel. Nuže, vezmi práci u našeho kováře a přebývej u nás, až se ti uzdá navrátiti se." Jiřík mu to připověděl.

„A nyní ti, Jiříku, tajemství svěřím. Znáš dobře krajinu okolo mé otné dědiny. Pamatuješ-li se na dub v polích o sobě stojící, je-li ho po tuto dobu? Stál mezi vesnicí a borem."

„I stojí posud. Na večer před útěkem rozmlouval jsem tam se strýcem."

„Chvála Bohu!" potěšil se stařec. „Od toho dubu pět kroků k vesnici byla tehdá mladá chrastina na mezi..."

„Podnes je tam,“ doložil Jiřík.

„Tedy nechybíš. — Pod tou chrastinou zakopali moji rodičové na odchodu z vlasti poklad. Umíraje vybídl mne otec, bych jej vykopal a do Slezska zanesl. Podnes jsem toho neučinil. Tobě, Jiříku, budiž zůstaveno, dobyti si ho po mně na památku . . . anebo ho přenech tomu, kdo na statku mých otců hospodaří. S ním vejde všeliké požehnání do statku a neodstoupí od něho, dokavad si pokladu budou vážiti. Dej mi ruku na to, Jiříku, že tuto část mé poslední vůle naplníš. Na onom světě ti toho budu vděčně zpomínati. Neníť tomu pokladu souzeno, aby v mrtvé zemi troucnivěl, ale aby šířil blaho mezi lidmi.“

„A jakýže to poklad?“ tázal se Jiřík zvědavě. „Pozůstává-li v penězích, nemyslím, že byste jej zbůhdarma leckomus postoupiti mínil.“

Stařec se usmíval a kýval hlavou. „Uvidíš, Jiříku! Buď prozatím pokladu žádostiv; tím jistěji jej vykopeš. A nyní si lehni s Pánembohem! Na mne jde vítané spaní: Složilť jsem milou starost se sebe.“

Jiříkovi nedal poklad spáti. Živě se mu představila v duchu krajina u dubu; hrom zahučel a uhodil do chrastiny a zvonky kvítka rozezvučely se a světélka tancovala okolo keře a zlatý pramen prýštil se zpod chrastiny . . . .

* * *

Přišla neděle. Jasné slunce vyvábilo Jiříka ranně ze stavení do rovných polí a luk v jitřní rose zbrocených. Svěžím vzduchem ochlazoval a sílil se vznešený jeho duch. Chodě po březích Olavy řeky vybočil častěji do křovin a zalétal v duchu do své dědiny, jejíchžto milých půvabů nyní důkladněji vážiti se naučil . . . Slasti ne-

POKLAD.

Obrázek vesnický.

„Dokud jsme byli v Čechách," promluvil stařec, „byla nám pálená jenom lékem; i nyní mně jím jest na má stará kolena. — Ale tak to svět s sebou nese. — A což Jiříku, jednou není ještě stokrát! Nedbej a pij! Pije pálenku celý Husinec, pijí všechny tři Poděbrady, a opilého na ulici neuvidíš!" rozezvučela se tato odkvětlá česká duše. „Nu krajane, přiraz a připij na slávu všech Čechů na nebi i na zemi... A Bůh nás stvořil všechny k obrazu svému; nuže uhoď se mnou na bratrstvo a od té chvíle mně tykej!"

„A mně také, a mně též!" zavznělo jako ohlasem v celém kruhu najednou, a Jiřík se viděl u prostřed skleniček, podávaných od mužů jemu holobradému. I byl rozpačitý, a nevěděl si rady, ale musel se poddat, když mu „stoletý" stařec ruku stisknul. (Dočkal neměl sice sto let; ale poněvadž žádný nevěděl, ani on sám, ve kterém roce se narodil, říkali mu vůbec tak.) — A pili, připíjeli si, dobrou vůli mezi sebou měli, a od té chvíle tykal si Jiřík s celou vesnicí.

Převedli řeč na budoucího svého pastora.

„Přátelé!" jal se Jiříkův první hostitel hovořit, „doslýchám se, že dostaneme z Němec pastora."

Kalibán vstal. „To já bratrskou bibli do hrobu nezakopu a své děti raději utluku, než abych já jim a ony mně nerozuměly. Zejtra přijde komise, dobrá! Tu jim, Bohuslave, tak nějak sladce polívku opepři. — A ty, stoletý Dočkale, ty také se ozvi! — Jářku, to si počká, abychme slyšeli o Pánubohu cizopanskou řečí hlásati. A co by naše děti ve škole pochytily? Naši otcové nepřišli sem, aby se německy učili, nýbrž aby ve svém starém zachovalém jazyku Pánaboha velebili a ctili."

...m uhodil pěstí na stůl, jakoby svou řeč pečetil.

„Ne tak zostra, Kalibáne!“ odmlouval mu Bohuslav. „Rozumnými důvody jistěji k cíli dojdeme, než křikem a svéhlavostí. Doufám a jistou naději mám, že nám opět pastora z Čech dosadí.“

Kalibán zapil svou rozjařenost pálenkou.

Zůstalo při starém. Dostali pastora z Čech.

První výkon, kterého se novému pastoru událo, bylo pochování Dočkalovo; pohřební řeč získala mu mysli všechněch. — Každý hodil kus hlíny do hrobu, a co země na rakev Dočkalovu nasypáno, tolik těžkých myšlének nalehlo na Jiříkovu mysl.

Za nedlouhý čas rozloučil se s Husincem a pustil se níže a níže po Odře až k vodám Severního moře.

* * *

Jiřík doputoval ke známé, domácí řece, k Labi; avšak daleko od vzniku a blízko vtoku jejího do moře. Zaplesav v duchu bral se po jejím břehu k Hamburku. Již z daleka zočil svatého Michala na vysoké kostelní věži, i důvěřoval, že pod ochranou tohoto mocného strážce ani v Hamburce se neztratí.

Hledal dílo. I přichytil se ho na hospodě dobrý přítel, bývalý voják, kteréhož pro bezpříkladnou srdnatost, jakou na vojně všeliké rány snášel, konečně za dozralého uznali, aby ho vyhnali.

„Bratře,“ pravil jednou v neděli k Jiříkovi na ulici. „Dnes jsem přišel něčemu na stopu, co by tebe snadno v záhubu uvrhlo. Jsou zde tajní jednatelé, kteří po mladých, nezkušených lidech pasou, aby je navnadili a do Ameriky odvezli. Nejdeš-li po dobrém, musíš po zlém, jakmile jsi mezi nimi. Varuj se jich!“

S těmi slovy odešel.

Divně bylo Jiříkovi při těchto upřímně pronešených slovích u srdce. Pokoj jeho byl zapuzen, mysl rozervána. — Lidé mu byli protivní, ulice úzké; z každého kouta číhala na něj zráda. Vyšel si na Vale a z Valů na tak řečený Stintfang, odkudž nejpůvabnější vyhlídka na Labskou hladinu k severozápadu se jeví. Viděl před sebou mohutnou řeku a na ní jiný, neznámý život a svět. V tu chvíli bylo mu, jakoby jeho budoucnost souvisela s Labem.

Vmyslil se do Čech, uvedl si krajiny polabské před oči, a jistý, milý život zval ho příznivě tam . . . . tam, kde žití jeho do půdy se bylo jako vkořenilo, kde upřímné duše po něm — snad beznadějně — touží . . . Ale Labem dolů proudí se jiná dráha do širého světa a na jejím konci květe nevídaný život, vnadný nadějemi rozsáhlými, jak je moře šíré, široké. — Tam spěchají vlny labské, opustivši kolébku svou; tam se odvaž, duchu jinošský! tam založ nový život, zůstaviv domov zastaralým zvyklostem!

Mladík se třásl; oheň touhy rozžehl krev jeho a duch se snažil vylétnouti k výšině nebes, aby spatřil osud, jaký by ho očekával.

Bezdech ocítil se na podměstí Svatopavelském. Nepovědomá síla hnala ho za město.

Za městem posadil se stranou na břeh a hleděl po lesknavé vodě, nekonečným pohybem rozhoupané a rozčeřené. Blízko břehu kolébala se loďka tiše na hladině. Veslař zpíval a zvuky se nesly klidně nad vodami . . . Jiříkovi kypělo srdce, žádostivo takového života . . . .

Veslař přirazil ke břehu a dal se s Jiříkem do řeči. Slovo dávalo slovo a netrvalo dlouho, že Jiřík k malé projížďce dal do loďky se vyzvati. Odrazili od břehu, roz-

mlouvali, zpívali a šaškovali, a vzdálili se, aniž se Jiřík toho byl nadál, daleko od pevniny .... A žádný nezvěděl, kam se děl ...

Psalo se r. 1818. — Za letního jitra žala Lenorka trávu pod starým dubem. Líhy na něm byly zúplna již vymizely a kůra stářím hrubě zdrsnatěla. Chrastina na zemi vesele si šuměla. Nad Lenorkou zpíval skřivan; i ptala se ho v duchu, je-li s výšiny, v nížto se vznáší, vidět daleké krajiny a v těch dalekých krajinách vidět-li Jiříka? — Dávno tomu, co byl odešel; nebylo po něm ani památky, jakoby se vlny času nad ním byly zavřely. Děd také byl odešel; zbyla po něm arci památka: Podlouhlý, drnový pahoreček a dřevěný kříž s nápisem. Ale sváry mezi otčimem a matkou prospívaly denně v hrubosti a urputnosti.

Právě když Lenorka nakosenou trávu do loktuše skládala, přitočil se k ní strakatý psík úředního sluhy, a tahal ji dovádivě za loktuši.

Sluha se brzo za psem dostavil a stíraje si s čela nasázený při metení kanceláře prach, okřikl na Lenorčino pozdravení nezpůsobného „strakapouna".

„Lenorka — ranní ptáče!" pravil ukončiv manipulací s čelem. „Pilná, pilná?! Dobře má! Za půl hodiny nebude možná v poli obstát. Ze mne se již nyní horký pot leje."

„Konáte důležitou cestu! Snad přinášíte panu učiteli nějaké pilné zprávy?"

„I tě ví, moje zlatá! — V úřadě neplatí zahálka; aby byl člověk ve dne v noci na nohou: tu něco, tam něco — a hned jsou toho ruce plny. Jak povídám —"

„Neptají se na kanceláři více po Jiříkovi?“

„I ty prostoto vesnická!“ povýšil sluha hlasu. „Kde pak bychom nabrali času, abychme na všechno pamatovali! Máme hlavu tak jako báň! Leží tam důležitější věci nežli Jiřík, a nikdo si jich nevšimne.“

„Jednou jste mi povídal, že byl vypsán,“ podotkla Lenorka.

„Bylo to anno — anno — rok mi právě nenapadá; ale puncto tři čtvrtě na čtyry ráno nesl jsem to vypsání na poštu. — Ano že mluvím o poště . . . Aby věděla, kde až znají náš úřad, povím jí, že přišlo na pana učitele psaní z onoho světa, jak říkáme z Ameriky, s nadpisem v mouřenínském jazyku.“

„Nechtěl byste mi je okázat?“

„Nu, že jsme byli s nebožtíkem otcem dobří známí,“ rozhodl se k její žádosti svědomitý sluha, a vytáhl ze své registratury, t. j. náprsní kapsy, velikou tobolku a z tobolky veliký list, na nějž Lenorka, utřevši si o zástěru ruce, s úctou se podívala.

Šli spolu ke vsi; polovic duší hrnulo se za sluhou ke škole.

Učitel si založil čepičku těsněji na hlavu, vzal tabáku a nahnut hleděl na nápis. Ruka mu byla povědoma; anglickému nadpisu arci nerozuměl. — Dlouho nevěřil svému zraku, pak ale s radostným úsměchem mrknul na Lenorku a vešel s ní a se sluhou do světnice.

Třáslo se tušením Lenorčino srdce; sluha se rozložil na lavici u kamen, a pozoroval pilně učitelova ústa. Učitel znaje sluhu, četl, jak byl list otevřel, několik latinských slov s kůru. Sluha nad takovým jazykem ovšem kroutil hlavou a odešel.

„Jiříkovo psaní, Lenorko!“ zvolal učitel, a jal se čísti:

„Píšu na zdařbůh. Nevím, ale věřím, že mé psaní některého z mých dávných přátel na živu zastihne. Snad mne máte již za nebožtíka; ale Bůh mne zachoval, ač těžkými osudy zkoušel. V Hamburce mne lapili američtí jednatelé a zavezli do Brasilie, kde ze mne vojáka učinili. — Vidíte, člověk neujde tomu, co mu souzeno! — Strefil jsem se na lodi s mužem, který s Lenorčiným otčimem ve francouzských vojnách sloužil, a mne již v Hamburce před tajnými jednateli varoval. Z bídy se sám k nim dal. Skrze něj dostává se mi posud mnohé úlevy, ač je jinak nechvalných mravů. — Nyní mám naději, že budu propuštěn. Vyhojil jsem svému náčelníku nemocného koně, a tím jsem si získal jeho náklonost. — Od toho času, co arcikněžna Leopoldina sem za nástupce králevice se provdala, je spojení s Rakousy jistější a snadnější. — Přiložený list náleží Lenorce.“

Tímto lístkem vzešla Lenorce první radost na světě. Touha ji pudila ven, ven do volného pole; ve vsi bylo úzko; měla za to, že jí každý listu závidí. — U dubu se skrčila za chrastinou, a se tlukoucím srdcem rozevřela list.

„Milá, drahá Lenorko! Půl světa je mezi náma; ale moje myšlénky denně k tobě dolétají. Toužím po domovu, že ho nemám, a neustále prosím Boha, by mne zpátky k vám zavedl. — Lenorko —“

„Blázníš, děvče, že sama na sebe voláš?“ ozval se otčim za křovím, a vytrhl jí list z ruky. „Kýho čerta! Kdo pak Popelce dopisuje?“

„Otče, pro Boha! neberte mi Jiříkovo psaní,“ volala dívka ve své úzkosti, jediné radosti zase zbavena.

„Já umím také číst!“ dal jí otčím za odpověď, a opakoval si nahlas ze psaní: „U chrastiny na mezi je poklad zakopán. Vyhrabej ho, Lenorko, a urad' se s panem učitelem o zaslání dobytých peněz, abych mohl cestu domů vykonat.“

Otčim se díval s papíru na keř a s keře na Lenorku. Dlouho mlčel. — „Děvče, kam jsi skrylo lopatu?“ obořil se za chvíli na plačící dívku. „Nadarmo jsi nešla ke chrastině.“

„Jáť jsem nic zlého neobmýšlela . . . jediné psaní chtěla jsem si tady čísti.“ Otčim ohledal křovinu.

„Děvče, hlesneš-li někomu slovíčkem o pokladu, jak jsem živ, hlavu ti rozrazím.“

S tím odešel.

Lenorce div že srdce nepuklo. Krutý otčim ani list jí nevrátil. Co jí bylo do pokladu, kdyby Jiříkova spása od něho nebyla závisela; co jí bylo do života, když Jiříka znovu ztratila?! I plakala žalostivě, že i starý dub se zachvěl.

* * *

Šeravá mlha uložila se nade vsí, a vesnice s klekáním utichla. Jen v jednom dvoře hnulo se nyní, za soumraku, dvé duší k podniku.

„Pojďme!“ pobízela žena muže stojíc ve dveřích. „Vždyť i duchové nyní spějí.“

„Již jdu!“ odvětil muž, vraceje se ode dveří k oknu.

Čirá tma ležela na polích; ani duba nebylo viděti. A muž chopil se rýče a motyky, žena kolečka, a táhli — hnali se ke chrastině úprkem.

„Někdo pod dubem šeptá!“ pravila žena dechu tajíc.

„Vítr táhne listím. Ale u chrastiny světla tancují.“

„Musíme je zažehnat. Hlídají poklad.“

„Ženo, třetina pokladu náleží císaři pánu,“ zpomněl si bývalý voják.

„Povídali —! K čemu daremných povyků tropit? — Však my penězům sami dostačíme. Nač lidi na ně činit pozorny? — Aby nás obrali a pobili!“

„Půjdeme ze vsi; v Praze budem po pansku živi,“ nadhodil muž.

„Počni si se svou polovicí, co chceš; já —“

„Já musím dostat dvě třetiny!“ zakřikl ji muž hrozivě a zastavil se. „Beze mne bys o pokladu ani zdání neměla.“

„Vidíme blázna nemoudrého! A kdo tobě poklad ukázal? — Ne-li má dcera? — A pak stojí chrastina na mých rolích.“ —

A svorní manželé měli dříve, než ku křovině došli, rozpočteno v duchu, kam s podílem.

Ne dvě hyény mrtvé tělo z hrobu vyhrabují: dva lidé dokopávají se peněz. Ryjou, hrabou rukama; zazvučí železo na železe .... vyrazí lakotná radost z duší kopajících. Myšlénkami by truhlici ze země vyzdvihli; ruka nestačí spěchu.

Vložili skříni na kolečko a lehce pádili k domovu, bez rýče i bez motyky.

Ve světnici bylo tma; ale žena zastřela okna a zatížila dvéře závorou a židlicemi. — Dlátem a rukama odtrhli víko; avšak ani on ani ona nesáhli při tmě do vnitřku. Aby tam byly ještěrové? —

Rozžehli louč, a pozdálečí zírali do truhlice. Stříbrné zápony knih zaleskly se tam ve světle. — Muž si dodal ducha a vzal knihu do ruky; byla mu těžká jako olovo.

A nebylo peněz v truhlici: toliko šest dílů knčh v ní leželo.

Oklamáni, omámeni stáli oba nad divným pokladem.

Tlučení na dvířka vytrhlo je z němého úžasu: Přicházela Lenorka domů. Otčím seděl zasmušilý za stolem, knihy maje před sebou.

„Jaké to knihy máte?“ zvolala Lenorka, a přiletíc rozevřela spěšně jednu za druhou. Byly to díly *bratrské bible*. I rozradovala se její duše, a plna blaženosti probírala se v knihách. Přišla na Nový Zákon. Na bílém listě stálo psáno:

„Milujme se vespolek, jak nás Kristus Pán učil milovati.“

Jako hlas z nebe zatřásla tato slova matčinou zatvrzelou duší. Všechny její skutky objevily se jí nyní před očima jako mstitelé. — V litostivém pláči rozplynula se tvrdost jejího srdce.

„Matko, matko! proč jste se tak rozplakala?“ tázala se Lenorka.

„Dítě, nejmenuj mne tak! Já jsem tobě byla macechou. — Žel Bohu! že ta ruka, která ona slova napsala, v zemi trouchniví. Muži, kéž bych tě nikdy nebyla poznala!“

Muž mlčel, neboť i jím to hnulo. Podal ženě ruku.

Lenorka nemohla usnout. Mocný poklad — nenadálé smíření rodičů dlely v jejím duchu a plnily jej nevýslovnou rozkoší a sladkými vyhlídkami. Náhle jí přišel Jiřík na mysl: Jeho list, žádost, poklad, vzdálenost, návrat, všechno se jí shluklo rázem před oči. Avšak — poklad nezáležel v penězích, jak Jiřík psal, a bez peněz zanikla možnost, aby se navrátil. Děsivé představy o Jiříkovu nepovědomém postavení mihaly se jí v duchu . . . .

* * *

Jiříkovi se v Brasilii čím dál tím lépe vedlo; znal se dobře v řemesle a v hojení koní; bodrou myslí svou získal si každého. Rakušan jeden zjednal mu úvěrek u Hamburského kapitana, a za nedlouhý čas vjížděl do Labe, kteréž ho bylo druhdy zradilo a jednatelům vydalo. Nyní spěchal Labem nahoru.

Ráda dala Lenorka polovici svého věna na zapravení cestovných útrat. Však i druhou polovicí založili si ve městě živnost. Statek nechali doživotně matce k užívání. Kralická bible stála pod obrázky v koutě nad stolem, a každou neděli a každý svátek zněly v jizbě zvuky tohoto pokladu.

Nebeský voják.

Příběh vesnický.

Poprvé otištěno ve „Květech“ r. 1847.

1.

Na východě prorážělo slunce temnošedými mračny; nad lesem vznášela se pára.

Svobodník Svatoň byl se svou dcerou v zahrádce.

„Podívej pak se, Anežko, jak se z lesa kouří!“ pravil Svatoň. „To si nebeští vojáci zase jednou pobouřili; střelba již utichla, ale dým se teprv nyní vzhůru valí. Slyšela-lis pak z rána mezi střelbou bubnování?“

„Ano, ano, bouřka ta bubnovala, že mne z nejlepšího spaní vytrhla. Musela jsem si hlavu poduškami obložit, aby mi uši nezalehly.“

„Věru, ten bezhlavý bubeník tluče na buben, jakoby si ze své hlavy paličku byl udělal,“ vece Svatoň.

„Toho byste, tatínku, měl vzít do služby! — Takový buditel by našeho Jeníka jistě raněji z postele vyháněl!“ pravila Anežka a smála se.

„Však nebude jeho spaní u nás již na dlouze.“ To řka nespouštěl Svatoň s Anežky oka. Ona trhala z chudobičky lístek po lístku a neodpovídala.

„Vidš, Anežko, jak krásně se na tvé jabloni rosa perlí,“ otočil Svatoň oči i řeč na květoucí štěp. „Víš-li

pak, po kolikáté letos pokvěte? — Dobrý Bože, již dopadá sedmnáctý rok, co jsem ji zasadil."

„Nebude-li vám, tatínku, zastiňovat světnici, až se ještě více rozvětví?" tázala se Anežka prostodušně.

„Nedej toho Bůh!" pravil otec jaksi zaražen. „Z tvé jabloně jsem posud jen radost měl! Anežko, Anežko, raději bych při tvém narození pro sebe než pro tvou jabloň byl jámu kopal, kdybys mne budoucně měla snad zarmucovati."

„Tatínku, což pak si o mně myslíte?" ptala se Anežka teskně.

„Podívej se mi do očí, dceruško — hodně hluboko!" mluvil otec. „Ty máš Jeníka ráda. — Viď, že lhu?"

Anežce se zalily oči. „Otče, vyť mne lépe znáte než já sebe samu."

„Neplač, Anežko! Sice zapomenu, co ti chci povědít. Znám Jeníka jako tebe. Jeho zpurná, hrdá mysl neučiní ho šťastným. On by mohl mít svaté živobytí, kdyby nebažil po panském. Jak živ by se nemusel po službách potloukat. Zdědilť po rodičích dost hezkou věc, ale úřad byl přinucen vzít jmění jeho pod svou ochranu, aby před časem je nerozházel. S takovým člověkem živu být, bylo by z počátku snad milo, ale dále nesnesitelno. To mně věř, Anežko: já jsem již mnoho takových přečkal. A ty nejsi stvořena, abys byla nešťastnou."

Dcera poslouchala se sklopenýma očima, ale pozorně otcovu řeč; rozuměla mu, a byla ticha. —

„Nyní se podívám, jak nám Pánbůh obilíčko skropil. Připrav mi zatím nějaké snídaní a buď vesela, až přijdu."

S tím odešel. Anežka si vzdychla. Otec uvalil těžký kámen na její srdce, ale otevřel jí oči. „Otče, otče! kdybys ty byl bez ustání u mne! — Tvá slova budu

arci v srdci nosit jako boží přikázání — ale Jeník umí je vypuzovat. Rosa na květině se neuchrání: zem neb slunce ji vypije."

S takovými myšlénkami obcházela zahrádku a měla mnoho na květinkách správy: Tu porazil prudký déšť k zemi, tu voda silně podemlela.

„Chvála Pánu Bohu, že již odešel!" zaslechla Anežka za sebou zlostí zhrubělý hlas, a obrátivši se spatřila Jeníka.

„Kdo pak odešel? — Pastucha-li?" tázala se důtklivě. Jeník stiskl zuby a nutil se k vlídnosti.

„Víš-li pak již, Anežko, že musím od vás?" ptal se jí lehkou řečí a s usměvavou tváří.

„Že musíš? — Tím je tvé chování vinno."

„Hleďme, hleďme, jak z tebe tatínek mluví! Nu co škodí? Proto mně hlava nezešediví!"

„Jeníku, nyní teprv vím, jaký jsi. Dobře, že to již nyní vím." — Chtěla odejít, ale on jí zastoupil cestu. „Pusť, mám tatínkovi snídaní chystat."

„Však on se tak hned nevrátí. — Pověz mně, Anežko, proč vlastně musím od vás?"

„Což ti to otec neřekl?" pravila dívka s podivením. „Snad můžeš být rád, že to nevím."

„Anežko, nezapomeň, že jsem jedině k vůli tobě u vás službu vzal."

„A proč se nechováš tak, abys u nás také mohl zůstat?"

Na tato slova nevěděl Jeník co odpovědít. — „A proč, Jeníku, služby hledáš? Tolik máš, abys mohl být svým pánem."

„Svým pánem? Budu jím co nejdříve. Veselo býti svým pánem; jiným poroučet, nikoho neposlouchat, i všechnu radost si zapovědít i lásku potlačit i —“

„Dnes s tebou není žádné řeči.“ S těmi slovy odešla Anežka. Jeník se v duchu potěšil.

„Vím, Anežko, jak to s tebou stojí. Ty se nezapřeš. Blankenfeld je jist, že Svatoň bude jeho tchánem.“

2.

Svatoň obcházel s odkrytou hlavou své rozlehlé pole, bujně se zelenající. Došel k vidlatému dubu, na němž dva kříže v kůře vysekány byly — starodávná to známka rozhraní mezi půdami. Tu se k němu přidružil soused, jemuž vůbec příčinou chybného nosu Piknůsek přezdíváno. Mezi řečí pravil tento, že by se rád vystěhoval z Čech.

„Vám, Svatoni, je snadno hvízdat,“ pravil, „když vám Pánbůh přeje. Ale já kdybych se na hlavu stavěl, nemohu s místa. Bídu si vyorávám a nouze mně na poli roste. Již mne zde všechno píchá.“

„A kam se chcete obrátit? Pečení ptáci vám nikde do huby nebudou lítat. Seďte na peci doma a buďte hospodárnější.“

„Hospodárnější?“ pravil Piknůsek. „Snadno mlít, když je co. Ale chalupník — mrzák! Ráno brambory loupá, v poledne je přikusuje a večír opečáry louská.“

„A víte-li pak, že vám i těch mnozí závidí? Nemyslete si, že na vás v cizích zemích čekají.“

„A přece táhnou tisíce tisíců z Říše přes moře,“ řekl Piknůsek.

„A zhynou nebo se vrátí hotoví nuzáci," doložil Svatoň. „Do Ameriky je dál než za naše humna. Musel byste si cestu tvrdými grošáky tam vydláždit, milý Piknůsku!"

„Nechte Piknůska na pokoji," vyjel si soused na Svatoně, přezdívkou mimovolně pronešenou podrážděn. „Půjčte mu raději dvě stě a on vám nebude nikdy více překážet."

„K rozumnému účelu bych vám je třeba i dal," odvětil svobodník. „Ale já znám váš záměr o stěhování! Dnes byste se s nima velebil do města a zejtra byste se vracel s dluhy zpátky."

„Svobodníkovi se promine, když si na chalupníkově cti a jménu zuby naostří," řekl Piknůsek jízlivě.

„Nikoli, příteli, vyřkl jsem toliko pravdu. Ta vám čpí do očí, ale jste líný, abyste si je protřel. Jděte jen, jděte. Budete brzo plakat."

„Nehrubě; v tom ohledu mám Blankenfeldovu povahu."

„Řekněte raději: chybu!" opravil Svatoň jeho slova. „Věru vy dva můžete jít spolu. Hodíte se jak náleží k sobě: Jeden má nos výš než druhý."

Při těch slovech zarazil se Piknůsek: Svobodník bezděky dotknul se jeho tělesné chyby. Těžko Piknůskovo vzezření vyobrazit; všechna krev se mu vehnala do obličeje. „Svobodníče! já mám dobrou paměť!" vyrazil ze sebe a odešel.

Svobodníka to zamrzelo.

3.

Uplynulo několik neděl. Blankenfeldovo jméno přecházelo v okolí z úst do úst. Co vyšel ze Svatoňova

dvoru, oddal se hýření, k němuž jakási hrdost podobu panského rozmaru přičinila. Německé jméno vštěpilo jeho mysli neskončenou pýchu; nemínilť se býti selského, ale šlechtického původu. Nepodařený zámysl s Anežkou rozdráždil ho k bezuzdým bujnostem. Hudba byla jeho společnicí v rozkoších i v přestupcích. Přál lidem, dali-li jen sobě od něho poroučet. Překážel-li mu úřad v hýření, vzdoroval zpurně; i hlady se mořil, aby dokázal svou hrdou vůli a nevšímavou tvrdohlavost.

Pobouřiv, pohýřiv usídlil se v boru. Mezi lidem mu bylo těsno; vystavěl si boudu mezi dvěma borovicemi.

Noc byla. Pusté chvění stromů hučelo jednotvárně nad Blankenfeldem, a pusto, pusto bylo v jeho hlavě. Seděl u ohně jako zarytý. Hlad svíral jeho útroby. Stisknutými zuby mu vzdoroval. — Věčná škoda těch pěkných lící, že tak zdivočely, že tak zesurověly! — Kouř zahalil nízký plamen a valil se do hůry. Jeník ucítil šustění, jakoby se někdo chrastinami prodíral.

„Jak je, nebeský vojáče?“ ozval se v skutku hrubý hlas se smíchem. „Chutnají-li šáchy?“

„Dej mi svatý pokoj, piknosý!“ vece Jeník ticho, nehnu sebou.

„Dokonáváš? Jen na chvilku odlož umírání! Nesu pochoutky — čerstvé zemáky, ustrojím ti hostinu.“

Mezi touto řečí přiložil Piknůsek něco roští na oheň a hodil několik bramborů do něho.

„Kdes je vzal?“ ptal se Jeník.

„Vždyť rostou pod šírým nebem!“

„Pro mne je nestroj!“ Jeník vstal a chtěl odejít.

„Počkej, počkej, Blankenfelde!“ zdržoval ho Piknůsek. „Poslyš z města noviny. — Udělají prý tě hajným v boru. Živá duše sem nepáchne, dokud ty zde.

Všude tě nazývají Nebeským vojákem. I Anežka tě jinak nepojmenuje než bezhlavým bubeníkem, a svobodník by tě rád viděl již v blázinci."

„Přilož, ať si líp vidíme na řeč," napomenul Jeník svého druha a sedl si opět k ohni. Zimou se třesa hřál si na plamenu ruce. „Nač mne, brachu, oheň rychle rozdělávat. Dobře to umíš. Tvůj plamen mile hřeje. Já jsem nepozorný. Mohl bych sám sebe podpálit."

„Ty jsi věru bezhlavý bubeník, Jeníku!" pravil se smíchem Piknůsek. „Nic snadnějšího na světě než oheň rozdělat. Sirka, koudel, trochu samoschlého roští . . . tu máš recept na oheň."

„Děkuji ti. — Je Svatoň doma? Anežka též? Co dělají? Co o mně mluví?"

„Žes blázen!" zvolal Piknůsek a zachechtal se, že v Jeníkovi krev stydla.

„Piknůsku, jdi domů. Spal bych."

„Dej si o Anežce zdát, Blankenfelde!" Stoje pozřel Piknůsek kosmo na Jeníka a odklidil se.

„Zlá Anežko, i ty mnou opovrhuješ!" zahořekoval opuštěný mladík. „V tebe jsem poslední měl důvěru, když mne celý svět zradil. Tvůj otec, Anežko, zkazil na věky můj mladý život! — Byl jsem mu špatný za zetě, vyhnal mne jako psa od sebe! V tu dobu jsem i já tebou pohrdnul . . . ó jak jsem sám sebe šálil. — Anežko, duše má! kdybys mne viděla, zplakala bys nade mnou! Zlá Anežko, a tys ani slova za mne u otce neztratila — ani slovíčka! Bůh mi odpusť, pozbudu-li rozumu!"

Těkavý plamen osvěcoval jeho slzy, lesknoucí se jako kapky na skle. Chvíli ještě seděl, pak vyběhl z lesa. V šírém poli hmatal kolem sebe, jakoby šel tmavou chodbou; pozpěvoval si a smál se chvílemi.

„Hle, u svobodníků svítí! Modlíš-li se Anežko? Buď tak dobrá, pomodli se také za mne! Kdybych já se modlil, nic by mně to neprospělo; Pánbůh mne nezná! Já jsem se ho stranil. — Snad jsou u Anežky dobří známí!“ rozkřikl se náhle. „Snad drží Svatoň námluvy! Snad se mi smějí. — Ano, slyším jejich smích!“

Pustil se po světle. Vyhnilá vrba doutnala nad potokem a potok šuměl po drobném kamení.

„Blankenfelde, tyť jsi slepý! Toť vrba svítí. Ale nespálím se o tě, vrbo, nespálím. Já jsem také ohnivý muž, pln doutnačky! — Hoj, postraším Anežku ve snách. Bude to můj poslední zálet k ní!“

Pádil k vesnici. — U svobodníka ještě svítili. Svatoň četl noviny, Anežka předla. Její mysl byla u Jeníka. Bože, co jí bylo o něm donášíno! A živé duši nesměla se svěřiti! O samotě těšívala se stužkou, kterou jí Jeník na památku prvního políbení byl dal.

Náhle zalomcováno venku dvířkami.

„Tatínku! někdo se k nám dobývá!“ zkřikla Anežka vyděšená.

„To Jeník! Ale já mu takové návštěvy brzo překazím.“ Rozhorlen vyšel Svatoň ven. Za chvíli se vrátil se zasmušilým pohledem.

„Tatínku, mějte pak milosrdenství s Jeníkem!“ jala se Anežka úsilně prositi. „On je tak opuštěn! Bože, jak pak nemá zdivočet!“

„Nemluv mi, Anežko, o něm! Jdi, spi s Pánem Bohem!“ Anežka si vzdychla a odešla do své komůrky. Pláč ji ukonejšil.

4.

Měsíc nesvítil, a přece bylo jasno. Nebyl den, a celá ves byla ve hnutí! — Hořelo . . .

Vyschlá střecha svobodníkova obydlí stála v jednom plamenu. Rukama trhali sedláci ohnivé došky.

Anežka stála jako u vyjevení ve své komoře. Lidé vrazili do stavení a vyvedli ji ven. Ale ona se vrátila; stužka Jeníkova ji táhla nazpátek. Jak by ji zanechala ohni!? Hledala, hledala, až jí dým ze síně obestřel oči a omámil smysly.

Svatoň si zpomněl na své dítě. „Pro rány Kristovy! kde jest Anežka?“ křičel zoufale. Jedni volali, že tam; jiní, že ji viděli jinde.

Z Anežčiny jabloně zmizela všechna zelenost. Ohořelé větve jen čněly do hůry.

Anežka se dovlekla k oknu; její hebké vlasy ohněm se znítily, její bílé ruce po štěpě sahaly, její krásné oči nic již neviděly.

„Dýme, nedus!“ zaburácel Svatoňův hlas. „Zadusíš mé dítě!“ Zoufalou silou vychvátil dceru oknem ze světnice.

Po polích za humny běhal Jeník. „On mne vyhnal od hašení, jakobych byl s ohněm spolčen!“ mluvil pro sebe. „Bujný oheň! Silně hřeje! — Slyš, to zvoní umíráčkem Svatoňovu dvoru! Musím tam, musím se s ním rozžehnat!“

U jedné chalupy mluvili, že Anežka všechna popálená dokonává. Jeník to zaslechl. Duch se v něm zatajil, mysl se mu vyjasnila a krutá bolest padla naň.

Běhaje hledal po vsi umírající milenku. V jednom stavení ji křísili. Jeník se prodral davem lidu dovnitř do světnice a klesl na prahu k zemi.

„Paliči!“ zkřikl zničený Svatoň a řítil se na Jeníka. „Navrať mi mé dítě, žháři!“

Museli ho od Jeníka mocí odtrhnout a mladíka ven vypravit.

Za nějaký čas našli Jeníka mezi ohařkami svobodníkova dvora ležícího a celého popáleného. Násilím museli jej zahnati.

5.

Radost Svatoňova života byla s Anežkou na věky pohřbena. Ani její jabloň nepučela se více.

Jeníkovo živobytí v boru bylo dál a dále nepřirozenější. Z milosrdenství mu nosili lidé jídlo. Jeho bujný duch vadnul ticho den po dni. Za tmavých nocí chodíval na spáleniště, líbal hynoucí jabloň a ptával se pustých zdí na svou nevěstu. A když mu nikdo neodpovídal, šel s pláčem do blízké vsi na hřbitov a kvílel na Anežčinu hrobě.

Jednou na úsvitě zastihl jej Svatoň pod jabloní. Hladem mučen zatínal zuby do drsnaté kůry.

„Jeníku, máš hlad?“ ptal se ho Svatoň k slzám pohnutý.

Mladík se dlouho na něj díval. „Svobodníku!“ promluvil, „já jdu za Anežkou. Co jí zkážete?“

„Jeníku, zde by ti bylo těžko umírati; byl by ti zločin tvůj na očích!“

„Svatoni, já vám nezapálil stavení, jak je Bůh nade mnou!“

Nedlouho na to skonal ve Svatoňově náručí smířen se světem.

* * *

Spáleniště obrůstalo divokou travou. Svobodník se ho nedotýkal. Ptal-li se ho kdo, proč je nebourá, odpovídal: „Nechť stojí, aby si palič, kdykoli jde okolo, zpomněl, že zkazil tři životů.“ . . .

Piknůsek se tomu spáleništi vždy vyhýbal.

Ostrohradský panic.

Novelletka.

Poprvé vytištěno v „Perlách českých“ r. 1855.

Ostrohradský panic — tak nazývali v jedné končině našich vlastí majetníka velkého statku Ostrohradu — měl v celém sousedstvě svém pověst bohatého, ženiti se nechtícího mládence. Žil také v pravdě na svém „zboží“ o samotě, v lůně svého pohodlí a své rozkoše, nemýlen ani starostmi manžela ani strastmi zamilovaného. Čas od času zvával všech mládenců z okolí k sobě na hody, a hodováno mnoho, hodováno dobře, na spůsob rytířů pověstného stolového kola.

Kdykoliv Ostrohradského měli k tomu, aby změnil stav svůj a vešel v manželství, tu panic jal se obyčejně líčiti svůj pokojný život, vypisovati svou panickou blaženost, a když ho přece ještě pobízeli, dokládal klidně, co člověka potkat musí, že ho beztoho nemine! Tím se hovor obyčejně zavřel, a panic tak říkal od roku k roku, míjel den po dni, a již se bylo obávati, že bude čas nedaleký, kde i některá ta vráska přepne se mu tence přes čelo.

Jednoho času z nenadání roznesla se pověst dosti divná, že Ostrohradský panic vstoupiti míní do stavu, jehož se sice neodříkal, ale do něhož nespěchal. Zpráva ta působila rozličně: jedni, a to mládenci, vrtěli hlavou, potajmu se mrzíce; jiní, ženatí, pokyvovali hlavou, při-

svědčujíce vítězoslávě, která se na tu zprávu ve společnostech paní hlásala. Životní otázka celého okolí se rozhodovala; sousedstvo rozpadlo se na dva tábory: v jednom panovala neobmezená radost, v druhém zaražení a nechuť.

Ostrohradský sám slyšel sice tu zprávu, ale nepřidával se ani k té straně ani k oné; ani svých soudruhů nevytrhoval z nejistoty tak hrozné! Jednostejně usmíval se a žil jako posud tiše. Jediné, co jej teď bavilo, bylo pozvání, jež obdržel na pouť do sousedního dvora, kde byla dcera domácí dívka v plné kráse sedmnáctého roku.

Stalo se v ten čas jednoho dne, pozdě u večer, že když panic ještě seděl a, hledaje počátek svých let, ve starých kalendářích se probíral, oznámena byla návštěva: jakýsi prý člověk, jenž na otázku, kdo by byl, dává za odpověď, že Valentin. Okamžitě zavřel panic kalendář, velel bez okolku vpustit pana Valentina do pokoje, ano vstal a šel příchozímu sám v ústřety.

„Zdráv-lis, panici?“ zněla mu otázka naproti.

„A ty, Valento, zdrav-lis a ještě-lis na živu?“

„Ty prý se chceš ženit?!“

Kdo byl ten Valentin? Romanopisci mívají ve zvyku, že každou osobu svého vypravování hledí především představiti čtenáři. Toho jsme my zbaveni: náš Valentin má cestovný list. Jméno jeho: Valentin; ano, ale také „pan Antonín“ nebo „pan Vincenc“ — jak kde; v každém kraji říkají mu jináče. Odkud jest, kde je usedlý, čím jest, jsou otázky vesměs nepraktické. Odkud byl, na to žádný nedbal, usedlý nebyl nikde, a byl či vlastně nebyl ničím. Kam cestoval a k čemu? — na to ne tak snadno lze odpověditi. Valentin má ve své povaze jistou neusta-

věčnost, jakýsi pud na východ i na západ, rád chodívá k půlnoci a nejraději na poledne. Z posvícení chodí na pouť, z pouti na posvícení; kam padne, tam zůstane; kam přijde, tu je doma. Všude ho vídají rádi: on ví všecko, on poví všecko. Najednou se po dlouhém čase zjeví, a zas tak nenadále zmizí.

Podobné osudy, které obou přátel — panice i Valentina — v mladších letech potkaly, ztužily mezi nimi svazek přátelský, pocházející hned ze studentských let, navždy. Valentinovi dívku, již vroucně miloval, proti vůli její odcizili; i stal se lhostejným ke světu, lhostejným k sobě. Podvrácena byla mnohoslibná jeho budoucnost. Jiných lidí nechal, by se o něj starali; avšak ani nepokládal sobě za štěstí, že žil, ani světu za zásluhu, že ho živil.

A panic?

Říkají, že málo těch paní, které by se mohly honositi, že byly první láskou svého manžela. Ostrohradský panic arciť ještě nemohl mluvit v množném počtu o sobě, neboť žil posud co samotář; ale že by láska jeho byla bývala jedna, v tom ohledu mohl mluvit v množném počtu. Jaká bývá jinochova láska? Srdce jinošské nepodobné-li schránce, kdež uloženy jsou kytky, milobarevné stužky, podobizny malitké, samé památky lásky? Jen někdy se najde skromná fialka v ozdobné společnosti druhých: všecko ostatní kvítí pozbylo již vůně; jediné ona nepozbyla jí. Z oka muže roní se slza, z oka, jehož slzí zdroj vysušen víchrem života; třesoucíma se rtoma vtiskne políbení ubohé památce; obraz dárkyně tane mu před očima a v hloubi ňader zadlouho ozývá se rmutný cit....

Miloval panic dívku, jejížto rod nevynikal ani jménem ani jměním, dívku, která byla bohatší nad bohaté,

majíc ducha rovně spanilého jako líce. Avšak dívka uměla okem střídmým uvážiti předsudky a obtíže, které se prospěchu lásky její stavěly na příkoř; uznávala, že poměr mezi ní a dědicem statku Ostrohradského nemá té srovnalosti do sebe, aby jí a jemu zkvetl z něho život blahý. Proto sama odřekla se milovaného jinocha; Ostrohradský pak ctil vůli svých rodičů, a zůstal ze své vůle zase tím, čeho sobě nejméně rodiče přáli — panicem.

* * *

Byl blažený čas prázdnin, poutí a posvícení! Pouti! pouti! Ty slovo nevystihlé vnady, ty schráno dlouhočekaných radostí! Okolo tebe otáčí se co rok rodina, osada, kraj v účinlivém hnutí!

Krásné jitro pozdního leta nad krajinou vzplane, na vzdáleném obzoru promodrávají vrchy, nad vesnicemi vesele vystupuje kouř, čistým podnebesím zní slavení zvonův, povyk radostného ptactva a na zemi hlučný šum zástupův. Zdaleka na pahorku kyne pod lípami šerá věž dřevěná, s jejíhož vrcholu bdělý strážce kostela, starožitný kohout po krajině zíraje poutníky vítá. Tam cíl, tam směřování všech! —

Jedou sváteční povozy selské, ony kočáry patriarchalní na dřevěných pérách, lesknouce se žlutou barvou, s ušatými na zad okřídlci. Směstná se v té arše hospodář i hospodyně se všemi těmi dětmi veselého pohledu a ještě veselejších nadějí. Mocné hnědky jedou v zápřeží, vystrojené veškerou krasochutí, kteréžto byl schopen opatrovník jejich. — Viz! viz! kterak jim hrčíc nadjíždí lehounká novojičinka, vezoucí poutníky městské, děvy jiskrných zrakův, plných kvetoucích lící a nábožných

srdcí. — O holi, v popelavém svrchníku, s prvními stopami vousiska, se skly na očích kráčejí synové Mus, právě odpočívající na svých vavřínech při otcovském krbu. Vábí je hlučná pouť, někdy počátek, jindy skončení lásky! — Ptáš se, kdo muž onen s koženou krabicí, v šatu tmavém, s lícem přísným? Frak má obšírný, kapsy také; nohavice manšestrové; černé punčochy, na střevících ocelové přesky. Muž je to při poutích nevyhnutelný — vikariatní posel! Vrch slavnosti připadá ku polední době. Hřbitov kolem kostela stane se veselou zahradou života; zmizí velebné ticho, mír se změní v čilé hnutí. Sám znak smrti, ten trojúhelný kříž dřevěný, ozdoben věnci, jež ruka poutníkova neznámému zavěsila zemřelému. Pod stromy a u keřů při zdech hřbitova uhostil se lid, nemaje místa v prostoru chrámu. Na návsi, pod krovem stověkých lip, bělají se stany, stany míru a kupectva. Lidu plno, nelze se prodrat. Barvitost oděvu pořestá, barev jasných převaha. Hlasové všickni sloučeni v jeden šum, ve kterémž tu vynikne drsný křik obrázkáře, zakřehoce hrdlo ovocnářky, zahučí řehtot přípřeží. Chvílemi v to zazní zvonek kostelní a zazvučí silněji velebný hlas varhan . . .

Ostrohradský, pojmuv Valentina za společníka, zachoval se dle přání zvoucího souseda. Hnal-li ho tam osud, velelo-li srdce: kdož na tu otázku odpoví? Také není třeba tím se zdržovati, když kočár již na cestě a cesta přímo k sousedovi.

Avšak jedouce městečkem, poutnímu místu blízkým, zastaveni jsou náhle shromážděnou společností známých. Soudruhové, lid mládenecký, vyhrnuli se z hostince, nedali vozu dále jeti, vrhli se na klidné poutníky a začali jich dusit strašným líbáním. Pocelky zněly, zvuk radosti

hučel a mezi tím ozývaly se toliko jednotlivé výkřiky: Odkud, pánové bratří! — Kam, pánové bratří? — Zůstaň, Valentine! I ty zůstaň, panici! — Oba, všickni ať zůstanou! — Jeden za všecky a všickni za jednoho! — Sláva ti, vlasti má! — a podobného volání bez konce. Naši pocestní stali se obětí svých soudruhův, mučedníky přátelstva.

Lze-li vypsati ten hod veselých bratří? Pořádek při něm? Kam kdo sedl, tam zůstal; co kdo mluví, neví ani řečník ani posluchač. Řeč vedou všickni najednou. Líce zarděny jsou ruměnou září; oči se lesknou sklenným namnoze svitem.

Panice a jeho druha obklopili někteří; na rtech jejich tanula otázka: „Což, ty prý se chceš ženit?“ a v očích tazatelů obrazil se boj nejistoty s nadějí, jaký bude té otázky výsledek. Neboť v nich ve všech, co jich tu bylo koli, obíhala nezkalená krev mládenecká, na hlavě každého zářila koruna nešťastných lásek, dvou neb tří neb ještě více.

„Či půjdem na svatbu, panici?“ — „Zůstaneš-li panicem?“ — „Co jest láska? — „Nač lásky?“ — „Pryč s láskou!“ křičelo druhé oddělení mládenců, mezi kterými nastala nyní hádka o to, zdali je lásky potřeba.

„Což, a jedeš-li již v skutku za nevěstou do dvora?“ otázal se jeden ze zástupu, muž vysoký, bledý jako stěna a suchý jako trn, a všickni ztichli, čekajíce odpovědi.

„Jedu,“ řekl panic krátce.

„Jede,“ doložil Valentin, když oči všech na něho se upřely. „Jede,“ opáčil si každý na mysli, i zamlčel se každý, a dobrou chvíli trvalo mlčení.

„A je-li ti dcera ze dvora již zaslíbena?“ ptá se mluvčí v patrné rozpačitosti dále, sic by se byl tak ne-

ptal; avšak vida, že se tou otázkou činil důvěrnějším nežli bylo slušno, obrátil slovo a jal se žalostně líčit zkázu mládenectva.

Mluvil dlouho, mluvil trpce; lál Valentinovi, domnělému svůdci, lál ženštinám, příčině panicova pádu, lál světu, že již taková zkáza na něm . . . zatím zavznělo bouřlivé „Laetamini, o socii!“ — společnost se proměnila ve zpěvecký sbor a velikán mládenec hovořil hluchým sklenicím.

* * *

Vyjíždí kočár se města. Zdařilo se pocestným vymknouti se z náručí veselých bratří. A hle, již kynul cíl jejich cesty: za lesem na pahorku bělal se přívětivý dvorec pod košatými vrcholy starověkých lip.

Tím pohledem vzbuzen v panici rmutný cit. Obraz života svobodného zjevil se mu před očima; obraz života manželského přidružil se k tomu. Ten i onen hájil právo své, ten i onen kynul přívětivě. A nebyl to spor dobrého se zlým, ale zápas dobrého s lepším. Bráti se životem ještě dále sám a sám, a přijíti až na konec jeho a vidět jako zimní krajinu za sebou, kde nikde ani živé duše, kde ani nezní veseletesklý zvonek pocestných, a kde kam oko sáhne, samá jednotvárnost a chlad a nehostinstvo: zachvěl se panic bezděky.

Na mysl mu přišla hýřivá noc mládenecká. Zažil nejedné. Viděl: V jizbě svítá, v pološeru obraz podivný, pustý. Společnost spí. Jest jako na bojišti po skončené bitvě. Skleněný les strmí po stolech; tam láhev skácená, onde zapomenutá konvice u prostřed pokácených sklenic, jichžto obsah prolit nedávno. Tam na pohovce sklonil

hlava jinoch bělovousý na rámě přítele, rdícího se jako jitřní obloha; tam dva věrní mládenci v objetí se drží, v němž sklesli v posledním okamžení . . . S nechutí uchýlil panic hlavu, chtěje se zbavit pomněnek těchto. Jako luzná víla vyjevilo se mu tiché, spořádané žití v rodině.

Však byl již před tím jednou čas, že ohnivě byl zaujat pro ně; čas, kde maje se ho spustiti mněl se velmi nešťastným. Dávno tomu, co se panic s dívkou své lásky již neviděl; nevěděl ani, kam se děla, jaký byl potomní život její. Nyní přijde v půvabné kolo děv, bude baviti se s nimi, zpomene sobě u prostřed rozkoše na ni: bude-li mu lze veseliti se ze srdce? A přece budou žádati, aby byl vesel; bude povinen vyrážeti sebe, vyrážeti jiných, a se zasmušilým lícem, s bolnými upomínkami nedobře jest meškat mezi společností, neboť truchlivost nákažlivější jest než mysl veselá.

A hle! již dvůr tu a kočár přede vjezdem pod lipami, a celá rodina již čekající u stupátka, a není konce pozdravům a vítání. Tu pán domácí, tu paní, tu dcera, tu přítelkyně z okolí; onde zástup jinochů, kterým radost září na líci jako hvězda na nebi; již jeden pořádá v duchu tance, a druhý chutě sobě opakuje vtipy, kterými obmysliti míní společnost při hře; a chlapec pětiletý, syn domácí, dere se skrze zástup, chtěje hostím ukázati svého rousňáka.

Hosté sotva byli s to, aby učinili všem pozdravům zadost a odvětili všecku zdvořilost sobě prokazovanou.

A již zase roztratil se sbor. Zbývala ještě do oběda chvilka, i použito jí ku procházce po stinném prostranném parku.

Hostino poutní! Kdož vypoví všechen obsah, jenž se tají v prostých slovech, kterými se značíš? Je-li panská hostina kvapná i krátká, je-li hostina farská pohodlná i dlouhá, je-li měšťanský oběd zrovna tak veliký, co by se vešel mezi „Račž Pánbůh žehnat" a „Naděl Pánbůh" — tož hostina poutní jest hodna slouti hostinou hostin. Tu mají všecko, tu dají všecko; tu nelze najísti se pro smích a nasmáti se pro jídlo; dole sedí polesný plesnivec, který, jak je starý, svými lesnickými vtipy způsobuje nepřestávající hlahol smíchu.

A sotva že vstanou a modlitbu učiní a vespolek si přejí, již nastoupí panství mládeže, z jídelny se stane sál a ze sálu nejprvé herna, potom tančírna. Neboť nedlouho vytrvá duch mladších hodovníků při hře: všecko směřuje k tanci, k nevyhnutelnému tanci.

Panic jak zprva, tak i nyní bavil se s dcerou domácí, skutečnou krásou v rozkvětu mladosti. Měla děva pro panice tu čarovnou zajímavost, kterouž nelze vyříci slovem ani jí odolati srdcem. Aniž toho znamenal, zanícen byl duch jeho pro dívku silou toho věku pokročilého, o němžto se zdá, jakoby vášeň opozdělá to, čeho opomenul věk mladší, nahraditi chtěla mocí násobnou.

Sotva že dozněla hudba prvního tance, shrnuly se tanečnice, byvše již při tanci nepokojny, k domácí učitelkyni, která hrála, domlouvajíce jí, že hrála tak neladně, tak divně a tak proti svému obyčeji, že nebylo lze učiniti slušného kroku.

Dívka učitelka neodpověděla, ale pohnutím mysli přemožena, sklonila hlavu na forte a slzy se jí prolily z očí . . . Bylť přítomen někdejší její přítel!

* *
*

Čemu ve společnostech mládeneckých uvěřiti nechtěli, nač ve společnostech paní nedočkavě čekáno, čehož Ostrohradský sám ještě nedávno ani netušil, stalo se: Za nedlouho po návštěvě ve dvorci ohlašovalo se, že ve stav manželský vstoupiti míní... kdož jiný, než koho myslíme a o kom by to nikdo byl nemyslil: Ostrohradský panic.

„Tak? Tedy Katinka přece svolila? Vždyť pak jsem já sám byl u ní, a ona slibovala, že nesvolí, že jest sama proti panicovu sňatku!" hovořil onen mládenec táhlý a suchý, jehož jsme viděli o mládeneckém hodě, a vrtě hlavou bral se do poutnického kostela. Nevedla ho pokora poutníkova ani zbožná mysl vesničanova do chrámečku na pahorku: vedl ho tam skepticismus, nevěra i pochybenství. Ještěť nevěřil, pravda-li, co v podobě pověsti po kraji chodilo; chtěl na vlastní uši přesvědčiti se... přesvědčil se, a od té chvíle blesk hněvu jeho zachvátil Katinku.

Kdož byla Katinka, že na její vůli zakládali rozhodnutí záhady, kterou pohybováno celé sousedstvo? Kdož byla ona?

Vládla-liž kouzlem oním, kterémuž neodolá srdce mužovo? Byla-liž Katinka ona dívka lítostivá, jenž spatřivši někdejšího svého přítele ve společnosti, jejížto služkou byla, hrdostí panenskou, myšlénkou pokoření a citem lásky v týž okamžik uchvácena teskně zaplakala? Či byla nositelkou toho jména ona dívka spanilá, jejímž půvabem bledly růže někdejší lásky panicovy, jejíž přítomnost zapudila v něm připomínku na truchlící děvu? — Nikoli! —

Katinka byla panicova hospodyně, matrona ozdobená usedlým duchem postoupilého věku, krášlená ctnostmi

výborné hospodářky a vystrojená po smrti rodičů neobmezenou mocí v domě Ostrohradských. Umělým vladařením dovedla ctná paní toho, že panicovi mládenectvo jeho pranic nevadilo; jest-li spokojenost přední ctnost manželstva, tož on nejsa ženat byl spokojen, i nebylo mu třeba hledati ctnosti v manželstvu, kterou pro něj mělo mládenectvo. Což divu, že celé okolí uznávalo paní Katinku za panovnici nad panicem a soudilo, žeby jí nebylo podlé mysli, aby kromě ní jiné panovnice bylo v domě!

Ostrozraká paní, naděje všech mládenců, jakmile došlo panice pozvání do dvorce sousedního, ihned poznala, jaký úmysl zvoucí pán má za lubem. Již pouhá možnost nějaké proměny povzbuzovala k nejvyšší opatrnosti. A již věru ani vysoký mládenec nemusel přijíti k ní a pobádati ji, aby seč bude panicově ženitbě bránila: ona výdatný krok beztoho již byla učinila! — Což? A snaha její přišla-liž přece nazmar? — Panicův sňatek s kazatelny ohlašovali! —

Když naši hosté ve dvorci v zábavách čas trávili, vyzval dvorce pán, jich hostitel, Valentina ze společnosti na partii šachu do svého pokojíku.

Zapálili cigarra a dali se do hry.

„Miluje-li Ostrohradský pán také tuto hru?“ ptá se domácí, pouštěje mračno kouře z úst, mezi hraním.

„Hrou nepovrhne,“ dí na to Valentin. „Všakť by nevěděl kam s časem.“

„Nebožtík pán nikdy nehrál, pokud vím,“ vece domácí.

„Což! panic může užit, čehož nahospodařil otec. Jmění má —“

Pan Valentin.

Nákres povahopisný.

Poprvé otištěno ve „Vesně" r. 1851.

Kdo to — pan Valentin?

Ti kdo povídky skládají, rádi sami kreslí svého hrdinu, málo nebo nic nezanechávajíce obraznosti čitatelově. Bohatými barvami obraznosti své vyličují, jaké má rty jejich hrdina, růžové-li čili purpurové, dřív nežli slovo přes ně přejde. Nosí-li bohatér vestu barvy slaměné a vlasy à la tempête, o tom poučí se čtenář, prv než pozná, co pod těmi vlasy a pod tou vestou vězí, zdali srdce à la tempête anebo rozum z došků.

Nám našeho bohatéra zvláště vypisovatí netřeba; znám-tě všude, kamkoli přijde; znají ho ve městě, znají ho na zámku, znají ho ve vsi; život jeho jest stálé putování, putování beze směru i bez cíle!

Ženat-li pan Valentin? Vdovec-li? Či svobodný dokonce? — Vdovec nebyl, ženat také nebyl, tím méně svobodný; byl mládenec. Nos měděný ještě neměl. Zvláštního znamení u něho nebylo; pil pivo, patnáct, šestnáct sklenic na posezení, jak se kdy hosté na něj složili, a nekouřil tabák než třikrálový smíchaný se sprostým.

Každoročně obcházel Valentin někdejší své kollegy a to sice ve vlastnosti jednatele své vlastní banky; kde který spolužák měl postavení ve vlasti, jistě že ho ne-

pominul návštěvou, nechť byl kde byl; neboť kde který sídlel, znal Valentin důkladněji nežli sám úřední schematismus. Že při tom svědomitě vykonával úřad berničného, již jsme napověděli; avšak poplatek svůj kollegové, všichni bez rozdílu, rádi skládali, tak že Valentinovi prostředků donucovacích dokonce třeba nebylo. Příjemný byl každému: vždy ho viděli rádi, ne bez soucitu.

O jeho šatech vypravují se po kraji až i pověsti. Příliš vybíravý ani upejpavý nebyl. Co kdo dal, to vzal a hned také prodal. Frak nosil v letě v zimě, do bláta i do sněhu; inexpressibles ze sirkového nankynu těsně mu přilehaly k tělu; a krom toho měly povahu tu, že se zmoklé rády smršťovaly. Frak byl takový jako Valentinova politika: bez barvy.

Zásluhu o vlast neměl pan Valentin žádnou, leda tu, že nepřekládal „Věčného Žida“ a „Děti lásky“. Tím větší zásluhu získal sobě o společnost.

Přišel na kancelář. Paní správcova, právě dlouhou chvílí mučená, trpké výčitky činila venkovskému životu, že jest tak prázdný, tak bezradostný; živě sobě uváděla na mysl plesy a zábavy, rozkoše a radovánky hlavního města. Na toiletním stolku ležel nový francouzský román ze Spindlerovy sbírky; pan manžel byl povinen, nejmilejší paní předčítati román. Valentin psal zatím za něho. Láska v románu nebyla dosti romantická; hned za třetí stránkou pronesla se paní správcova o dívce: „Nikoli, ta by se mi nelíbila; má něco blouznivého v povaze!“ — Pan manžel byl povinen nepředčítati román. — „Charles, pozvi pana Valentina na kávu! On ví tak, kde co nového!“ — „Valentine, jděte pobavit milostpaní!“ velel správce, přišed do bureau, a byl rád, že má před paní pokoj. Zapálil si turecký čibuk, sedl na pohovku a po-

čítal, mnoho-li asi barvy zpotřeboval malíř na strop jeho bureau. Valentin zatím vypravoval, kde který v celém okolí zajímavý milostný poměr, kde se strojí jaká svatba, kde se komu co narodilo, pověděl, co věděl i co nevěděl — a hle! byl šťastnější než Sue a Dumas, Věčný Žid i Monte Christo.

Zavadil o faru. „Valento, hoďme si; však ještě dojdete!“ vece reverendus a přistavoval ke stolku stolice; Valentin nech došel kam došel, vždycky přišel v čas. „V taroky?“ ptal se svého hostitele. — „V taroky,“ vece tento. — „Anebo snad šestadvacet?“ — „Také dobře!“ — In gratiam hospitis zařízlo se kuře, ctihodná dvoumázovka postavena pod stolek; za dobrou hrst mědi leželo před Valentinem. Hráli. Toť se ví, Valentin vyhrával, vždy i napořád. — „Ó, jste vy studentáři šibalové!“ prohazoval reverendus mezi hrou, kdykoli Valentin chladnou rukou a ještě chladnějším lícem sázku shraboval a po dolním pysku palcem přejel, chtěje znova dávat. Kdykoli reverendus kartu okem procházel, vždy z hluboka vzdychnul; konečně vyplísnil Valentu, že drahý čas daremně hrou utrácí, a Valenta s výhrou a s půl kuřetem v papíře rozloučil se s farou.

Přišel do vsi. Na návsi pod lípou seděl hospodář, hově sobě po denním trmácení, a kouřil z kamenky s plochým troubelem. „Dobrého zdraví, strejčku!“ vece Valentin. Hospodář pozdravení vrátil. „Co nového, dobrý člověče?“ dokládaje. — „I divně se vám ten svět točí!“ odpoví Valentin, sedaje vedle hospodáře na kládu. — „Nu, a přijdou-li pak Rusi?“ jest druhá otázka sedlákova. — Valentin již tak poví, čeho se kde dočetl a co kde slyšel; vysvětlí nově vyšlý zákon a hospodář posléze zavolá na ženu: „Jak pak, hospodyně! Máte-li pak v ka-

menici něco na zub, jářku, něco chytrého? Vidíte, chuďas student!“

Jde-li cesta náhodou kolem pivováru, musí se Valentin stavit. Jinak nelze. Toť se ví, prázdno není nikdy. Hovoří se o běžích nepolitických, o tom, který pluk husarský má čáky červené a který modré, mají-li Benedek výložky zelené jako tráva anebo zelenější, a když přijde Valentin, tedy nastane zpěv a hudba, a Valentin nemusel ani reverenda obehrát, by zapravil řád, který ho samého naplňuje úctou.

Kdys tedys šel živý, hlučný hovor mezi hosty, venku pršelo, hřmělo, blýskalo: tu pojednou Valentin se zdvihl, vyšel a již se nevrátil. Divili se hosté a kdo ho znali, úsilně zdržovali ho: on přece šel. Byl jednou mezi hosty mladík, který se chlubil, že ví všecko, i vysvětloval přítomným ten úkaz tím, že prý jak Platon mudrc pověděl, bloudí Valentin za svou druhou polovicí člověčí. A věru, ten vševědoucí mládenec měl pravdu!

Valentin byl chovanec onoho gymnasia, kde se mladý student velmi snadno naučil zpívati „Fuit-ne regina, Maria Theresia“ anebo „Plato, Cicero, summus Aristoteles,“ kde se naučil velmi brzo a velmi dokonale rozeznávati žaludy a kule, shorka a spodka, šestadvacet a cvik, kde záhy poznal vznešenou rozkoš kouření a honění se s brejlemi za městskými dívkami, — kde jarý, nadaný mladík ve sprostičkých šatech, v bídě a nouzi, v zimě a ledu takměř poustevnický život veda, závistivým okem na šťastnější spolužáky, syny bohatých rodičů, na jich pěkný oděv, na jich vyznamenávání patřiti musil, a když šest let bídy prošel, pohledna na sebe zašel, kde ho nikdo neviděl, a tesklivě plakal, že šest let za sebou ztracených, zmařených a kde na konci stoje živě sobě

přál, vrátiti se znovu na začátek, odkud vyšel a znovu jíti školou bídy — ale rozumnějšího návodu.

Valentin byl chovanec té školy mudrcké, jejíž moudrost rok od roku začínala čtvrtého dne října oněmi památnými slovy: „Es ist Thatsache des Bewusstseins —“ a končila tím, že po dvouletém pracném studium, kde jednoho professora „vynechal“, druhého „dělal“, třetího „opakoval“, čtvrtého „donášel“, mladý mudrc nevěděl, jak se tvoří sníh, proč prší voda, může-li se žádost k úřadu začíti slovem „Sondern“ — a kde tak zmoudřel, že zapomněl, co jako dítě znal, totiž kolik jest šestkrát sedm a jak zní otčenáš.

Kdož nezná život na gymnasiích venkovských, ne ten život, kterýž se nám zračil v síních učebných, při skvělých slavnostech, při Veni Sancte a při čtení klass, ale onen život, jejž studenti vedou v soukromí?

V jedné jizbě žije s tlupou šesti, sedmi mladých hochů starožitný student, patriarcha škol, kterýž tak, jako za starých časů bohatéři po cizích zemích dobrodružství hledali, podobně po všech učilištích království českého a markrabství moravského jezdil, hledaje, kde by našel dvéře, aby jimi ze školy vyšel do života. Těch dveří nikde nebylo, a náš patriarcha zůstal posléze na tom, že bude studovat, až mu hlava zešediví. Rodičů již nemá; odřekli se ho. Peněz také nemá; v prázdninách chodí po farách a úřednících, plýtvaje s reverendissime, doctissime nebo consultissime domine. Na počátku roku představí se v hospodách rodičům, jenž synka s několika pytly žita na studie přivezli, za velmi zběhlého a dokonalého paedagoga a korrepetitora; matka mu s počátku nechce důvěřovati; ptá se ho po jeho rodičích; on tvrdí

že jest sirotek; tím pohne máť k litostnějším citům, a když doloží, že nebere honoráru než toliko dvacetník nebo čtvrtku na měsíc a některý ten oběd za týden, tehdy dobrá máti již neodolá, a odevzdá mu své oko v hlavě, malého studenta.

Náš arcistudent zná se ve svobodném umění karet od kořene, školu kuřáckou prošel ve všech fasách a příhodách, během studií stal se z něho výtečný příštipkář jak na sukně tak na kůži; ví knihy a skripta kupovat lacině a prodávati draze. v kuželkách a v pivě jest přední, ve službě Mus poslední . . . Všechny tyto zkušenosti čas po čase přejdou na spolubydlitele jeho, vštěpí se hluboce do duší mladých, chytlavých duchů mládeže, kteráž poslušně sedává na kufřích a truhlicích, každou chvíli jí a v černé hodince sobě vypravuje.

Též Valentin rozmnožoval takovou studentskou družinu; z pod moci otcovské přišel takměř přímo pod moc podobného miláčka Mus. V brzce stal se věrným jeho stoupencem. Maje nyní na sobě povinnost, by jedva odchován již sám se vychovával dále, šel jako pudem po šlepějích letitého žáka, kterýž se mu ve svých širošírých vědomostech zdál pramenem moudrosti, zdrojem všeho vědění. Ohebný, pružný duch jinošský vpravoval se den ke dni do povahy studentovy, stejné potřeby a tytéž nedostatky tužily vzájemný mezi nima svazek. Valentin hned na počátku studií zvykl životu ubohému, bída neviděla se mu býti v životě žádnou obtíží; i vyvinul se mezi oběma, ač věkem i duchem rozdílnými, poměr, jejž nelze případněji vyobraziti, než jak starožitná česká satyra vylíčila „Podkoní a Žáka“: „Z nich jeden bieše člověk mladý, nejmieše známku brady, na něm sukně

šerá, umlená, a k tomu kukla zelená; ta také zedrána bieše. Druhý ten se starší zdáše, vzdy sedě, brádku sú-káše; na něm kabátec úzký, krátký a dosti zedrané šátky; okasalý také dvorně, k tomu bieše obut v škorně; tyť biechu drahně povetšely, a však okolo děr cely, skrz něž viděti nohy. Ten mluvieše hrdě sedě, na své špice pyšně hledě."

Minulo několik rokův. Dobrý duch bděl nad Valentinovými mladými lety: Patriarchu škol vypudili posléze navždy ze studií, a po čase bylo o něm slyšeti, že se v kterémsi městě dal na řemeslo. Od té doby žil Valentin jediné svým studiím; měl povahu k učení náchylnou; mladý duch okusiv čarovné vlny z věčného, nevysýchajícího zdroje věd, již neustal po nauce žízniti. — Život vedl i na dále chudobný, skromný. Živil se prací ducha svého, lze-li jmenem tímto nazvati opisování školních spisů a pracování úloh za jiné spolužáky, bohatší na těle, chudší na duchu. I vzbudil a vyvinul se v mladíkovi jakýs trpký, satyře náchylný duch, když spatřil, že spolužák závisící takměř naprosto od péra a od slova jeho, vyvyšován byl nad něho, chválen a ctěn, veleben a blažen — za to, co vlastně Valentinova byla zásluha.

Mezi tím přiblížila se ona doba věku mladického, kde srdce vstupuje na znamení lásky, kde se otevrou prsa citům krásným a hlava musí panství děliti s oním perpetuum mobile, jenž v prsou lidských žije; — přišla ona doba, kterou mladí nazývají blaženou, staří bláznivou; ona doba, kde počne román života; kterouž kdo šťastně prožil, nazve květem, jarem, básní žití svého, a kdo nešťastně, chatrnou a holou prosou.

Valentin, povaha měkká, čilá, srdce krásným citům snadno přístupné, utvořil sobě představení o sličném po-

hlaví tak luzné a skvělé a tak básnické, že neměl za jiné, než že děva skutečně je stvoření vznešenější, k němuž nesluší se blížiti než s pozdravením stejně básnickým, stejně vznešeným. První lásky pocit ztvrzoval ho v tomto nadšení. Viděl Marii, nenadále, náhodou. Setkalo se oko její s jeho pohledem, setkala se duše jeho s duší sličné dívky. I zůstal jako zaleknutý; neodvratně hleděl za ní, za odcházející, toužil po tom viděti ji znovu, a neměl ducha, následovati, kam šla. Když zašla, z hluboka sobě vydechnul, ohlednul se kolem sebe, zdaliž ho něčí oko nepozoruje, a šel — a nový svět myšlének šířil se v jeho mysli. Bdě i ve sně neviděl než Marii; od té chvíle pominulo zalíbení jeho v knihách; četl-li, neviděl písmeny, ale krásné oči milostné dívky; přísné studium, druhdy jemu tak libé, protivilo se mu nyní; míjel čas, v němž mezi kollegami jeden z předních stal se náhle jeden z posledních. Nerozumělo se tomu, aby se nahlédlo, co toho původ; naopak, zachovávala se k němu čím dál tím větší tvrdost. Pochmúrným šatem oděl se jeho duch; hořkostí naplnilo se srdce jeho ke vědám, a obracelo se vesměs celé k dívce, jíž nezůstal lhostejným. Z rozbitého hradu básní nezůstala mu než láska k Marii.

Marie byla z oněch něžných duší, jenž věří, že svět je báseň. Její srdce bylo tak ušlechtilé, že láskou pojaté s plnou vřelostí přilnulo. S nadšením miloval ji Valentin. U ní nacházel, čeho všude pozbyl — domnělé idealy, jež sobě byl vytvořil; horoucnost, s kterou prvé pro vědu byl živ, zajmula nyní srdce jeho; zvyklý stavěti sobě krásné naděje, stavěl je nyní též v době lásky.

Již se počínala zacelovati rána, kterou mu zasadil protivný život prosaický; již zapomínal na úsměšky, jimiž

spolužáci a představení provázeli jeho pád; láska počala smiřovati ho i se světem i s naukou.

V tu dobu došla Marie zpráva, že starost rodičův našla opatření pro ni. Marný byl nářek dívky, marné byly prosby Valentina; vzdálili ji od něho — a za nedlouho zvěděl milenec, že Marie stala se již chotí, chotí — někdejšího jeho soudruha, patriarchy škol.

Jednoduchý tento případ zkazil Valentina naprosto; stal se z něho člověk s počátku tohoto vypravování vyobrazený; lhostejný k sobě, lhostejný ke světu, ale oblíbený v obecenstvu, jednak neštěstím, jednak nevšední vzdělaností svou. Bídu světa i jeho radost snášel myslí jednostejnou. Že žil, byla náhoda: živili ho dobří lidé; on sám neuznával za potřebné, aby se staral o to, co bude jísti, co bude píti; byl jako rostlina; nesil, nežal, a přece nemřel. Nebyl pyšný, že co uměl, že co věděl; snižoval sebe i vědění své mnohdykráte za blázna, nemaje nicméně za to, žeby ostatní svět byl co moudřejšího. Sám odpola blázen dělal sobě blázny z každého jiného; když ho litovali, smál se; když ho nabádali k spořádanému životu, vypravoval kroniku mladších let svých . . . .

Jest místo jedno v duchu Valentinovu, kteréž cizí rukou jsouc dotknuto, hluboko a trvanlivě city jeho vzbuzuje; on sice hledí, aby lehkým závojem úsměchu zakryl, co se děje v nitru jeho, ale trpká žalost vane v každém jeho slovu, hlas bolný zní v jeho zasmání. Marie není šťastná..... Její manžel, někdejší student, zůstal i v novém povolání povaze své věren — surový, bezcitný.

Setkal se jedenkráte Valentin s milenou druhdy děvou: Marie prchala z příbytku manžele, po sceně, kte-

ráž nezřídka zneuctívá nejen posvátnost rodiny, ale i důstojnost lidskou. Večer byl pustý, bouřlivý, tak jako pohled v budoucnost její . . . . . .

Od té doby, kdykoliv se blýská a hřímá, byť hlučný hovor šel ve společnosti, Valentin se zdvihne, vyjde a již se nevrátí. Hovor mezi hosty vždy na dobrou chvíli ustává . . . . . .

Příhody pana Matiće

na cestě z Bělehradu do Zemlína.

Vytištěno poprvé ve feuilletonu „Vídenského Denníka“ r. 1850.

A tak, jak známo, gospodin Matić opustil Bělehrad. Vedlo-li ho povolání jinam, pudil-li ho z Bělehradu nešťastné lásky bol, anebo došel-li mu pas, kdož to ví? A což také prospěje hledati toho příčinu, když Joca odnesl už zboží na loď a pán stoje na břehu takořka již plul! Ještě k němu z Čitaliště poslali deputací, aby přece místně řekl, proč tak náhle, tak na kvap z Bělehradu spěchá? bylo-li snad v zimě v Čitališti málo topeno, či je-li snad kali-mejdan jeho kuřím okům příliš hrbolcovatý, či mrzí-li ho snad difference anglicko-srbská? — Pohnut takovou pozorností Čitaliště, náš gospodin div že nezaplakal. „Zahvalujem! Zahvalujem, gospodo moja!" pravil k vyslancům, „musím odtud, musím . . . jest sudbina!" A tak vyslanci slyšíce, že již sám osud pana Matiće volá, přemohli bol a žalost, kterou jim uložila společnost v Čitališti, a rozžehnali se s hostem a přítelem svým.

Hořce plakal Joca. Litovalť Matiće, že přestane být pánem, poněvadž on — Joca — přestane být jeho sloužícím; naříkal nad sebou, že vrácen bude té nicotě, ze které ho Matić učinil panošem; když mu pak Matić z litosti do ruky vtlačil dvacetník, podíval se na dlaň, setřel si rukávem slzy s očí a tím duhu míru, která se v nich utvořila, když spatřil dvacetník.

Člun (čamac) odrazil od břehu, na pašově tvrzi děla nehřměla, Bělehrad mlčel. I vyňal pan Matić z levé zadní kapsy máramu-šátek, který byl nejkropenatější, přikryl si ním obličej, aby neviděl, kterak se město od něho vzdaluje a s ním vše, co mu tam milého i drahého. V tiché velebnosti dlel večer na krásné krajině, klidně pohyboval se lazurový hřbet Sávy-Dunaje, bez ostychu pluly ryby podle člunu... pan Matić nic neviděl, neboť měl na očích šátek, který byl nejkropenatější. Člun pokojně plul, Sáva snoubila se s Dunajem, Vojenský ostrov se svým chrastím a čardakem hraničárským dlel v mohutném objetí vod dunajských, na protějším břehu kynul Zemlín.

S odhaleným krkem, s osmahlým obličejem Turci veslaři seděli u vesel a hnali loď spolu do taktu, co zatím starý Turek ve fesu a v dlouhých širokých čakšírách kormidlo řídě jen chvílemi ním pohnul a průzračnou hladinu rušil. Po chvíli kormidelník vstal a mlčky podával Matićovi čibuk. Matić odpíravě rukou hnul. Turek se nedal touto odpovědí odstrašit, i ponoukal Matićovi znova rozkoš čibuku. „Nechci," vece Matić. — „Nekouřím," doložil mrzutě, když viděl, kterak Turek nemoha pochopiti, aby člověk nekouřil, s čibukem tu stál. „Vrág te razbio!" rozkřiknul se konečně pln nevrlosti, a mrštil čibukem daleko od sebe. Turek se zapálil, ale mlčel a zasedl zase ke kormidlu.

„Vsadit každého Turka do kuly! — Vpustit ho tam až po krk do vody!" mluvil Matić k sobě, hledě pokosem na Neboj-sa-kulu, věž strmící z Dunaje pod Bělehradskou tvrzí, kde druhdy Turci mučívali Srby. „Mně čibuk! Turčín . .! Abych já od něho . . ! Ah, když tak člověku podají čibuk v kavaně anebo na návštěvě, ah, to lepo,

to bon ton! Může člověk děkovat . . . A jakýs ty nestyda, Turčín!“ zkřiknul a pustil se Matić do kormidelníka. „Vrág ti dušu! Mně podávat čibuk . . .!“

„Jest příjemno kouřit, gospodáru!“ vece Turek.

„Příjemno! Příjemno!“ křičel Matić, rozpalován zlostí.

„Arci, proč nechceš čibuku, gospodáru?“ ptal se Turčín.

„Čibuk! Čibuk! — Aby tě Dunaj pohltil i s čibukem i s lodí i se vším, dušman turski! — A já bych toho vašeho derviše, co leze na ten váš minaret, zastřelil z kanonu jako Kara-Djordje . . ! vrág ti dušu švábsku . . .!“ Starý Turek mlčel, hryzl jenom jantar na čibuku, mrknul na veslaře, hýbal pilněji kormidlem a onedlouho vjela loď na písčitý břeh Vojenského ostrova. Trhnul sebou Matić, nevěda, co se stalo.

„Ah, neboj sa, gospodáru! Do lodi jen teče,“ pravil kormidelník. Nečekaje na další výklady, vykročil Matić upřímo z lodi, kázaje, aby zboží všecko za ním vyházeli na břeh. „Poroučejte, gospodáru!“ přisvědčil starý Turek, a veslaři házeli vaky za Matićem na břeh. Když byli hotovi, zasednuli každý opět ke svému veslu, a klidně odrazili od břehu.

V němém úžasu stanul Matić, ústa se mu odemkla, oči vyvalily, slovo nedostalo se mu na jazyk . . . . .

Vojenský ostrov není vlastně ostrov jeden, než skupení ostrovů dvou větších a tří menších. Křoví vrbové a jiné chrastí pokrývá pustou písečnatou končinu tuto, které se nedotkne leč hraničár na kordonu. Gospodin Matić nebyl žádný hrdina; ale čtenářům bude jistě pochopitelné, že v tom stavu, v kterémž uváznul, neméně

křičel výdatně, jako onen bůh války Mars před městem Trojou.

Již bledla růžová záře na západě, již klid večerní hostil se na vodách Dunaje, Turci s lodí docela zmizeli; aby jiný člun toho dne přistál k ostrovu, nebylo naděje.

Unaven křičením pan Matić konečně na vaky své se posadil. Strašný obraz stavil se mu před oči. Pod širým nebem, na pustém ostrovu zůstal sám; do Bělehradu bylo, co by dohodil, do Zemlína, co by doskočil, ale noc učinila z ostrova vojenského ostrov ležící kdes v Tichém oceaně. Zpomínali tou dobou v Čitališti na Matiće, pravili, kterak pohodlně sedí v Zemlíně u Kasparidesa v kavaně a čte Intelligenzblatt „Vídenských Novin", „Humorista" a jiné „Bečke novine", hádali se, musí-li jít spat o devíti anebo o desíti, aby nezaspal a nezameškal paroloď do Mitrovice, a výsledek té hádky byl, že se Matić uložil o půl desáté.

Matić zatím seděl na břehu, v těžkém boji se zlým osudem, na ostrově osamělém — nový Robinson! Vzduch nočními parami chladil se ostře, tak že Matiće již zábnuly prsty. Zůstati pod širým nebem, mezi vodou a vrbovím, nejíst, nepít, nespat — anebo odvážiti se k čardaku, a také nejíst, nepít, nespat a krom toho být třeba i zastřelen co dravé zvíře .. na těch váhách kolísala se Matićova mysl. Najednou se dal do srdečného smíchu: Aby on byl na ostrově, samoten, v noci, zdálo se mu tak pravdě nepodobné, že sám sobě se posmíval, kterak tomu věřil.

V tom zašustělo cosi opodál a „Evo ga, kuntrabandira!" zahřmělo ve křoví, kudy se drala sáhodlouhá postava.

„I ja dobar čověk, gospodáru!“ odpovídal Matić a smál se ještě.

„Tá, bog-me! Vidit-ćemo!“ pravil hraničár a odstrčiv Matiće z vaků̊v, omakával zboží. Matiće zašel smích. Za dobrou chvíli nemohl se probrat z úžasu.

Hraničár sebral vaky, naložil je na Matiće a jadrným „Ajde!“ velel mu jít přímo do proutí.

„Ali, gospodáru! . . . Turčin me . . . .“ odmlouval žalostivě Matić. „Ajde!“ zakřiknul ho hraničár a vkročil do chrastí napřed. Nastal teskný pochod. Před hraničárem otvírala se ulice, proutí ustupovalo a za hraničárem vráželo Matićovi do očí. Kdykoli se Matić zastavil, a to se stalo často, obrátil se hraničár mlčky a řekl tím mlčením více nežli onen mudrc v celém nástinu dušesloví. Pochod sypkým pískem, houževným kořáním a hustým chrastím zhmoždil tělnatého, krátkonohého Matiće tak, že když došli čardaku, na zem padnul, všechen bez sebe.

„Kuntrabandir!“ volal hraničár nahoru, kde na pavlači jiných osm stálo, každý s čibukem v ústech.

„Ha, vesela mu majka!“ volali s pavlače. Vysoko na sloupech pne se stavení dřevěné s pavlačí a s přístřešim; pod stavením volně roste rákos a chrastí. Na pavlači po stěně zavěšeny jsou ručnice hraničárů službu kordonskou konajících. Služba jest taková: Týden po týdni střídá se spolek za spolkem, mající v čele buljubašu (desátníka); tato výprava zůstane po sedm dní na čardaku, neberouc s sebou více potravy než právě třeba. Věc tato byla Matićovi velmi nepotěšitedlná; při všem utrpení neutrpěl hlad jeho žádné ujmy, ano zveličil se převelmi, tak že bylo strach, by majetníka svého neuvedl na kraj zoufalství.

„Ustaň, Srbine, ustaň na noge!“ volal jeden starý hraničár s pavlače dolů, posmívaje se neforemnému Matićovi, ležícímu jako velryb na rozvalinách svých tlumoků. V celém tom udaji nebyl Matić myšlénky schopen, jakž to již někdy u něho bývalo. Vida se mezi těmi železnými muži, odevzdal se po turecku do vůle osudu; však mukám jeho nebylo ještě konce. Sdělili mu, že přes noc musí zůstat na čardaku; ráno že jako „kuntrabandir“ odevzdán bude v „Zemuně“ na úřad. Zatím aby lezl po žebříku na čardak.

Po žebříku lézti na čardak, byla žádost, které se naprosto příčila Matićova povaha; již sama jeho postava nebyla podle toho, aby po žebříkách lezla; i odpověděl zmužile a určitě: že žádný kuntrabandir není a že na čardak nepoleze; tak že dělají večír kohouti, když jdou na hřád.

Několik kordonistů slezlo zatím dolů, mezi nimi sám buljubaša, jenž nařídil, aby vaky prohledali, není-li v nich „turski duvan“. Skupení toto hodno bylo malíře. Kolem žalostné postavy Matićovy hledícího mlčky a skoro s pláčem, kterak hrubé ruce hraničárské s majetkem jeho hospodaří, stáli hraničáři Varadinští, tu muž starý ale jarý, s vousem šedivým, tam hraničár mladý s knírem malým ale malebným. Na hlavách měli široké kulaté šeširy se střechou do hůry ohnutou, s ramenou halina hnědá spouštěla se ku kolenám: Červenavé světlo pochodně odráželo se od světle zeleného vrboví a rákosí, a pouštělo záři svou na čardak, jenž se zdál do náramné výšky růsti.

Co našli? — Z jednoho vaku vyvalila se celá zásoba maram, režných i Rumburských, podobných lodním plachtám i pavučinám z Milánského hedvábí, pak biblioteka, totiž tři knihy: Wechselrecht, Dositej Obradović

a Höhere und niedere Jagd, zouvák, též prázné a plné lahvičky s páchnoucími vodičkami, s Hoffmannskými kapkami, škatulky a škatulečky s prášky, deštník, boty a hlačená sklenice z českého rubínového skla.

„Šta vrága!“ prohodil starý buljubaša, zhlédna sklenici; i velel ji sobě podati, držel ji proti světlu, rudá záře oblila jeho osmahlé líce, přiložil sklenku k ústům, jakoby z ní pil, a ptal se konečně Matiće, co to na ní „napisano“?

Napsáno bylo G. M.

„Gospodin Matić,“ byla odpověď, ačkoliv se Matić vlastně jmenoval „Gervasie Matić“.

„Lepo staklo! Bog-me! A zač takové staklo?“ ptal se dále hraničár. Přešťastná myšlénka vzbudila se tím v Matićově hlavě.

„Nelze prodat,“ vece; „jest dar! Ale měj je ty, příteli! Nech bude tvoje to staklo!“

„Ah, hvala, hvala, gospodáru!“ děkoval hraničár, způsobem vojenským salutuje.

Prohledávání bylo hned skončeno; buljubaša velel ustlat „gospodáru“ z rohožek lože velmi pohodlné na zemi a stát mladému hraničáru u jeho spánku. S chutí usnul „gospodár“. Mladý Varadinec postavil se proti němu, opřel se o jeden sloup čardaku, ručnici drže oběma rukama před sebou a nespouštěje oka s Matiće.

K ránu probudil se Matić.

Proti němu stál mladý Varadinec, opřen o sloup čardaku, ručnici drže oběma rukama před sebou a nespouštěje oka s Matiće.

Daleko za Dunajem, nad rovným Banátem vycházelo slunce. Listí chrastin ševelilo v čerstvém ranním povětří.

Svatý úžas zmocnil se Matiće, když ucítil zase kontinent pod nohama. S větší zajisté pokorou nevkročí poutník vraceje se z dalekých zemí na půdu vlasti své, jako tento potomek králeviče Márka vstoupil na Zemlínský břeh. Ještě pochyboval, ještě tonul jako v kole čárů a kouzlů, ještě vidělo se mu, že se nachází u prostřed divochů na ostrově kterémsi v oceanu, ba v pohádkovém světě mezi obry. Ani ta holá, bezbarevná prosa, na kontumáci nevyvedla ho na jasnější názor; již se chtěl ptáti, nevědí-li v těchto krajinách o jednom městě, které se před časy nazývalo Zemlín; v tom mu připadlo na mysl, že se pozná Zemlín podle toho, že je tam kavana Kasparidesova. I zastavil se u mladého lodníka, jenž sedě na kládě notně si přihýbal z lahvice, i ptal se ho: „Kde tu, příteli, kavana Kasparidesa?“

„Neznam, gospodáru, kde tu kavana Kaspadiresa; za nás marinare nije trěba, da znamo, gdě kavana Kaspasidera.“

„Vždyť pak toto město jest město Zemun,“ ptal se Matić dále.

„Neznam gospodáru, je-li toto město Zemun. Za nas marinare nije trěba, da znamo, je-li ova varošica Zemun.“

„A kde by bylo?“ pravil Matić udiven.

„Neznam, gospodáru! Možná že leží Zemun v Mitrovici!“

Tato opilá moudrost domnělého námořníka, jemuž Sáva byla mořem a Bělehrad Londýnem, vzbudila u Matiće dosti srdečný smích. I měl chuť prodloužiti hovor s mladíkem marinarem, ale marinar přiklonil se tělem ku předu, drže v ruce loktem o koleno opřené láhev „s vypitou rakií“, a prozpěvoval znovu a znovu písničku à la

Vaterstadt Moskau, totiž „Lepo je mesto Varadin, Varadin!“ s kteréhožto thematu nedal se žádnou řečí, žádným ptaním svésti. Zavzdychna nad hýřením mládeže, obrátil se Matić do města a usadil se v kavaně, po níž toužil.

Jest pravda mnohou zkušeností ztvrzená, že člověk šťastně přečkav nehodu, ji sobě zamiluje, v paměti chová a posléze třeba i za štěstí vyhlásí. V plné míře bylo tak s Matićem. Zasedna na hebké sedadlo v kavaně, odevzdal se sám sobě; rozpočal procházeti celé pásmo svého dnešního dobrodružství; ještě jednou křičel v duchu za lestnými, podskočnými Turky, ještě jednou se leknul hraničára, opakoval v duchu onen pochod rákosím a chrastím; ještě jednou spal v duchu na rohožkách . . . Tu se náhle zahleděl do stropu; upnutý pohled zvěstoval, že se duch jeho nachází u vidění: Mračný osud minulé noci v temných barvách se mu zračil, a jako hvězda dennice, jako sloup ohnivý jevila se mu na obloze jeho života rubínová sklenice. Rubínová sklenice byla vyprostitelka jeho z muk, spása jeho, jeho talisman. I děkoval zemi české, že vysílá po světě dobré strážné duchy v podobě sklenic, a od té chvíle pocházela ona neobmezená úcta jeho ke všemu, což bylo českého.

Z blahého toho myšlení vyrušil ho sklepník otázkou, poroučí-li noviny: Jugoslavenske, Agramer Zeitung, Srbske novine, Humorist, Wiener Zeitung. — Matić přisvědčoval pilně hlavou, neb slyšel právě jmenovati miláčky své, kusy srdce svého! — Wiener Zeitung! Milý Bože, jaké slovo, jaký zvuk! Možno zvolati zrovna s Gógolem: Wiener Zeitung, kam směřuješ! — Neodpovídá! Čarovným zvukem zní jeho řeč, smrtelník zastavuje se poražený jako bleskem, letí stranou všechno, cokoli jest na-

zemi, a vyhýbajíce se, ustupují z cesty ostatní noviny a intelligenzblatty.

Dychtivě sahal Matić po novinách podávaných, a zahořel okamžitým hněvem, vida že ne Wiener, ale Agramer Zeitung jemu podáno. „A gdě Wiener Zeitung?“ osopil se na sklepníka. — „Nema ga!“ odpovídal sklepník. — „A zašto ga nema?“ — „Wird gelesen!“ odvětil služebný duch kavany. — „Wird gelesen! Vrág ti dušu! Wird gelesen!“ opakoval Matić, prohlížeje zadní stranu „Agramerice“ a vrhaje mezi tím opovrženlivý, zlobivý pohled na mladíka u druhého stolu, jenž se opovážil číst jeho Wiener Zeitung a při tom genialně odfukoval dým z cigara.

Pozorlivě procházel Matić poslední stranu Záhřebských novin; nedočetl se tam sice jako v novinách německých v říši: „Všem přátelům a známým. Narodil se mi kluk jako řepa. Radostný otec Igel bednář v Elberfeldu.“ Anebo „Ohlášení. Šťastné slehnutí mé milé paní Angeliky, rodilé Spitzové, s zdravou dceruškou mám čest oznámiti všem P. T. pánům příznivcům. Petr Pavel Schneider.“ Ale Matić četl v oněch novinách: „Co je vlastně socialismus a komunismus a co chce tato strana.“ — „Že ještě 60 let a po světě bude veta, za 20 kr.“ Zachvěl se Matić, hrobový duch ovanul ho z tohoto návěští, spěšně odložil list a chopil se jiného. — „Pravi turski duvan od osobite dobrote.“ — „Bog te ubio!“ zkřiknul a mrštil listem o stůl. Přiběhl sklepník: co se stalo? „Eh, tu prodávají turski duvan!“ odtušil Matić, podpíraje bradu o dlaň, a rozmrzelost usadila se v něm teprvé pak, když hodiv okem na jiný list, zpozoroval inserat: „Praktische Anleitung zur Dresur der Jagdhunde, des Pudels und des Trüffelhundes.“ — „Ah, to lepi in-

serat, praktički!" pověděl a rychle se ponořil v oznámení o cvičení psů.

Zatím přišel onen cigarový mladík a podával panu Matićovi Wiener Zeitung.

Matić zabraný do svých inseratů neměl ani kdy ani chuti, souseda svého náležitě přivítati. Nedbaje na něho, přemítal noviny list za listem. Díla geniů člověčenstva míjela mimo jeho oči, musíce trpět nejhrubších šarlatanů sousedství; tam vyvolávati Shakespearovo nejněžnější dílo, památník nejčistější lásky, za peníz „báječně laciný", onde zase Sueův fabrikat „Děti lásky" za cenu báječně vysokou. Zde u veřejné dražbě prodávají majetek, tam vyzývají zase věřitelův, aby se sběhli rozdělit o dům a pole. Na jedné stránce nabízejí koně na prodej, na druhé nabízí se mládenec „bez vady a hany" za ženicha, nežádaje sobě ničehož od nevěsty kromě černých kadeří, ztepilého zrostu, příjemného chování, přinejméně 17, nanejvýše 18 roků a 60.000 zlatých dvacetníků věna. Říkává pan Matić, kdykoli takové návěští čte: „Čtverák liška! tropí sobě z ženštin žert. Ale dovolte, ta psaníčka bych přece rád četl, kteráž dostane! Boga-mi, jaká zábava, jaké zadovolstvo!"

Najednou zastavil se ve čtení, vyňal tobolku a jal se zapisovati název knihy jedné, která vyšla ve Vídni. Pak zastrčiv tužku zase do tobolky, schoval ji, a vytáhna z pravé zadní kapsy maramu, pravil k sousedovi: „Lepa kniga!"

„Kterou jste sobě oblíbil, pane?" táže se mladík, když byl vypustil hojnou zásobu kouře.

„Zde jednu," vece Matić; „již dávno toužím po takové knize."

„Kdo ji sepsal?"

„Něki Platon.“

„Platon! Ah, to slavný mudrc!“ doložil mladík.

„Již dávno hledím se toho domakat, jak by se dala nejchutněji připraviti zvěřinová omáčka,“ hovořil Matić. „Také mne zajímal ten spůsob, jako kuharica v Pivani strojila přívar; bylo v něm vždy cos nevýslovně líbezného. Chvála bohu, teď to mám! Jakmile přijdu do Vídně, stavím se na Grabenu a koupím „Das Gastmal“ od Platona, drahý není: 1 forint 21 krajcarah u srebru; vůbec takové dílo jest k nezaplacení. Pak sobě budu strojívat hostinu dle své chuti. Přijdou, prosím Vás, hosté, dobří známí. Čím je uctít na rychlo? — Podám již tak ta studená jídla, šunku, uzený jazyk, telecí s křenem, vše, jak to učí Platon ve svém Gastmalu.“

Nedůvěřlivě pohlížel za té řeči mladík na Matiće. Posléze otázal se ho, kdo jest?

„A kdo jste vy?“ opáčil Matić prvé, než dal odpověď.

„Já Čech.“

„Ah to lepo, že jste Čech. Já miluji Čechy; já ctím Čechy,“ pravil Matić a mladík se ihned ztotožnil s celým národem, přijímaje a vztahuje všecky ty poklony k své osobě. „Dělají výtečné sklenice, právě divotvorné! Rubínové! Mne právě jedna taková sklenice zachránila od smrti. Za istina, to lepo, da vi Čech! Musím já se na svých cestách také stavit v Čechách!“

Tajemné psaní.

Kratochvíle.

OSOBY.

Ostrolucký,
Hvězda,
Pán z Hostimilic,
Hejtman Sekerka,
Pan Vavřinec Karafiát,
} panicové.

Valentin.
Řehoř, Ostroluckého sluha.
Paní Záborská.
Gabriela, její neť.
Helena, jejich služka.
Hosté.

Děj na českém venkově.

(Hru tuto provozováno poprvé dne 18. dubna 1852 ve Vídni v divadle „na Vídni". Na zemském divadle Pražském dávána r. 1862. — Tištěna v Divadelní Bibliotéce č. 30 poprvé r. 1859, podruhé r. 1864, potřetí r. 1875.)

Předehra.

Pokoj v domě Ostroluckého.

Výstup 1.

Ostrolucký. Řehoř.

Ostrolucký. Ty mně ale pranic nejsi platen, Řehoři! K ničemu nedohlédneš, o nic nedbáš. Ani zrcadla není v domě.

Řehoř. Není tomu dávno, co jsem je musel na výslovný rozkaz milostpána vynesti ....

Ostrolucký. Člověk by mohl vypadat jako poustevník, tobě je vše jedno. Ani nevím, nač tě držím. Když je ženská kolem člověka, ó to je až milo na světě! Ošetří člověka, ohledí ho, všecko je čisto, vábno, samý lad, nikde ani chmýrku, a když se kolem sebe podíváme, vidíme, že aspoň jedno srdce pro nás tluče. (Sedne ke psacímu stolku.)

Řehoř. Ah já něco čiju, já něco čiju! Do pána se dává ženidło.

Ostrolucký. Zalej květiny; já zatím napíšu několik voňavek, sejdeš pro ně do města, eau de fleures, crême céleste ....

Řehoř. Budou-li jen naši kramáři tomu rozumět. (Zalévá květiny.)

Ostrolucký. Ne, ne, kamkoli kročím, načkoliv pohlédnu, cokoliv počnu, všude Gabriela, Gabriela, Gabriela. Teď jsem se podepsal: Gabriela Ostrolucká.

Řehoř. Je-li pravda, že se každá nevěsta sedmkráte zblázní, tedy nevím, jak se můj pán shledá s rozumem.

Ostrolucký. Kdo jsem nyní? Kůl u plotu, páté kolo u vozu, poustevník v květu života . . . jsem mládenec! K čemu věru všechen statek můj, ty pole, ty dvory, ty luka, ty háje, když mně chybí všech statků koruna — a za šlechetnou choti všechen statek dám. Nuže, o Gabrielu se pokusím. Jsem tuším dílo dosti onaké, ale posud neúplné; musím sobě hledati druhý díl, aby se říci mohlo: Jest dílo úplné, dva díly v jednom svazku.

Řehoř. Jsem hotov, milostpane . . . .

Ostrolucký. Tedy — na večer k šesté zapřáhne se do kabrioletu; pojedu na besedu k pánu z Hostimilic. Teď sejdi do města. Stavíš se o voňavky v lékárně, u knihaře o růžový papír, u krejčího, aby přišel prohlédnout šatnici, a kadeřníkovi oznam, že naň odpoledne čeká moje hlava. (Odejde.)

Řehoř (sám). Voňavky, krejčího, růžový papír, vlásenkáře . . . není pochyby: pána to táhne do řehole svatého Adama! — Divná věc, posud byl takový mládenec, že nesměl o ženských ani slyšet! — Se mnou bude amen, jak říká latinář. Na mé místo přijde to ženské pohlaví: paní, komorná, kuchařka, kuchyňská, panská, chůvy, pradleny, švadleny, děvečky, služky, pokličky, dřezy, hrnce... spaste duši, tohle bude hospodářství! Teď jsem je zastal všecky sám. O žena, žena, to je hořký host, jak říká latinář!

Výstup 2.

Valentin. Řehoř.

Valentin (zpívaje vstoupí). Dobrého zdraví, příteli!

Řehoř. Zase nějaký pobuda ze Žebráka, myslí, že tu leží Beroun. Co se líbí?

Valentin. Je pán doma?

Řehoř. Doma.

Valentin. Spí snad?

Řehoř. Což kdyby bděl?

Valentin. Bdí-li —

Řehoř. Což kdyby spal?

Valentin. Ať bdí nebo ať dříme, k němu chci být přiveden; času nemařme. Oznam, že tu Valentin.

Řehoř. Valentin? Vida, jméno tak slušné, a frak tak ohyzdný. Lépe by slušelo, jmenovati se frak a choditi ve Valentinu. — Milostpane, je tu jakýsi vagabund; vydává se za Valentina. (Potom odejde.)

Výstup 3.

Ostrolucký. Valentin.

Ostrol. Co dobrého?

Val. Servus, Anto!

Ostrol. Valentine!

Val. Vidím tě zase, obraze mých snů! A jak vidím, netřeba se ani ptáti, jak se daří, abych dostal odpověď, z které bych se těšil. Tyť kveteš, můj drahý!

Ostrol. Jest ale čas, abych již vydával ovoce.

Val. Panictví vaše jde tobě k duhu.

Ostrol. Zatím duch panictví odstupuje ode mne.

Val. Vždyť heslo tvé jest panictví.

Ostrol. Čas mění vše; také z paniců dělá ženichy.

Val. Ženichy! O příteli, za to slovo, jak je malé, sláva tobě, sláva! Ale . . . .

Ostrol. Z tvých úst slyším ale? — Aj, mne minula všecka pochybnost.

Val. Mne nikoli —

Ostrol. Snad nebudeš o překážkách mluviti?

Val. Jak nemluvit o překážkách, kde jich je tolik. Co bude z vás paniců, jestli ty se oženíš? Co z pana Karafiáta, co z pána z Hostimilic? Dopustí-li toho Hvězda? Hle, množství otázek, a všecky potřebují odpovědi . . . .

Ostrol. Bude-li odporu, tedy jsi k tomu ty, abys ho přemohl. Mně se zprotivilo to naše hluché panictví. Gabriela mně je přebytečně nahradí.

Val. Gabriela sluje láska tvá! Toť jméno andělské. Prahnu po tom, abych ji poznal.

Ostrol. Spatříš ji dnes večer na besedě. Náš pán z Hostimilic strojí zábavu . . . .

Val. Vím, s nevyhnutelnou maškaradou. Přicházím z jeho domu. Zábava bude jistě příjemná.

Ostrol. Mně pojišťuje zábava příchod mé Gabriely. Ač nemám vlastně ještě jistoty, přece nepochybuji, že teta její bude míti rozum . . .

Val. Nemá-li ho teta, bude ho mít neti.

Ostrol. Teta její jest velmi přísná dama.

Val. Teta přísná . . . . ne, to je pravda: bázeň zamilovaných má veliké oči . . .

Ostrol. Čekám každou chvíli na konečné vzkázání.

Val. Prosím tě, kde najdeš tetu, aby neměla podobnou minulost jako neť přítomnost, a kde najdeš neti,

aby v lásce neměla větší ostrovtip nežli teta rozum! Upokoj se, upokoj; takových výminek příroda nečiní!

Ostrol. Nyní tedy pojď; snídaní jest pohotově. (Odcházejí.)

Val. Bude-li jen teta míti rozum! (Odejdou.)

Výstup 4.

Hvězda, potom Helena.

Hvěz. (vstoupí, sám). Dějepis nás učí — a dějepis jest jako věrohodný muž — že všeho neštěstí na světě byla počátek žena. Věk rajský trval, dokud Evy nebylo; minul, jedva že přišla. (Sedne.) Ano, jest doba v životě lidském, a já jí zažil také, kde jinak nemyslíš, nežli že kromě lásky není blaha; avšak žena miluje toliko obličej, muže nic. (Přejede si rukou čelo.) Ztrativ příjemnost obličeje, ztratil jsem i lásku Leontiny! — (Vstane.) Ostroluckého mám v domnění, že chce přestat býti panicem, že nás chce opustit, že se míní oženit; toho nesmíme my dopustit; jest šťasten, dokud svoboden!

Hel. (vstupujíc). Dobrého jitra přeji, milostivý pane!

Hvěz. Ženština! — Vítám tě; co mi přinášíš, má zlatá?

Hel. Poselství přináším od slečny Gabriely, že tetinka konečně svolila.

Hvěz. Svolila! — Mně padl kámen se srdce. Chtěl jsem si právě zoufat.

Hel. Milostpán prý má být ujištěn, že na besedu přijedou!

Hvěz. Za tu zprávu jsem ti velmi vděčen. Posečkej chvilenku, pošlu za odpověď lísteček. (Píše.)

Hel. Tak jsem tomu ráda, že je pan Ostrolucký doma. Slečinka se mně tolik napřikazovala, abych vzkázání dobře vyřídila. (Stranou.) Ale divné gusto má slečna... tak doličkovatého . . .

Hvěz. Jak jsi ty šťastna, že jsi kolem slečny tak dobré, tak spanilé... Tak! Odevzdej tento lístek a buď s Bohem.

Hel. (s poklonou odejde).

Hvěz. Díky tobě, náhodo! Trhnul jsem jednou, dvakrát perem, a veta bude po lásce Ostroluckého! Dal jsem za něj odpověď... odpověď, že jí mysl ženská nesnese! Zmařena jest ženitba tvá, panici! Já vítěz!

Výstup 5.

Z Hostimilie. Hvězda.

z Host. Nu, slyšel jste již, můj laskavý?

Hvěz. Hlas i tvář mi zvěstují zprávu veselou; najdete i mne v rozpoložení velmi radostném.

z Host. Nelze upřít: radost! Tedy v neděli jsou ohlášky.

Hvěz. Ano, bývá jich každou neděli kolikero. Ten lid se žení jako posedlý.

z Host. V neděli ohlášky a v úterý svatba.

Hvěz. Toť obyčejný den k svatbě!

z Host. Stůl bude slavný.

Hvěz. A čí to bude svatba?

z Host. Člověče, vy nic nevíte?

Hvěz. Nevím.

z Host. Totě překrásné! Státi téměř u samého ženicha a nevědět, že budou v neděli ohlášky, v úterý svatba a slavný, slavný stůl!

Hvěz. Snad nemínite sám, pane z Hostimilic . . .?

z Host. Ano, beze mne ta svatba nebude. Ostrolucký . . .

Hvěz. Ostrolucký?

z Host. Ano, Ostrolucký. On ví, jakého bude mít v mé osobě kuchaře, kráječe, ochutnávače, sklepníka a jmenovitě jedlíka. Já budu pepřit, co se vůbec pepřit nechá. Pepř rychle tráví a vzbuzuje žízeň. Také kus kančího bude na svatbě — já totiž miluji kančí, vy ne, můj drahocenný? O jaký jste vy neužilec, nebýt přítel kance! Nu, však vy se ním stanete, jakmile bude na stole. Maso jako rubín, pochoutka, slast, pro oko i pro zub! Na zdraví novomanželů vytočíme několik set věder uherského . . .

Hvěz. Ale pane z Hostimilic, zapomínáte na věc velmi důležitou . . .

z Host. Stolu a sklepu nevyrovná se žádná . . .

Hvěz. Jsteť také mládenec . . .

z Host. Já . . .? Ah ano, pamatuji se, naše panictví . . .

Hvěz. Ožení-li se nám Ostrolucký . . .

z Host. S Pánembohem! Ať se žení! Já nemám nic proti tomu.

Hvěz. Ale naše společnost tím utrpí . . .

z Host. Já při tom jen získám. Nač ho dělat mučedníkem lásky! Pro tu naši společnost zůstane nás dosti. Nezůstane-li? Jsem já, jste vy, je pan hejtman, pan Vavřinec — a ten váží za dva.

Výstup 6.

Karafiát. Hejtman Sekerka. Předešlí.

Kar. (ještě za jevištěm). Co že pravíte? Sto žen! Není možná! Tomu já nevěřím!

z Host. Totě pan Vavřinec. S kým pak se to hádá?

Kar. (vystoupí s hejtmanem). Dvě stě žen! Mně jde hlava kolem, smyslové mně zacházejí! Vždyť tuhle naříkají, že sotva s jednou ostojí! Pane hejtmane, jak jsem mládenec: jednu ženu bych si vzal, třebas i dvě, jakž-takž, ale tureckým sultánem bych nechtěl být! nechtěl!

Hvěz. Vítejte nám, pánové!

Kar. Nejponíženější na vše strany. Byli jsme v hovoru s panem hejtmanem o ženách a o stavu manželském. Vinen je tím pan Ostrolucký. Račmež uvážiti, pánové, jaká nesrdečnost, jaká nesvědomitost, jaká nešetrnost, bych řekl, míti dnešního datum svatbu a nám svým kollegům o tom ani nehlesnout! Již je toho plné město, a my o tom nic nevíme. Já celý hořím, abych poznal pannu nevěstu!

Hvěz. Přicházíte právě vhod.

Kar. Zejtra bylo by arci již pozdě . . .

Hvěz. Jedná se nám o velmi důležitou věc . . .

Kar. Však já rozumím. Moudrému napověz! Nějaký presentek! Nějaké překvapeníčko!

Hvěz. Co to jen myslíte, pane Vavřinče? Ostrolucký svatbu nemá, nesmí, nebude jí mít; k čemu bychom byli my mládenci?

Kar. Vidíme, když jsem se já měl ženit . . .

Hvěz. Víme o vaší tehdejší nehodě. Netřeba ji opakovat.

z Host. Jaká nehoda? Čí nehoda? Já nevím o ničem.

Kar. Takovým mučedlníkem lásky jako já nebyl co svět světem žádný. Za mých mladých let — není tomu dávno — děvčata se po mně jen jen bláznily, a já byl také mládeneček k zbláznění! Positura jako topol, oči plny amora, v prsou samá koudel, v hlavě samá sláma: ženské očko do toho — veta bylo po mně, hořel jsem plamenem.

z Host. Ale kde pak jste nechal nehodu?

Kar. Hned přijde!

Sek. Já byl očitým svědkem. Pan Vavřinec byli s pannou Eufrosinou —

Kar. Co má teď koželuha —

Sek. Již jako svoji . . .

Kar. Již jsme byli shozeni i s kazatelny . . . .

Sek. Již se také jelo k oddavkám. Ale pan Vavřinec, jak je ztřeštěný, před samým kostelem nechal ženění —

Hvěz. A zůstal panicem.

Kar. Jářku, pane z Hostimilic, vzácná společnosti, kde na světě jest muž té povahy, ptám se, aby se nepřestrašil, když by jel ku kopulací, a potkala ho nehoda, která potom působí na celý život —?

z Host. Nu, nelze upřít, že jsem již velmi zvědavý, co se stalo.

Kar. Co se stalo? Tuhle jede vůz se mnou a s nevěstou, tuhle a tadyhle po obojí straně silnice jdou příkopy, a přes tu cestu křížem — běží zajíc.

z Host. Zajíc!

Kar. Ten ušák! — Toť se ví, já nechal nevěstu sedět, a bylo po sňatku i po svatbě. Potom jedenkráte v noci vracím se s malým copečkem z hospody, nevěstini

příbuzní mne přepadnou, bez ran se ti vrazi neobešli, a tak se stalo, že jsem podnes mládenec . . .

Hvěz. Nyní nastává otázka, čím bychom přiměli pana Ostroluckého, aby zůstal panicem.

Kar. Mně pomohl řádný výprask.

z Host. Abych já se oloupil o stůl, můj líbezný! Já se jedva dočkám toho dne, kdy spatřím onu ozdobu lesů na stole! Bude to ale pochoutka, hejtmane!

Sek. Co?

z Host. To kančí.

Sek. Jaké kančí?

z Host. Co se chystá ke svatbě.

Sek. K jaké pak svatbě? Kdo pak bude mít svatbu?

z Host. Já mám za to, že bude mít Ostrolucký svatbu.

Sek. Ostrolucký? Já nevím o ničem.

z Host. Tedy nebude mít Ostrolucký svatbu! Totě neslýchané, nemít svatbu! Toho mu nesmím prominout, nesmím, neprominu. (Odcházeje, pak se zase vrací.) Zůstane tedy, drahocenné panstvo, při tom, že dnes večír budete mými hosty. Společnost bude vybraná; sezval jsem všecku honoraci z okolí; všecko se na ten večer těší. Také nelze upřít, že jsem vynaložil všecku krasochuť, aby zábava byla co nejvnadnější. Doufám, že ji jmenovitě naše kostymy učiní velezajímavou. Smím-li vědět, pane Vavřinče, jakou maškaru jste sobě oblíbil vy?

Kar. Já? Já se vyfintím jako Turek na mostě.

z Host. Já budu za garçona přestrojen; hodí se to dobře k mé úloze jakožto hostitele. A pan hejtman?

Sek. Mně ještě nic nenapadlo.

Hvěz. Pánové, musím se vyznat, že z té besedy velké radosti nemám.

z Host. Aj, pane Hvězdo? Co máte proti takové zábavě? Totě zábava zcela slušná.

Hvěz. Budou tam ženské.

Všickni. Ženské?

Hvěz. A my jsme panici.

z Host. Ale můj drahocenný . . .

Hvěz. K čemu nám zábavy ženské? Žijeme co panicové v tak dobrém přátelství, užíváme rozkoší nejkrásnějších. Netřeba nám společností ženských. Vždyť nás všecky, co tu jsme, sjednotilo záští proti tomu pohlaví! Utvrzme ten svazek slibem věrnosti; spojme se v bratrstvo paniců, v jednotu neženatých, ženiti se nechtějících, žen se varujících, sebe vespolek milujících, jen sobě a svým zábavám žijících . . .

z Host. Mně jde hlava kolem.

Sek. Mně zalehly uši.

Kar. Pane Bože, co to, co to?

z Host. Ale ta myšlénka není zlá. Bratrstvo paniců! Opravdu, ta myšlénka se mně líbí. Slovo s to, pane Hvězdo! Ode dneška jsem údem této jednoty. Kolik by nás bylo?

Hvěz. Vašnost.

z Host. Já.

Hvěz. Pan hejtman.

z Host. Pan Vavřinec.

Hvěz. Moje nepatrná osoba.

Sek. Ostrolucký.

z Host. Pět. Kdo ještě?

Hvěz. Na ten čas žádný.

Kar. Ten bude šestý.

z Host. Nelze upřít, myšlénka ta je výborná. Teď honem smlouvu, statuta . . .

Hvěz. Smlouvu mám již navrženou . . .

z Host. Tedy čtěte.

Hvěz. My níženpsaní . . .

Kar. Ne tak! Postavte prosím: „my okolostojící“; já neumím psát.

Hvěz. Slibujeme, předně že se nebudeme ženit . . .

Kar. Vidíme, když jsem se já chtěl ženit . . .

Hvěz. Za druhé že se budem varovati žen i dívek!

z Host. Tedy neženit a varovat se žen i dívek! Slyšíš, hejtmane! Slyšíte, pane Vavřinče! Slyšíš-li, světe? Nyní honem podpisy, aby smlouva byla úplná. (Podpisují statuta.)

Kar. Ne, my mládenci, my jsme přece Kubíci! Naši potomci — ti nás budou žehnat! Já je slyším: „To byli mudrci! Ach, to byli mudrci!“ — Ale ať si mluví, ať si žehnají! My zůstaneme přece, co jsme, a me sme me!

(Opona spadne.)

H r a.

Park při zámku pána z Hostimilic.

Výstup 1.

Gabriela, pak Helena.

Gab. (držíc psaní v rukou a čtouc). „Nebudu-li ospalý, přijdu též.“ Tak že by byl Ostrolucký psal? Vždyť on je tak zdvořilý! A přece není pochyby, že to psal. Což ho k tomu pohnulo? Byl-li roztržitý? Ale roztržitost není jeho vlastnost. Snad byl mrzutý, a ta slova mu jen bezděky vyplynula z péra? Anebo byl churavý, a Helena mně to tajila? (Helena vystoupí.) Tys mi nesdělila všecko, Heleno. Pan Ostrolucký, když ti psaní dával, byl churavý. Nezapírej, já vím všecko.

Hel. O nikoli, byl jako ryba ve vodě.

Gab. Tedy byl mrzutý, roztržitý.

Hel. Naopak, byl veselý, žertoval; zdálo se, že byl v nejlepší míře.

Gab. A ospalý ještě nebyl?

Hel. Ospalý? Vždyť mu oči jenjen hrály!

Gab. Tedy se přepsal!

Hel. Velkého hlavy lámání ho psaní nestálo: trhnul dvakrát třikrát pérem, a psaní bylo hotovo. Ještě jsem se divila, jakou zběhlost ti páni mají, když píšou zamilovaná psaníčka.

Gab. Ty tedy myslíš, že mne přece chtěl urazit?

Hel. Urazit? A proč? Viděltě se mi dosti zdvořilý pán. (Po chvilce odstoupí.)

Gab. Není pochyby, ta slova tají v sobě žert, který se mi teprvé vyjasní, až přijde sám. „Přijdu též“: toť psáno jasně, bez chyby. O zajisté, že přijde! Velikých obětí a proseb stál mne tento večer; není ani možné, aby nepřišel.

Výstup 2.

Hvězda. Gabriela.

Hvěz. Aj, slečna Gabriela prchá z kola tanečního a hledá společnost ve kruhu květin. Svůj svého! Ale obávám se, že vaši nepřítomnost v sále neradi budou znamenati.

Gab. Přála bych, aby se tím více ocenila vaše přítomnost. Vaši návštěvu vůbec pokládají za div — a není divu! jsteť rozhlášen za takového nenávistníka nás dcer Eviných, že prý sotva snášíte naši společnost.

Hvěz. Jedno okamžení na tomto místě, jeden pohled po mém okolí zpřevrací všecku mou filosofii. Ano, já byl nepozorliv k damám, více než se slušelo . . . .

Gab. (kvapně). Že právě o nepozornosti mluvíme: k čemu byste odsoudil mužského, kterýž by bez příčiny, z ničeho, damu urazil?

Hvěz. Zde nemohu být soudcem, neboť sám zasluhuji trestu.

Gab. Přece! Povím vám jeden příklad. Pán ne mladý ne letitý, ani hejsek ani mrzout, kterýž by od dívky těšil se patrným důkazem náklonnosti, měl by navštívit společnost, jako třeba dnes. Několik hodin před besedou pošle dívce psaní, kde by mělo státi: „Besedu dnes navštívím," nebo podobně, zatím ale stojí: „Jděte si sama," anebo: „Já dnes nedbám," anebo jiná urážlivá propověď, ku příkladu výminka, nebude-li ospalý, že přijde též.

Hvěz. Aj, ten příklad jest nemožný; jste velmi přísná, slečno!

Gab. Zdá se vám nemožný ten příklad? Což kdybych vás přesvědčila, že jest skutečný? Hle, tento kus papíru vás překoná, že nemožné bývá možné. (Podá Hvězdovi psaní.)

Hvěz. (čte). „Nebudu-li ospalý, přijdu též."

Gab. Pravda-li, to psaní není klam?

Hvěz. Ba, až příliš makavá pravda.

Gab. A písmo jest . . .

Hvěz. Patrně mužská ruka.

Gab. A věříte, že obsahuje urážku?

Hvěz. Není pochyby.

Gab. To psaní jsem obdržela já!

Hvěz. Vy, slečno? A vy jste k němu tak lhostejná?

Gab. Kdož praví, že jsem lhostejná! Umím rozeznati nedopatření od urážky; ale kdo s city dívčinými tak chce sobě hráti, že jí ani slušného řádku nevěnuje, ten zajisté lásky nemá, lásky nezasluhuje.

Hvěz. Ale snad se pisatel jen přepsal?

Gab. „Nebudu-li ospalý" — toť psáno přece jasně, bez chyby! Samo písmo prozrazuje ospalost. Nikoliv, ten pisatel se nepřepsal.

Hvěz. Možná, že byl churavý a spánku v skutku potřebný.

Gab. Churavý nebyl; vím to s jistotou. Zdráv byl, zdráv a vesel byl a v nejlepší míře, když ten řádek psal . . .

Hvěz. Když tedy všecko proti němu svědčí a nic ho neomlouvá, dejte sluchu, slečno, mé přímluvě.

Gab. Jste příliš šlechetný, pane; ale rcete sám, jak bych si měla vážiti muže, jenž mne tak neerdečně, tak bez příčiny urazil?

Hvěz. Což, kdyby ten příběh byl pouhá něčí pleticha?

Gab. Víte, kdo jest písař toho psaníčka? Tu ruku snad znáte. Pan Ostrolucký, váš přítel!

Hvěz. (živě). O nikoli, slečno! Je vidět, že jste na omylu! To psaní psal jsem já!

Gab. Vy?

Hvěz. Ano, já to psaní psal!

Gab. Co si myslíte, pane! Či nevím, že chcete vinu přítelovu svésti na sebe? — V mých očích pozbyl můj přítel — váš přítel všeliké vážnosti!

Hvěz. Vidíte, slečno, že nebyl ospalý. Tamto přichází stromovím a jde přímo sem.

Gab. Rozhodná chvíle přichází s ním.

Hvěz. (k sobě). Chtěl bych býti při výjevu, kterýž teď přijde; avšak nesmím se prozradit. (Odhodí list, který mu zůstal v ruce, a vmísí se mezi hosty v zahradě.)

Výstup 3.

Ostrolucký. Valentin. Gabriela.

Val. Divná věc! V sále není, v kole není, v parku není, nikde není.

Ostrol. Posléze! Velice mne slečna vytrestala. Naše společná úcta, slečno! Můj přítel Valentin!

Gab. (uklonivši se). Tedy pan Ostrolucký nebyl ospalý?

Ostrol. Nebyl, slečno, ačkoliv jsem po celý den snil.

Gab. Snil jste? Totě překrásné!

Ostrol. Byl jsem ospalý — ospalý jako děcko, jenž o polednách zavře oči a má za to, že sobě tím přivábí sen, kterým by se bavilo.

Gab. Aj, totě nad míru krásné!

Ostrol. Ale já se divím tomu tonu, slečno, kterýmž ráčíte dnes hovořit; zdá se mi, že jste právě při velmi škádlivé chuti.

Gab. Těší mne, že jste sám se vyznal. I musím tedy prosit za to, abyste mne nejen z přítomné společnosti propustil, ale i vůbec žádné pozornosti mně neprokazoval; neboť z příčiny, kterou sám znáte, nemohu si vás déle vážiti. (Odkvapí.)

Val. (chce za ní). Probůh, co se stalo?

Ostrol. (zdrží ho). Stůj! — Ani kroku! — Ani slova!

Val. Co to znamená?

Ostrol. Nevím.

Val. Což to nebyla Gabriela?

Ostrol. Ona to byla — a nebyla to ona.

Val. A ty se tomu usmíváš?

Ostrol. Což to není k smíchu? Říci z čista jasna: Nemohu si vás déle vážiti? Totě přece zřetelná řeč! Mně se taková řeč líbí, a proto se usmívám.

Val. Ale já v tom přijdu o rozum.

Ostrol. Ženské srdce, Valentine, jest pohádka, již posud nikdo nerozluštil. Od této chvíle, od tohoto místa má Hvězda pravdu. Zavěs se mi za ruku; vidíš, to místo právě osiřelo!"

Val. Tak to zůstat nesmí, tomu se musí přijít na stopu.

Ostrol. Hledej, hledej! Najdeš, kde vychází kruh a kde se zavírá. Po mé ženitbě jest veta! (Odejde.)

Val. Ženský rozmar je ta celá pletka, nic jiného! To mužského dovedou tak rmoutit a kormoutit, že se věru neví, je-li láska spíše koruna z trní nežli věnec z fial a růží. Ostrolucký se činí hrdinou, ale ním není, jen se staví. Uražený cit jest sice silný, ale láska není slabší! A láska mému příteli v oku, na rtech, v celé duši sedí! Není pochybnosti, že jsem povinen tuto ránu jeho srdce zacelit; nebyl bych sice jeho přítelem. Nemá-li se státi, čím Hvězda již jest, nenávistníkem žen, nesmí ztratit víru ve šlechetnost ženského srdce. (Odejde.)

Výstup 4.

Hvězda. Ostrolucký.

Ostrol. Kterak tě mám ale přesvědčit, an mně napřed věřit nechceš?

Hvěz. Tvé srdce, příteli —

Ostrol. Já nemám žádné srdce.

Hvěz. Tvé srdce jest příliš zápalčivé, aby se nerozhořelo ohněm krásných očí. Slovo s to, že tě za chvíli spatřím po boku některé krasavice?

Ostrol. Strašný byl mi dnešní den, příteli! Dívka, kterou jsem miloval, která se státi měla družkou mého života, ta dívka oklamala mne, zde na tomto místě, teď před malým okamžením. Já trpěl velice... ale teď, teď jsem zase tvůj! Věrné srdce tluče jen v prsou mužských, tys můj přítel jediný! (Odejdou.)

Výstup 5.

Valentin. Gabriela.

Val. Slečno, buďte přece milostivá! Vaše stálost v mlčení prodlužuje zatmělost věci a Ostroluckého muka.

Gab. Vy pane žádáte účty ode mne, kde bych já jich měla žádati. Já se toho práva odříkám. Co jsem učinila, tím jsem byla povinna sobě, povinna své cti.

Val. Tedy myslíte, že jste uražena?

Gab. Nemyslím, ale jsem!

Val. Já mám za to, že myslíte, že ale nejste.

Gab. Zmiňte se jen svému příteli o psaní, kteréž dnes ráno psal.

Val. Dnes ráno? Dnes ráno neměl ani péra v ruce. Nepsal ničehož.

Gab. Nepsal? Nu, tedy jest nevinen!

Val. O zajisté, že jest!

Gab. Odpusťte pane, že se musím pousmáti. Zdá se mi, že zastáváte stranu, která se vám nesvěřila úplně. Nebuďte svědkem, kde písemnost svědčí. Ah, co ještě ze mne nebude — advokat konečně!

Val. Tedy písemnost jest, na čem se spor zakládá?
Gab. Ano, černé na bílém.
Val. Prosím, sdělte mi to tajemné psaní.
Gab. Již ho nemám.
Val. Aj, pane advokate, svůj důkaz vydala jste z rukou?!
Gab. Neplesejte, v dobrých rukou jest. Přihlaste se o něj později.
Val. Přiznám se, že jsem jaktěživ nedychtil tak po kousku papíru, jako po této listině. (Odejde.)
Gab. Milý pane, oči, jenž to psaní četly, nenajdou již zalíbení na jeho písaři, byť se i zaříkal nevím čím! Zrak mně neupře, a čísti také znám. Nyní půjdu a vyžádám si to psaní z rukou pana Hvězdy. Přesvědčím pana Valentina tím do očí bijícím důkazem, že ani on ani kdo jiný smí křivého o mně míti domnění. (Odejde.)

Výstup 6.

Řehoř za ženskou přestrojený, potom Karafiát, konečně pán z Hostimilic.

Řeh. Tu to máme! To má člověk z toho, když padne mezi ty dračice, mezi ty ženské! Nejsem ani k sobě podoben. Sotva že jsem strčil hlavu do kuchyně, kam mne táhl nos, již mne obsypaly jako sršně. O, je to plemeno! Odpor, prosba, nic platno; sóptěly tím víc! Že prý beztoho i panstvo chodí v maškaře! — Ale patrno, že mne pěkně vyšňořili. Pan Karafiát, napilý, že světa nezná, nadchází si mne, hází po mně očkem; je to až ku podivu, co ta zástěrka zmůže! Vida, vida! Tu se něco bělá! papír!

Snad nějaké psaní? (Zdvihne psaní od Hvězdy prvé pohozené.) Skutečně! — „Slečně Gabriele.“ A otevřené! Toť jsem přece žádostiv! Ta zvědavost vězí už v těch sukních. (Čte.)

Kar. (vystoupí). Ona čte! — Ó že nejsem ten kus papíru! Její útlé ruce držely by mne, její svůdné oči viděly by mne, její sladký dech ovival by mne!

Řeh. „Nebudu-li ospalý, přijdu též.“ Totě podivná zdvořilost! To psal nějaký pan Hrubeš.

Kar. O že nejsem slavíček, ten malý ptáčíček: letěl bych tam k ní, šveholil bych s ní!

Řeh. Co s psaním? Půjdu, a slečince je odevzdám. (Odchází.)

Kar. O zůstaň, můj holoubku, má žežulko, mé srdéčko, má konvalinko, můj zlatohlávku, má křepelinko, má nejsladší . . .

z Host. (vystoupí). No, ten boubelatý šotek, ta Helena, ta je jako ouhoř. Sotva že ji člověk lapne za ručku, již se mu zas vymkne.

Kar. O má předrahá! (Obejme pána z Hostimilic.)

z Host. Kýho ďasa, pane Vavřinče! Co zde děláte? Vždyť mne udusíte.

Kar. I kdybych tě udusil, já tě tolik miluji, že bych za tě dýchal!

z Host. Zbláznil jste se, pane kollego! Ubohý frak — je všechen pomačkaný.

Kar. Žalost, žalost, pane z Hostimilic! Srdce puká v těle!

z Host. (odcházeje s Karafiátem). Co škodí! Jsteť také ze hliny.

Kar. (živě). O nikoli, pane z Hostimilic, my co máme peníze, my jsme z porculánu!

z Host. Nu já jsem z hliny, co se toho dotýče. (Odejdou.)

Výstup 7.

Gabriela. Hvězda.

Hvěz. Tedy Valentin se o to psaní ucházel?

Gab. Zůstalo ve vašich rukou; ráda bych mu je doručila. Anebo — vaše úslužnost mne činí k té prosbě smělou — přijměte tu starost na sebe. Mne zbavíte nelibosti a vám to bude kratochvilné vidět, kterak písař bude zířit na svůj vlastní rukopis, neuznávaje ho snad ani za svůj . . .

Hvěz. Neuznávaje ho snad ani za svůj: ano, tak to bude, tak to bude! Ale já se toho lekám, slečno. Vidím, že na tom psaní tolik záleží, a já se z místa nemohu rozpomenout, co se v myšlénkách s ním stalo.

Gab. Nu, není-li, také dobře! Račte být tak laskav a sdělte pánům, že jste to psaní viděl a četl. Vaše slovo a psaný důkaz budou mít stejné platnosti. Však ano, zpomínám si právě, co se vypravovalo: Jste prý všickni spojeni svazkem přátelstva, činíte prý bratrstvo, nenávidíte prý nás, jste naši nepřátelé . . .

Hvěz. Nepřátelé jsme, ano, ale ne vaši, než jak vidíte, svoji vlastní. Ostatně nevím, kdo z nás je větší hrdina, zdali pán z Hostimilic, či pan hejtman, anebo pan Karafiát.

Výstup 8.

Pán z Hostimilic s Helenou, potom hejtman Sekerka s paní Záborskou, konečně Karafiát s Řehořem. Předešlí.

z Host. Tvá statečnost, Heleno, se mně opravdu líbí, ale tvá svéhlavost — ta mne přivede o rozum.

Hel. U mne, milostpane, sedí srdce na jazyku, a co na jazyku, to na rtech.

z Host. Tedy tuhle, na těch růžových lupénkách? (Dá jí políbení.)

Gab. Aj, pán z Hostimilic!

Hvěz. Vlastnímu zraku nevěřím!

z Host. Pardon, pardon, drahá slečno! Kráse musíme se kořit, kde se najde. Nelze také upřít: ta větroplaší povaha vězí již v té mládenecké krvi!

Hvěz. Ale vaše jednání, pane z Hostimilic, uvedlo mne v nemalé rozpaky. Já chtěl slečně právě vypravovat, jakým vzorným ráčíte být panicem, a teď jste se tak nemoudře zachoval.

z Host. Proč jste chtěl jmenovati mne, proč ne raději hejtmana? V tom jste arci velice pochybil. V panu hejtmanovi byste se byl nezmýlil.

Sek. (vystoupí se Záborskou).

Záb. Ach ano, pane hejtmane, tak jest! Kde jsou ty blahé časy! — Tance, hry, zábavy, slovem celá společnost nynějšího pokolení nemá již té příjemnosti, kterou mívávala za našich let.

Gab. Tetinka!

Hvěz. Pan hejtman!

z Host. Ctihodná dvojice!

Sek. Je-li pravda, milostpaní? Jak vesele proháněli jsme se tehdá v hulánu, jak velebně pohybovali jsme se

v staročeské! Milostpaní, já se ještě vidím: vy v korsetlu a salupu, s taclemi a sekáčkami; já ve fialovém fraku a v hedbávných punčochách: tančili jsme tak velebně.... a tak vážně.... tak líbezně a tak vábně.... tak.... a tak .... (Začne s ní tančiti.)

z Host. Bravo, bravo, pane hejtmane! Tak se mně líbíte! Kořím se, milostpaní!

Gab. Pane Hvězdo, vaše vzory tancují!

Kar. (s přestrojeným Řehořem). Tedy jen promluv, můj cukrouška! Vypověz to maličké slůvko: Ano! Ty mne miluješ! Já to vidím! Tvá panenská ostýchavost, tvé stydlivé mlčení prozrazuje tě! Ty mne bez obalu miluješ!

Všickni (kromě Hvězdy). Pánbůh s námi! Pan Vavřinec!

Kar. Ty mlčíš? O nedej mi déle hynouti. Nemáš-li slov pro svou lásku, tu máš moje ústa, vtiskni na ně první políbení lásky. (Chce se spustit před Řehořem na kolena. Řehoř prchne, Karafiát za ním.)

Všickni. Pan Vavřinec se zbláznil! Pan Vavřinec se zbláznil! (Odejdou.)

Proměna.

Salon na zámku pána z Hostimilic.

Výstup 9.

Valentin. Helena. Řehoř.

Val. (s psaním v ruce). Z podivení nemohu se ani spamatovat! Tak mne ten úskok pana Hvězdy pomátl! Není-li to k žluči? Takový suchoparný, nenávistný, neužilý mládenec zmůže Ostroluckého v lásce! A to mizerným kouskem papíru! Ale toto psaní, tento řádek mi draze zaplatí, jako že jsem Valentin!

Hel. (k Řehořovi). Já mám dobře.

Řeh. Já už mlčím. Šafránu nepřetřeš a ženy nepřepřeš!

Val. Vy se tedy nemůžete shodnout o to, jak pan Ostrolucký vypadá?

Hel. Řehoř ustavičně dokazuje, že jeho pán vypadá lépe, nežli já říkám.

Řeh. A Helena praví, že prý na obličeji mého pána čerti hrách mlátili.

Val. Tolik přece nahlédnete oba, že se obličej nemění jako snad měsíc, čtyrykrát ve čtyrech nedělích.

Hel. To nahlížím.

Řeh. To já také nahlížím.

Hel. Mně by aspoň dokonce nebylo milo, aby se mně obličej změnil.

Řeh. Teď se ale přece změní: stane se ti z kulatého dlouhý!

Val. Tys nezdvořilý, Řehoři, a kupuješ nadto zajíce v pytli. Povídáš, že tvůj pán vypadá hezky.

Řeh. Jako lusk!

Val. A Helena, že škaredě?

Hel. Já bych si ho nevzala —!

Řeh. Já bych si ho vzal.

Val. Ale ženská přece lépe rozumí mužské kráse nežli my mužští.

Hel. Ať se Řehoř přesvědčí!

Val. Já bych vás mohl sice svým hlasem porovnat, ale myslím si: Přesvědčte se sami, budete porovnáni tím důkladněji. Právě mám k tomu příležitost. Toto psaní, co mi Řehoř přinesl od tvé slečny, Heleno, mám odevzdati panu Ostroluckému. Dodej ho ty, Heleno, místo mne. Řehoř opíše si je a odevzdá ten opis také, svému zase pánu. Až pak oba psaní tato odevzdána míti budete, přivedu vás před pravého pana Ostroluckého, a podle toho, čí psaní jemu bude dáno, poznáte, kdo jste měli dobře. Teď jděte a psaní odevzdejte! (Řehoř a Helena odejdou.)

Výstup 10.

Hvězda. Valentin.

Val. Právě jsem chtěl Vašnost hledati.

Hvěz. Máte chuť vstoupiti do našeho bratrstva? Jste v lásce nešťastný?

Val. Ani jedno ani druhé. Chtěl jsem naopak Vašnosti k vaší lásce přáti.

Hvěz. K jaké pak lásce? Já nevím o ničem.

Val. Společnost o jiném nemluví než o Vašnostině lásce.

Hvěz. Jsem nad míru žádostiv slyšeti tajemství svého srdce. Mluvte! Musí to být velmi zábavné dostávati lásku z druhé ruky.

Val. Jeden z vás paniců zamiloval prý se, a bylo již na tom, že se měl ženit. Zatím jste vy mu vkročil do cesty, a bylo nejen po sňatku ale i po lásce.

Hvěz. Nu, a jakého účastenství měla při tom má láska? Vidíte, nemohu se jí ani dočkat.

Val. O tom jest mínění rozdílné. Jedni praví, že jste to ráčil učiniti ze zásady, jiní, že prý ze žárlivosti. Milujete prý onu dívku sám.

Hvěz. Nu, a věříte vy tomu?

Val. Všecka společnost tak mluví, a já na to mám důkazy.

Hvěz. Prosím vás, člověče, jakých byste vy mohl mít důkazů!

Val. Jsem tak šťasten, že se honosím důvěrou slečny Gabriely.

Hvěz. Vy pravíte, že je slečna Gabriela mně nakloněna a že máte na to důkazy. Žádám vás, opatřte mně takové důkazy!

Val. Co žádáte? Snad nechcete, aby vám milující dívka dala písemně, že vás miluje?

Hvěz. Z vašeho zdráhání vidím, že jste si dovolil žert se mnou.

Val. Dobře, pokusím se o to. Toliko mně napište řádek, abych se měl čím vykázat.

Hvěz. Vy chcete řádek? Já nedám ani slova.

Val. Což je vám to psaní tak protivné? Nu buďte jist, že důkaz dostanete. (Ostře.) Já vám ho zjednám. (Odejde.)

Hvěz. Co ten člověk mluvil? Hlava se mně točí od toho. Že mne Gabriela miluje? Sám jsem to pozoroval: byla ke mně nad míru laskavá! — Jest dívka sličná, jako růže květoucí! jest vnady plna, povolána k tomu, aby oblažila muže! Sklamané lásky bol vede ji do mého náručí! O děvo, děvo, po kom jsi zatoužila! (Odejde.)

Výstup 11.

Karafiát, potom Sekerka.

Kar. Tu to máme: Ostuda hotová! Já jsem vždycky říkal, že s tím mládenectvím žádné cti nedojdem. Společnost nemluví než o nás. Kříž na kříž jsme prý zamilováni! Abychom zkazili lásku Ostroluckému, psali prý jsme někdo psaní hrubé jako pařez, a to že žárlivosti. Já mám veliké domnění, že to psaní psal pan hejtman, neboť prý v něm stojí psáno: „Nebudu-li ospalý, přijdu též!“ A kdo medle bývá mezi námi ospalý? On! On spí ráno, on spí ve dne, on spí večír, a jen v noci bdí! On to psal a žádný jiný.

Sek. (vystoupí). Chvála Bohu, že si konečně mohu oddechnout!

Kar. Teď jsem na vás myslil, pane hejtmane!

Sek. Myslil jste? I toť jste si dal práci!

Kar. Již mně došla všecka společnost. Všecko se dalo do tance, a našinec, našinec, jak figura ukazuje, do tance není. Nelíbí-li se šňupeček?

Sek. Děkuji.

Kar. A ten mladý svět je do tance jako velká voda. A což tabáku, chcete-li?

Sek. Nechci.

Kar. Vždycky jste bral, a dnesky nechcete.

Sek. Nerad bych se rozdráždil. Rád bych sobě odpočal. Jsem celý ospalý.

Kar. Ospalý! ah tak! — (Stranou.) Ta pravda, ta pravda vyjde přece na jevo jako olej nad vodu! (Nahlas.) Prosím vás, pane hejtmane, kde se vzala ve vás ta hrubost, s jakou jste to psaní psal?

Sek. Jaké pak psaní?

Kar. Co jste psal té slečně . . .

Sek. Jaké pak slečně?

Kar. Chcete ze mne táhnout rozum?

Sek. Jaký pak rozum?

Kar. Vždyť jste přece slyšel, co se o nás ve společnosti mluví. Pan Ostrolucký se zamiloval, někdo z nás mu toho nepřál, zamiloval se také, napsal ve jménu jeho psaní: „nebude-li ospalý, že přijde též,“ a teď se neví, kdo to psal.

Sek. A vy máte v důmnění mne?

Kar. Vždyť sám pravíte, že jste ospalý.

Sek. I jděte, pane Vavřinče, já abych co takového kul! Totě starodávná praktika našeho pána z Hostimilic. Z Hostimilic to psaní psal, on se zná ve všech praktikách lásky!

Výstup 12.

Z Hostimilic. Předešlí.

z Host. Aj pánové, vy zde stojíte, a v sále kolují o nás pověsti, že ve mně všecko vře!

Kar. Není-li to pouhá kleveta, vzácný pane z Hostimilic?

z Host. Kleveta? Aha můj drahocenný, zdá se, že máte nejvíce proč, hlásati, že to kleveta. Já mám veliké podezření, že jste právě vy to psaní psal a celou tu nečest zplodil . . . Nic, nevymlouvejte se. Nejsou tomu ani dvě hodiny, co jsem vás našel v parku stát jako sloup, a sám jste se mi vyznal, že přišla na vás láska. Co ty tomu říkáš, hejtmane?

Sek. Vždyť slyšíš, že mlčím.

z Host. Buď jak buď! Ostrolucký je dnes všechen jiný. Kdo ho viděl ráno, večír ho nepozná.

Výstup 13.

Ostrolucký. Předešlí.

Ostrol. Aj, což jste se tak zamlčeli, pánové? Vždyť tento večer jest věnován veselosti!

z Host. Není nám lhostejné, co se vám přihodilo.

Kar. Pan hejtman měl v domnění pána z Hostimilic.

Sek. Pan Vavřinec vinil mne! mne!

z Host. Nu a já měl pana Vavřince v podezření.

Ostrol. Slečna Gabriela tomu chce, že jsem já to psaní psal. Podívejte se, prosím, je-liž to má ruka. (Podává list pánu z Hostimilic.) Byl mně ten list právě od Řehoře dodán; posud jsem se nepodíval, co v něm stojí.

z Host. (čte). „Nebudu-li ospalý, přijdu též“ — to zde stojí; ale kdo to psal?

Kar. Čí to ruka?

z Host. Té ruky já neznám. Vaše ruka, pane Vavřinče, to není!

Kar. Vždyť víte, že žádnou nemám.

Sek. Toť psal nějaký tesař.

z Host. Kdo to tedy psal?

Kar. Páni, přijde na má slova: Celá věc je zloba lidská, celá věc je kleveta!

Ostrol. (podívá se na list). Toť psal můj Řehoř!

Všickni. Řehoř?

Ostrol. Tak píše můj Řehoř!

z Host. Tedy on — Řehoř — jest zamilován do slečny — ale totě věc nemožná!

Sek. Jest patrno, že za tím někdo vězí!

Ostrol. Kdož by za tím vězel?

Sek. Zavolejte Řehoře!

Kar. Vemte ho na skřipec!

z Host. Já se přiznám: mně již rozum nad tím stojí.

Výstup 14.

Řehoř. Předešlí.

Řeh. Tady také není!

z Host. Co zde hledáš?

Řeh. Chtěl jsem prosím zvěděti, je-li tady to ženské pohlaví.

Kar. Aha, pane hejtmane!

Sek. Trdlo!

z Host. Ty jsi psal, že přijdeš také?

Řeh. Ano! „Nebudu-li ospalý, že přijdu též“ jsem psal.

z Host. Byli jste tedy umluveni, že se tady sejdete?

Řeh. Rád bych byl, kdybych ji tu viděl.

z Host. Vy se tedy . . . jak pak se mám ale vyjádřit? Máte se tedy opravdu rádi?

Řeh. Rádi? Prosím . . .

z Host. Nezapírej! My víme všecko.

Řeh. Inu, abych nelhal, nehezká není, pošetilá také není, rozoumek má jako brousek; co si jednou dá do hlavy, to jí živou mocí nevymluvíš!

Ostrol. To jest ona!

Řeh. Marný všechen argument, jak říká latinář.

Všickni. To jest ona! to jest ona!

z Host. Pánové, mně zacházejí smyslové.

Sek. Na mne jdou mrákoty.

Ostrol. Já si zoufám!

Kar. Pane Bože, co to, co to!

Řeh. Ale tentokráte se panna Helena znamenitě zmýlila.

z Host. To jest: Gabriela chtěl jsi říci.

Řeh. Jakže jsem řekl, prosím?

z Host. Helena.

Řeh. A jakže jsem měl říci?

Sek. O kom pak mluvíš . . .?

Řeh. Koho pak míníte?

z Host. Ji míním, koho jiného?

Řeh. Dobře, já také míním ji.

Ostrol. (rozhodně). Řehoři, zkrátka: Čí to ruka? ·zuje mu psaní.)

Řeh. Moje.

Ostrol. Kdo to psal?

Řeh. Já to psal!

Ostrol. Teď se mi kliď s očí, ty —

Řeh. Vždyť mně pan Valentin poručil, abych tak psal.

Všickni. Valentin!

Sek. Neřekli-li jsme, že za tím někdo vězí?

Řeh. Pan Valentin za tím vězí.

z Host. Ten poběhlík?

Kar. Ten krajský tulák?

Ostrol. Můj přítel?

z Host. Satan a ne přítel! Vás oklamal, nás pohaněl! Pojďte, pánové, já užiju svého domácího práva: svolám na něj několik set pěstí. Celá ves ho musí vyhodit! (Odejde.)

Sek. Ten Jidáš! (Odejde.)

Ostrol. Tak padá ratolest po ratolesti! Za jediný den dvé srdcí jsem stratil. Mrzuto na tom světě, mrzuto! (Odejde.)

Řeh. Ten Valentin má zrovna čerta v těle: Co je tady, všecko jde na ruby!

Kar. Tenhle Řehoř je tomu děvčeti tak podoben, jakoby jí z oka vypadl.

Řeh. Ale kdyby mně teď svou kůži zadarmo dával, nechtěl bych ji, nechtěl! Pán z Hostimilic umí brát na paškál, jak říká latinář. — Ahá, pan Karafiát! Jestli pak mne pozná?

Kar. Řekni mně, má zlatá, k čemu pak ses přestrojila?

Řeh. Co tím chcete?

Kar. Vždyť tys to!

Hvěz. Zrušme tedy naši společnost i tu naši smlouvu.

z Host. Pro mne! Ale toho chlapa musím najít, co Řehoře přinutil, aby to hrubé psaní psal.

Výstup 17.

Řehoř. Helena. Předešlí.

Řeh. Nu, kde pak je tedy ten tvůj pan Ostrolucký? Ukaž mně tu straku na vrbě.

z Host. Co tu chcete?

Hel. Mám odevzdat panu Ostroluckému toto psaní. (Dává list Hvězdovi.)

Hvěz. Co to za psaní?

Kar. S těmi psaními roztrhl se zrovna pytel!

z Host. Ukažte pak, pane Hvězdo, čí to je zase zde ruka?

Hel. Tohoto pána ruka je to. (Ukazuje na Hvězdu.)

Řeh. Totě pan Hvězda!

z Host. Tedy jste vy to psaní psal?

Hel. Ano, tento pán je psal!

Řeh. (hlasitě). Já jen opisoval!

z Host. Tedy jste vy ten žárlivý panic?

Hvěz. Tajit se to déle nedá! Ano, pánové, já jsem to psaní psal; já jsem zamilován a spolu tak šťasten, že jsem milován. Zde . . . . (Jde ke slečně Gabriele.)

Výstup 18.

Valentin. Ostrolucký. Paní Záborská. Předešlí.

Val. (vede Ostroluckého). Chyba lávky, pane Hvězdo! Slečna Gabriela byla tak laskava, že s vámi hrála na

zapřenou. Byla to veta za vetu. Zde jest ten, jenž na to místo patří. (Postaví Ostroluckého ke slečně.)

Ostrol. Za to vítězství díky naše měj!

z Host. Hle, pane hejtmane, svatební hostina mně přece neujde. O můj jazyk, můj jazyk, ten mne ještě nikdy nesklamal!

Sek. Pane Vavřinče, mně je jaksi divně okolo srdce.

Kar. Páni, za měsíc je se mnou amen! Ožením se: punktum!

Hvěz. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá! (Trhá psaní na kusy.)

(Opona spadne.)

Překlady básní cizokrajných.

Bitva u Lučence r. 1451.

(Současná báseň německého básníka Michala Behaima.)

1. Co o rytířství nám se dí,
 Též co se o dvornosti ví,
 Jest přece proti bohatéru,
 Jenž pro rytířskou čest
 Tak mnohý skutek činil jest,
 Malichernost, na mou věru!
 Chcete-li ho slyšet zváti?
 Jest z Brandýsa pan Jiskra Jan,
 Z rytířstva moravského pán —
 Však dobře dá se všude znáti.

2. Jest radda a též dobrý man,
 Jehož má Fridrich císař pán,
 A také Ladislava krále
 Byl polní hejtman nejvyšší.
 Mrav zachoval vždy nejčistší
 A věrnost držel vezdy stále.
 I bylo by co povídati,
 Jak který čin jím vykonán —
 Na jeden boj si zpomínám,
 Chciť o něm něco přezpívati.

21*

3. Ta v Uhrách přiběhla se věc.
Na hradě jménem Lučenec,
Tam v úzkosti a velké bídě
Od Uhrů jsouce sklíčeni,
Tak těžko byli stísněni
Pana Jiskry nejlepší lidé,
Že myš ujíť neměla kady.
Na hradě nouze veliká,
Že, jak se o tom proslýchá,
Až mřeli lidé žízní, hlady.

4. Ti dobří lidé v nouzi té
Vzývali pana Jiskru zle:
By na pomoc jim ráčil jíti!
Pan Jiskra vzkázal na to zas:
Že dobře slyšel jejich hlas,
By neráčili ducha zbýti;
Na pomoc že on věrně půjde,
Na chlumci oheň roznítí;
Ten až jim v hradě zasvítí,
Že blízká jeho pomoc bude. —

5. Pan Jiskra zaraz jednaje,
Svých dobrých přátel volaje,
Za skůro třem tisícům velí.
Zbraň dobrá jest při nich při všech,
A tak pan Jiskra v zástupech
Již táhne proti nepříteli.
Tuť káže zdělat na znamení,
Když došli v lesích na ten chlum,
Hraň ohně v hradě přátelům,
By byli z toho potěšeni.

6. Nepřítel byl se obradil
   I dobře též zatarasil. —
   Od Uhrův Jiskru husté hory,
   Jak jsme my o tom slyšeli,
   Se zásekami dělily,
   Že nemoh' žáden vjít v ty bory.
   Když k tomu místu přirazili,
   Pan Jiskra poslal pěších v před;
   Ti prosekali horu hned
   A vojsku dráhu upravili.

7. Tak prošli dobře přes ten les,
   Pan Jiskra i lid jeho ves.
   A táhli dál a čím dál déle,
   Až tu jim v cestě potok byl.
   Než, žáden nad ním neprodlil,
   I vskákali do něho směle;
   Ten koňmo jel, ten pěš se brodil,
   Tam tomu voda šla po pás,
   Jinému po bradu, po vaz,
   Jak se kterému přechod hodil.

8. I bylo by zle bývalo,
   Když vojsko tu se dávalo,
   By nepřítel jich byl zaskočil.
   V tom Polák, jménem Břecislav,
   Jenž vedl Uhrů jízdný dav,
   Voj Jiskrův blížiti se zočil:
   „Já vidím pana Jiskru jíti —“
   Rce k správci Huňád-Jánuši —
   „O štěstí své se pokusí,
   Budeť se mu chtět s námi bíti.“

9. Tu správce, kterýž vojvodí
Po celém vojsku, na to dí:
„Ti o neštěstí svém nevědí!
Mámť uherského vojska tu
Do dvacet tisíc v zástupu:
Ti věru k snídaní jich snědí!“
Na to dí Polák zase: „Pane!
Viz, ať sè toho vojska nám
Dle toho, jako já ho znám.
Dost na večeři nedostane!“

10. I vece gubernator pak:
„Když jsi ty bojázlivý tak,
Tož vezmi těch čtyř sta koní.
Nad nimiž hejtmaníš, a jeď
A k nepříteli jich si veď,
Ať tebe strach tak nerozhoní!
Nuž! Jeď a pomoz jim se bíti!
Jest tolik vozatajů mi
Ve vojsku mém, že bičemi
Vás stačí rozprášiti!“

11. Tož hejtman: „Toho nebude!
Mnou pomoci vám nesejde,
Játť nechci vás tu zanechati.“
Tu gubernator vypraví
Tré tisíc proti Jiskrovi,
Že mají jemu zbraňovati,
By ani on ani kdo z jeho
Ve vojska tábor nevtrhl. —
Leč zástup, jak se boj strhl,
Byl Jiskra dobře s něho! —

12. Jak lidé, v zámku co byli,
Těch vzácných hostí spatřili,
Že s panem Jiskrou semo jedou
Jim pomoci v jich úzkosti,
Tu zajásají radostí
A krutou s Uhry bitvu svedou.
Zlý výpad z hradu učiníce,
Na Uhry vpadnou zuřivě,
A řádějí v nich horlivě,
Tu bijíce, tam střílejíce.

13. Pan Jiskra pojme lid a v boj
se dá s ním v nepřátelský roj.
I Huňád proti němu vyjde,
A boj byl rovný nemnoho;
Neb na Jiskrovce jednoho
Těch Uhrů dvanáctero přijde.
Tož Uhři směle za to měli,
Že s Jiskry budou s jistotou,
A bez vší péče v bitvu jdou,
Na kterou se ze spolka sjeli.

14. Boj začnou střelci s kušemi,
Že pod nebem se zatemní
Od davu střel a šípův deště.
Těch bylo vidno létati,
Jak s oblohy sněh padati,
I leželo jich plno v cestě. —
Za střelci táhli kopinníci;
Tu bojováno oštěpem,
Že trnula zem hlomozem
A káceli se bojovníci.

15. Tu obnažen byl mnohý meč,
Tu slyšána jest krutá seč
To od pancéřů do pancéřů,
I byl to hluk a byl to křik,
I bylo ržání a byl ryk
To od koní, to od žoldnéřů.
Též trub i kotlů hlučné znění
Slyšáno šíře široce.
Tak bojováno divoce
U přenáramném klopocení.

16. Ráz mnohý zněl tu o kruněř,
A sklesnul mnohý bohatéř,
Kterému sláva bylo heslo.
Kdož boj ten všechen vypoví?
Kdež jeden padnul Jiskrovi,
Zajisté Uhrů třicet kleslo!
A tomu zlému uherskému
Jest byla tato příčina:
Že Jiskrovčíků družina
Se držela druh ke druhému.

17. A Uhři duchem klesají
A prchají a prchají.
A Huňád-Januš hledě po ně
„*Elé fejér lót!*" zavolá,
Což po našem ten smysl má:
„Přiveďte bílého mi koně!"
I vypravováno jest o něm,
Že z Turek ten kůň pocházel,
Ni že se který nacházel,
By v skorém běhu byl mu roveň.

18. Na koně vsedna, též prchal,
 Nepřítel za ním v patách hnal,
A v útěku tom teprv zbito
 Huňádova vojska tolik,
Že mrtvých bylo na poli
 Jak zrna mívá v klase žito,
Jak snopů leží v době žatvy. —
 Jich pole bylo ztraceno,
Jich zástav popřekáceno —
 Byl konec válečné jich klatvy.

19. A panstva mnoho pobito,
 A také mnoho zajato;
Též zkořistěno množství statku
 Od zlata, stříbra, kamení,
Což gubernator v ležení
 Byl pozůstavil v bitvy zmatku.
A ještě mnoho zboží zbylo,
 Že by se o tom mluvilo,
Vás by to snad již nudilo,
 Jak mnoho toho zboží bylo!

V i l a.

(Z Mikoláše Nalěškoviće.)

Jsem já mladá krasavice!
Ještě víly neviděla
Jsem já, jíž bych záviděla;
Ruměnec jsou u mne líce,
Oči tmavé rusá kštice;

Jsemť já víla, vil všech sláva:
  Jsem já mladá, lepohlavá

Klenot jsem já vilám pravý,
Honosí se mnou vše víly;
Kvítí pučí hned v té chvíli,
Stopa má kde jen se staví;
Krásu moji každý slaví.
Tuto moc mi láska dává:
  Jsem já mladá, lepohlavá!

Mladost svoji já provodím
U veselí i v radosti
S mojím drahým, kdež se hodím;
Neboť v jeho já mladosti
Kochám se i ve milosti,
Jak tomu chce láska pravá:
  Jsem já mladá, lepohlavá!

V zimě, v létě i v jeseni
A v podletí ponejvíce,
Jiné mysli u mne není,
Nežli brát květ z květenice
A ním zdobit svoje líce;
Zdobná kvítím má je hlava:
  Jsem já mladá, lepohlavá!

Na zbořeninách švédského hradu.

(Z Baťuškova.)

Na západě již slunce dohořívá,
 Do vln se chladných již již ponoří,
A měsíc rmutně s oblaků se dívá
 Na oněmělý břeh i pomoří.
 A pobřeží vše ve snách hlubokých.
Jen rybář volá tovaryše časem,
Jen ohlas táhlým opětuje hlasem
 Volání jeho v úskalích.

A zde ve skalách těchto nad vodami,
 V posvátném temných doubrav polosnu
Dlím zádumčiv a zřím mezi skalami
 Šlepěje slávy a zaniklých dnů:
 Obrostlý rov — ssutina široká,
A vetchý most s řetězy železnými,
Porostlé hradby se zdmi žulovými
 A řada mohyl daleká!

Vše ticho — mrtvý sen v obydlí hluchém,
 Však živé žije zpomínání tu:
O hrobní kámen opřen poutník sluchem,
 I zrakem sladkou ssaje tesknotu;
 Kde vítr chrastí v zvadlých křovinách,
Kde břečtan náhlých po srázích se vine,
Kde luna své rozlévá stříbro siné
 Po starých hradeb ssutinách:

Tam ondy vojín, chrabrý vnuk Vodina,
  Jenž v bojích ve námorských zšedivěl,
Do krutě vojny vypravoval syna:
  Rodinnou zbroj, meč těžký, svazek střel
  Doručil junu rukou zjízvenou,
I zahřměl-tě, třesoucí zdvíhna ruku:
„Jest zasvěcen, o mocný bože pluků!
  Viz oběť vezdy, všudy tvou!“

„A ty, můj synu! zaklens otců tvojich
  Mečem a Géla kletbou krvavou!
Na západě buď hrůzou vrahů svojich,
  Neb zhyň, jak předci tvoji, s oslavou!“
  A celuje meč dědův jarý jun,
A k prsoum tiskne ruku roditele,
Radostí třese se, jak bitvy smělé
  Při zvuku jarobujný kůň.

„Hoj, válka, válka vrahům země naší!“
  Zaslechlo jitro v síních hradových;
Zašumí moře, vítr již odnáší
  Koráby bystré na perutích svých. —
  Po Neistry údolích hlomozný boj;
Soumračný Albion do země vchází:
Však u Valhálu smrt již doprovází
  Ubledlý v bitvě padlých roj.

Oj jinochu! K vlastenským břehům spěje
  Leť, o leť s vítěznou kořistí již.
Větýrek krotký v ústřety ti věje,
  Spěj, vítězný ty reku, domu blíž!

Již Skaldové chystají hostinu,
Med v číších pění se, dubiska hoří,
Radosti věštec vítězství na moři
Přináší již již v rodinu.

Zde v tichém stanu nevěsta tě ždaje
Dnem, jitrem každým s zlatou dennicí;
Za tebe duch její se modlí, lkaje,
O milost bohy vroucně prosící. —
Aj tamo ve mhách jak sbor labutí
Na dráze bělají se lodě vodní:
Větérku, tichým dechem plachty lodní
Zduj na svém dalném poputí!

Hle, již s kořistí žen cizího plémě
Na břeh již vystupuje hrdina,
S nevěstou otec k němu pílí němě
A nadšených s ním Skaldů družina.
A krasavice stojí ve slzách,
Pokradmo na ženicha jen pohlédne,
A sklopíc jasný zrak se zardí, bledne,
Jak luny svit na nebesách.

A tam, kde stopy rozbořených síní
Zakrývá šedý mech, bodláků houšť,
Kde noční temnotou sov hejna nyní
Svým křikem tesknou ohlašují poušť:
Tam ondy v číší cink se mísil hluk
Bodrého veselí rekovných druhů,
Tam ondy v pění Skaldů bohosluhů
Se mísil zlatých varit zvuk.

Tam pěvci mečů zvuk a rachot štítů,
  Tam pěli hvízdot střel i rány hrom;
Horoucí boj střed opuštěných bytů,
  Planoucích hradů rudou záři v tom.
  A starci naslouchali písni té,
A plné číše v rukou jim se hnuly,
Zpomínkou slávy mladých dnů se pnuly
  Hrdostí srdce nadšené.

Vše teď přikrývá mlha noci hrůzné,
  V niveč převrátil všechno, všechno čas.
Kde Skald loudíval z harfy tony luzné,
  Tam vzdychá větrů úpěnlivý hlas;
  Kde ondy rozlehal se jarý křik,
Kde žertvoval rek víno bohu války:
Tam dříme dvé bojácných laní, z dálky
  Tam zvěře slyšet teskný ryk.

Kam jste se děli vy, krajin severních
  Vy bohatéři, Gálův postrachu?
Roalda druzi, co na člunech věrných
  Po mořích létali jste v poplachu?
  Vy bujní syni války, svobody,
Vy smělých reků sborové věhlasní,
Vyrostlí z ledu, z kopí, vy úžasní
  Chovanci divé přírody? —

Rytíři zašli; poutník však v těch místech
  Neptá se darmo toho kamení,
A čte jak šedé minulosti v listech
  Po skalách run tajemných znamení.

A rolník z blízké vsi sem v samotu
Volá na něj: „Hle synu cizí matky!
Praotců drahé tlejí zde ostatky,
Posvátný hrob jejich je tu!“

Chtěl bych děcko bezstarostné být.

(Z Byrona.)

Chtěl bych děcko bezstarostné být,
Posud harcovat po pouštěch chmúrných,
V jeskyních pohorska mého dlít,
Kolébat se na vodách lazúrných.
Saské pýchy nádherou neouží
Se protivnou volnorodý duch,
A on rád má horských lesů luh,
Po skalách střed vlnobití touží.

Osude! Zpět vezmi vzdělanou
Tu zem i to jmě slavného zvuku!
Rabův poklony mně mrzky jsou,
Nenávidím dotknout rabskou ruku.
Tam mne zanes k mileným skaliskám,
Tam kde bouří moře divokost,
Zjevy své mladosti ať zpět získám,
Nimi se probíhám, v nichž jsem zrost'.

Já to cítím — málo sic mých let —
Že mi souzen nebyl tento svět.

Ach proč čas ten stínem temným krytý,
Kde muž musí přestat mužem býti!
Dávno tomu: zdál se mi sen vnadný,
Scena to vidinná blahých krás —
Pravdo! tvůj nenáviděný jas
Proč mne zbudil v svět, jak tento, chladný!

Miloval jsem — kdež jsou ti milení!
Přátel měl jsem — ni mně prvních není!
Jak nemužně duch se zachvěje,
Když mu zemrou všechny naděje!
Arciť u poháru bodrý druh
Pozapudí časem strasti psotné,
Rozkoší omladne divý duch —
Srdce, srdce zůstane samotné!

O jak nudno, slyšet oněch hlas,
Jež moc, statky, řád neb důstojenství
Druh nedruh jest svedlo v společenství
Všecky dohromady v slavný čas!
Dva jen ještě jednou přáteli
V letech, citech, ve všem nezměněny —
A opustím noční besedění,
Název jen kde bujné veselí!

A ty dívko, má milenko ladná,
Naděje, má útěcho, mé vše!
Jak mé ňadra musí být teď chladná,
Že i bledne usmívání tvé!
Já se chci odřeknout bez vzdechu
Těchto skvělých bolů v úspěchu,

A svou klidnou tu spokojenost zvát
Která cnost zná nebo mní ji znát.

Lidu stan opustit rád volím;
Ne nevru, jen toužím preč od lidu;
Za vděk vezmu s pustým údolím,
V jehož stínech najde můj duch kli
Kéž by dáno bylo mi těch křídel,
Jimiž k hnízdu hrdlice letí:
Pak bych chtěl nebeských klenbou
Proraziti míru v objetí!

Živá hlava.

(Z Puškinovy básně „Ruslan a Lu

S Rohdájem dokonav boj divoký
Bral Ruslan lesiny se nitrem;
Před ním důl rozevřel se široký,
Ozařovaný světlým jitrem.
I zachvěl bohatér se bezděky;
On spatřil pole bitvy dávné:
Vše pusto opodál; tam na věky
Kost trouchniví; tu rozmetané
Po kupkách leží toulce, luky;
Tam z oře pochva, tam štít rezat
Tu pohřben meč ve kostech ruky
Tam travou zarostl helm huňatý,
A stará lebka prachnivějící v něm;
Tam bohatéra kostra celá

I s jeho převrženým komoněm
Nehnuta leží; mečů, střel a
Dřev v syrou zemi drahně vetčených,
A mírný břečtan vine se po nich.
A nic, a nic bezhlasnou pustiny
Té tišinu neporušuje . . .
A slunce se své jasné výšiny
Dolinu smrti ozařuje.
Se vzdechem bohatér kol sebe
Žalostné zraky nosil:
„O pole, pole, kdo-že tebe
„Mrtvými kostmi posil?
„Čí jarý kůň v poslední době
„Krvavé bitvy bil po tobě?
„Kdož s oslavou na tobě klesl?
„Čí modlení vzduch k nebi nesl?
„O pole, pole, proč jsi zmlklo ty,
„Porostlo travou zapomenutí
„Od časův věkověčné temnoty? —
„Snad nebude ni pro mne zniknutí,
„Snad na pahorku mlčelivém
„Hrob Ruslanův se zdvihne v tichu,
„A ve strun zpěvcův zvuku živém
„Snad nebude ni o mně slychu!“
Než, v brzce pomněl bohatér,
Žeť reku zapotřebno meče,
Pancíře též — a bohatér
Bezbranný byl z poslední seče.
I chodě polem kol a kol
Po kostech zapadlých mrtvol,
Ve chrastech, v kupách práchnivých osnířů,
Rozpadlých helmů, zdrcených pancířů

Po zbrani pátrá hrdina. —
I probudí se pustina
A hluk i třesk se v poli zdvihne,
Rek chytne štít a jedva mihne,
Vynajde helm i zvučný roh;
Než meče nalezti nemoh'. —
Přecházeje po poli boje,
On dráhně viděl sečné zbroje,
Než, vše zbraň malá, příliš lehká —
A ruka reka není měkká!
I stanul: by čas nemařil,
Chopil se kopí kovaného,
Na prsa pancíř zavěsil,
A dal se dál do chodu svého.

Již západní pohasla záplava,
Kraj v tichém snění jatý;
Již vzedmula se pára mlhavá,
A vyšel měsíc zlatý.
Ztměla se step. Po tmavé dráze
Náš Ruslan jede plný dum,
I vidí: Noční tmou nejzáze
Ohromný před ním tmí se chlum,
A cosi strašně chrápe.
On k chlumu blíž a vnímá slyše,
Podivný chlum jako kdy dýše,
I zastaví a chápe
Bez postrachu pokojným duchem.
Než, stříhaje pozorným uchem,
Kůň vzpíná se a chvěje,
A tvrdou hlavou pohazuje,

A hřiva větrem věje.
V tom chlum se z mlhy mračné
Na luně zjasnil bezoblačné,
A rekovi se představuje —
Kde slovo, kde mi barva pravá! —
Před ním se zjeví živá hlava.
Ohromné oči spaním pojaty,
Po dechu hýbe helm se pernatý,
A péra v tmavé vysokosti
Jak stíny jdou, povĕvající,
V úžasné své se velebnosti
Nad pustinou kolébající.
U němotu ponořena
Stráž poušté bezejmenné
Jak kupa hrozná, omžená
Před ním dlí v době senné.
I zvědav hledá bohatýr,
By snu tajného zrušil mír.
Z poblízka patřiv na ten div,
Jel kolem hlavy s koněm,
Před nosem stanul mlčeliv
A kopím šimral jí v něm.
Tu svraštěla a zívnula,
Odemkla oči, kýchla.
Strh' vítr se, stěp ztrnula,
A již také neztichla.
Prach vzňal se; z vousů, z obočí
Sov hejno vyletělo.
Les probudil se v úbočí
I kýchlo echo, jakby hřmělo..
Kůň plachý zaržál, uskočil,
Že jezdec sotva s něho byl.

I hlas pak roznesl se šumný:
„Hoj, reku, hoj! Kam, nerozumný?"
„Stupej ty zpátky; já nehrám,
„Drzého chlapa hned zhltám!"
Rek ohlédne se povržlivě,
A koně drže osuplivě,
K ní praví hrdě úsměšně:
„Čeho ty žádáš ode mne?" —
Tu zamračeně hlava dí:
„Ho, kdo se smí tu ptáti? —
„Slyš, bohatéře, kliď se, jdi,
„Již noc, a já chci spáti."
Než bohatér náš slavený
Ta hrubá slova slyše,
Rozkřikne se rozhorlený:
„Buď, hlavo pustá, tiše!
„Já pravdu slýchal — bývávalo —
„Být velký leb, však mozku málo!
„Já jedu, jedu, ni se vyhnu,
„A porubám, kde koho stihnu!"
  Tu oněmělá rozjařením
A zlobou rozhořujíc stěsněnou
Se hlava nadme; rozpálením
Jí krvavé se oči zažehou,
Rty rozpěněné se pozachvějí,
A z úst a z uší vystupuje dým.
Tu náhle, jak kdy víchry vějí,
Na reka začne dout vším dechem svým.
Nadarmo komoň oči mhouří
A hlavu kloní, prsa natuživ —
Skrz dešť a tmu a víchru bouři
On s jezdcem prchá nevěřen a div.

Ves oslepený přestrašením
Již v širé stěpi klesá opodál.
Rek vrací ho tím okamžením,
Nadarmo — vír ho nese dál a dál.
A hlava s chechtem pohrdlivě
Za ním jak posedlá vždy v zápětí,
A volá za ním pobuřlivě:
„Hle, reka, hle! Jak bohatér letí!
„Oj, kam tak spěcháš, nájezdníku!
„Oj, nezlom vaz, a tiše, tiše stůj!
„Dej ránu aspoň protivníku,
„Než zmořený ti klesne komoň tvůj!“
  Zatím co strašným jazykem
Tak utrhá rytíři,
On zlobu tutlá v srdci svém
A mlčky kopím míří.
I hrot se jemu ostřený
Se chvěním s pěsti smekne
A hlavě skrz ret vyvřený
U drzý jazyk vetkne. —
Krev z huby děsné v mihnutí
Jí potokem se cedí,
Na reka v bolu, v leknutí
Již bez drzosti hledí,
A zubem krví zpěněným
Hrot hryze, v líci modrá,
A s pohledem zarmouceným
Tu dlí, před chvilkou bodrá.
Té doby Ruslan použil,
Jak jestřáb letěl pod ni,
A pádně vrazil ze všech sil
Svou rukavicí do ní.

Tou ranou step se ozvala
A bujná kol se tráva
Krvavou pěnou zbarvila,
I vrávoravší hlava
Se převrhla a skácela,
A přílbice železná
Na step upadnouc zahřměla,
Že až zněla step lesná.
Na místě tom upráznělém
Rytířský meč zasvítil,
Jej Ruslan v chvatu veselém
Železnou rukou chytil,
A hnal po soku polehlém,
By na něm pomstu sytil.
Již s záměrem svým divokým
Jí nos i uši utnul,
Již máchnul mečem širokým,
By také hlavu protknul.
V tom prosebný ze hlavy ston
Žalostně znící v poušti,
Již rozpřažený slyší on,
A tiše meč svůj spouští.
Hněv sveřepý umírá v něm,
A bouřlivá msta v reku
Tou prosbou klesá smířeném,
I mizí stopa vzteku . . . .
Tak v pádolinách taje sníh
V paprscích slunce poledních.

„Tys porazil mne, slavný reku,"
Dí hlava žalně, beze vzteku —

„Budoucně já tebe poslušen;
Než, buď rytíři velkodušen;
Můj osud pláče jest dostojný!
Též já byl hrdina bojovný;
Když s nepřítelem byly vojny,
Mně žádný v bitvách nebyl rovný.
Než úkladný, zlý Černomoře!
Tys vinen všeho mého hoře!
Byv v rodě našem trpaslíkem
On od mladosti divným zvykem
Můj krásný zrůst nemohl vidět,
Jal v duši své mne nenávidět.
Já býval vždy, ač krásně rostlý,
Vždy na duchu něco přisprostlý,
A on, ač hloupý maje zrůst,
Co běs byl zlý, chytr i pust.
A při tom, poslyš, k mému zlému
V podivuhodné bradě jemu
Osudná tajila se síla,
Že dokud brada celá byla,
On maje známost světa všeho,
Nebál se, zrádce, pranic zlého.
Tu kdys dí ke mně slovo snažné:
„Povím ti, bratře, věci vážné!
„Já z černých dočetl se kněh,
„Že za horami východními,
„Kde tichý leží mořský břeh,
„Pod zámky ukryt mohutnými
„Ve hluché sluji divný meč;
„A v knihách o něm ta jde řeč,
„Že brozí osudy nám smutné:
„Mně bradu, tobě hlavu utne!

„Zdaž meč ten míti vážno
„Suď, bratře milý, suď ty
„A což! Já hotov!“ k
„Jdu, i na konec světa! –
A hned na plece sosnu bi
Dám, na druhé pak bratru
A sláva Bohu! krok za
My došli šťastně dnem a
Tam za horami východním
Té sluje se zámky mohutn
Já rukama sluj rozmetu,
Skrytého meče dobudu.
Než zlostný osud chtěl mít
A bylo, pane, věru ve čen
Kdo z nás obou měl vlást
Meč bránil sobě Černomor
Já též; i hádka šla i křik
Posléze ztichnul trpaslík.
„Zanechme — dí — m
Tím oslabujem spolek bra
Žít velí rozum beze vzdor
A komu z nás dvou meč
Sám osud nechať rozřeší.
My přilehněme k zemi uc
(Hle nápad prodchnutý zl
Kdo nejprvé zvuk uslyší,
Nech vládne mečem bez c
Řka, na zem hned se p
Já za ním údy rozložil,
A ležím; nic však neslyší
Myslím: však já tě ošidím
Než krutě ošidil on mne.

Ten zlosyn v němé tišině
Za mne se kradmo přivinul,
Jak vichr hvízdl meč ke stětí,
A dřív než já se ohlednul,
Již hlava má mi s plecí letí —
Než nadpozemská tajná síla
Mi živý duch v ní zůstavila.
Prorostl trním trup můj hustým,
A roznešen prach větrem pustým. —
Mne zlostný bratr vnesl sem,
Kde končina tak osamělá;
Od nepamětných věků jsem
Stráž meče zaklená i bdělá.
Však, vezmi meč, Bůh s tebou buď! —
Zdaž bratra potkáš v pochodech,
Ach trýzeň mou mu nezabuď,
Beze msty jeho nezanech!
Pak posléze já šťasten budu
a rád se zhostím světa trudu."

Napoleon a Černohorci.

(Z Puškina.)

„Co-že to za Černohorce?
„Nás že ti se nebojí?"
Ptal se Francouz světoborce —
„Že se mají k odboji?"

drzí
tarostá
orаň b
ku sne

hmož
ěchoto
rytíři
ch ro

černé
nám
oře
jam.

jíce
jesl
ujíce
ska

kala
iše s
lava
ád.

iž k
ho!
t n
!«

ty
zemi

Pod něž prvé my se kladli
Skrytě mezi chrastěmi.

Družnou salvou odvětili
Jsme Francouzům. — „Co-že to?“
V podivení jsou pravili —
„Ohlas? — Ohlas není to!“

Povalil se jejich vůdce,
A sto dvacet mužů s ním,
Celý odřad zarmoutil se
A spasil se běžením.

Francouzové od té doby
Naši zem nenávidí:
Přicházejí na ně mdloby,
Kápě naše jak vidí!

Starého Matouše dvůr.

(Z Mickiewiczovy básně „Pan Tadeusz“.)

Dům Matoušův panoval, jak on sám nad svými,
U kostela i krčmy nad domky jinými;
Však navštěvován málo; vidno jakby psotu.
Bez vrátek trčí brána, zahrada bez plotu;
Na záhonech vyrostly, ač nesety, břízky;
Přec dvorec ten zdál se být panovníkem vísky,

Že úhledný nad jiné, a velmi rozlehlý
I pravé křídlo, kdež jsou světnice, m
Při tom i sýpku, humno, konírnu i st
Vše v hromadě jak podle šlechty oby
Vše staré, zpráchnivělé; pohlédni na
Jest paloučku podobna od trávy a me
Na střeše humna jakby zahrady visuté
Co kopřiv a šafránu i divizny žluté.
Tu různých hnízda ptáků, tu i holubn
Zříš vlaštovice v oknách, u prahu krá
Jenž ve pažitě měkkém volně sobě sk
Dvůr slovem jakby klec byl nebo hní

Než druhdy býval branný! Všude pln
Že hurtem se do jeho dobýváno stře
U brány posud leží zvící dětské hlav
Železná kule z děla skrytá v prostřed
Z dob švédských ještě; někdy ní vra
Bývaly jak o rožní kámen opírány.
Na dvorci v černobejlí, chebdí, kusto
Ční starých křížů něco pozůstalých p
Na půdě nesvěcené; znak, že pohrob
Zde padlých v boji mužů, jichž nezn
Kdo zblízka ohledal zdi sýpky, domk
Zřel, že od země po krov byly pokr
Jak od much černých roje; v každén
V svém důlku sedí kule jak čmel v
U dveří domu všecky kliky, hřeby, h
Buď zutínané aneb šavel nesou znaky
Jistě tu Sigmuntovek zkoušeno ocele,
Kterýmiž sťal si hlavu se hřebíku sn

I hák přetnul, leč v ostří nezůstalo štěrbu! —
Nad dveřmi vidět bylo Dobřinského erbu;
Leč znaky na něm bylo skrylo předivo pavoučí
A zasklepily hustě hnízda vlaštoviči.

Vnitř domu samotného, v konírně, vozárně,
Plno tu zbroje našels, jak v staré zbrojárně;
Pod střechou visí čtvero ohromných šišáků,
Čel Marsových ozdoba; teď Venuše ptáků
Tam hnízdo, kde holubi krmí holoubata;
V konírně, tam kolčúga nad žlabem rozpiata,
A kroužkovaný pancíř slouží za drabinu,
Kam čeledín házívá hřebcům dětelinu.
V kuchyni několiko rapírů bezbožně
Kuchyňská potřebuje do pece za rožně,
A bunčukem tureckým vládne v zásobárně —.
Mars, slovem, od Cerery zahnán hospodárně,
Jenž panuje s Pomonou, Florou a Vertumnem
Nad Matoušovým domem, stodolou a humnem.

Staroušek právě chodil po samotném dvoře,
A pěl si písničku: „Kdy ranní vstane zoře“,
Rád tomu, že se časí; mha nešla do hůry,
Jak stává se, kdy na dešť sbírají se chmúry,
Leč padala, a vítr vztáhna svoje dlaně
Mhu hladil, honil, dělil, rozptýlel na pláně;
V tu chvíli slunko s hůry tisícerým bleskem
Přebíhá půdu, stříbří a zlatí ji leskem.

Kmet ohřál se na slunci, zakončil modlení,
Hned také začíná své hospodářství denní.

Přinese trávy, listí, sedne před dům,
Na ten hvizd roj králíků zpod země
Jak narcisky nad travou náhle povyl
Bělají dlouhé sluchy se, pod nimiž s
Blýskají oči jako krvavé rubíny
V aksamit hustě všity zelené traviny
Již králíci na tlapkách stojí, každý
Patří, konečně celá tlupa bělopuchá
Ke starci běží, listím zelným přivábe
Do noh mu, na kolena skáče, na ra
On sám jak králík bílý rád je k so
A rukou teplou hebký kožíšek jim h
Druhou pak rukou z čepky metá pr
Co již na střeše sedí, křiklavým těr

Zpomínka.

(Z Bohdana Zaleského.)

Na dolině u jezera
Šumí háj a kvete niva;
Na modřínu slavík zpívá
Od večera do večera.

Tamo plynul čas mně mil
Tam na růžích jsem já sn
Slavíka mne píseň zpila,
A sny sladké se rojily.

Z rána běžím, dnes i včera,
Zda-li slavík můj vždy zpívá,
Zda-li vezdy květe níva
Na dolině u jezera.

Kde-že růže vonná živě!
Ta poslední pozůstalá
Voní stále ač uvadlá
Jak na louce, jak na nivě!

Jako vůni zvadlých růží,
Tak i štěstí a rozkoší
Nic památku neroznosí;
Až do hrobu věrně slúží.

Má minulost — to jest včera;
Duše moje posud slyší
Zpěv slavíka v háje tiši
Na dolině — u jezera.

Osamotnělost.

(Z Lamartina.)

Často na pahorku, v staré lípy stíně,
Při západu slunce, zasedám truchliv;
Zraky své rozpouštím volně po rovině,
Přede mnou se střídá obraz hor a niv.

Onde řeka hučí ve propasti šumné,
Vine se a v temnu daleko tratí;
Zde rozlévá vody jezero své dumné,
Hvězda se večerní na nebi zlatí.

Na vrcholi chlumu, lesem věnčeného,
Poslední červánky západu hrají;
Vyvstávají mlhy z lože tajemného,
A se po obzoru pásmem bělají.

Vycházeje ze stěn svatyně tam lesní
Nábožný ve vzduchu roznáší se zvuk;
Pocestný krok staví, ano zvonek vesní
Svatou mísí hudbu v poslední dne hluk.

Než můj duch lhostejný, o jiném snějící —
Obraz ten pln krásy nic ním nepohne;
Zdá se mi být země jak duše bloudící:
Slunce živých se již mrtvých nedotkne!

Se chlumku na chlumek darmo zraky nesu;
Kde se jitro směje i večer mračí,
Shlédám vše na země prostorném tělesu:
Nikde blaho, nikde se mi nezračí!

Co mi ty doliny, co ty chýše bílé:
Věci vnady pro mne ztrativší vlídné!
Řeky, skály, háje, samoty tak milé:
Jeden tvor vám schází — a jste bezlidné!

Slunce kdy na dráze směrem svým se pomkne,
Lhostejným já za ním okem pozérám;

Mrak či bezoblačno, slunce se to
Já ode dne nic už, nic už neček

Bychť i slunce viděl, prostorem
Neviděl bych přece nic než pus
Nic z toho nežádám, což to o
Z všehomíra k sobě nic nepři

Snad jsou ale místa za prost
Pravé kde září slunce jinaké
Tam by mně, bych prost byl
Koho jsem miloval, zjevil b

Tam bych přilnul k zdroji,
Naděje i lásky tam bych n
Ideal, jejž tůžně k srdci s
Pro nějž názvu nemá v ř

Ó že mi nedáno, předmět
Vznésti se až k tobě, v
V exilu tom zemském n
Žádnéhoť již svazku me

Jako list padá na ladě
Zdvihnouce ho nesou
Podoben já listu, pod
Odneste mne jak jej,

Lípa na dvorci.

(Z Vincentia Póla.)

Na zámeckém dvorci stará lípa stá
Co již kolik věků zde orodovala;
Polovicí jednou kryla dvorec starý,
Druhou nade dvorcem držela konár
Žehnajíc svým stínem i chladem dě
I bohům domácím i celé družině.
Po třech stranách dvorce táhly se
S čtvrté ku polední chýlil se břeh
A u paty skály San se hadem vin
V tu stranu daleko zrak po nivách
Až se tratil v horách a v lesích b
Ve skalách nadříčných a v debrách
Vyšel jsi na dvorec — tu pod kr
Ocítnul ses rázem jak pod krovem
Ta lípa jedinká za celý les stála,
Polovici dvorce brž zastiňovala;
A že výš nad stromy v kraji vzro
A povážně k nebi pohlédala čelem
Panujíc nad zámkem velebností ně
Proto ji v okolí nazývali: „Kněžn

Kdokoli znal zámek, též o Kněžn
Nejednou pod krovem pod zelený
Kde rod první, druhý, celý věk sl
Pod kterou se v roce celý dům b

Tu vozy a koně pojezdní stávali,
Tu po honbách v podzim zbraň v

Po lovech vydatných, kdy dost zvěře zbito,
Zde v prostřed kořisti po lovecku pito.
Zde čeledín koně prováděl z poràna,
Tu od řeky hudba slavíka slyšána:
Zde obědy letní, svačiny jesenné,
Tu hosta vítáno a pito střemenné,
A jak řek' domácí: „Co by Kněžna tomu —?“
Tož jsi musel s koně, a znovu do domu!

Kněžna byla domem, jako také osobou,
Každému útulkem a všemu ozdobou.
Jako v arše Noe, tak pod tou zelení
Odchováno mnoho božího stvoření.

Ve pni jejím žila s kunou liška skryta,
Jižto starý Řehoř na želízka chytá;
Na jednom kloníku od zahradní strany
Mívali pod večer pávi svoje stany,
A na druhém co se vypnul od vrat dále
A klenul ke slunci, obloukem na mále,
Něco oulků stálo, a to po tom roji,
Co tu sednul jednou, před lety mnohými.
Zvykle kolik dětí bývalo v pokoji,
Uštědřil se roji oul tolikerými!

Když Kněžna zakvětla, zabzučela včela,
Tu vůně i libost tak vanula něžná,
Žal že bylo odjít z pod té lípy zcela;
Říkávali tehda, že se modlí Kněžna.
Když pak kulich v noci hlasem se tu ozval,
Co v suchém kloníku doupě svoje míval,

Tu celému domu věštbu obl
Dětem kolíbečky, starým ra
Veverky že ráda měla paní
Tož jak se udál o chytit kte
Nesl ji do zámku, a veverk
Z ruky berouc pokrm na lí
Proto celé plémě na Kněžn
V zeleném větvoví volně ži
Jestli na člověka padly jak
Jak sednul pod lípu, na zv
Ana provozuje svoje rejdy,
Rozveselil se hned, pod str

Když pak zeleň spadla z K
A děti ze dvorce prchaly z
Litovaly lípu, šla řeč mezi
„Chudák naše Kněžna! Jak

Rodinný život st

(Z Vincentia

Býval prv starosta hlavou
Svaté bylo všechněm každé
Býval člověk v rodu zvykl
Anebo nejstarší, též nejroz
Někdy se též stalo, padnul
Rodem že i vážná zavládn
Tehdá býval v domě taký
Že i rostlo jmění i rod se

Že každý dle rady choval se a jednal,
Tož Hospodin domu očihledě žehnal.
Kdo zavládnul rodem, ten vládnul lahodně,
Ale pomyslně, věhlasně a hodně.
Tu stačilo slovo, jeden pohled časem;
Leč kdy dáno někdy okem nebo hlasem
Radu neb výstrahu, neb i trestu míru:
Již nebylo žertu, zřetel byl na víru.
Poslechnouť tu musels, napravit co zlého,
Před starostou z činu vyvesť sebe svého.

Slaven-li byl v rodu někdy svátek který,
Svezli ze škol chlapce, ze kláštera dcery,
Ten z učení přijel, od korouhve jiný,
Zavítal řeholník, přišel v dům rodinný;
Neb ač chudoby dal slib a čistotnosti,
Nevzdal se před bohem lásky v počestnosti;
Se mšálem a knihou přijížděl do domu —
Událoť se časem svázat ruce komu,
Nebo řád provodit nad rozpustmi dětmi.

Tam s ženami syni a dcery se zeťmi
Spěchali v podvečer jmenovin neb svátku;
Druh objímal druhu tu malou čeládku,
I ač se jim málo bývalo vídati,
Babička když vnučku, paní dceru, máti,
Otec syna, synovce když spatřil strýček:
Byly-li nesnázký, bylo-li potýček,
Musel zkroušeně se každý zpovídati,
Na vzájem se všickni spolu porovnati.

Bývávalo: Šavle vždy k boji při boku;
Člověk přísně chován za mladých svých roků,

Když nápotom v obci rozvolnil se říšské,
Nezachoval mravy poklidné a mnišské;
Fantasie mezí někdy nemívala
A časem na křivé šavle křivda stála.
Při svobodě byla druhdy i svévůle,
Ale byl i odpor — a to starších vůle.
Kdo nebál se krále ni sněmu ni soudu,
Bál se toho, kdo ním vládnul z práva rodu.
Ještě kdy po lidsku chybit se událo,
Zavčasu na radu, na pomoc se dbalo;
Ale někdy všecko proti křivdě vstalo! —
Tu neklidník zmizel, ani slychu vidu,
Až po letech někdy zas na vrch vyplynul,
Ze kláštera někde, a již jménem slynul
Jako missionář a kazatel lidu!
Byl-li dům zámožný, snadno bylo dělit,
Dary sobě dávat, spolu se veselit;
Lehká byla správa, kde se našly sklady;
Vědělo se ale, že ne pouhé rady
Pomohou člověku, nýbrž ruce samy,
Ze spolka že třeba těch, jenž mezi námi
Chudobnější, nuzní, postavit na nohy.
Proto i dům schudlý i člověk nebohý
Našli lásku bratskou, pomoc v zlé nehodě,
A sirot nebylo v tak velkém národě!

Člověka pozdvibnout, k tomu věru dosti
Trochu lásky v srdci, s nebe troch milosti;
Ne najednou všicknі mohou býti bědní,
Ale vždy možnější a šťastnější jedni.
A jak podporuješ potřebnějších bratří,
S Bohem činíš účet, On platí jak patří:

Že ses o chléb dělil, chleba Bůh vráčil!
Málo bylo peněz, leč člověk víc značil;
Nechť i kdo v hedvábu a ve zlatě chodil,
Srdce své od cnosti přece neodvodil.
Dobré skutky konal potichmu u sebe,
Zde by dobré vůle, a tam získal nebe!

Jestliže cnost vůbec ctili pospolitě,
Soucit našla vdova, též i siré dítě.
Vdova! Již to slovo hnulo k útrpnosti,
A jak v slzách slévá žal se všech žalostí,
Tak výmluvné bylo znění toho slova;
Bylo zaslíbením, když kdo vyřek': Vdova!
Vdově pomoc dáti, záslubou — nebylo:
Z žehnání jejího již se štěstí lilo.
Než ukřivdit vdově, víc bylo nad zločin;
Takový nevlídník jiným byl co zlosyn.

Tehdá byla víra, že kde dítě chudé,
Chleba s dostatek, ač ne hned zlata bude.
A takovému domu Pánbůh požehnává,
Jenž sirotkům dveří svých nezamykává,
Ale dítko přijme, nad ním se smiluje,
A je bázni boží jak své vyučuje.
Někdy nerozeznals, jak byly chovány,
Které dítě vlastní, a přijaté v místě;
Neboť všecky byly stejně pěstovány,
A jestli komu přáno, sirotkovi jistě!

Jediná.

(Z Preradovi

Nech bdím, i nech mil
Bdě, ve sně mé my
Věčně chtivé, nenas
Kolem jedné jen se
Ale kdo jest? —

Kam pohlédnou zraky
Jeden obraz jim se
Za nímž věčně mo
Jako stín za tělem
Ale kdo jest? –

Kam mne ve dne, ka
Vedou kroky chod
Nalezám jen všude
Jednu duši ducha
Ale kdo jest?

V myšlénkách když
Po vidinách rozev
V tisíctvárných př
Onu jednu jen ob
Ale kdo jest?

Modlitba když všech
K Nejvyššímu sou

Ach i tu se v božském líci
Ona jedna mně zjevuje.
Ale kdo jest? — sám se táži.

Kdo jest ona? — ptám se stále,
Ale stále nevím, kdo je.
Jediná, ty nevyslovná,
Kdož vypoví jméno tvoje
Slabým hlasem této země!

Podobenství.

(Z Preradovića.)

Zdaž, milenko, známo kvítko tobě,
Jehož v jarní vidívati době
Mezi travami u nás na ladu?

Žlutý květ mu, jiskřivý jak oči,
Po milém vždy slunci líce točí,
Hledíc na ně s jitra do západu.

A když slunce za hory zapadne,
Okamžením zavře lístky vnadné
Žalostí, že se již slunce skrylo.

A když slunce ponad hory zase
Vyjde, lístky rozvíjí se v kráse
Své, radostí, že zas vystoupilo.

Tak i, děva, ono srdce věrné,
Milující tebe nevyměrně,
Každou chvilku, každé okamžení

Tamo obrací mé zřítelnice,
Kde se mu skví krásné tvoje líce,
Hledíc na tě s jitra do zetmění.

A když zmizíš ve své milé chatě,
A již nelze dívati se na tě,
Tu se zavře, ve tmu noční padne.

A když opět vyjdeš z dvoru svého,
A lze patřit zas do oka tvého,
Otevře se; vyšlotˇ slunce ladné!

Mrtvá láska.

(Z Preradovića.)

Kde já tebe nyní, lásko moje,
Pochovám, když jsi mně dokonala;
V srdci mém ti nebude pokoje,
Neb jsi mír mu všechen rozmetala.

Kdybych tě do černé země vložil,
Ty u černé zemi bys neztlila;
Zemská víla drahocennost tvoji
V předrahý by kámen přetvořila.

Kdybych v hluboké tě moře vpustil,
Ty v hlubině bys neutonula.
Morská víla drahocennost tvoji
V předrahou by perlu morskou skula.

Pak by přišli lidé ziskuchtiví,
Ze země by tebe vykopali,
Z moře by tě na vrch povynesli,
A po světě všude rozprodali.

Vzdechy nech tě k nebi povynesou,
Jdi, tam hvězdou buď v nebeském klidě,
Tam mi truchlému sviť září jasnou,
Tam tě aspoň nedosáhnou lidé.

Písně lásky.

(Z Vrazových „Djulabijí".)

Ve slovinské zemi vidí hrad se bílý,
A ten hrad mé děvy, sídlo jest mé Víly.
K ní děvici jinoch, jun já porobený,
Vzdychám i naříkám těžce rozkvílený.

Smutný bys ty hrade byl bez děvy ladné,
Jak bez Vil by smutny byly háje chladné.
A já blažen byl bych, co ptáče svobodný,
Bych nikdy byl nezhléd líce její svodny.

V údolí, v podolí tré studánek chla
Ach že nelze lící zapomenout vnadn
Líce, oči, ústa — malých tré slovíč
Leč od nich se pučí bez počtu pěsn

Jitrem každý lístek skví se rosou n
Skvěleji než perla v diademu kněžn
Jitrem každá větev zpěvem ptactva
S rána každé srdce k Hospodinu p

Jitrem viděl jsem tě: Nebe — tvoj
Mračna — oči, blesky — tvoje zří
Jitrem se mi slza túžná zaskví v o
Jak na ranní růži rosa v stříbrotok

S rána zaslechnul jsem — zda to h
Ana do tří slůvek řeklas v řeči na
Srdce otevře se: půžek v ně mi vl
A teď v něm panuje v zimě i v p

Plamen libý, jenž mne ve své pojal
Jí svěřil jsem, jí, pak posestřimě V
Ale co tajného posud, skrývala by
To světem roznosí posestřima Víla.

Skřivan malé ptáče v oblacích se s
Jej však prozrazují ústka sladkozni
Já pak ve své písně skrývám jmén
Leč „Lubo! Lubico!“ volají jmě b

V očích se mi zoře paprskové chv
Co jsem nima spatřil rájské líce j

A na srdci hadi od lásky jsou bděli,
Co mne oči jejích protknuly střely.

Řekla máti: „Synu, kež se bohu, modli!“
A že láska bůžek, učily mne školy.
Nedivte se tedy — není-li v tom sloha? —
Že já cením lásku, a ctím ji za boha.

Roztomilá řeč jest, co jí ústa zdobí,
Postava šlechetná, a krok bůžkodobý;
Toť jsou učitelé, co mne juna z mládu
Vzývat naučili Ladu! Lásku! Ladu!

Vlasy, ty zapletou srdce jako v mříže,
Pohled, ten bezděčně do zajetí víže.
To jsou kouzla ona, kouzla velotahá,
Co mne zaujala, že jsem stal se sluha.

Krásota andělská, zvuk řeči slovinský,
Mezi tělem duší sklad právě vilinský:
Hle toť jesti pramen vznešený mých písní,
Věčně živý tak jak bystřina v hor tísni.

Odyssej svým druhům zavoštil kdys uši,
By Syrény ničí nezajmuly duši.
A já uši zacpu od Lubice mladé —
Leč do srdce hlas mně očima se krade.

Za mlada zahoří, kdo ji koli zočí,
Krasou jejích lící, ohněm jejích očí.
Však i komu srdce v těle předpojato —
Zahořel by věru Diogen i Cato.

Milosti, milosti! Odkud tvoje síla?
Teď mne nebem neseš, zas peklems nemilá.
Působíš, hned v rájské rozkoši že plynu,
A zas hned že v smutném moři žalů hynu.

Štěstí tento hledá s lodí tam na moři,
Onen po cti dychtí, ten se doma moří:
Mé blaho ni v plavbě, ba ni v slávě není,
Moje blaho jenom u Tebe, má kněni!

Tvoje jsou mi ústa kniha okouzlená,
O dvou — řek' bych — lístkách růžička ruměnná.
Na nich blaho mé, ó, by se otevřela,
A mně byť tři jenom řekla slůvka milá!

Tvoje jsou mi oči dvé oken prozračných,
Z kterých na sta zírá andělů zázračných.
V očích těch mé blaho: kéž se otevřely,
Aby slasti v srdce plným proudem vřely!

Černý vlas tvůj, děvo, hedvábná jest sítě,
Do níž volnost moji ulovily nitě.
Ulovily, a tu zajde bez počestí,
Nechceš-li z nich lásky libý svazek splésti.

Zahrada s růžemi jsou mi líce tvoje,
A tu jak na stráži panny styd jest stoje.
O kéž ani úsměch nebude daleký,
Než by slunce zašlo junovi na věky.

Čelo, ňádra tvá jsou stánky ušlechtilé,
Oltáře dva, kde se věštby ždají milé.

Ó děvo, poslechni, co ti srdce praví:
V něm bůh stanuje, ne u zlé, u zlé hlavy!

Ze tmavých tvých očí blesky proskakují,
Z srdce, z ňáder mír můj všechen vyplašují.
Ó sklop, děvo, sklop je a popřej mi líků,
Aby mír se vrátil medem tvojich rtíků!

Kochanko přemilá, ty můj nepokoji,
Zavři mne do srdce i do duše svojí.
Však-tě hřích jest, bratru nemocnému,
An-tě čeká sestru, nedat líku svému.

Slavík celou noc prý zpívat nepřestane,
Dokud kapka krve z hrdla mu nekane;
Já svou milou zpěvem velebiti chtěje,
Poslední bych krůpěj rád vyronil péje.

Žižka.

(Z Lenauových „Obrazů husitských válek“.)

Vzhůru stojí vůdce slepý,
Žižka, na bojovním voze,
Hřímajícím vele hlasem,
V jaké boj má jíti sloze.

Hejtman v pravo podlé něho,
V levo druhý při něm stojí;

Místo jemu věrně lí
Kde se srazit mají

Nepřátel též tábor,
Aby kázal, kde bít
Slepý vůdce všecko
Vidí ve své vůdčí

Vlasti své on, prv
Zbavila ho světla s
Ostře zíral ve tvář
Bystře zíral vlasti

Borů, hájů, vod i
Dolů, nížin, hor i
Kvapil sobě získat
By je zřel jak na

A duch pomsty, po
Ví, kde hledat v t
Pole vhodná, mrtv
By je zasil v hroz

Ač i kolem vůdce
Prostírá se noc be
Duchem on divoké
Bitvu — lehce říc

Tuto temnost těla
Onde temnost duc
Ještě v bitvách n
Vítěz Žižka i dne

Jak naslouchá slepec bitvě!
V bouři větru rozeznává
Každé zbraně zvuk a hlomoz,
Jak ta ona smrt rozdává!

Slyší, plesá, kterak hynou
Sigmundovi obrněnci,
S saskými jak sbory sklesli
Uherští lehkooděnci!

Než slepého vůdce Žižku,
Ač kol jásot hromohlasný,
Ani chvíli neopouští
Válečníka poklid jasný!

Na stepách.

(Z Pučićových „Piesmí“.)

Pusto vůkol: nebe svrchu
Letním vedrem rozžhavené;
Dole — holá pustatina,
Pole pískem naplněné.
Nikdež vrchu, nikdež řeky,
Nikdež dubu ni paseky;
Po stepách mne ve zlý čas
Lomně veze tarantas!

Pohoň, pohoň, vozko mladý,
Trojku divou tuhým knutem;

Dobrým slovem přimlouvaje
Pobízej koníky putem.
Pohoň, pohoň: čekáť milé
Náruč na tě této chvíle,
Mne pak zase jiný žár:
Roztopený samovar!

Na stanici hosté sjedou
Odtamtud se, odonudy;
Onen z Moskvy, ten z Sibiře,
Kavkazané zas se Čudy;
Kupčíkové s měšťěníny,
Činovníci s dvořeníny,
I slovanský feldjeger,
Leibgardec i hofjunker!

Vypij číši, by zas každý
Spěchals cestou tam zde různou.
Rychle jeďme! Neníť nazbyt,
Končinu tu minout hrůznou.
Pravda: Lid zde ve všem slušný,
Pokojný též i poslušný;
Nabitá přec u mne je
Šestizrná pistole!

Kvapme, kvapme! Pohostinné
Pro nás nejsou tyto kraje;
Nepřístupná jsou zde srdce,
Krásného kde nic nezraje.
Rychle, vozko, pohoň koní,
Nad vojí ať zvonek zvoní;

Ryk a křik zděj poplaší,
Ať se vlci zastraší!

Tam, hle! — mrtvola tam koňská
Divou zvěří rozsápána,
Onde zase kostra holá,
Poletuje nad ní vrána.
Místem černá jesti země:
Krkavčí tam hostem plémě;
Hlodá, hlodá bílou kost
Hladový vždy stepní host!

Kde jste, kde jste návršiny
Vinnou revou zachrastěné?
Kde jste smokve, kde jste datle,
Hrádky kde jste ověnčené?
Kde jste ptáčky slavíčkové,
Modropeří stehlíčkové,
Kde jest včelek sladký roj:
Dubrovníku, kdes ty můj!

Pusto vůkol: noční temno
Bědnou zemi zahaluje,
Ni papršlek od měsíce
Kraj ten pustý osvětluje;
Jenom v pravo zlá věštice,
Aj, jeví se vlasatice;
Zastřela hvězd polohu,
Chvostem mrská oblohu!

Kvapme, kvapme; černé moře,
Ač i kruté, ač i kleté,

Milostnější jistě bude
Než zemliště to prokleté.
Kvapme, kvapme! Chvála, bože!
Již se leskne povrch moře;
Hle již dýmnou paroloď:
Teskný dokonán pochod!

Městu Bergamu!

(Z T. Tassa.)

Kraj, jejž Senio i Brembo ovlažují,
S jedné ruky maje horské stráně,
S druhé — zelené i širé pláně,
Jenž se shlubují i zase povyšují —

Co jsem kdy zřel, mocně jak se rozprouďují
Nil a Ister, Ganges v dálné straně,
Co jsem spousty vod zřel v Okeaně,
Kterak zemi svírajíc kol obklopují:

Neshledal jsem přece země jak ty ladné,
Ani tak lahodné, odkudž slavný
Dán mi otec na březích Tyrrhena,

Jenž uprostřed zbraní zpěvy pěl převnadné. —
Obnoven buď jména zvuk tvůj dávný,
Jiným pérem sláva buď vznešena!

Lípa.

(Ze slovinských písní Vilharových.)

Lípa zelenala se
Tam ve vonném háji,
Květem zasypala mne —
Mněl jsem, že jsem v ráji.

Vypínala větve své
K nebesům vysoko,
A mně, a mně do srdce
Sahala hluboko.

Zpěvných ptáčků milý sbor
Vábil mne do stínu,
A pod ratolestmi v svém
Chladila mne klínu.

Nyní však nám ubohá
Všecka opadala,
Květ i listí milené
Zima jí odňala.

Spi, předrahá, milená,
Nebudeš spát věčně,
Přijde jaro zelené,
Ozdobí tě vděčně.

Opět budou ptáčkové,
Ptáci zpěváčkové,

Ve větvích své písně pět,
Písně své sborové.

Pak nás budeš, lípo, zas
Sem do stínu vnadit,
Drahým, milým srdce nám
Budeš zase chladit.

Druzi naši rádi se
Ve stínu tvém chladí,
Ňádra, čela i hlavy
Věnčí sobě rádi!